

A detailed illustration of a rolled-up parchment scroll, partially unrolled, with a quill pen resting on it. The scroll is light beige with visible texture and shadows. The quill is a golden-brown color with fine feather details. The text is centered on the scroll in a bold, purple, serif font.

**ЗАРУБІЖНА
ЛІТЕРАТУРА**

10 КЛАС

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ 2018

Міністерство освіти та науки України
Хмельницький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
науково-методичний центр
Департаменту освіти та науки Хмельницької міської ради

ЗАРУБІЖНА ЛІТЕРАТУРА 10 КЛАС

Схвалено рішенням науково – методичної ради науково - методичного кабінету управління освіти Хмельницької міської ради (протокол № 6 від 21.12.2017р.)

Рецензенти:

Новосядла С. В. – методист науково - методичного кабінету управління освіти Хмельницької міської ради,

Янкович О. В. – вчитель зарубіжної літератури Хмельницької ЗОШ № 24, голова методичного об'єднання вчителів зарубіжної літератури, вчитель – методист.

Укладач: Вікарна Н. Д. – вчитель зарубіжної літератури СЗОШ №27 м. Хмельницького, вчитель – методист.

Авторський колектив: Князюк І. В. (гімназія № 1), Івануна Н. В. (гімназія № 1), Федченко Т. Ф. (гімназія № 2), Толмачова Г. В. (СЗОШ № 1), Клімова Т. В. (НВК № 2), Кам'янецька Т. А. (НВО № 5), Шлома М. О. (ЗОШ № 6), Софіян В. В. (СЗОШ № 7), Арькова Т. Г. (СЗОШ № 12), Грицюк Г. А. (ЗОШ № 13), Сорочинська Т. С. (ЗОШ № 15), Тригуба Н. М. (СЗОШ № 18), Муравська Т. М. (ЗОШ № 21), Шевчук Т. С. (ЗОШ № 23), Юзвак І. Б. (ЗОШ № 24), Янкович О. В. (ЗОШ № 24), Щур І. В. (ЗОШ № 25), Вікарна Н. Д. (СЗОШ № 27).

Зарубіжна література. 10 клас. За новим Державним стандартом базової загальної і повної загальної середньої освіти/ Навчально-методичний посібник. – Хмельницький, 2018. – 351 с.

ВСТУП

Сучасна концепція національної освіти ставить перед учителем літератури чітку вимогу: сприяти формуванню особистості, яка характеризується свідомим ставленням до мови, розвиненим мовленням, мисленням, інтелектом. Під час навчання мають бути створені умови для позитивного розвитку, психологічного комфорту,

творчої реалізації. Необхідно розвивати в учнів мовленнєву пам'ять, мовне чуття, вміння відтворити особистий погляд в усному та писемному мовленні.

Основна мета вивчення зарубіжної літератури полягає у формуванні свідомої, духовно багатой особистості, яка володіє вміннями й навичками вільно, комунікативно доцільно користуватися засобами мови – її стилями, типами, жанрами в усіх видах мовленнєвої діяльності, тобто забезпечує належний рівень комунікативної компетенції.

Сучасний урок, зорієнтований на реалізацію компетентнісного підходу в навчанні, має вирішувати ряд завдань. Це зокрема:

- підвищення рівня мотивації учнів;
- використання суб'єктивного досвіду набутого учнями;
- ефективне та творче застосування набутих знань та досвіду на практиці;
- формування в учнів навичок отримувати, осмислювати та використовувати інформацію з різних джерел;
- здійснення організаційної чіткості та оптимізації кожного уроку;
- підвищення рівня самоосвітньої та творчої активності учнів;
- створення умов для інтенсифікації навчально-виховного процесу;
- наявність контролю, самоконтролю та взаємоконтролю за процесом навчання;
- формування моральних цінностей особистості;
- розвиток соціальних та комунікативних здібностей учнів;
- створення ситуації успіху.

Цей навчально-методичний посібник створено відповідно до оновленої Програми Міністерства освіти і науки України із зарубіжної літератури 2017 року для 10 класу. Містить календарне планування та розширені плани-конспекти уроків із зарубіжної літератури (61 урок). Наведено зразки уроків різних типів – як традиційних, так і нетрадиційних. Кожній темі передують чітка мотивація. Запропоновано значну кількість різноманітних прийомів та засобів відповідно до сучасних педагогічних технологій, а також із урахуванням досягнень вікової психології учнів. Значну увагу приділено реалізації компетентнісного підходу у викладанні.

КОМПЕТЕНЦІЯ – це сукупність взаємопов'язаних якостей особистості (знань, умінь, навичок, способів діяльності), які є заданими до відповідного кола предметів і процесів та необхідними для якісної продуктивної дії по відношенню до них.

КОМПЕТЕНТНІСТЬ – це володіння людиною відповідною компетенцією, що містить її особистісне ставлення до предмета діяльності.

Компетенцію слід розуміти як задану вимогу, норму освітньої підготовки учня, а *компетентність* – як його реально сформовані особистісні якості та мінімальний досвід діяльності (компетенції формують компетентність).

Урок № 2

Тема. Етапи й шедеври Античності (огляд)

Мета: формувати уявлення про художню літературу як важливу складову системи мистецтв і духовної культури як окремих народів світу, так і всього людства; ознайомити учнів з шедеврами світового мистецтва, які були створені за міфологічними сюжетами та літературними творами античної культури; розкрити особливості зображення етапів розвитку античної літератури; формувати розуміння, чому необхідно вивчати античну літературу; розвивати інтелектуальні здібності, увагу, усне мовлення; сприяти розширенню світогляду школярів; виховувати зацікавленість до вивчення давніх літератур та повагу до культурного багатства давніх народів.

Обладнання: географічна карта Європи. Висловлювання відомих людей про добу Стародавньої Греції та Стародавнього Риму. Портретна галерея: портрети Гомера, Тіртея, Архілоха, Сапфо, Анакреонта, Есхіла, Софокла, Евріпіда, Аристофана, Вергілія, Горація, Овідія тощо. Репродукції фотографій, ілюстрації із зображенням витворів античного мистецтва (архітектурних та скульптурних пам'яток античності, живопису): Афінського Акрополя, палацу Міноса в Кноссі (о.Крит), «Кольорові фрески в апартаментах цариці у Кноссському палаці», Парфенону, античного театру; ілюстрації до творів літератури античної доби.

Книжкова виставка: підручник з історії; міфологічний словник; твори митців античності. Мультимедійний путівник: комп'ютер, проектор, інтерактивна дошка; презентація. Папки з роздрукованими завданнями. Хронологічна таблиця «Етапи розвитку античної літератури».

Тип уроку: комбінований урок.

*Культура античних народів була
тією ґрунтова, на якій виникла і
розвинулась європейська культура.*

І.Козовик

*Дивних багато в світі див,
Найдивніше з них – Людина.
Софокл*

Хід уроку

I. Мотивація навчальної діяльності

1. Вступне слово учителя. «Якщо знаєш що-небудь краще за мене, поділись, якщо гірше – повчись у мене», – нехай ці слова Горація будуть девізом нашої сьогоднішньої мадрівки у часі. Вітаю присутніх на нашому уроці. Пропоную зануритись у глибини віків і здійснити уявну подорож лабіринтами історії літератури і культури. Отож, вирушаймо.

2. Попереджувальні питання та завдання до теми уроку

- До вашої уваги карта світу. Потрібно пригадати інформацію, отриману на уроках історії, літератури, культури, назвати найдавніші культури і літератури світу та зробити відповідні позначки на географічній карті: вавилоно-ассирійська (аккадська), давньокитайська, давньоіндійська, давньоіранська, давньоєврейська, давньоєгипетська література, а також література європейської античності.

- Серед зазначених вказати ті, які стали підвалинами усієї західної цивілізації і мистецтва?

Так, саме антична та юдейська культури стали підвалинами усієї західної цивілізації і мистецтва.

- Що ж нам відомо про античність?

- Наскільки вагомий її внесок у скарбницю світової літератури і культури?

- І, врешті, у чому причини її популярності?

Про це піде мова на сьогоднішньому уроці.

II. Оголошення теми, мети та завдань уроку

1. Слово учителя. Ще у 8 класі ми з'ясували, що античну літературу називають колискою європейських літератур. Як дитинство накладає відбиток на все подальше життя людини, так і Античність вплинула на розвиток мистецтва Європи та світу. Протягом багатьох століть інтерес до неї не слабшає.

2. Робота в зошитах

- Запис теми уроку.

III. Сприйняття та засвоєння учнями навчального матеріалу

1. Слово учителя. Як вам відомо з курсу 8 класу, антична література пройшла певні етапи свого розвитку, відкрила людину як прекрасне і досконале творіння природи, як міру всіх речей. Чудові зразки античних геніїв виявлялись у всіх сферах, таких як: поезія, архітектура, скульптура, живопис, театр. У творах мистецтва древні греки і римляни оспівували образ людини-героя в усьому досконалої, як фізично, так і морально красивої.

2. Робота з хронологічною таблицею «Етапи розвитку та жанри античної літератури»

- Заповнити останню колонку таблиці (пригадати імена, назвати твори, вказати основні теми тощо).

До IX ст. до н.е.	I. Архаїчний	а) долітературний	Усна народна творчість: міфи
IX ст. до н.е. – VIII ст. до н.е.		б) гомерівський	Епічні поеми Гомера «Іліада», «Одіссея»; дидактичний епос Гесіода «Теологія», «Роботи і дні»
VII ст. до н.е. – VI ст. до н.е.	II. Класичний	а) післягомерівський	Лірика Солона, Тіртея, Архілоха, Сапфо, Анакреонта, Піндара
V ст. до н.е. – IV ст. до н.е.		б) аттичний	Трагедії Есхіла, Софокла, Евріпіда; комедії Аристофана
IV ст. до н.е. – II ст. до н.е.	III. Елліністичний		Побутова комедія (п'єси Менандра); інтимна лірика (ідилії Феокріта)
II ст. до н.е. – V ст. н.е.	IV. Римський		Поема Вергілія «Енеїда»; оди Горація, «Метаморфози» Овідія, лірика Катулла

- З чим в історії пов'язаний кожен з етапів і періодів літератури античності?

I. Архаїчний. У цей період відбувається поступовий перехід від первіснообщинного ладу до рабовласницького. (В літературі найвищого розквіту досягає епічна поема)

II. Класичний. Це період становлення, розквіту і занепаду грецьких полісів. (В літературі панує лірика, розвивається драма і виникають перші прозові жанри: історіографія, ораторське мистецтво, філософські роздуми, бесіди. Найвизначнішими представниками давньогрецької класичної прози вважаються історики Геродот і Фулідід, оратор Демосфен, філософи Платон та Аристотель. Як прозовий жанр, розвивається байка, засновник якої Езоп. Езопа пізніше у віршованій формі продовжує римський байкар Федр.)

III. Елліністичний. Починається з воєн Македонського. Це період виникнення централізованих елліністичних держав і військової монархії, що поглинає стару

Елладу. За нових умов вплив письменників на політичне життя країни слабшає. (Провідні жанри - побутова комедія, інтимна лірика.)

IV. Римський. Греція підпадає під владу Риму і протягом шести століть залишається однією з провінцій Римської імперії. Найпоширеніші жанри давньогрецької літератури – сатири (Лукіан) та історіографії (Плутарх), зароджується жанр прозаїчної повісті, який пізніше дістав назву роману, склався жанр короткого оповідання.

3. Слово учителя. Роль культури античності у нашому житті переоцінити майже неможливо, неможливо так само, як і перелічити все те, чим ми їй зобов'язані: філософія, лірика, театри, міфи, архітектура, епос, початки всіх наук, ідеали, право, бібліотеки, олімпійські ігри... Що не слово – то кожне грецького чи латинського походження, що не явище – то все родом з Еллади чи Риму.

Майже все, що оточує нас і насичує наші дні, так чи інакше, безпосередньо чи видозмінено, мало місце в добу античності, і це не дивно, адже вона є колискою Європи (чого варте лише походження назви Європа!). Тільки-но навчившись говорити, ми починаємо вживати вислови, які народились за сотні років до нас і живуть досі: ахіллесова п'ята, олімпійський спокій, ієрихонські труби, танталові муки, сізіфова праця, авгієві стайні, яблуко розбрату, спартанські умови, гігантські розміри, титанічна боротьба, гомеричний сміх... І потім, у більш дорослому віці, знайомлячись з давньогрецькими міфами, читаючи поеми Гомера, трагедії Есхіла, Софокла, Еврипіда, знаходимо в них відповіді на запитання: хто ж такий був Сізіф, що його спіткала така страшна доля; чому у царя Мідаса вуха віслюка; скільки подвигів вчинив Геракл; чому золоте яблуко із саду Гесперид спричинило таку страшну, кровопролитну війну; що саме значить фраза: «Бійтесь данайців, навіть тоді, коли вони підносять подарунки!».

Зі впевненістю можна сказати, що людина, незнайома з давньогрецькими міфами, з іменами богів давньоримського пантеону, поемами Гомера та Вергілія, життєписами Плутарха, творчістю античних ліриків, трагіків, комедіографів, не може претендувати на звання освіченої, ерудованої особистості, принаймні, на нашому просторі, тому що європейське мистецтво засіяне, немов нічне безхмарне небо, зорями, прикладами й натяками, посиланнями та алюзіями на образи й сюжети античності. Вся доба Відродження з її геніями та плодами їх творчості пройдуть повз незрозумілими; влучні назви сузір'їв та планет залишаться неоціненими; влучні назви явищ як-то «Едипів комплекс», гермафродитизм та інші будуть порожнім звуком; «Енеїда» Котляревського буде сприйнята просто як банальний жарт, а Герміона буде асоціюватись, у кращому випадку, лише з дівчиною-відмінницею зі школи магії та чарівництва Хогвартс, але аж ніяк ні зі спартанською царівною.

Та все це не про нас, адже ми віддаємо данину великій античній культурі, тій самій, творці якої першими вклонилися досконалості та в кожній своїй справі прагнули сягнути поставленого ідеалу; звернулись до найвищої матерії – до душі; розібрали й вивчили явища природи; шанували жагу розвитку і спрагу

знань. Хто не чув імен Сократа, Платона, Солона, Піфагора, Аристотеля, Геродота, Демосфена? Плеяди (між іншим, хто такі плеяди? Правильно, сім доньок Атланта!) геніальних філософів, політиків, митців античності пройшли крізь віки до сьогодення і всюди залишили дивовижний золотий відбиток своєї епохи, роль культури, якої у нашому житті переоцінити майже неможливо, неможливо так само, як і перелічити все те, чим ми їй зобов'язані...

4. Презентація – огляд культурної спадщини доби

Учні демонструють заздалегідь підготовлену презентацію «Художня культура Давньої Греції».

- Земля Давньої Еллади і в наш час вражає величними архітектурними спорудами і скульптурними пам'ятниками.
- Еллада – так називали свою країну греки, а себе – еллінами на честь легендарного царя – родоначальника Елліна. Пізніше цю країну назвали Давньою Грецією.
- Синє море хлюпало, йдучи далеко за горизонт. Серед водного простору зеленіли густою зеленню острови.
- На островах греки побудували міста. В кожному місті жили талановиті люди, здатні говорити мовою ліній, фарб, рельєфів. СЛАЙД 2-3

Архітектурне обличчя давньої Еллади

- «Ми любимо красу без вибагливості і мудрість без випещеності», – саме таким бачить ідеал грецької культури, суспільний діяч V ст. до н.е. Перикл. НІЧОГО ЗАЙВОГО - головний принцип мистецтва і життя Давньої Греції. СЛАЙД 5
- Розвиток демократії у містах-державках сприяв розвитку архітектури, що досягла особливих висот у зведенні храмів. Тут головні принципи, пізніше

сформульовані на основі праць грецьких архітекторів римським зодчим Вітрувієм (друга половина I ст. до н.е.): «МІЦНІСТЬ, КОРИСТЬ І КРАСА».

- Ордер (лат. – порядок) – тип архітектурної конструкції, коли враховується поєднання і взаємодія елементів (як тих, що підтримують, так і тих, що перекривають). Найбільше поширення отримали доричний і іонічний (кінець VII ст. до н. е.) і менше (кінець V – початок IV ст. до н. е.) – коринфський ордер, який широко використовується в архітектурі і до нашого часу. СЛАЙД 6-7

- В доричному храмі колони встають прямо з постаменту. В них нема прикрас, крім полосок-канелюр – вертикальних улоговин. Доричні колони напружено тримають дах, видно як їм важко. Верх колони увінчує капітель (голова). Стовбур колони називають її тілом. У доричних храмів капітель дуже проста. Доричний ордер, найбільше лаконічний і простий, втілював ідею мужності і стійкості характеру грецьких племен дорян.

- Для нього характерні строга краса ліній, форм і пропорцій. СЛАЙД 8-9.

- Колони іонічного храму вищі й тонші. Внизу вони підняті над постаментом. Уголовини-канелюри на стовбурі розміщені частіше і схожі на складки тонкої тканини. А капітель - має два завитки. СЛАЙД 9-11

- Назва походить від міста Коринфа. Вони багато оздоблені рослинними мотивами, серед котрих більше зображень листків аканта.

- Деколи як колону використовували вертикальну опору у вигляді жіночої фігури. Вона називалась – кариатида. СЛАЙД 12-14

- Грецька ордерна система втілилась в кам'яних храмах, котрі як відомо слугували житлом для богів. Найбільш поширеним типом грецького храму став периптер. Периптер (грец. – «птерос», тобто «окрилений», обрамлений по периметру колонами). На довшій його стороні було 16 чи 18 колон, на меншій 6 чи 8. Це було приміщення, що мало форму витягнутого прямокутника. СЛАЙД 15

Афінський Акрополь

- V ст. до н.е. – час розквіту давньогрецьких полісів. Афіні перетворюються в найбільший політичний і культурний центр Еллади. В історії Давньої Греції цей час прийнято називати «золотим віком Афін». Саме тоді тут велось будівництво багатьох архітектурних споруд, що увійшли в скарбницю світового мистецтва. Цей час – час правління вождя афінської демократії Перикла. СЛАЙД 16

- Найпрекрасніші споруди знаходяться на афінському Акрополі. Тут були найкрасивіші храми Давньої Греції. Акрополь не тільки прикрашав велике місто, він був святиною. Людина, вперше опинившись в Афінах, спочатку бачила Акрополь. СЛАЙД 17

- Акрополь – в перекладі з грецького «верхнє місто». Розташовувався на пагорбі. Тут будували храми на честь Богів. Всіма роботами на Акрополі керував великий грецький архітектор Фідій. Цілих 16 років свого життя Фідій віддав Акрополю. Він відродив це колосальне творіння. Всі храми зводились цілком з мрамору. СЛАЙД 18

- СЛАЙД 19-38. На цих слайдах представлений план Акрополя, з детальним описом пам'ятників архітектури і скульптури.

- На південному схилі Акрополя розташовувався театр Діоніса, що вмщував 17 тис. чоловік. В ньому розігрувались трагічні і комедійні сцени з життя богів і людей. Афінська публіка жваво і темпераментно реагувала на все, що відбувалося у неї на очах. СЛАЙД 39-40

Образотворче мистецтво Давньої Греції. Скульптура і вазопис

- В історію світової художньої культури Давня Греція увійшла завдяки неперевершеним творам скульптури і вазопису. Скульптури у великій кількості прикрашали площі давньогрецьких міст і фасади архітектурних споруд. За словами Плутарха (пр.45 – 127 рр.), в Афінах було більше статуй, ніж живих людей. СЛАЙД 41-42

- Найбільш ранні творіння з тих, що дійшли до нашого часу – це куриси й кори, створені в епоху архаїки.

- Курос – тип статуї юнака-атлета, зазвичай оголеного. Досягав значних розмірів (до 3 м). Куриси ставились в святилищах і на гробницях; вони мали переважно меморіальне значення, але могли бути і культовими образами. Куриси дивовижно схожі один на одного, навіть їх пози завжди однакові: прямо стоять статичні фігури з виставленою вперед ногою, руки зі зжатыми в кулак долонями витягнуті вздовж тіла. Риси їх обличчя без індивідуальності: правильний овал обличчя, пряма лінія носа, довгастий розріз очей; повні, випуклі губи, велике і кругле підборіддя. Волосся за спиною – це суцільний каскад завитків. СЛАЙД 43-45

- Фігури кор (дівчат) – втілення вишуканості і витонченості. Їхні пози також одноманітні і статичні. Круто завиті локони, перехоплені діадемами, розділені проділом і спускаються на плечі довгими симетричними пасмами. На всіх обличчях загадкова усмішка. СЛАЙД 46

- Стародавні елліни першими задумались, якою має бути прекрасна людина, і оспівали красу її тіла, сміливість, волю і силу її розуму. Особливий розвиток отримала в Давній Греції скульптура, досягши нових висот у відображенні портретних рис і емоційного стану людини. Головною темою робіт скульпторів була людина – найдосконаліше творіння природи.

- Зображення людей у художників і скульпторів Греції починають оживати, рухатися, вони вчаться ходити і трохи відставляти ногу назад, завмерши за півкроку. СЛАЙД 47-49

- Давньогрецьким скульпторам дуже подобалось ліпити статуї атлетів, так вони називали людей великої фізичної сили, спортсменів. Найвідомішими скульпторами того часу вважаються: Мирон, Поліклет, Фідій. СЛАЙД 50

- Мирон – найулюбленіший і найпопулярніший серед скульпторів-портретистів Греції. Найбільшу славу принесли Мирону його статуї атлетів-переможців. СЛАЙД 51

- Статуя «Дискобол». Перед нами прекрасний юнак, готовий метнути диск. Здається, за мить атлет випрямиться і кинутий з величезною силою диск полетить вдалечінь.

- Мирон – один з тих скульпторів, хто прагнув передати відчуття руху своїм роботам. Статуї 25 віків. До наших днів дійшли лише копії, які зберігаються в різних музеях світу. СЛАЙД 52

- Поліклет – давньогрецький скульптор і теоретик мистецтва, котрий працював в Аргосі в 2-й половині V ст. до н.е. Поліклет написав трактат «Канон», де вперше розповів про те, які форми може і повинна мати зразкова скульптура. Розробив свого роду «математику краси». Він уважно розглядав красунь свого часу і вивів пропорції, дотримуючись яких можна побудувати правильну, красиву фігуру. Найзнаменитіший твір Поліклета – «Дорифор» (Той, що носить спис) (450–440 рр. до н. е.). Вважалось, що скульптура створена на основі трактату. СЛАЙД 53-54

- Статуя «Дорифор».

- Прекрасний і могутній юнак – ймовірно, переможець олімпійських ігор, повільно йде з коротким списом на плечі. В цій роботі втілились уявлення стародавніх греків про красу. Скульптура довго залишалась каноном (зразком) краси. Поліклет прагнув зобразити людину в стані спокою, стоячи чи повільно йдучи. СЛАЙД 55

- Приблизно в 500 р. до н.е. в Афінах народився хлопчик, якому судилося стати найзнаменитішим скульптором всієї грецької культури. Він заслужив славу видатного скульптора. Все, що створив Фідій, і сьогодні залишається візитною карткою мистецтва Греції. СЛАЙД 56-57

- Найзнаменитіша робота Фідія – статуя «Зевса Олімпійського». Фігура Зевса була виконана з дерева, і на основу при допомозі бронзових і залізних цвяхів та спеціальних гачків кріпились деталі з інших матеріалів. Обличчя, руки та інші частини тіла були зі слонової кістки – вона досить близько за своїм кольором до людської шкіри. Волосся, борода, плащ, сандалії були зроблені з золота, очі – з дорогоцінних каменів. Очі Зевса були розміром з кулак дорослої людини. Основа статуї мала 6 метрів в ширину і 1 метр в висоту. Висота всієї статуї разом з п'єдесталом складала від 12 до 17 метрів. Складалось враження, «що, якщо би він (Зевс) захотів встати з трону, то зніс би дах». СЛАЙД 58-59

Скульптурні шедеври еллінізму

- На зміну класичним традиціям в епоху еллінізму приходять більш складне розуміння внутрішнього світу людини. З'являються нові теми і сюжети, змінюється трактування відомих класичних мотивів, зовсім іншими стають підходи до зображення людських характерів і подій. Серед скульптурних шедеврів еллінізму слід назвати: «Венеру Милоську» Агесандра, скульптурні групи для фриза Великого вівтаря Зевса в Пергамі; «Ніку Самофрокійську» невідомого автора, «Лаокоона з синами» скульпторів Агесандра, Афінатора, Полідора. СЛАЙД 60-61

Античний вазопис

- Так само прекрасним, як архітектура і скульптура, був і живопис Стародавньої Греції, про розвиток якого можна зробити висновок за малюнками, що прикрашають вази, починаючи з 11–10 ст.ст. до н. е.

Давньогрецькі майстри створювали безліч посудин різного призначення: амфори – для зберігання оливкової олії і вина, кратери – для змішування вина з водою, лекіф – вузька посудина для олії і пахощів. СЛАЙД 62-64

- Посудини ліпили з глини, а потім розписували спеціальним складом – його називали «чорним лаком». Чорнофігурним називали розпис, для якого фоном слугував звичаний колір обпаленої глини. Червонофігурним називали розпис, для якого фоном слугував чорний колір, а зображення мали колір обпаленої глини. Сюжетами для розпису були легенди і міфи, сцени повсякденного життя, шкільні уроки, змагання атлетів. Час не зберіг античні вази – багато їх розбилося. Але, завдячуючи кропіткій праці археологів, деякі вдалось склеїти, і сьогодні вони радують нас досконалими формами та блиском чорного лаку. СЛАЙД 65-68

- Культура Древньої Греції, досягнувши високого ступеню розвитку, справила в подальшому величезний вплив на культуру всього світу. СЛАЙД 69

5. Слово учителя. Античність сприймається як ідеал і золота пора людства, тому що в мистецтві і культурі створено безліч шедеврів, а погляд людини на світ, моральні та етичні норми знайшли свій початок саме в цей час. Антична культура космологічна. Космос виступає її абсолютом. Космос у греків – це не тільки світ, Всесвіт, а й порядок, світове ціле, що протистоїть Хаосу впорядкованістю і красою. І якщо вся навколишня природа прекрасна, то вірність їй стає непорушним принципом грецького мистецтва. Художникам пропонувалося наслідувати природу. Стверджувалися такі естетичні категорії, які тісно пов'язані між собою, які пронизують всю античну культуру і отримали особливий розвиток в мистецтві – КРАСА, МІРА, ГАРМОНІЯ.

1. Краса, прекрасне, відповідно до Аристотеля, об'єктивно існує в реальному світі, в її основі лежать відповідність, визначеність, обмеженість і єдність в різноманітності.

2. Міра – вихідний принцип існування. Вона – характеристика досконалості.

3. Гармонія є зразком для творів мистецтва. Рациональність – все прораховувалося і обчислювалося, виділялися математичні норми зв'язків (ідеальні пропорції людської фігури). Антична культура – це тип європейської раціональної культури.

4. Антропоцентризм: людина в центрі космосу. Космос завжди співвідноситься з людиною, природні об'єкти – з людським тілом. Любов до повсякденних радощів стверджується в якості ідеалу.

5. Культ тіла. Ідеалізуючи богів, греки уявляли їх в людській подобі. Голе тіло не викликало почуття сором'язливості. Людське тіло стало мірилом всіх форм грецької культури (філософії, архітектури, скульптури, поезії, драми).

6. Принцип патріотизму.

7. Змагальність у всіх сферах життя. Головну роль відігравали змагання художні – поетичні та музичні, спортивні, кінні.

8. Грецька культура святкова, зовні барвиста, видовишна. Зазвичай свята були пов'язані з регулярними ходою і змаганнями на честь богів – покровителів

поліса. Широку популярність отримують Діонісії – античне свято на честь бога Діоніса.

IV. Закріплення вивченого матеріалу

1. Прийом «Продовжити думку»

- Митцям античності належить першість:

а) у розробці жанрів того чи іншого роду літератури;

б) у створенні основних і незмінних і тепер ідей щодо людини та її світу, а саме:

- людина - центр світогляду, невід’ємна частина природи,
- ушляхення людини-борця, людини-героя,
- утвердження єдності особистості і суспільства,
- поклоніння красі людського тіла, природі,
- гармонія внутрішнього світу людини;

в) у розробці категорії характеру.

Була відкрита така категорія, як характер. Учень Аристотеля Теофраст розробив феноменологію типів людської поведінки (улесника, марнослівника, базіки, безсовісного та ін.). За однакових обставин, люди з різними характерами вчинятимуть по-різному, але відповідно до свого характеру. Це «відкриття» справило вплив на подальше формування образів у літературному процесі.

2. Гра «Хто більше?»

- Пропонується навести якомога більше цікавих фактів, пов’язаних з добою Античності.

V. Домашнє завдання

1. Дати відповіді на запитання підручника до вивченої теми.

2. Сформулювати, в чому причини авторитету античної літератури.

3. Прочитати уривки з поеми «Одіссея». Заспів. Пісня I (Вірші 1-21); «Аед Демодок». Пісня VIII (Вірші 486-520).

VI. Підсумок

1. Заключне слово учителя. Хочу закінчити урок словами І.Франка: «З безмірно багатой греко-римської літератури лишилися лише нужденні відломки та шматочки», але вони мали силу «обновити європейську людність... Вони й досі не перестали запліднювати нашого духу й творить непохитну основу нашої цивілізації».

2. Оцінювання

Урок № 3

Тема. Стародавня Греція. Гомер. Поема «Одіссея». Заспів. Пісня I (Вірші 1-21); «Аед Демодок». Пісня VIII (Вірші 486-520)

Мета: формувати в учнів знання про Гомера як легендарного засновника європейської літератури. Розкрити художні особливості поеми Гомера. Навчати учнів вдумливо читати античний твір. Виховувати інтерес до пам'яток античної літератури.

Обладнання: географічна карта Європи. Висловлювання відомих людей про Гомера та його поему «Одіссея». Портрет Гомера. Репродукції фотографій, ілюстрації до поеми Гомера «Одіссея». Текст поеми «Одіссея» Гомера. Мультимедійний путівник: комп'ютер, проектор, інтерактивна дошка; презентація «Ні, я не Бог...». Папки з роздрукованими завданнями.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу.

*Гомер кожному може дати
стільки, скільки кожен візьме в
нього.*

Народна мудрість

*Бессонница. Гомер. Тугие паруса.
Я список кораблей прочел до середины:
Сей длинный выводок, сей поезд журавлиный,
Что над Элладю когда-то поднялся.*

*Как журавлиный клин в чужие рубежи,-
На головах царей божественная пена,-
Куда плывете вы? Когда бы не Елена,
Что Троя вам одна, ахейские мужи?*

*И море, и Гомер - всё движется любовью.
Кого же слушать мне? И вот Гомер молчит,
И море черное, витийствуя, шумит
И с тяжким грохотом подходит к
изголовью.*

О. Мандельштам

Хід уроку

I. Актуалізація опорних знань

1. Вступне слово вчителя. Усе на світі має свої витoki: дерево – корінь, річка – джерело, людина – дитинство. Проте, якщо життя людини вимірюється десятками років, то життя людства – тисячоліттями. «Дитинством» людства вважають віддалену в часі давню епоху, яку називають *добою Античності* (від латинського *antiquus* – давній). Отож, ми продовжуємо розпочату на попередньому уроці подорож добою Античності.

2. Відповіді на запитання

- Назвіть хронологічні рамки епохи античності.
- Чому античну культуру називають колискою європейської культури?
- Наскільки близькою є епоха античності для українців?

II. Перевірка домашнього завдання

1. Слово учителя. Античною літературою називають літературу Стародавньої Греції та Стародавнього Риму. Цей факт свідчить про авторитет і велике значення згаданих народів в історії людства, передовсім – Європи.

Цікаво, що сам римський імператор Марк Аврелій писав вірші... грецькою мовою! Навіть жадливий Нерон, ім'я якого стало символом свавілля та жорстокості, прихильно ставився до грецької культури. Краще за Горація не скажеш: «Греція, скорена воїном диким, його ж підкорила, Ладій суворий зріднила з мистецтвом...». Римляни підкорили греків силою зброї, а греки римлян – силою мистецтва.

- У чому ж причини, де витoki такого авторитету античної літератури?
- Чи тільки в художній довершеності (а вона незаперечна!) творів греків і римлян, чи в чомусь іще?

Звісно, вичерпної і єдиної правильної відповіді на це запитання дати неможливо, але її пошук допомагає краще збагнути суть проблеми.

2. Перевірка записів в зошитах

«Причини авторитету античної літератури»:

- Увага до людини, її внутрішнього світу
- Тонкий психологізм
- Гуманістичний пафос
- Філософічність
- Різноманітна проблематика
- Давньогрецька та латинська мови - мови міжнародного спілкування

III. Оголошення теми, мети та основних завдань уроку

1. Слово учителя. Могутнє дерево європейської цивілізації глибоко й міцно закорінене в греко-римському культурному ґрунті, і задля ліпшого розуміння того, якими його плодами живимось ми й житимуться наші нащадки, треба якомога краще знати особливості цього багатющого «ґрунту» – античної культури та літератури. Для цього вивчаємо творчість найкращих її представників.

Пропоную послухати вірш і назвати ім'я напівлегендарного епічного співця (аеда), чия загадкова й велична постать стоїть біля витоків еллінської літератури, якому приписують авторство поем «Іліада» й «Одіссея».

2. Виразне читання вірша Миколи Негоди «Гомер» у виконанні учня:

Безжальний час все зводить нанівець,
І що ви, люди, знаєте про мене?
Хіба лиш те, що я сліпий співець,
Спізнав, як бог, осяяння натхнення.
Де народився я – ніхто не зна,
Сім древніх міст на те претендували,
Та піднялася забуття стіна,
І залягли століття, мов завали.
Моїх річок розмиті береги,
Поховані давно руїни Трої.
Але й живуть, немов боги,
Ахілл і Одисей – мої герої.
Мій епос, як божественний чертог,
Пднісся над минулими віками,
І я живу з античними богами,
Вже й сам напівлегенда, напівбог.

- Чиє ім'я ви почули у вірші?

2. Запис в зошитах теми уроку

3. Оголошення мети уроку

IV. Сприйняття та засвоєння учнями навчального матеріалу

1. Слово вчителя. Чимало фактів з біографії Гомера вам відомо, пропоную пригадати їх і дізнатися нові.

(Учні демонструють презентацію: «Нет, я не бог, как дерзнул ты бессмертным меня уподобить?»)

Гомер: біографія його цікавить сьогодні багатьох, – перший поет Стародавньої Греції, чиї твори дійшли до наших днів. Він і сьогодні вважається одним з кращих європейських поетів. Однак про самого Гомера ніяких достовірних відомостей немає. Ми спробуємо відновити хоча б у загальних рисах його біографію, виходячи з наявної інформації.

Про що говорить ім'я Гомера?

Ім'я «Гомер» вперше зустрічається в VII ст. до н. е. Саме тоді Каллін Ефеський назвав так творця «Фіваїди». Значення цього імені намагалися пояснити ще в часи античності. Пропонувалися наступні варіанти: «сліпець» (Ефор Кімський), «наступний за» (Арістотель), «заручник» (Гесихій). Однак сучасні дослідники вважають, що всі вони настільки ж непереконливі, як і

пропозиції деяких учених приписати йому значення «акомпаніатор» або «укладач». Напевно, в своїй первинній формі дане слово є реальним особистим ім'ям.

Звідки родом Гомер?

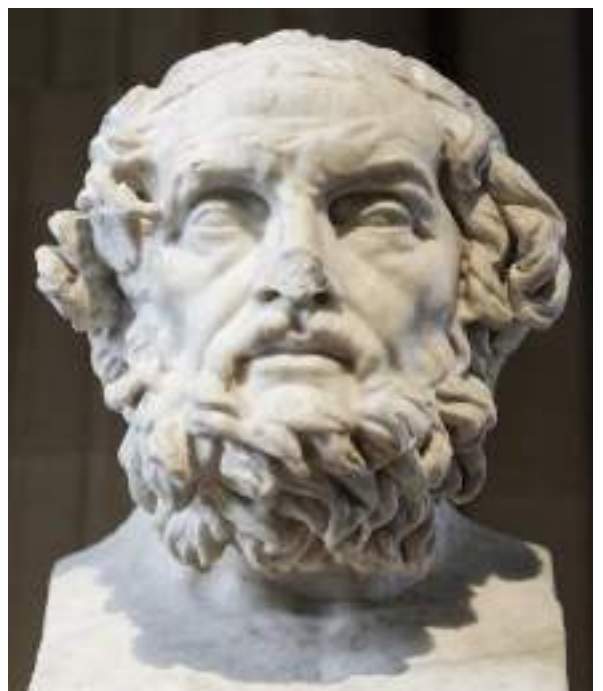
Біографія цього поета може бути відтворена лише приблизно. Це стосується навіть місця народження Гомера, яке до цих пір невідоме. Сім міст боролися за право вважатися його батьківщиною: Хіос, Смірна, Саламін, Колофон, Аргос, Родос, Афіни. Цілком ймовірно, що «Одіссея» і «Іліада» були створені на малоазійському узбережжі Греції, яке було заселене в той час іонійськими племенами. А можливо, ці поеми були складені на якомусь з прилеглих островів. Гомерівський діалект, втім, не дає ніяких точних відомостей про те, до якого племені належав Гомер, біографія якого залишається загадкою. Він являє собою поєднання еолійського і іонійського діалектів старогрецької.

Чи був Гомер сліпим?

Гомер – давньогрецький поет, біографія якого була реконструйована багатьма дослідниками, починаючи з давніх часів і до наших днів. Відомо, що він традиційно зображується сліпим. Однак найімовірніше, що це уявлення про нього є реконструкцією, типовою для жанру античної біографії, і не виходить з реальних фактів про Гомера. Так як багато легендарних співаків і віщунів були сліпими (зокрема, Тіресій), за логікою античності, що пов'язувала поетичний та пророчий дар, припущення про те, що Гомер був сліпим, виглядало правдоподібним.

Роки життя Гомера

Античні хронографи також розходяться у визначенні часу, коли жив Гомер. Письменник, біографія якого нас цікавить, міг створити свої твори у різні роки. Дехто вважає, що він був сучасником Троянської війни, тобто жив на початку XII ст. до н. е. Однак

Геродот стверджував, що Гомер жив приблизно в середині IX ст. до н. е. Вчені сучасності схильні датувати його діяльність VIII чи навіть VII ст. до н. е. При цьому в якості основного місця проживання вказується Хіос або інший регіон Іонії, що знаходиться на узбережжі Малої Азії.

Творчість Гомера

Гомеру в давнину, крім «Одіссеї» та «Іліади», приписувалося авторство і деяких інших поем. До наших днів збереглися фрагменти декількох з них. Однак сьогодні вважається, що вони були написані автором, який жив пізніше за Гомера. Це комічна поема «Маргіт», «Гомерові гімни» та ін. Зрозуміло, що «Одіссея» та «Іліада» були написані набагато пізніше за події, описані у цих творах.

Проте їхнє створення можна датувати не раніше, ніж VI ст. до н. е., коли існування поем було достовірно зафіксоване. Таким чином, життя Гомера можна віднести до періоду з XII до VII ст. до н. е. Однак найпізніша дата є найбільш вірогідною.

Поєдинок між Гесіодом і Гомером

Існує переказ поетичного поєдинку, що відбувся між Гесіодом і Гомером. Він був описаний у творі, написаному не пізніше III ст. до н. е. (а деякі дослідники вважають, що значно раніше). Називається він «Змагання Гомера і Гесіода». У ньому розповідається про те, що поети нібито зустрілися на іграх в честь Амфідема, що проводилися на о. Евбее. Тут вони читали свої кращі вірші. Суддею на змаганні був цар Панед. Перемога була присуджена Гесіоду, оскільки той закликав до миру й землеробства, а не до сутичок і війни. Однак саме на боці Гомера були симпатії аудиторії.

Історичність «Одіссеї» та «Іліади»

В науковців у середині XIX ст. панувала думка про те, що «Одіссея» і «Іліада» – неісторичні твори. Однак її спростували розкопки Генріха Шлімана, які він провів у Мікенах і на пагорбі Гіссарлик в 1870 – 80-х рр. Сенсаційні відкриття цього археолога довели, що Мікени, Троя та ахейські цитаделі існували в реальному житті. Сучасників німецького вченого вразили відповідності його знахідок у 4-й шатровій гробниці, що знаходиться в Мікенах, зробленим Гомером описам. Пізніше були виявлені єгипетські та хетські документи, в яких простежуються паралелі з подіями Троянської війни. Багато інформації про час дії поем дало дешифрування мікенської складової писемності. Проте дані творів Гомера з наявними документальними та

археологічними джерелами співвідносяться погано й тому не можуть сприйматись некритично.

Гомер і система освіти, наслідування Гомера

Система давньогрецької освіти, що сформувалася до кінця класичної епохи, будувалася на вивченні творчості Гомера. Поеми його заучувалися повністю або частково, за їх темами влаштовувалися декламації. Пізніше Рим запозичив цю систему. Тут з I ст. н. е. місце Гомера зайняв Вергілій. Великі гекзаметричні поеми були створені в післякласичну епоху на діалекті давньогрецького автора, а також в якості змагання або ж наслідування «Одіссеї» та «Іліади». Багатьох цікавили творчість і біографія Гомера. Короткий зміст його творів ліг в основу безлічі творінь авторів, що жили в Стародавньому Римі. Серед них можна відзначити написану Аполлонієм Родоським «Аргонавтику», твір Нонна Панополітанського «Пригоди Діоніса» і Квінта Смирнського «Післягомерівські події». Визнаючи достойність Гомера, інші поети Стародавньої Греції утримувалися від створення великої епічної форми. Вони вважали, що бездоганної досконалості можна досягти тільки в невеликому творі.

Вплив Гомера на літературу різних країн

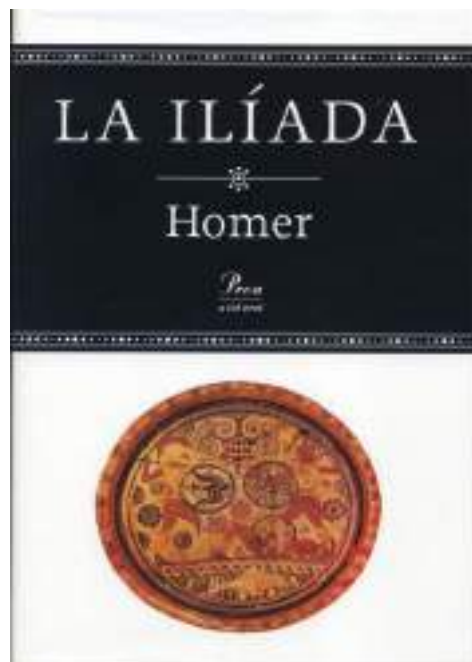
У давньоримській літературі першим збереженим твором (хоча і фрагментарно) був переклад «Одіссеї». Зробив його грек Лівій Андронік. Відзначимо, що головний твір літератури Стародавнього Риму – «Енеїда» Вергілія – в перших шести книгах є наслідуванням «Одіссеї», а в останніх шести – «Іліади». Майже у всіх творіннях античності можна вбачати вплив поем, які створив Гомер.

Його біографія і творчість цікавили також візантійців. У цій країні твори Гомера ретельно вивчалися. На сьогоднішній день було виявлено десятки візантійських рукописів його поем. Для творів античності це безпрецедентно. Більше того, вчені Візантії створювали коментарі та схолії до Гомера, копіювали і переписували його поеми. Сім томів займає коментар архієпископа Євстафія до них. Грецькі рукописи в останні роки існування Візантійської імперії, а потім і після її краху потрапили на Захід. Так був заново відкритий епохою Відродження Гомер.

Біографія залишає невирішеними безліч питань. Всі вони в сукупності складають гомерівське питання. Як же вирішували його різні дослідники? Давайте розберемося.

Гомерівське питання

Досі залишається актуальним гомерівське питання щодо авторства «Одіссеї» та «Іліади», а також стосовно особистості їхнього творця. Дехто в вчених вважав, що ці поеми не є творами Гомера, бо його взагалі не існувало. Ці вчені вважають, що поеми були написані, швидше за все, в Афінах у VI ст. до н.е., коли пісні різних авторів, що передаються з покоління в покоління, були зібрані і зафіксовані в письмовому вигляді. Інші ж, навпаки, відстоювали композиційну єдність творів Гомера.

Поеми Гомера

Епічні поеми цього давньогрецького автора – геніальні, безцінні твори мистецтва. Протягом століть вони не втрачають глибокого змісту й актуальності. Сюжети цих поем походять з численних легенд, присвячених Троянській війні. «Одіссея» та «Іліада» відображають лише деякі епізоди з цього циклу легенд. Величний поет Гомер створив унікальні поеми.

«Іліада»

У ній йдеться про події 10-го року Троянської війни. Поема завершується смертю і похованням головного троянського воїна Гектора. Про подальші події війни не розповідає давньогрецький поет Гомер.

Війна – головна нитка цієї поеми, основна стихія її персонажів. Однією з особливостей твору є те, що битва зображується в основному не як кривава баталія народних мас, а як поєдинок окремих героїв, що демонструють виняткову силу, хоробрість, майстерність і стійкість. Серед батальних сцен можна виділити ключовий поєдинок Ахілла і Гектора.

Бої за участю Діомеда, Агамемнона та Менелая описуються з меншою героїчністю та виразністю. Дуже яскраво в «Іліаді» зображені звички, традиції, моральні аспекти життя та побут давніх греків.

«Одіссея»

Можна сказати, що твір цей є більш складним, ніж «Іліада». У ньому знаходимо безліч особливостей, що й досі досліджуються з погляду літератури.

У цій епічній поемі в основному йдеться про повернення на Ітаку Одиссея після завершення Троянської війни.

Твори Гомера – скарбниця мудрості народу Стародавньої Греції. Біографії поета часто містять інформацію про те, що він був неписемним. Однак, незважаючи на це, поеми його відрізняються високою майстерністю і поетичною технікою, також композиційною єдністю. «Одіссея» і «Іліада» мають характерні риси епічного стилю. Витриманий тон розповіді, некваплива докладність, повна об'єктивність зображення, неспішний розвиток сюжету – такі характерні риси поем, що створив Гомер.

2. Мотивація навчальної діяльності для виявлення початкових вражень учнів про прочитану влітку поему

1). Пропоную заплющити очі і вимовити про себе: «Гомер. «Одіссея».

- Який образ виникає перед очима?
- Чи важко було читати поему? Чому?
- Чи цікаво було читати? Чому?
- Що запам'яталося?
- До якого епізоду ви б намалювали ілюстрацію?

2). Записати в зошити заголовок так, щоб в ньому відбився характер твору.

- Які враження від прочитаного твору?

3). Виявляється, сюжет поеми досить цікавий, хоча певні труднощі пов'язані з її формою. Спробуємо виявити стилістичні особливості тексту, що створюють перешкоди на шляху до читання, але які зникають при переказі змісту.

3. Робота з літературознавчими термінами

1). Гекзаметр

- Визначити розмір, яким написано твір. Сказати, що називається гекзаметром (читається такий вірш злегка співуче, з паузою (цезурою) посередині рядка)?
- Чому, як ви думаєте, епосу властивий саме такий розмір?
- Навіщо потрібна цезура?
- Який настрій створює такий ритм?
- Пропоную послухати уривок про гекзаметр з оповідання «Умолкнувший звук» К. Г. Паустовського: «Поки я говорив: «Чую, як звук затих», – хвиля набігла на берег. Після цих слів я зупинився, витримуючи цезуру, і хвиля теж зупинилась, докотившись до невеликого валу з гравію. Коли ж я промовив кінець рядка «божественної еллінської мови», то мій голос злився з шурхотом хвилі, що відкочувалася, не випередивши його і не відстаючи ні на мить.... І раптом мені стало зрозуміло, що сліпий Гомер, сидячи біля моря, складав вірші, підпорядковуючи їх розміреному шуму прибою. Найкращим доказом того, що це дійсно так, була цезура посередині рядка. Насправді вона була непотрібна. Гомер увів її, відповідно до тієї зупинки, яку хвиля робить на половині свого накату. Гомер взяв гекзаметр у моря».

Можна пригадати і рядки М.Волошина: «Звучать пустинні гекзаметри хвилі».

- Чим саме гекзаметр схожий на хвилю?

2). Формули-повтори, постійні епітети

- Як і в творах усної народної творчості – легендах, піснях, билинах, казках, в грецькому епосі багато формул-повторів, постійних епітетів.
- Згадати постійні епітети, формули фольклору, та навести приклади з поеми Гомера (наприклад, «кинув крилате слово»; «повідай мені про бувалого мужа»; «сутінки землю укрили», «що ж ти, неначе німий, тут сидиш за столом», «хто ти і звідки? Яких ти батьків і з міста якого?», «ні, не веди проти волі туди мене...» і т.д.).
- Які епітети найчастіше зустрічаються у Гомера? («світлоока», «богосвітлий», «хитромудрий», «розсудливий»; «богорівний», «велемудрий», «славний» Одисей; «грізний» Арей...)

3). Складні епітети

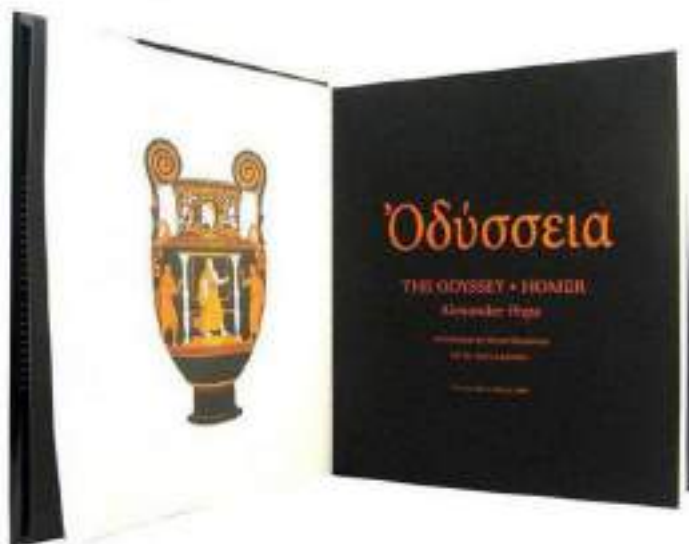
- Перечитати фрагмент пісні I, VIII двічі.
- При повторному читанні виписувати епітети.
- Чим незвичайні гомерівські епітети?
- Наведіть приклади складних епітетів у цьому фрагменті.
- Як ви думаєте, навіщо вони потрібні?
- Яке звучання надають вони тексту?

(«Бистрохідний» «темноносий» корабель, судно «чорнобоке», «добропалубні» судна, кораблі; «городоборець» Одисей; «темногривастий» Посейдон; «чорнохмарний» Зевс; «ніжнолисті» трави, барани «густорунні», вівці «тонконогі», «пишнорунна» отара)

- «Вдивляючись» в слова, показати різницю між ними та їхніми «простими» аналогами. (Своїми сумнівами з приводу важливості вживання саме таких епітетів вчитель провокує учнів, змушуючи їх «захищати» Гомера: «хвилеохоплений» острів, «довговеличезні» стовпи, «підступно-пестливі» слова, «безлюдно-солоне» море, «прекраснокучерява» німфа, «повільноходячі» бики, «важковеличезний», «мідногострий» спис, «надтобуйні» чоловіки).

- «Хіба не все одно – сказати: «хвилеохоплений» або «охоплений хвилями»? «Важковеличезний» спис або «важкий і величезний»? Два слова, з'єднуючись в одне, ніби потрапляють одне в одне, значення їх змішуються, і таким чином

значення цілого не дорівнює сумі значень частин. «Охоплений хвилями» – це щось тимчасове і зовнішнє, а «хвилеохоплений» - постійне, властиве внутрішньо даному об'єкту; «важковеличезний» спис – «важкий від своєї величезності і величезний своєю вагою», злиття двох ознак робить слово більш вражаючим, страхітливим.

- А з приводу слова «прекраснокучерява»... Як думаєте, мова йде про німфу, одночасно прекрасну і кучеряву, чи про німфу з прекрасними кучерями? (Таким чином, учні починають помічати особливу виразність гомерівської мови.)

Творче завдання

- В 2-4-х рядках гекзаметра (або схожого з ним розміру) описати яку-небудь просту подію. Наприклад, розповісти про те, як учень замріявся на уроці, дивлячись на голуба за вікном або рахуючи круків; або про те, як, розгадуючи кросворд, учень не чув питання вчителя і отримав двійку; або запізнився на урок, і вчитель написав в щоденник зауваження. При цьому потрібно також використовувати складні епітети та лексику в стилі Гомера. (До прикладу... *Вирішив Вова: скінчився урок, і кинувся він у двері. Але тут вчитель-мучитель покликав його і примусив писати вправу.*

*В школу йде учень сумний на останній екзамен.
А надсудорий учитель стоїть біля дверей.*

*Почався день і на парті лежить
Двійкопалаючий щоденник.*

*Паша зі школи вилетів тут прудконогий.
Швидко на шахмати важкодоступні він полетів.)*

- Що викликало сміх, з чим він пов'язаний?

Виявляється, що гекзаметром, гомерівською мовою можна писати про якісь героїчні, значні речі. Коли пишеш про незначні речі, виникає невідповідність між формою та змістом, звідси пародійне, гумористичне звучання. Судження справедливе, однак не до кінця. Адже в гомерівському епосі багато побутових деталей, подробиць.

4. Бесіда

- Яку роль відіграють в поемі описи, побутові деталі?

- Для чого кожен раз докладно говориться про те, як сіли за стіл, що і як їли і пили, на чому спали герої, як сходили в баню і що одягли?

- Чому у Гомера побутова конкретика, викладена гекзаметром, не виглядає комічно?

В давньогрецькому епосі існує інше ставлення до побуту, ніж у нас. Побутові дрібниці так само важливі для Гомера, як розповіді про подвиги: це є життя, і воно значне у всіх його проявах.

- Для чого кілька разів повторюється розповідь про одне й те ж (наприклад, про те, як Пенелопа пряла і розпускала полотно)?

- Де ще ми зустрічалися з такими докладними повторами? Повтори є в казках, билинах. Звичайно, всі ці стилістичні особливості пов'язані з тим жанром, з яким ми маємо справу, – давньогрецьким героїчним епосом. Крім того, величезний текст виконувався співаком напам'ять, тому необхідні були усталені формули та повтори-кліше; виконувались поеми співуче, під

акомпанемент музичного інструменту. Неодноразові повтори деяких важливих моментів знаходять виправдання в тому, що поема співається не один день і це свого роду нагадування слухачам про попередні події. Неквапливість оповідання пов'язана з певною неквапливістю, ґрунтовністю життя.

- А що ми дізнаємося про Троянську війну з гомерівського епосу?
- Через що, по Гомеру, розгорілася війна?
- Скільки вона тривала?
- Хто переміг?
- Яку роль зіграв в цій перемозі Одисей?

5. Перспективні запитання

- «Іліада» присвячена завершенню Троянської війни. Але чому ціла епічна поема «Одіссея» присвячена поверненню на батьківщину одного з її героїв?
- Що ж в ньому значне, гідне увічнення?
- Чому Одисей так довго мандрував?

V. Закріплення вивченого матеріалу

1.Відповіді на запитання підручника до теми уроку

VI. Підсумок

1.Слово учителя

Должно быть, потому так любим мы Гомера,
Что пояс красоты ему дала Венера,
В его творениях сокрыт бесценный клад:
Она для всех веков, как бы родник услад.
Он, словно чародей, все в перлы обращает.
Одушевление в его стихах живет.
И мы не сыщем в них назойливых длиннот.
Хотя в сюжете нет докучного порядка,
Он развивается естественно и гладко,
Течет, как чистая спокойная река,
Все поражает в нем - и слово, и строка.
Любите искренне Гомера труд высокий.
И он вам преподаст бесценные уроки.

(Н.Буало)

2.Оцінювання

VII. Домашнє завдання

1. Опрацювати статтю підручника про Гомера.
2. Прочитати уривки з «Одіссеї» («Одісей і кіклоп Поліфем». Пісня IX (Вірші 181-566); «Одісей у Кірки». Пісня X (Вірші 91-399).
3. Скласти письмово 4-5 запитань за змістом.
- 4.Індивідуальні завдання:

- 1). Скласти композиційну формулу поеми «Одіссея».
- 2). Переглянути художній фільм «Одіссея», поміркувати, наскільки він збігається з текстом твору.
- 3). Намалювати ілюстрації до прочитаного твору.

Урок № 4

Тема. Міфологічні, пригодницькі й побутові елементи в «Одіссеї». Образ Одісея. Уславлення людського розуму, винахідливості й допитливості. Засудження беззаконня, насильства й несправедливості, а також самовпевненості й марнославства

Мета: поглибити поняття про героїчний епос та художні особливості поем Гомера та розкрити світове значення гомерівського епосу; закріплювати вміння добирати матеріал з тексту відповідно до теми уроку, систематизувати його, удосконалювати вміння складати характеристику літературного героя, обґрунтовувати свою оцінку стосовно певних ситуацій та вчинків героїв; виховувати риси сильної особистості, здатної протистояти життєвим труднощам.

Обладнання: географічна карта Європи. Висловлювання відомих людей про Гомера та його поему «Одіссея». Портрет Гомера. Репродукції фотографій, ілюстрації до поеми Гомера «Одіссея»; учнівські малюнки до окремих епізодів з прочитаного твору. Текст поеми «Одіссея» Гомера. Мультимедійний путівник: комп'ютер, проектор, інтерактивна дошка; презентація. Папки з роздрукованими завданнями. Таблиця «Пригодницькі, казкові і побутові елементи «Одіссеї»», «Море/Ітака», «Літературні відкриття Гомера».

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу.

Кожна епоха породжує свого героя.

Корейське прислів'я

Одісей став класичним типом інтелектуального героїзму, який досяг у цьому образі свого найвищого виразу.

А. Тахо-Годі, мистецтвознавець

Хід уроку

I. Перевірка домашнього завдання

1. Прослуховування монологічних висловлювань учнів на тему: «Гомер – легендарний засновник європейської літератури» або «Загадки легендарного співця».

2. Літературний диктант.

1). У яких творах усної народної творчості стародавніх греків були уславлені звитяжні подвиги?

(У героїчних піснях)

2). Як називали у Давній Греції професійних співців?

(Аедами)

3). За якої доби відбувся розквіт народної героїчної пісні?

(У мікенську епоху)

4). Кого вважали давні греки автором героїчних пісень?

(Музу, богиню – покровительку мистецтва)

5). Як називали себе ахейські племена, що осіли на західному узбережжі Малої Азії?

(Іонійцями)

6). Який жанр змінив героїчну пісню у VIII ст. до н.е.?

(Епічна поема)

7). Як називали виконавців епічних пісень?

(Рапсодами)

8). Чим відрізнялись рапсоди від аедів?

(Рапсоди декламували епічні поеми, а аеди співали епічні пісні у супроводі ліри)

9). Назвіть ім'я найвідомішого рапсода Давньої Греції.

(Гомер)

10). Назвіть найвідоміші епічні поеми Гомера.

(«Іліада» та «Одіссея»)

11). За чий наказом і коли були впорядковані і записані поеми Гомера?

(За наказом афінського правителя Пісистрата у VI ст. до н.е.)

12). Що стало основою поеми Гомера «Іліада»?

(Цикл міфів про Троянську війну)

II. Оголошення теми, мети та основних завдань уроку

1.Слово учителя. «Іліада» присвячена завершенню Троянської війни.

- Але чому ціла епічна поема присвячена поверненню на батьківщину одного з її героїв?

- Що ж в ньому значне, гідне увічнення?

- Чому Одиссей так довго мандрував?

Ці та ряд інших питань ми з'ясуємо на нашому уроці.

2.Запис в зошитах теми уроку

III. Актуалізація опорних знань

Вступне слово вчителя. Після захоплення Трої і звільнення Єлени герої вирушають додому. Ця подорож стає змістом поеми «Одіссея».

Герой Одиссей, цар грецького острова Ітака, – доблесний і хитромудрий воїн. Шлях його пригод від Трої до улюбленої дружини Пенелопи та сина Телемаха тривав 10 років.

1.Робота з картою-схемою маршруту Одиссея: скласти ланцюжок випробувань, що випали на долю Одиссея. (Троя – лотофаги – циклопи – людоджери – Цирцея – Сирени – Сцилла і Харібда – німфа Каліпсо – феаки – острів Ітака.)

IV. Сприйняття та засвоєння учнями навчального матеріалу

1. Слово учителя. Головний мандрівник зустрічає на своєму шляху казкових чудовиськ, чарівників, людоджерів-циклопів.

Детальні описи, поєднання реального і фантастичного характерні не тільки для творів Гомера. Греки тільки починали подорожувати, їх судна були недосконалі, а знання мінімальні. Тому їм ввижались загадкові країни, де жили чудовиська. Казка і побут тісно співіснували одне у ряді епізодів твору: Одиссей і кіклоп Поліфем, Одиссей і сирени тощо. Так ми знайомимося з фантастичними істотами та пригодами, що пов'язані з ними; дізнаємося про побут давніх греків, про те, що греки займалися тваринництвом, використовуючи м'ясо, молоко, сир як необхідні продукти харчування. Цікаво, що греки не пили вино нерозбавленим (пам'ятаємо: одна з найкращих рис елліна – помірність). Одиссей розбавляє вино водою у пропорції 1:20. Звичайно, гостинність, повага навіть до незнайомих людей, що завітали в дім, – норма для давніх греків, на відміну від диких циклопів, що не шанують закони.

Щодо значення слова «одиссея», то воно сприймється сучасниками, як загальне поняття на означення пригод і мандрівок, героїв епічних сказань різних часів і народів.

2.Творче завдання

Заповнити колонки в таблиці «Пригодницькі, казкові і побутові елементи «Одиссеї».

Пригодницькі елементи	Казкові елементи	Побутові елементи

Слово учителя. Однак поема Гомера насамперед цікава образом головного героя. Ми не можемо говорити про повне змалювання характеру, однак через деталі, окремі описи поведінки Одиссея, оцінку автором його вчинків ми можемо сказати і про його внутрішній світ.

3. Бесіда

- А що рухає дією поеми, в чому її конфлікт, які сили зіштовхуються?

Зіштовхуються дві сили - протидіючий Одиссею Посейдон (стихія) і його покровителька Афінa (розум, воля). Але і самим Одиссеєм керують дві сили, два прагнення: прагнення мандрувати, цікавість – і любов до дому, сім'ї, до батьківщини. Таким чином, ми бачимо, що в поемі два полюси – море (світ) і Ітака (дім).

Звернімося до порівняльної таблиці:

Море	Ітака
Пісня III море прекрасне темно-туманне море Багатоводне море велике море темне море широке море Пісня V Багатоводне море безодня безплідно-солоня брижі широко-туманні пустельне море безплідного моря степ невимовний безмежно-пустельне море море невірне пустеля безплідного моря море темне широка безодня страшна, бурхливого моря священне море шумливе море рибопереповнене море Пісня IX Водах солоних Водних просторах Далеч морську Хлань солону По сивих ударили хвилях Шумливого моря Шумного моря Пісня X Гладінь осяйна Глибокій затоці Хлань моря	Пісня I Отчизни своєї Рідного краю Має на Ітаці свою домівку Землю рідну Пісня V мила земля батьків земля рідна світло-влаштований будинок мила вітчизна Пісня V мила вітчизна мила Ітака

- У чому суперечливість епітетів, що характеризують море?
- Чим вона викликана?
- Що символізує собою море?
- Як характеризується Ітака?
- Чому в цій характеристиці немає протиріч?

- Що символізує Ітака?
- Про Ітаку йдеться трохи, про море багато; а що сильніше?
- Чому ж Одиссей не впізнав батьківщини, до якої так прагнув?
- Що хоче показати цим автор?

(«Той, хто не любить свою країну, нічого любити не може». (Дж.Байрон))

4. Робота над характеристикою героя

- Яким є Одиссей, що знаходиться між цими полюсами?
- Яку він має характеристику в поемі?
- Виписати слова, що характеризують героя:

у пісні I: «бувалий муж, богорівний».

У пісні VIII: «велемудрий, богосвітлий, славетний, наче грізний Арей».

У пісні IX: «мав-бо я досвід, і хитрими ... відповів я словами; товаришам ... звелів жеребки я тягнути; із солодкими знову ... звернувся словами; ім'я моє славне;

не насильством..., а підступом губить; тримавсь терпеливо, відважного сповнений духу; клятий Ніхто; нікчемний Ніхто; безумний; не слухало серце відважне; городоборець; нікчемний, безсилий, малий чоловічок».

У пісні X: «раптово свій меч я вихопив гострий; миттю супутників підбадьоривши, їм наказав; самотній; пресвітлий; паросток Зевсів; бідолашний; бувалий; неначе німий».

У пісні V: «був добрим, мудрим царем і народ свій любив, як батько благодушний;

в бідах постійний; могутній чоловік; злочасний самий чоловік; хитрун; розум обережний; благородний; богосвітлий» .

У пісні XXIV: «хитромудрий (неодноразово), у випробуваннях твердий, променистий».

- Чим розум відрізняється від хитрощів?
- Чи гарна це риса – хитрість?
- Як потрібно розуміти слово «хитромудрий»?
- Що, крім хитромудрості, цінує у своєму героєві автор?

(Ми бачимо, як важливо те, що Одиссей «в випробуваннях твердий».)

- Посилаючись на текст, розкажіть, як у творі засуджується беззаконня, насильство й несправедливість?
- Як у творі розкрито конфлікт Одиссея з Посейдоном? (Самовпевненість й марнославство Одиссея.)
- Які випробування переніс Одиссей?
- Які з них здаються особливо важкими?
- Які риси характеру допомагають героєві долати їх?

(Найбільш важким випробуванням є той момент, коли Одиссей веде корабель між Сциллою і Харибдою, знаючи, що шестеро його товаришів повинні загинути; інше – спокуса любов'ю німфи Каліпсо; третє - те, що він повинен прикидатися бідним і терпіти приниження від кавалерів Пенелопи. Виділяються й інші епізоди, в яких герой проявив себе з різних сторін. Це дає

можливість створити найбільш повне про нього уявлення і відповісти на питання: «Що ж допомагає Одиссею подолати всі перешкоди?». А також підійти до відповіді на запитання: «Чому Одиссей так довго перебував у мандрах?»).

- Посилаючись на текст, зробіть висновки, які риси вдачі цінувалися в Давній Греції?

- Зазначте найважливішу рису Одиссея, що допомогла йому повернутися додому (любов до батьківщини і рідних) та перекажіть уривки, в яких простежується уславлення людського розуму, винахідливості й допитливості героя.

- Суперечлива чи цілісна фігура Одиссея?

5. Бесіда

- Ведучи мову про Гомера, ми постійно повторювали, що «Одіссея» – це епос, епічний твір.

1). Запитання

- Що ж таке епос?

- Чим він відрізняється від лірики, про особливості якої ми говорили, коли звертались до народних пісень?

- Чи може існувати епічний герой в ліричному творі?

- Що з ним тоді станеться? Як ви собі це уявляєте?

- Яким може бути ліричний твір, пов'язаний з «Одіссеєю»?

(Епічний герой в ліриці зміниться: для автора буде важливим перш за все його внутрішній світ, в тексті відбудеться злиття або максимальне зближення між світами автора і героя (можливо, текст буде написаний від імені героя). Можливо також, що в ліричному творі епічний сюжет, доля героя дадуть автору привід для роздумів про себе, свої почуття і проблеми. Ліричний твір, пов'язаний з гомерівським епосом, може бути і просто художнім відгуком, реакцією поета-читача. У будь-якому випадку, автор повинен знайти в епічному творі щось глибоко особисте, близьке йому).

2). Виразне читання уривків з поезії Анакреонта «Дай мені Гомера ліру»:

Без струни, що зве до бою,
Принеси глибокий келих
І ті приписи, що кажуть,
Як з вином змішати воду.
Вип'ю трохис – й затанцюю
І, забувши про повагу,
Струн торкнуся, заспіваю
Голосну застольну пісню.
Дай мені Гомера ліру
Без струни, що зве до бою.

- Робимо висновок про те, що гомерівський образ в цьому уривку допомагає зрозуміти глибину переживань ліричного героя; про те, що, не знаючи Гомера,

ми не можемо до кінця зрозуміти ці вірші. Виявляється, що один твір допомагає глибше зрозуміти інший. Читач відчуває і деяку гордість за те, що зміг досягнути текст.

V. Закріплення вивченого матеріалу

1. Закінчити речення в таблиці «Літературні відкриття Гомера»

- 1). Створив епічні... (*поєми «Іліаду» та «Одіссею»*).
- 2). Гомерівський епос має дві основи – ...(*міфологічну й історичну*).
- 3). Поетичний розмір – ... (*гекзаметр*).
- 4). Повільна ... (*оповідь – «епічний (гомерівський) спокій»*).
- 5). Характерна ознака стилю – «гомерівський каталог», це ... (*детальний опис подій, предметів, ознак тощо*).
- 6). «Епічний об'єктивізм» – неупереджене, об'єктивне ... (*ставлення до подій та героїв твору*).
- 7). «Іліада» й «Одіссея» – (*енциклопедія життя стародавніх греків*).
- 8). В «Одіссеї» гармонійно поєднав ... (*пригодницькі (поетизація подорожей, відкриття нових земель), казкові (чарівні персонажі й перетворення) і побутові (поранення Поліфема, побут Ітаки) елементи*).

VI. Підсумок

1.Заключне слово вчителя

Вигаснуть зорі скоріш на склепінні високого неба.

Гелій освітить скоріш ночі святої лице.

Хвиля солоні скоріш буде людям напоєм солодким,

Ніж славнозвісне ім'я меонійця Гомера забудуть,

Ніж його древні пісні кануть у забуття.

Грецький поет I ст. до н.е.

2. Оцінювання

VII. Домашнє завдання

1. Знати художні особливості поеми Гомера «Одіссея».
2. Орієнтуватися у літературних відкриттях Гомера.
3. Написати твір: «Одіссей – символ краси і сили людського характеру».
4. Індивідуальні завдання:
 - 1).Підготувати повідомлення (презентацію): «Одіссей в сучасному мистецтві» або «Відлуння поем Гомера в античній та світовій культурі».

Урок № 5

Тема. Специфіка італійського Відродження, його основні етапи, представники

Мета: дати загальну характеристику доби Відродження, її гуманістичного пафосу, розкрити особливості цього періоду та його значення для європейської і світової культури, пов'язати з мусульманським Відродженням, ознайомити учнів з найкращими представниками літератури, архітектури, живопису доби; розвивати навички узагальнення матеріалу та складання тез до нього; виховувати повагу до світової культурної спадщини.

Тип уроку: урок вивчення нового навчального матеріалу.

Методи проведення: рольова гра, прийом самостійного учнівського дослідження, прийом «Мікрофон».

Обладнання: комп'ютерна презентація, репродукції картин майстрів Відродження.

Епоха Відродження – одна з найцікавіших і повноцінних епох в історії людства, – це синонім особистої свободи, досконалості у мистецтві, краси в житті, гармонії фізичних і духовних якостей людини. Ренесанс був не стійкою і спокійною, а бурхливою й суперечливою епохою...

Б. Р. Віннер

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань

Слово учителя.

Сьогодні на нашому уроці мова піде про добу європейського Відродження. Скажіть, чи чули ви на уроках літератури в попередніх класах такий термін? (Учні пригадують добу Східного Відродження X-XV століття.)

III. Формулювання мети й завдань уроку

Вступне слово учителя.

Історія людської культури знає чимало злетів, яскравих, інтелектуально багатих і плідних епох. Але європейська, в першу чергу італійська, епоха Відродження XIV-XVI ст. стала Ренесансом з великої букви. Кожна епоха в історії людства є дуже важливою, але ця епоха має революційну роль, тому що немає такої галузі в сфері економіки, культури, яких б не торкнулися зміни, зміни, які стали поштовхом для подальшого розвитку людства. Це було пробудження від тисячолітнього сну середньовіччя, це був зоряний час людства, адже саме ця доба подарувала світові таких геніїв і титанів, як Данте Аліґ'єрі, Леонардо да Вінчі, Рафаель Санті, Сандро Ботічеллі, Тиціан, Вільям Шекспір, Франсуа Рабле, Мігель Сервантес. Чим же був зумовлений початок нової епохи? Що спричинило докорінний переворот у різних галузях людської діяльності? Чому саме Італія стає колыскою епохи Відродження? Що змінилося у світогляді людей в епоху Ренесансу? На ці та інші питання ми спробуємо дати відповідь в процесі уроку, працюючи над проблемою «Портрет доби». Кожна група отримала конкретні завдання, опрацювала матеріал, яким має поділитися з учнями класу, а також визначила найголовніші тези, які мають бути записані у відповідну колонку узагальнюючої таблиці.

На попередньому уроці ви поділилися на літературно-дослідницькі групи і отримали випереджальні завдання:

- 1). Група **істориків** готувала матеріал про передумови епохи Відродження, періодизацію доби, специфіку італійського Ренесансу.
- 2). Група **філософів** досліджувала філософські основи світогляду доби.
- 3). Група **літературознавців** вивчала кращих представників і їх найвидатніші твори.
- 4). **Інформаційна** група на основі попередньо зібраного матеріалу та матеріалу уроку створює презентацію «Портрет доби», яку має продемонструвати наприкінці уроку.

IV. Мотивація навчальної діяльності. Оголошення теми і мети уроку

Слово учителя.

Як ви розумієте слова мистецтвознавця Б. Р. Віппера, які стали епіграфом нашого уроку?

V. Вивчення нового матеріалу

1. Повідомлення групи істориків.

Передумови епохи Відродження. За своїм характером епоха Відродження (або Ренесансу) є перехідною, вона охоплює в Європі період від 40-х років XIV ст. до початку XVII ст.. З нею пов'язаний важливий перелом в культурному розвитку: кінець панування середньовічної культури і початок формування культури Нового часу. Для найбільш розвинених європейських країн це був період зародження капіталістичних відносин, складання національних держав і абсолютних монархій, глибоких соціальних і релігійних конфліктів, бурхливого розвитку природознавства і великих географічних відкриттів. Тому однією з причин виникнення Ренесансу є причина економічна, так як це був час

інтенсивного розвитку ремесел, мануфактурного виробництва, виникнення і зміцнення міст (недарма Відродження починається саме в Італії, де існували такі міста-поліси, як Рим, Неаполь, Венеція, Флоренція). Одночасно з розвитком промисловості відбувається піднесення культури, розквіт мистецтв і наук.

Періодизація Відродження.

Сучасні дослідники виділяють п'ять періодів доби Відродження :

Протовідродження (Передвідродження) (друга половина XIII століття – XIV століття);

Раннє Відродження (1410 – 1425 рр. XV ст. – кінець XV століття);

Високе Відродження (кінець XV – перші 20 років XVI століття);

Пізнє Відродження (середина XVI – 90-ті роки XVI століття),

Північне Відродження – XVI століття.

Специфіка італійського Відродження.

Батьківщиною Відродження по праву вважається Італія (саме Флоренція), адже в цій країні раніше, ніж в інших європейських країнах, почався процес розкладання феодальних і зародження нових, буржуазних відносин. Для Італії характерний ранній і дуже швидкий розвиток міст. Тут зіграло свою роль вигідне географічне розташування країни, що зробило її головною торговою посередницею між Сходом і Європою. У XIV – XV ст. італійські міста стають великими торговими центрами, у них знаходяться банки, операції яких мають широкий міжнародний характер. Італію цього періоду вважають першою країною, де виникли ранньокapіталістичні відносини. Промислова, торгова й фінансова верхівка італійських міст, маючи величезні багатства, виділяє частину коштів на розвиток культури, оскільки має потребу в розвитку техніки, природознавства, математики. В цей час у містах формується численна група представників розумової праці й людей, зайнятих літературою та мистецтвом: численні літератори, поети, публіцисти, лікарі, вчителі, інженери, «майстри вільних мистецтв», тобто художники, скульптори, архітектори тощо. Усі ці представники нового соціального шару – інтелігенції – і стають діячами нової культури, яка дістала назву культури Відродження або гуманізму. Не дивно, що колискою Ренесансу є Флоренція, адже саме там у 1293 р., тобто на зорі Відродження, була прийнята перша в християнській Європі республіканська конституція.

2. Повідомлення групи філософів.

Діячів епохи Відродження називають гуманістами, адже гуманізм стає світоглядом, домінантою даної епохи. Поняття «гуманізм» (лат. *humanus* – людський, людяний) філософська література трактує у двох значеннях. В широкому – це система ідей і поглядів на людину як найвищу цінність; у вузькому – прогресивна течія західноєвропейської культури доби Відродження, спрямована на утвердження поваги, гідності й розуму людини, її права на земне щастя, вільний вияв природних людських почуттів і здібностей. Утверджуючи новий світогляд, гуманісти звернулись до античної культурної спадщини, стали

відроджувати її (звідси термін «Відродження»), бо відчули в ній близький їм дух гуманізму, природний інтерес до всього земного. Таким чином, гуманістам належить видатна роль у збереженні античної культурної спадщини, її осмисленні та пропаганді. Але гуманісти не лише спиралися на античну культуру, а намагалися створити власне світосприйняття, де на зміну людині зі старим церковним світоглядом на авансцену історії вийшла громадсько активна, діяльна людина з новими поглядами, новими ідеалами і цінностями, яка здобувала собі визнання не родовитим походженням, а знаннями, розумом, талантом. Узагальнюючи сказане, можна зробити такий висновок: гуманізм – це такий світогляд, в основі якого лежить любов та повага до людини, визнання її найвищою цінністю в світі.

3. Повідомлення групи літературознавців.

Епоху Відродження називають епохою титанів і геніїв. Це твердження є справедливим, адже жодна епоха не подарувала світові таку плеяду великих імен, як ця доба. Це скульптори та художники Донателло, Джотто, Мікеланджело Буонаротті, Рафаель Санті, Сандро Ботічеллі, Тиціан, Альбрехт Дюрер. А такі картини і скульптури, як «Сикстинська мадонна», «Мадонна Альба», «Мадонна з вуаллю», «Христос і Магдалина», «Давид», «П'єта» та інші уславили імена їх творців. Художник та інженер Леонардо да Вінчі у своїх наукових відкриттях і здогадках на кілька століть випередив час. Саме йому належать винаходи токарного верстату, планера, гелікоптера, парашуту, підводного човна, а його картина «Мона Ліза» стала найбільш відомим твором живопису в світі.

Видатними представниками Відродження в літературі є Мішель де Монтень, Вільям Шекспір, Франческо Петрарка, Франсуа Рабле, Мігель Сервантес, Лопе де Вега. У витоків Ренесансу також стояли такі середньовічні митці, як Данте Аліг'єрі та Джованні Бокаччо. А їх твори «Божественна комедія», «Дон Кіхот», «Декамерон», «Гаргантюа і Пантагрюель», «Ромео і Джульєтта», «Багато галасу даремно», «Гамлет», «Отелло» вважаються по сьогоднішній день шедеврами світової літератури.

VI. Закріплення нового матеріалу

Слово учителя.

Після детальної характеристики доби пропоную представникам кожної групи записати основні тези у відповідні колонки таблиці. В цей час інформаційна група закінчує створення презентації, у якій, крім матеріалів випереджального домашнього завдання, має бути інформація, почута на сьогоднішньому уроці.

Учні заповнюють таблицю.

Портрет епохи Відродження	
Передумови виникнення	Зародження капіталістичних відносин, складання національних держав і абсолютних монархій, зміцнення міст, інтенсивний розвиток промисловості, піднесення культури, розквіт літератури та мистецтва

Періодизація	Передвідродження(друга половина 13- поч..14 ст.) Раннє Відродження (14ст.-кін. 15 ст.) Високе Відродження (кін. 15- перша третина 16 ст.) Пізнє Відродження (середина 16- 90- роки 16 ст.) Північне Відродження (16 ст.)			
Специфіка Відродження в Італії	Першою стала на шлях Відродження, тому що вигідне географічне положення сприяло розвитку торгівлі, що спричинило бурхливий розвиток міст. Перша країна, де виникли ранньокapіталістичні відносини			
Світогляд	Гуманізм (від лат. <i>humanus</i> – людський, людяний) – ідеологія епохи Відродження; система ідей і поглядів на людину як на найвищу цінність, спрямована на утвердження поваги до гідності й розуму людини, її права на земне щастя, вільний вияв природних людських почуттів і здібностей			
Представники	Письменники, поети, їх твори		Художники, скульптори	
	Данте Аліг'єрі	«Божественна комедія»	Леонардо да Вінчі	Фреска «Темна вечеря», картини «Мона Ліза», «Мадонна Літта», «Мадонна в скелях»
	Франческо Петрарка	збірка «Книга пісень»	Рафаель	«Сикстинська мадонна», «Мадонна Альба», «Мадонна з вуаллю»
	Джованні Боккаччо	збірка новел «Декамерон»		
	Франсуа Рабле	«Гаргантюа і Пантагрюель»	Мікеланджело	скульптурні роботи «Давид», «Вакх», «П'єта», Розпис стелі Сикстинської капели
	М.Сервантес	роман «Дон Кіхот»		
	Вільям Шекспір	Драматичні твори «Ромео і Джульєтта», «Багато галасу даремно», «Гамлет», «Отелло», «Король Лір»	Тиціан	картини «Марія з Немовлям і святими», «Христос і Магдалина»

Демонстрація презентації з коментарями представників інформаційної групи.
<https://drive.google.com/file/d/11PtVBOFJpXH5ynH6Oa41Oenn346rYxuW/view?usp=sharing>

VII. Підсумки уроку

Слово учителя.

Підводячи підсумки уроку, пропоную всім висловитися з такого питання:

- Чому доба Відродження стала одним з найбільш прогресивних переворотів з усіх, пережитих до того часу *людством*? (прийом «Вільний мікрофон»)

Оцінювання.

VIII. Домашнє завдання: опрацювати матеріал уроку, прочитати 1 частину «Божественної комедії» «Пекло», виконати індивідуальні завдання з дослідження біографії Данте.

Урок № 6

Тема. Роль Данте Аліґ'єрі в історії європейської культури. Поема «Божественна комедія» як філософсько-художній синтез середньовічної культури й утілення ідей раннього Відродження. Особливості композиції поеми

Мета: розглянути основні етапи життя і творчості Данте – останнього поета Середньовіччя і провісника Відродження, з'ясувати його роль в літературному процесі епохи, ознайомити учнів із морально-філософським змістом «Божественної комедії», особливостями композиції; розвивати навички дослідницької діяльності, виразного читання, образного мислення.

Тип уроку: комбінований урок.

Методи проведення: прийом «Незакінчене речення», прийом самостійного учнівського дослідження, прийом «Сенкан».

Обладнання: комп'ютерна презентація, тексти поеми, портрет Данте Аліґ'єрі пензля Боттічеллі.

*Суворий Дант,
вигнанець
флорентійський,
Встає із темряви
часів середньовічних...
Леся Українка*

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація та корекція опорних знань

Прийом «Незакінчене речення». Завдання: дописати речення.

- 1). Епоха Відродження охоплює період ... (кінець XIIIст. – XVIст.).
- 2). Друга назва цієї доби – це ... (Ренесанс).
- 3). Для найбільш розвинених європейських країн це був період зародження ... (капіталістичний відносин).
- 4). Батьківщиною Відродження вважається ... (Італія).
- 5). В цій країні відбувається швидкий розвиток ... (міст).
- 6). Колискою Відродження стає місто ... (Флоренція).
- 7). Сучасні дослідники ділять Відродження на ... (п'ять) періодів.

- 8). Світоглядом цієї епохи стає ... (гуманізм).
9). Це слово в перекладі означає ... (людський, людяний).
10). Новий світогляд найвищою цінністю у світі визнає ... (людину).
11). Відомі скульптори та художники цього періоду – це ... (Мікеланджело, Рафаель, Ботічеллі, Тіціан, Дюрер, Леонардо да Вінчі).
12). Видатними представниками Відродження в літературі є ... (Данте, Бокаччо, Шекспір, Петрарка, Рабле, Сервантес, Лопе де Вега).
Взаємоперевірка робіт, оцінювання.

III. Формулювання мети й завдань уроку

Виразне читання вірша Ліни Костенко «Під вечір виходить на вулицю він» заздалегідь підготовленим учнем.

Під вечір виходить на вулицю він.
Флоренція плаче йому навздогін.
Ці сльози вже зайві. Минуло життя.
Йому вже в це місто нема вороття.
Флоренція плаче: він звідси, він наш!
Колись проклала і прогнала вона ж.
Високий вигнанець говорить їй: ні.
У тебе ж є той кондотьєр на коні.
І площі тієї кільце кам'яне,
де ти присудила спалити мене.
Вважай, що спалила. Згорів я. Помер.
Сім міст сперечались, що їхній Гомер.
А ти ж, моє місто, – єдине, одне! –
О, як ти цькувало і гнало мене!
Прославилось, рідне. Осанна тобі.
Хай ірис цвіте на твоєму гербі...
Дарує їй профіль. Вінків не бере.
Де хоче – воскресне, де хоче – умре.
Одежа у нього з тонкого сукна.
На скронях його молода сивина.
Він тихо іде, він повільно іде.
У нього й чоло ще таке молоде!
Хто скаже про нього: старий він як світ?
Він – Данте. Йому тільки тисяча літ.

Слово учителя.

Як ви здогадалися, мова на сьогоднішньому уроці піде про постать поета культури Ренесансу Данте Аліґ'єрі – геніального, величного, неповторного, в самому імені якого прихований шлях до безсмертя. Данте – «той, хто дарує». Його називають останнім поетом середньовіччя і першим поетом Відродження. Мислитель, поет, громадський діяч Данте заклав у своїх творах основи нового

гуманістичного вчення про людину. У поневіряннях, злиднях, у скорботних роздумах про долю Італії та її народу визрів геній Данте.

Завдання нашого уроку – дізнатися якомога більше про поета, визначити його роль в європейській культурі, почати знайомство з «Божественною комедією» – найкращим твором Данте.

Життя письменника – це книга, сторінки якої ми перегорнемо сьогодні на нашому уроці. Ваше завдання: до кожного періоду життя записати декілька тез, які найбільше характеризують постать Данте.

IV. Вивчення нового матеріалу

1. Перегляд презентації з коментарями учнів, які отримали випереджальні завдання <https://drive.google.com/file/d/1ARWFYdS066CvZNBsIeiAPIUPc3-VMpNj/view?usp=sharing>

Сторінка 1. Дитинство і юність
(1 учень)

Життєвий шлях Данте Аліг'єрі дуже тісно пов'язаний з тими подіями, які характеризують суспільне і політичне життя Італії в той час. Він народився в шляхетній родині в травні 1265 року у Флоренції. Батько працював юристом у флорентійській банківській фірмі. Матір поета звали Донна Белла Абатська, вона померла, коли хлопчику було 5 чи 6 років.

Сторінка 2. Навчання
(2 учень)

Початкову освіту Данте здобув у Брунетто Латіні, відомого вченого і поета. Далі навчання Данте відбувалося в стінах звичайної середньовічної школи. Юнак ріс надзвичайно допитливим, тому йому було недостатньо убогої, обмеженої шкільної освіти. Він постійно поповнював свої знання самостійно. Дуже рано хлопчик почав цікавитися літературою і мистецтвом, приділяючи особливу увагу живопису, музиці та поезії. Творчість Данте свідчить про його незвичайну на ті часи ерудицію в царині середньовічної й античної літератур, знання основ природничих наук і ознайомлення з сучасними йому єретичними вченнями. Також відомо, що він навчався у Болонському університеті, але не закінчив його.

Сторінка 3. Початок літературного життя
(3 учень)

Данте розпочав свою літературну діяльність досить рано (наприкінці 80-х років XIII ст.). Навчаючись юриспруденції в Болонському університеті, Данте захоплюється поезією. Особливий вплив на нього здійснює школа «солодкого нового стилю», засновником якої був викладач літератури Болонського університету Гвідо Гвініцеллі. Саме його Данте називав своїм учителем і батьком. Ранні твори Данте (30 віршів, із яких 25 сонетів, 4 канцони і одна станца), об'єднані прозовим текстом, склали збірку під назвою «Нове життя» (Vita nuova).

Сторінка 4. Данте і Беатріче

(4 учень)

Найсвітлішою подією всього життя Данте було його кохання до Беатріче Портінарі, яке стало поштовхом до пробудження в ньому поета. Беатріче для Данте – символ високого і чистого кохання, ідеал земної жінки, ангел, якого поет підносить до лику святих. Саме це почуття стало поштовхом до написання збірки «Нове життя». Беатріче Портінарі – дочка багатого флорентійського банкіра, яку він вперше зустрів у дев'ять років. Вона була одягнена в «благородний» червоний колір, і відразу стала «володаркою його духу». «Вона здалася мені, – каже поет, – швидше дочкою Бога, ніж простого смертного». Друга їх зустріч відбулася через дев'ять років. На цей раз вона була вся в білому і здалася Данте справжнім ангелом.

5 учень читає напам'ять сонет «В своїх очах вона несе Кохання...»

В своїх очах вона несе Кохання, –
На кого гляне, ошчасливить вмить;
Як десь іде, за нею всяк спішить,
Тріпоче серце від її вітання.

Він блідне, никне, множачи зітхання,
Спокутуючи гріх свій самохіть.
Гордия й гнів од неї геть біжить.
О донни, як їй скласти прославляння?

Хто чув її, – смиренність дум свята
Проймає в того серце добротливо.
Хто стрів її, той втішений сповна.

Коли ж іще й всміхається вона,
Марніє розум і мовчать уста.
Таке-бо це нове й прекрасне диво.

4 учень

Беатріче померла 1290 року у віці 24-х років, і це для поета стало трагедією всього життя. Але і після смерті коханої любов Данте не згасає, вона дає поету блаженство і розраду. Одна думка про неї відвертає поета від усього лихого. Для Данте Беатріче більше ангел, ніж жінка, вона, немов на крилах, пролітає через цей світ, ледь торкаючись його, поки не повертається в кращий, звідки з'явилася, і тому любов до неї – «дорога до добра, до Бога». Ця любов є ідеалом платонічної, духовної любові у вищому її розвитку.

Сторінка 5. Політична діяльність
(6 учень)

У житті Данте є два лейтмотиви, дві наріжні реальності – політика і література. Перша згадка про Данте як громадського діяча відноситься до 1296 і 1297 років. За політичними переконаннями Данте був прихильником антипапістської партії «білих» гвельфів, зокрема через те, що до партії належала його родина. У 90-х роках Данте засідає у міських радах і виконує дипломатичні доручення. Але після збройного перевороту у Флоренції і приходу до влади «чорних» гвельфів Данте був вигнаний з рідного міста, в яке йому більше не судилося повернутися.

Сторінка 6. Вигнання і смерть

(7 учень)

Після поразки «білих» гвельфів, «чорні» присудили Данте до спалення, а будинок його зруйнували. Рятуючись від жорстокого вироку, у 1302 році він покинув Флоренцію, свою сім'ю. Вже в перші роки вигнання Данте став самотнім. Спочатку він знайшов притулок у володаря Верони Бартоломео делла Скала, потім багато мандрував. У 1316 – 1317 рр. оселився у Равенні, де у ніч з 13 на 14 вересня 1321 року помер від малярії.

Сторінка 7. «Божественна комедія»

(8 учень)

«Божественна комедія» – це філософсько-фантастичний віршований роман Данте, його основний твір, який вважається шедевром світової літератури, написаний тосканським діалектом. Твір має три частини – «Пекло», «Чистилище», «Рай», кожна по тридцять три пісні і вступ. Спершу твір мав назву «Комедія», епітет «божественна» вжив у своєму дослідженні про поему Данте італійський письменник-гуманіст Джованні Боккаччо. З того часу поема має назву «Божественна комедія».

Слово учителя.

«Божественна комедія» Данте – поема про самого Данте і про людство, яке, на думку автора, має пройти шлях очищення, звільнитися від гріховних помислів та вчинків, піднести своє життя до ідеалів Краси, Добра, Гуманізму, Справедливості. Сам поет визначив мету написання твору так: «Врятувати людей від ганебного стану і привести їх до щастя».

Виступи учнів зі співповіддю про «Божественну комедію».

9 учень. Історія створення і сутність назви

У своєму творі Данте відобразив видіння, що з'явилося йому Великодньої ночі 8 квітня 1300 року. «Комедію» Данте писав 14 років, розпочав писати в 1290 році, переробив у 1313 році, а закінчив 1321 року.

Данте назвав свою поему «комедією» за усталеними середньовічними канонами: так називали тоді твори, які починалися сумно (пекло), а закінчувалися щасливо (рай). Згодом перший біограф Данте Джованні Боккаччо дав назву «Божественна комедія» – «Divina Commedia». Слово «божественна» означає і високу оцінку твору, і те, що «твір про Бога та його оточення». Під

такою назвою - «Божественна комедія» – твір був надрукований в 1555 р. у Венеції.

10 учень. Композиція твору

Комедія складається з трьох частин: «Пекло», «Чистилище» і «Рай». Це символічне зображення реального життя, внутрішньої боротьби автора та віри, яку ніколи не втрачав Данте. Композиція дантівської поеми побудована з урахуванням так званої магії чисел, згідно з якою священними є числа 3, 9 і 10. Симетрія і «магія числа» успадковані поетом від середньовічних уявлень про врівноваженість і замкнутість художнього твору. Головні одиниці виміру в поемі – трійка й дев'ятка – числа Святої Трійці та Беатріче (трійка, помножена на себе, тобто 9). Кожна частина має 33 пісні, але «Пекло» має ще одну додаткову, завдяки якій загальна кількість пісень дорівнює ста:

1 (вступ) + 33 («Пекло») + 33 («Чистилище») + 33 («Рай»).

Данте математично вичислив просторові параметри: а) у «Пеклі» – 9 кіл; б) у «Чистилищі» – 2 передчистилища і 7 сходинок гори; в) у «Раю» – 9 небесних сфер. Також поема написана терцинами – строфами, що складаються з трьох рядків.

Сторінка 8. Роль Данте Аліґ'єрі в історії європейської культури
(11 учень)

«Данте є найвищим виразом, поетичним вінцем та увічненням того, що називаємо середніми віками» – сказав про митця І. Франко. Поет, філософ, громадянин Данте відкрив нову сторінку культурної історії Європи, тієї історії, яка пишеться і донині. Значення творчості Данте для світової культури було надзвичайно великим, тому що творчість Данте стала синтезом середньовічної культури і початком нової. Данте одним із перших проголосив людину «найвеличнішим чудом із усіх проявів божественної мудрості», поет стояв у витоків нового світогляду – гуманізму. Також першим в італійській літературі почав писати народною мовою – вольгаре. Творчість поета, а особливо «Божественна комедія», стала джерелом натхнення для багатьох митців – поетів, художників, композиторів.

V. Закріплення нового матеріалу

Слово учителя.

Сьогодні перед нами постав великий поет, неперевершений геній буремної епохи, який оспівував людину як найвищу цінність, найдосконаліше творіння Бога на землі. Поет, з якого почалася нова епоха – епоха гуманізму і духовності. А на завершення пропоную кожному з вас скласти сенкан про великого поета чи його видатний твір. Нагадую побудову вірша:

1. Тема (іменник).
2. Опис (два прикметники).
3. Дія (три слова).
4. Ставлення (фраза – чотири слова).
5. Перефразування сутності, синонім до першого (одне слово).

Читання учнями власних сенканів.

Зразок

1. Данте

2. Натхненний, цілеспрямований

3. Жив, кохав, боровся

4. Уславив себе «Божественною комедією»

5. Геній

VI. Підсумки уроку

Виставлення оцінок за роботу на уроці.

VII. Домашнє завдання: опрацювати матеріал уроку, переглянути фільм режисера Джузеппе де Лігуорі, знятий у 1911р, «Пекло»
(<https://www.youtube.com/watch?v=kgKn6-eqw7s>)

Урок № 7

Тема. Концепція світу й людини (I частина «Пекло»). Алгоритмичний зміст образів та епізодів. Жанрова своєрідність твору

Мета: ознайомити учнів із морально-філософським змістом «Божественної комедії» та основними образами; проаналізувати I пісню «Пекла», розкрити духовний і моральний сенс подорожі героя, дослідити актуальність проблем поеми «Божественна комедія» у наш час; розвивати навички конспектування, зв'язного мовлення, логічного мислення; сприяти вихованню найкращих людських рис.

Тип уроку: комбінований урок.

Методи проведення: інтерактивна вправа «Вгадай слово», робота в групах, прийом «Мікрофон».

Обладнання: буктрейлер до частини «Пекло», тексти поеми, портрет Данте.

*Се віковічна повість про
кожного з нас, кожного, хто
думав, любив, помилявся, падав
духом і знов підносився.*

І. Франко

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація та корекція опорних знань

Перевірка домашнього завдання за допомогою інтерактивної вправи «Вгадай слово» (<https://learningapps.org/display?v=pf6vtqoft18>)

III. Формулювання мети й завдань уроку

Слово учителя.

«Божественна комедія» Данте Аліг'єрі – один із найвидатніших творів не лише італійської, а й світової літератури. Данте одним з перших в західноєвропейській літературі зробив предметом поезії зображення людських пристрастей, причому для знаходження найбільш яскравих образів звернувся до загробного світу. Твір побудований у вигляді досить популярних в середні віки видінь, або ходінь по муках, які в поетичній формі розповідають про

поневір'яння людини по загробному світу і про досягненні їм таємниць цього світу. Але якщо їх метою було показати гріховність земного життя і звернути увагу людей до життя загробного, то в «Божественної комедії» автор прагне показати і викорінити вади суспільства, а страждання грішників в пеклі покликані пробудити в людині бажання виправити своє земне існування. Поет не веде читачів від реальності, а змушує повністю зануритися в неї, замислитися над своїм життям, переосмислити її в світлі отриманих знань. Сьогодні на уроці ми з вами проаналізуємо першу частину поеми і разом з Данте пройдемо шлях по всіх колах пекла. Для того, щоб ми могли зануритися у художній світ поеми, пропоную переглянути буктрейлер «9 кіл пекла» до 1 частини поеми.

Перегляд

відео.

(<https://drive.google.com/file/d/1QNwWUo7E7T9nbRs0Ykj0JPmLzI9Rsche/view?usp=sharing>)

IV. Вивчення нового матеріалу

Використання інтерактивного методу «Мозаїка».

Для подальшої роботи учні класу діляться на 5 домашніх груп (в кожній групі обирається головуючий), які отримують карточки із завданнями. Учні працюють з текстом, підручниками, а також звертаються до ресурсів Internet. Після детального обговорення (головуючий має переконатися, що всі засвоїли матеріал) члени групи планують ефективні способи повідомлення інформації членам інших малих груп. Тепер кожен учень стає «експертом» зі свого питання. Далі учні об'єднуються в нові групи, у кожній з яких є «експерти» з кожного питання теми. Протягом установленого часу вони навчають один одного зі засвоєного ними питання. Мета цієї нової групи полягає в тому, щоб усі її члени опанували тему в повному обсязі.

1 картка (для 1 групи). Як визнавав автор у листі до Кангранде делла Скала, надісланому з Равенни приблизно у 1317 р., він писав свою поему з тлумаченням у чотирьох аспектах: буквальному, алегоричному, моральному і містичному.

Завдання: 1) роз'яснити значення 4 аспектів поеми.

Посилання <http://aphy.net/forum?task=viewtopic&id=1725>
<http://www.newacropolis.org.ua/ru/articles/dante-alihieri>

2 картка (для 2 групи). Алегоричні образи поеми

Завдання: 1) згадати, що таке алегорія;

2) розтлумачити алегорію Дантівських образів.

Посилання www.zarlit.com/zno/21.html

3 картка (для 3 групи). Концепція пекла в поемі.

Завдання: 1) розглянути 9 кіл пекла і грішників, які страждають на них;

2) сформулювати уявлення середньовічної людини про градацію гріховності.

Посилання <https://ocheninteresno.com/uk/art/9-circles-of-hell-by-dante/>

4 картка (для 4 групи). Графічне зображення пекла і грішників на його колах
Завдання: Графічно зобразити 9 кіл пекла і грішників, які страждають на них.

Посилання <https://ocheninteresno.com/uk/art/9-circles-of-hell-by-dante/>
<https://uk.wikipedia.org/wiki>

5 картка (для 5 групи). Жанрова своєрідність твору. Проблематика.

Завдання: 1) визначити жанр твору;

2) з'ясувати проблематику «Божественної комедії» і актуальність її на сьогоднішній день.

Посилання

http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/2242/Shalaginov_Dante.pdf;j

V. Закріплення нового матеріалу

Слово учителя. Після роботи в групах і опрацювання конкретних питань пропоную вам сформулювати основні тези.

Очікувані відповіді

1 група. Чотири аспекти:

- 1) буквальний – змалювання подорожі ліричного героя потойбічним світом;
- 2) алегоричний – символічне зображення пошуків людиною істини і перешкод на цьому шляху;
- 3) моральний – намагання відвернути людей від гріха і навернути на шлях істини;
- 4) містичний, філософський - інтуїтивне пізнання людиною божественної ідеї.

2 група. Алегоричні образи поеми.

Вергілій – мудрість.

Поет – людська душа.

Подорож Данте – пошук людської душі.

Беатріче – вічне кохання.

Ліс – життя людини.

Звірі – людські гріхи.

Чистилище – очищення.

Пекло – покарання.

Рай – винагорода.

3 група, 4 група. Концепція пекла в поемі, графічне зображення.

9 кіл, на яких розташовані грішники в залежності від скоєних гріхів.

5 група. Жанрова своєрідність твору. Проблематика.

Жанр – лірико-епічна поема. Ліричний елемент виражається у розкритті думок і почуттів поета, а епічний – в зображенні подій.

Проблематика: осмислення людського буття і пошук його сенсу, невідворотність розплати за вчинені гріхи, навернення людства на праведний шлях. Ці проблеми актуальні і в наш час.

VI. Підсумки уроку

Слово учителя.

Чи згодні ви зі словами І. Франка, які стали епіграфом уроку?

Аргументуйте свою думку. (Прийом «Мікрофон»)

Виставлення оцінок.

VII. Домашнє завдання: написати есе «Се віковічна повість про кожного з нас...»

Урок № 8

**Тема. Ренесанс в Англії. Здобутки й представники.
В. Шекспір «Гамлет». Здобутки драматургії В. Шекспіра**

Мета: висвітлити основні факти життя і творчості В. Шекспіра, визначити місце письменника в історії англійської та світової літератури; розвивати навички самостійної роботи, дослідницької діяльності; виховувати любов до англійської літератури.

Обладнання: портрет В. Шекспіра, бібліотечка його творів, підручник.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

*Надгробків царських мармурові плити
Переживе потужний мій рядок.....
В. Шекспір*

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Оголошення теми, мети і завдань уроку

1.Слово учителя. Сьогодні ми з вами поговоримо про добу Відродження в Англії. Є історичні фактори формування англійського гуманізму:

- Столітня війна (1337 – 1453 рр.).
- Війна Червоної і Білої троянд (15 ст.).
- Народні повстання під керівництвом Уота Тайлера, Джека Стро.
- Реформація англійської церкви за часів Генріха 8 (1509 - 1547).
- «Золотий вік» за правління королеви Єлизавети (1558 - 1603).
- Розпад феодалізму.
- Розвиток міст, ремесел, торгівлі.

Визначним явищем духовного життя Англії став «публічний театр», що увібрав у себе весь існуючий досвід сценічного мистецтва країни. За часів правління Єлизавети I (1558 - 1603) Англія переживає «золотий вік» і відіграє провідну роль у морській світовій торгівлі. Саме в цей час засяяла зірка англійської літератури – поет і драматург Вільям Шекспір. З творчістю В. Шекспіра ми вже знайомилися в 9 класі. Герої його безсмертної трагедії «Ромео і Джульєтта» – взірць чистого, вірного кохання, що перемагає смерть. У своїх творах великий англійський поет і драматург створив «цілий всесвіт думки і почуття». Саме тому в героях його творів ми пізнаємо самих себе. Шекспір буде жити в пам'яті людства, доки будуть існувати його твори, доки люди будуть в змозі їх читати. Вічно. Сьогодні ми згадаємо факти з біографії В. Шекспіра і поговоримо про «шекспірівське питання».

III. Актуалізація опорних знань

1.«Мозковий штурм»

- Коли і де народився В. Шекспір ?
 - Де навчався?
 - Що відомо про його родину?
 - Назвіть найвідоміші його твори.
 - Як називається театр, співвласником якого був В. Шекспір?
 - Коли Шекспір повернувся до Стретфорда?
 - Коли В. Шекспір пішов із життя?
- (Висновок: відомостей про життя В. Шекспіра надзвичайно мало.)

IV. Вивчення нового матеріалу

1. Учень у ролі Шекспіра. Оскільки моя біографія неповна, не залишилось ні моїх щоденників, ні моїх листів, ні спогадів сучасників про мене, жодного документа, написаного моєю рукою, то не раз в літературознавстві виникало питання про те, чи існував такий письменник взагалі? Чи не приховувався під моїм ім'ям хтось інший? Адже відомо, що я мав лише початкову освіту, то чи зміг би я створити такі глибокі, вишукані твори? Отже, зміст «шекспірівського питання» полягає в тому, чи був насправді я, драматург В. Шекспір, і чи я є автором тих творів , що уславили моє ім'я.

Забули всі. Не знають.

Сумнів мають

Чи був, чи жив, сам

Написав чи вкрав...

Життя. Любов і помста...

І відчай, туга і печаль...

Не знають, сумнів

Мають...

Невже я марно жив

І сліду в душах ваших

Не залишив?

2.Цікаві факти з життя Шекспіра

Учень 1. Вражає словниковий запас письменника: 30 тисяч слів, до того ж знання іноземних мов: французької, італійської, грецької, іспанської, латини.

Автор шекспірівських п'єс добре знав греко-римську міфологію , літературу історію, був знайомий із справжньою Італією: Венецією, Вероною, Міланом, Мантуєю. А Шекспір, як відомо, ніколи не виїжджав за межі своєї Батьківщини.

У своєму заповіті Шекспір жодним словом не згадав про рукописи п'єс.

На сьогоднішній день існує 57 так званих «кандидатів у Шекспіри», причому більшість з них – представники вищих суспільних кіл. Наприклад: філософ Френсіс Бекон, драматург Крістофер Марло, зведений брат королеви лорд –

камергер Генрі Тюдор та навіть сама королева Єлизавета Тюдор. А англійський письменник Джеймс Джойс у своєму романі «Улліс» весь дев'ятий розділ присвятив проблемі «Загадка Шекспіра» і навіть вигадав ім'я для Шекспіра – Ретлендбеконсаутгемптоншекспір.

3.Сенкан про Шекспіра (створити самостійно)

Шекспір

Романтичний, трагічний

Творив, грав, писав

Він – геній доби Відродження

Драматург

4.Створення літературного грона

Шекспір: англійський поет, великий драматург, романтик, трагик, режисер, актор, геніальний диригент в оркестрі словесних інструментів, «шекспірівське питання».

5.Особливості драматургії Шекспіра

1).Змальовував долю окремих людей на фоні суспільного життя.

2).Зображував людські характери в динаміці.

3).Герої розкриваються в дії, а не в словесних характеристиках.

4).Показував життя в контрастах.

5).Підпорядковував форму драми завданням змісту, що сприяє миттєвості розвитку дії.

6).Концентрація дії в її кульмінаційних сценах.

Слово учителя

«Гамлет» – перша філософська трагедія В. Шекспіра, і ця її особливість значною мірою визначає зміст і поетику драми. Витоки багатьох філософських споглядань Гамлета – античність і Відродження. В тематиці трагедії окреслені аспекти, пов'язані з вічними питаннями людського життя, етична і громадянська позиція героя, проблеми моральної оцінки, помста за злочин. Разом з тим, твір характеризується психологічною спостережливістю автора, філософським узагальненням і деякими, як на той час, «зухвалими» й небезпечними ідеями. Про цей твір ми поговоримо на наступному уроці.

Пане Шекспіре, ви не праві! Ми пам'ятаємо про вас. Ми знаємо, що існував великий автор «Ромео і Джульєтти», «Гамлета», «Короля Ліра», автор комедій і сонетів, неперевершених шедеврів не тільки англійської, а й світової літератури.

1.Учень у ролі Шекспіра:

Ні, не забули.

Знають, пам'ятають.

Живуть, як я колись.

А щодо сумнівів –

Лиш дурень їх не має...

Ви знаєте, я майже,

Як Гомер.
Я в душах ваших
Не помер.
Мене в століттях
Пам'ятають!

V. Підсумок уроку

VI. Домашнє завдання. Опрацювати біографію В. Шекспіра. Прочитати трагедію «Гамлет», визначити її морально-філософський зміст.

Урок № 9

Тема. Філософські та моральні проблеми трагедії В. Шекспіра «Гамлет».
Провідні мотиви твору. Художній простір (данське королівство як символ)

Мета: розкрити особливості побудови та конфлікту в трагедії, провідні мотиви твору, з'ясувати її філософсько-етичну проблематику, способи зображення світу в ній; розвивати навички самостійної роботи, вміння робити висновки з прочитаного, обстоювати власну думку; аналітичне мислення; виховувати активну життєву позицію, гуманізм.

Обладнання: портрет В. Шекспіра, малюнки учнів то трагедії «Гамлет», текст.

Тип уроку: урок застосування навичок і вмінь.

Хід уроку

I. Організація класу

II. Оголошення теми, мети і завдань уроку

III. Вивчення нового матеріалу

1). Слово учителя. Трагедію Шекспіра «Гамлет» називають «скринькою з секретом». Сьогодні ми спробуємо відкрити цю скриньку і розгадати секрет, відповідаючи на питання: «Чому Шекспір прагнув пізнати таїну людського серця, поринути в глибини людської душі?»

Учень-дослідник 1. (Із хроніки данського літописця XII ст.. Саксона Граматика). В далекі – далекі часи в Ютландії (Данії) разом з молодшим братом Фенго правив Хорвенділ, у якого був син Амлет. Вирішивши захопити владу в країні, Фенго зрадницьки вбив Хорвенділа й одружився на його вдові Герті. Амлет вирішив помститися за батька і, щоб ввести в оману дядька та оточення, прикинувся божевільним. Один із наближених Фенго задумав перевірити, чи справді Амлет збожеволів, та дізнатись про його секрети.

Він сховався під ліжку, щоб підслухати розмову Амлета з матір'ю Гертою. Однак обережний Амлет, пильно оглянувши кімнату, виявив придворного і на місці вбив його. Переляканий Фенго відправив Амлета до Англії з двома придворними, передавши з ними листа, в якому просив англійського короля позбутися племінника.

Учень-дослідник 2. Хитрий Амлет ще дорогою до Англії встиг замінити листа, і англійський король стратив придворних, а самого Амлета прийняв з почестями. Незабаром Амлет одружився з дочкою англійського короля і на чолі добірного війська повернувся на батьківщину, де жорстоко розправився з

убивцею свого батька і зрадниками – придворними. Потім він довго і щасливо правив у Ютландії, але пізніше був убитий на полі битви іншим своїм дядьком, королем Виглетом.

Слово учителя. У 1576 році французький письменник Франсуа де Бельфоре переробив літописне сказання в своїх «трагічних історіях». Додавши до розповіді Саксона Граматака багато нових деталей, він зберіг основу старого сюжету – кровну помсту. Повість Бельфоре була надрукована в Англії вже після появи шекспірівського Гамлета, але може бути, що драматург чув про неї з оповідань про тих, хто побував у Франції. А у 80 – х роках 16 ст. на лондонській сцені була поставлена п'єса про Гамлета, написана, вірогідно, драматургом Томасом Кідом. У 1601 році до цього сюжету звернувся Шекспір у трагедії «Гамлет».

Середньовічна драма помсти про принца Амлета перетворюється під пером Шекспіра на філософську трагедію. Письменник наповнює давню історію зовсім новим змістом.

А яким? Спробуємо визначити проблематику п'єси та її відмінності від середньовічного сюжету.

2). Бесіда

- Як втілюється тема помсти у трагедії «Гамлет»? Хто, кому і за що має помститися?
- Чому Гамлет не квапиться з помстою?
- Чи є шекспірівський Гамлет так само жорстоким і впевненим у собі, як середньовічний принц Амлет?
- Чи здобуває Гамлет перемогу у фіналі трагедії? Чи може він сподіватися на вищу справедливість?
- Які проблеми порушуються у трагедії «Гамлет», окрім проблеми кровної помсти?

Учень – дослідник 1. Проблематика трагедії:

батьки і діти; проблеми моралі, тиранія, нищість людини, помста, зрада; проблеми мистецтва, дружба, кохання, вірність, честь, обов'язок, велич людини, влада.

Учень – дослідник 2. Особливість конфлікту:

зовнішній конфлікт – конфлікт Гамлета з оточуючим світом зла і з королем Клавдієм та його прибічниками;

внутрішній конфлікт – постійна боротьба двох «Я» у самому Гамлеті – рішучості й вагань, сміливості й коливань, любові до людей і ненависті до них.

3).Слово учителя. Трагедія «Гамлет» виходить далеко за межі середньовічного сюжету про кровну помсту. Зберігаючи зовнішню канву дії, Шекспір дає своє тлумачення образу Гамлета, втілюючи в ньому власні філософські шукання. І з драми - помсти «Гамлет» перетворюється на п'єсу, в якій вміщений увесь складний та суперечливий світ і безбожність людського духу. Це – трагедія людської особистості, котра поставлена поміж добром і злом, життям і смертю, правдою і брехнею, коханням і ненавистю, згубним і піднесеним. У центрі

уваги Шекспіра не стільки події зовнішнього, скільки внутрішнього життя героя, яким надається велике значення. Шукання Гамлетом змісту свого буття, призначення у світі й визначає морально – філософський зміст твору.

4).Бесіда

- Які події в Данії викликають тривогу? Що дає підстави одному з героїв сказати, що в державі данській завелась гнилизна?
- Що символізує данське королівство?
- Які зміни в королівській родині болісно вражають Гамлета? Чому він промовляє: «Зрадливість – ось твоє наймення, жінко!»
- Що ми дізналися в першій дії про особистість Гамлета, його характер, освіту, друзів, почуття?
- Як принц сприймає слова привида?
- Чи є метою Гамлета здійснення кровної помсти? Що означають його слова : «Звихнувся час... О доле, зла моя! Чому його направить мушу я?»
- З якою метою Гамлет вдає з себе божевільного? Як оточення сприймає зміни в його поведінці?
- Навіщо принц запрошує до палацу акторів – хоче розважитись?

IV. Підсумок уроку

Слово учителя. То чому Шекспір прагнув пізнати таїну людського серця, поринути в глибини людської душі? (Можливо, щоб краще пізнати самого себе та світ, в якому він жив. Адже, Шекспір увійшов у літературу в той період, коли митці зосереджувалися на зображенні внутрішнього світу людини.)

V. Домашнє завдання

Підготувати цитатну характеристику образу Гамлета, продумати, який зміст вкладає Гамлет у свій монолог «Бути чи не бути...»

Урок № 10

Тема. Гамлет – вічний образ світової літератури

Мета: підвести учнів до розуміння змісту головного конфлікту трагедії Шекспіра «Гамлет»; розвивати аналітичне мислення, художню уяву, навички виразного читання, аналізу літературного образу; виховувати принциповість та гуманізм.

Обладнання: текст трагедії, портрет Шекспіра, музичне оформлення – музика А. Солера, концерт № 2 ля мінор для двох органів або клавесинів, фото В. Висоцького та І. Смоктуновського в ролі Гамлета.

Тип уроку: урок формування та вдосконалення вмінь і навичок.

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Оголошення теми, мети і завдань уроку

1). Вступне слово вчителя. Про нього Гете писав: «Тут дуб посаджено в коштовну посудину, якій годиться прийняти в своє лоно лише ніжні квіти; коріння дуба розпирає посудину, й вона гине». «Дуб» - це відповідальність, яка лягла на плечі принца Гамлета, «посудина» ж – це він сам. Дослідники творчості Шекспіра дивилися на Гамлета, як на людину сильну, а болісна боротьба з самим собою у нього спричинена невідповідністю дійсності його ідеалові життя. Вже чотири століття образ Гамлета тривожить уяву читачів. А яким він постане перед кожним з вас? Чому образ Гамлета такий актуальний в різні часи і в різних країнах? Чим же він так приваблює?

III. Актуалізація опорних знань

- а) Хто такий Гамлет? Чому він повинен помститися?
- б) Скільки років було Гамлету?
- в) Що не влаштовує Гамлета у навколишньому світі?
- г) Від чого він страждає?
- д) Які суперечливі переживання охопили Гамлета у перших двох діях твору?
- е) Яких втрат зазнав герой ?

IV. Творче завдання

- Розкажіть, як сприйняли при дворі внутрішні зміни в Гамлеті . Які версії висували щодо нього, хто був їхнім автором?

1. Виразне читання монологу «Бути чи не бути...»

2. Бесіда

- Що вибрав Гамлет? Що для нього означає «бути»? (Бути – «зіткнувшись в герці з морем лиха, покласти край йому», тобто боротись проти зла чи ухилитися від боротьби, і Гамлет вибирає «бути», що означає діяти, боротися з конкретним ворогом – Клавдієм, і зі злом всього світу. Не бути – «коритись долі і біль від гострих стріл її терпіти...»)

3. Цитатна характеристика Гамлета

Король: «Небоже Гамлете, мій сину...»

Королева: «Скинй барви ночі, Гамлете ласкавий...»

Король: «Так, Гамлете, природно і похвально повинність скорбну батькові віддати. Удар об землю лихом тим і нас за батька май. І ми тебе любитимем не менше, ніж рідний батько сина дорогого. Ми просимо тебе лишитись тут.»

Гамлет: «Чому не може плоть моя розпастись, розтанути і парою здиміти?»

«Які гидкі, мерзенні, недоладні, пусті для мене втіхи на цім світі!»

«Зрадливість – ось твоє наймення, жінко!»

«Німуй, язик, хоч серце рветься»

«Остигли страви похоронні пішли відразу на столи весільні. Ніж того дня дожити, радше б я з запеклим ворогом в раю зустрівсь!»

«Чого боятись? Життя не ставлю я і в вартість шпильки.»

«Кажі мерщій! І я на крилах, бистрих полину мститись.»

«Твердими є мої наміри...»

4. Слово вчителя. Розкажіть про виставу, яка відбулася в Ельсинорі. Якого значення надавав Гамлет цій виставі? Що він хотів перевірити?

5. Круглий стіл «Вистава»

- Як поводитьсь Гамлет під час вистави? Чому він говорить про себе: «Я знов прикинусь хворим?»

- Опишіть поведінку Клавдія. Чому він пішов з вистави?

- Як Гамлет назвав свою виставу? Чому?

- Як ви гадаєте, що відчуває Гертруда під час вистави? Чому вона зауважує: «На мою думку, жінка надто багато обіцяє»

- Як поведуться Розенкранц і Гельденстерн?

- Кому із героїв довіряє Гамлет у цій сцені?

- Як він характеризує Гораціо?

«Сцена «В церкві»

- Які почуття переживає Клавдій? Чи можна сказати, що він звертається до Бога зі щирою молитвою?

- Що хотів зробити Гамлет, коли побачив Клавдія на колінах, спиною до себе?

- Чому він не зважився його вбити в цей момент? Чи свідчить це про нерішучість Гамлета? Знайдіть підтвердження своїм словам у тексті.

«Сцена «Діалог Гамлета і Гертруди»

- З якою метою кожний із учасників діалогу йшов на розмову? У чому хотіла переконати Гамлета королева? Що хотів сказати їй Гамлет?

- Хто з них досягнув своєї мети, здобув моральну перемогу?
- Чому Гамлет, не вагаючись, убиває Полонія, котрий стояв за килимом? Кого сподівався проколоти шпагою Гамлет?
- Чи зумів Гамлет достукатися до серця королеви, розкрити їй очі на злочин?

V. Закріплення вивченого матеріалу

1. Бесіда

- Які риси Гамлета виявилися у 3 дії трагедії?
- Чи відбулася в героєві певна еволюція порівняно з 1 та 2 діями?
- Як змінилися його почуття? А внутрішній стан?
- Що він вирішив для себе?
- Чи знайшов відповідь на запитання «Бути чи не бути...»?

Складання сенкану до характеристики Гамлета

Гамлет

Розумний, чесний, благородний

Роздумував, зважував, діяв

Вічний образ світової літератури

Особистість.

2. Творче завдання

- Доведіть, що образ Гамлета можна назвати «вічним». (Образ Гамлета належить до «вічних» тому, що в усі часи і в різні епохи між добром і злом точилася непримиренна боротьба. Вона й народжувала борців за ідеали справедливості, честі, гуманізму.)

VI. Підсумок уроку

Інтерактивний прийом «Мікрофон»

- То хто ж він, Гамлет? Борець зі злом чи бездіяльний меланхолік? Переможець чи переможений?

VII. Оцінювання учнів

VIII. Домашнє завдання. Підготувати характеристику образів трагедії Шекспіра «Гамлет».

Уроки № 11 – 12

Тема. Багатогранність шекспірівських характерів. Відкритість твору В. Шекспіра «Гамлет» в часі, його рецепція та інтерпретація в наступні епохи

Мета: продовжити роботу над текстом трагедії «Гамлет»; вчити учнів розмірковувати над філософськими проблемами, порушеними у творі, пояснювати вчинки героїв; розвивати логічне мислення; уміння висловлювати свою думку про прочитане, навички самостійної роботи з текстом; виховувати свідоме ставлення до життя.

Обладнання: портрет В. Шекспіра, текст трагедії, малюнки учнів та ілюстрації до твору.

Тип уроку: комбінований урок.

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань

1. Гра «Так – ні!»

- Звинувачення Клавдія Гамлетом безпідставні.
- Дія п'єси «Гамлет» відбувається в Данії.
- Принц Гамлет розраховує на совість короля Клавдія.
- Гамлет був божевільним.
- Гамлет вбиває Клавдія під час молитви.
- Назва інсценізованої вистави, яку влаштував Гамлет Клавдію, – «Мишоловка».
- Гамлет не засуджує вчинок матері, коли вона вийшла заміж за брата короля.
- Гамлет відчуває відповідальність не лише за свою сім'ю, а й за долю Данського королівства.
- Гамлет боровся не за владу, а за справедливість у світі.
- Творчість Шекспіра поділяється на чотири періоди.

III. Оголошення теми, мети і завдань уроку

IV. Сприйняття та засвоєння навчального матеріалу

1. Слово учителя

Як ви, діти, думаєте, чи можна побороти зло? Що є людина? Чого варте її життя? Що таке смерть? Варто боротися за справедливість, а чи слід змиритися з обставинами і скоритися долі? Саме на ці питання Гамлет

намагається знайти відповідь. Герой – мислитель, Гамлет розмірковує над тим, яка життєва позиція людини більш благородна. Який вибір зробити: підкоритися ударам долі чи боротися, захищаючи свою гідність?

Герой не може обрати ні те, ні інше, бо у першому випадку це означає змиритися зі злочинами та жити поряд з людьми, які не заслуговують на повагу, а в іншому – стати злочинцем самому, адже боротьба у цій ситуації означає помсту. Він вирішує помститися за смерть батька, повстати проти панування несправедливості та брехні в державі, виправити кривду, покарати злочинця. Від особистої трагедії Гамлет піднімається до розуміння загальнолюдських проблем.

2.Бесіда

- Які причини були у Гамлета, щоб прикинутись божевільним?
- Чим слугувало божевілля для Гамлета?
- Для чого Гамлету треба було прикинутись божевільним?

3.Слово учителя

В Гамлета з'являються сумніви в існуванні істини, добра, він поринає в песимізм. Принц розмірковує над тим, яка життєва позиція людини більш благородна. Який вибір зробити: підкоритися ударам долі чи боротися, захищаючи свою гідність? Він навіть замислюється над тим, щоб піти з життя. Його внутрішня боротьба закінчується перемогою сили духу, він вибирає шлях боротьби. Переконавшись у причетності Клавдія до вбивства батька, Гамлет відразу не карає злодія. Він розуміє, що здійснює руку на безцінний скарб – життя. Герой хоче перемогти зло за допомогою законів справедливості.

4.Бесіда

- Що думає про свій злочин Клавдій?
- Чому Клавдій хоче і не може молитися?
- Про які риси характеру Клавдія свідчать його вчинки?
- Хто і навіщо влаштовує розмову королеви з Гамлетом?
- Як почувається королева під час розмови з сином?
- Гертруда – жертва чи співниця Клавдія?
- Чому Гамлет убив Полонія?
- Чиїм інтересам служить Полоній?
- Чим він готовий поступитися заради короля?
- Якими є його основні принципи в житті?

5.Слово учителя

У трагедії «Гамлет» зображено трагічну долю Офелії, яка гине в результаті болісного зіткнення суперечливих і глибоких почуттів в її душі. По-своєму трагічна і доля Лаерта, благородного, але він виявився з волі обставин на боці злих сил, він не прагне зрозуміти дійсність, не замислюється над життям і пливе за течією.

6.Бесіда

- Чому Офелія припинила стосунки з Гамлетом, повернувши йому листи й подарунки?

- Що змусило дівчину вчинити самогубство?
- Кого звинувачує Гамлет у смерті коханої? Чому?
- Хто його друзі?
- Чому Гамлет розчарувався в них?

7.Слово учителя

В п'ятій дії Гамлет здійснив свою особисту помсту, злочинців покарано. Але мети, яку він ставив перед собою, – повернути світові втрачену гармонію – не досягнуто. У фіналі Гамлет гине, але він здобуває перемогу, бо своїм життям довів, якою шляхетною може бути людина – хай ціною жертв, але правда і справедливість повинні перемагати – такий пафос трагедії.

Творче завдання

Створити сенкан до образів Гамлета, Клавдія, Гертруди, Офелії.

V. Підсумок уроку

1. Інтерактивна вправа «Мікрофон»

- Якби ви могли урятувати від смерті будь-якого з цих героїв, кого б ви урятували?

VI. Домашнє завдання

1. Підготувати робочі матеріали для написання твору – роздуму на тему: «У чому велич і трагізм Гамлета?»
- 2.Творче завдання. Створити скульптури Гамлета або Клавдія, або Гертруди, або Офелії (на вибір).

Урок № 15

Тема. Шляхи розвитку романтизму в Європі та в США. Провідні течії романтизму. Популярні жанри романтизму. Специфіка переходу від романтизму до реалізму

Мета: поглибити знання учнів з теорії літератури, повторити відомості про романтизм, відомі учням з дев'ятого класу, історію його формування, характерні ознаки; дати поняття про основні течії романтизму, про специфіку переходу від романтизму до реалізму; розвивати навички систематизації та узагальнення матеріалу, вчити учнів складати конспект; виховувати любов до літератури та мистецтва.

Обладнання: портрети відомих митців – романтиків, висловлювання видатних людей.

Тип уроку: урок-лекція з елементами бесіди.

Ми живемо в такий час, коли любов до прекрасного знову пробудилася і виявляється в найрізноманітніших формах.

Л. Тік

Романтизм – це своєрідна реакція на Французьку революцію.

К. Маркс

Хід уроку

I. Оголошення теми та мети уроку

Мотивація навчальної діяльності

1.Актуалізація опорних знань

- Ми з вами розглядали різні періоди розвитку літератури: античність, Середньовіччя, Відродження, класицизм, бароко, Просвітництво. Давайте пригадаємо, які особливості кожного періоду в розвитку літератури ви знаєте.

1. Література виникла з усного слова, боги й людина – два центри культури, у літературі пропагується перевага громадського над особистим. Про яку добу ідеться? *(Античність)*

2. Провідна тема літератури і мистецтва – людина, її внутрішній світ, видатні люди називали себе гуманістами. Наукові та географічні відкриття. Формування літературних мов націй. *(Відродження)*

3. Особлива роль церкви та релігії, розвивається як церковна, так і світська література, зокрема рицарська. Латиномовні твори. *(Середньовіччя)*

4. Для цього літературного напрямку твори античних авторів є взірцем. Правило трьох єдностей у драматургії. Поділ жанрів на високі, середні, низькі.

(Класицизм)

5. Перевага надається ускладненій формі, нанизування вигадливих метафор, порівнянь, антитез, химерна гра контрастів, трагічне сприйняття життя.

(Бароко)

6. Віра в перетворювальну силу людського розуму й освіти. Ідея «природної людини». Література – засіб пропаганди ідей. Визначна книга – «Енциклопедія».

(Просвітництво)

II. Робота над темою уроку

Лекція учителя з елементами бесіди, під час якої учні складають конспект.

Кінець XVIII – початок XIX століття – дивовижний, неповторний час, сповнений сильних почуттів та поривів і разом з тим величезних розчарувань і нездійснених мрій. «Шалена, палка до краю, розбурхана, але благородна епоха,» – так писав про той час французький поет і критик Теофіль Готье.

Сьогодні ми будемо говорити про літературно-мистецький напрям, який виник у останньому десятилітті XVIII і утвердився в європейських країнах у першій третині XIX століття. У США зрілий та пізній етапи розвитку романтизму припадають на 40-60 роки XIX століття.

- Що це за напрям? (Це... романтизм)

- В яких країнах виник і розвивався романтизм? (У Франції, Англії, Німеччині)

Термін «романтизм» уперше з'явився у XVIII столітті і означає «усе фантастичне, незвичайне, дивне». Пізніше він став уживатися для позначення літературного напрямку. Романтики відмовилися від строгих правил класицизму і від раціоналізму, що був притаманний добі Просвітництва, і стали зображати життя людей по – іншому. З'явився інший тип героя, герой-романтик.

- Як ви думаєте, які риси притаманні цьому героєві? Кого ми в реальному житті називаємо романтиком?

Учитель. Так, це мрійник, ідеаліст. А письменники-романтики створили тип героя, що пережив розчарування. Це бунтівник, вигнанець, для нього характерні такі риси характеру як поривання до волі, надзвичайний розмах почуттів, розчарування, туга, меланхолія.

- Що стало основними передумовами (історичними та соціально-ідеологічними) виникнення романтизму?

(Французька революція 1789 – 1794рр. та наполеонівські війни, глибоке розчарування і духовне потрясіння у зв'язку з поразкою революції та жорстокою реакцією; знищення феодальних порядків, прихід до влади буржуазії. З розвитком суспільства змінюються погляди, традиції, філософія життя. Ці події змінили хід світової історії).

1. Повідомлення учня-історика (випереджальне завдання)

Учитель. Епоха, що почалась після поразки революції, продовжувалась до останніх десятиліть XIX століття, – епоха зламу старих феодальних відносин, росту буржуазії та її повної перемоги в більшості країн Європи. В багатьох країнах Європи набирає розмаху національно-визвольний рух. Загалом Європа пережила сильне розчарування у зв'язку з подіями французької революції та наполеонівським війнами. Поразка революції призвела до поширення насильства й терору, перекреслила віру в розум, його могутність та силу, що було в основі ідей Просвітництва. Велика французька буржуазна революція завершила епоху Просвітництва.

- Зачитайте слова К. Маркса, які є епіграфом до нашого уроку. Як ви їх розумієте?

Багатьох митців охопило глибоке розчарування, тому що лозунги Великої французької буржуазної революції «Свобода. Рівність. Братерство» залишились тільки лозунгами. Вони побачили, що новий суспільний порядок далекий від того ідеального суспільства, про яке мріяли передові люди того часу.

Всі ці події спричинили зародження романтизму – нового літературного напрямку і нового ідейно-художнього руху.

- Пригадайте основні ідеї романтизму? (Утвердження духовної самобутності і неповторності кожної особистості, неприйняття сірої буденщини, прагнення до свободи.)

- Погляди яких філософів вплинули на світогляд романтиків? (Філософським підґрунтям романтизму стала ідеалістична філософія, зокрема теорії А. та Ф. Шленгів, Ф. Шеллінга, І. Канта, Й. Г. Фіхте, Й. Гердера, в яких письменників приваблювала складність людської душі, боротьба в ній протилежних начал, роздвоєність свідомості.)

Узагальнення учителя (записати в зошити).

Романтизм (від фр. *romantisme*) – літературно-мистецький напрям, якому притаманні інтуїтивно-чуттєве світосприйняття, увага до внутрішнього світу людини, несприйняття буденності, звеличення «життя духу», конфлікт мрії та дійсності, захоплення несвідомим, таємничим, фантастичним, звернення до фольклору та національної міфології.

Романтизм активно розвивався наприкінці XVIII – у першій третині XIX століття, але й протягом усього XIX століття позиції романтизму були досить сильними, романтичні тенденції простежуються у творчості деяких письменників – реалістів.

Характерні ознаки романтизму

1. Заперечення раціоналізму, що панував у добу Просвітництва, неприйняття буденності, культ почуттів.

2. Заглибленість у внутрішній світ особистості, показ її почуттів, індивідуальних рис.

3. Незвичайність головного героя, що вирізняється з-поміж свого оточення, його схильність до рефлексії, заглибленість у власний внутрішній світ (винятковий характер у виняткових обставинах).

4. Наявність двох світів – дійсного (реального) та ідеального (уявного).

5. Культ природи, що є прикладом розмаїтого у своїх проявах буття, гармонії, цілісності.

6. Провідні мотиви – самотність, світова скорбота національна туга та романтичний бунт і нескореність.

7. Історизм творів та захоплення фольклором.

2. Інтерактивна вправа «Мозковий штурм»

- В чому різниця між романтизмом і класицизмом?

Учитель. Таким чином поява романтизму була обумовлена соціально-політичними, світоглядними та естетичними чинниками. Соціальні чинники (революції, війни) призвели до того, що романтики намагалися втекти від дійсності у світ фантастики, екзотики, зосередитись на проблемах особистості, її духовному житті.

- Давайте пригадаємо, з творчістю яких поетів – романтиків ви зустрічалися у молодших класах?

(Читання уривків з віршів Д. Кітса, Г. Гейне, А. Міцкевича)

- Творчість яких письменників-романтиків ХІХ століття вивчали у 9 класі?

Найвидатніші представники романтизму (записати в зошити):

Англія – Д. Байрон, Дж. Кітс, П. Б. Шеллі; Німеччина – Е.Т.А. Гофман, Г. Гейне, Новаліс; Франція – А. Мюссе, Ж. Санд, В. Гюго; США – Е. По, Дж. Ф. Купер, Г. Мелвілл; Польща – А. Міцкевич, Ю. Словацький; Угорщина – Ш. Петефі; Росія – О. Пушкін, М. Лермонтов, М. Гоголь; Україна – Є. Гребінка, М. Шашкевич, В. Забіла, Т. Шевченко.

Романтизм утвердив цінність людської особистості, багатство її внутрішнього світу, право на вільне життя. Поетиці романтизму властиві різноманітні контрасти, багато символіки, звернення до фольклору та міфології. Літературознавець і учений Д. Наливайко вважає, що існували такі течії романтизму:

1. Ранній романтизм (універсальний, філософський). Виник наприкінці ХVІІІ – на початку ХІХ століття. Ознаки :

- універсалізм, прагнення охопити буття в його повноті та безмежності (звідси філософський характер творчості);

- відсутність різкої відмінності між ідеалом і дійсністю;

- символ і міф як основні засоби вираження світу в усій його складності.

(Представники: брати Ф. А. Шлегелі, Л. Тік, Новаліс, Ф. Гельдерлін (Німеччина), В. Блейк, С. Колрідж (Англія)).

2. Народньо-фольклорний романтизм. Активно розвивається на початку ХІХ століття. Ознаки:

- орієнтація на народне мистецтво (митці збирають фольклор і проймаються його духом, опановують його засоби);

- використання фольклорних образів, мотивів;

- неприйняття буржуазної цивілізації, шукання духовної основи в народному житті;

- органічна єдність природи і мистецтва.

(Представники : Г. Гейне (Німеччина), А. Міцкевич (Польща) Т. Шевченко (Україна), Ш. Петефі (Угорщина)).

Учитель. Давайте пригадаємо вірш Г. Гейне, який вивчали в 9 класі.

- Яка старовинна німецька легенда лягла в основу балади Г.Гейне «Не знаю,що стало зі мною?»

- Який образ є головним у поезії? (Традиційний образ для німецького фольклору – образ Лорелей, дівчини-сирени з Рейну, що зачаровувала рибалок своїм співом).

3.Байронічна течія. Розвивалася в 1810 – 1830-ті роки ХІХст. Ознаки:

- сильний вплив творчості Байрона;
- неприйняття навколишньої дійсності, протест проти неї;
- культ духовного і душевного страждання («світова скорбота», туга, відчуження);
- протиставлення мрії реальному життю, ідеалу – дійсності;
- розкриття протиріч між життям людини та суспільства;
- усталені теми, мотиви, умонастрої (розчарування, сум, меланхолія, туга за нездійсненими ідеалами, волелюбні мотиви).

(Представники: Дж. Байрон (Англія), А. де Мюссе (Франція), Г. Гейне (Німеччина), А. Міцкевич (Польща), О. Пушкін, М. Лермонтов (Росія)).

Пригадаймо твори тих поетів – романтиків, що вивчали у 9 класі.

1). Яким постає ліричний герой у вірші Д.Г.Байрона «Хотів би жити знов у горах»? (Розчарування, неприйняття навколишньої дійсності, шлях людини від розчарування і відчуженості до бажання піднятися до високих ідеалів, до гармонії з природою.)

2). Пригадайте, який вплив мала творчість Байрона на російських поетів О. Пушкіна та М. Лермонтова?

3). У яких поезіях Лермонтова ми находимо мотиви «світової скорботи»? (читання учнями поезій «І нудно, і сумно...», «На дорогу йду я в самотині...»)

4). Які почуття переживає ліричний герой лермонтовських поезій? (Герой Лермонтова переживає конфлікт зі світом, йому притаманний нестримний потяг до свободи, туга за ідеалом.)

4.Гротескно – романтична (гофманівська) течія. З'явилась в період зрілого романтизму. Ознаки:

- інтерес до соціально-філософських та соціально-психологічних аспектів життя людини та людства;
- викриття хибних тенденцій розвитку суспільства;
- створення фантасмагоричних (нерідко абсурдних) картин світу, що відображають духовні зсуви в суспільстві та внутрішньому світі особистості;
- велика роль сатиричної фантастики, контрасту, іронії, алегорії у розкритті дисгармонії буття.

(Представники: Е. Т. А. Гофман (Німеччина), Е. По (США), М. Гоголь як автор «Петербурзьких повістей» (Росія), О. де Бальзак як автор «Шагреневої шкіри» (Франція)).

Утопічна течія (пов'язана з утопічним соціалізмом). Започаткована в першій чверті XIX століття, онабула значного розвитку в 30 – 40 роки XIX століття.

Ознаки:

- пошук позитивних тенденцій і цінностей буття;
- оптимістичний пафос, віра у краще майбутнє, можливість удосконалення дійсності;
- ідеалізація героїв, здатних на самопожертву заради загального добра;
- мистецтво – засіб удосконалення світу і наближення кращого майбутнього;
- спрямованість до високих ідеалів.

(Представники: В. Голдвін, П. Б. Шеллі (Англія), В. Гюго, Жорж Санд, Е. Сю (Франція), Г. Гейне (Німеччина)).

Історична (вальтерскоттівська) течія. Склалася в період пізнього романтизму. Ознаки:

- орієнтація на здобутки історичного роману В. Скотта;
- історія – ключ до пізнання сучасності;
- відтворення духу певної епохи, суспільного середовища;
- інтерес до минулого, що дозволяв подивитися на людину та людство в аспекті їхньої еволюції, у широкому історико-культурному контексті;
- поєднання романтичних та реалістичних тенденцій.

(Представники: В. Скотт (Англія), О. Пушкін (Росія), О. де Бальзак, П. Меріме (Франція)).

1) Як поєднується історія та художній вимисел у романі В. Скотта «Айвенго»?

Релігійно-містична течія. Розвивалася протягом усієї історії романтизму.

Ознаки:

- відмова від раціональних методів пізнання, надання переваги інтуїції, містичному осягненню потаємних глибин буття й людської душі;
- схильність до ірраціонального, містики, фантастики;
- поєднання літератури й релігії;
- ідеалізація феодального минулого. Представники: ієнські романтики (Німеччина), С. Т. Колрідж (Англія), Ф. Р. де Шатобріан (Франція), пізній А. Міцкевич (Польща).

Романтична література має свою систему жанрів. Чільне місце серед них посідали ліричні (вірш, балада, елегія, лірична поема, дружнє послання). Серед прозових – психологічна повість, новела, літературна казка). У цей період створюються жанри роману (В. Скотт, Ж. Санд, В. Гюго), поеми (Д. Г. Байрон, Г. Гейне, А. Міцкевич, О. Пушкін, М. Лермонтов).

Кінець XVIII і перша третина XIX століття характеризується пануванням романтичної естетики в європейських країнах. У наступні десятиліття романтизм не зникає повністю, продовжують творити письменники-романтики (наприклад, Віктор Гюго), елементи романтичного стилю зберігаються в творчості багатьох реалістів (О. де Бальзак, Стендаль та інші). У 30 – х роках XIX століття у літературних творах з'явилися ознаки нового напрямку – реалізму. Деякий час реалізм розвивався паралельно з романтизмом. У літературі спостерігається поєднання романтичних і реалістичних тенденцій.

Це ми можемо побачити на прикладі російської літератури. Пушкін, зокрема, виступає в літературі і як реаліст, і як романтик, так само Гоголь і Лермонтов.

III. Підсумок уроку

Інтерактивна вправа «Мікрофон». Продовжте речення...

- Провідними напрямками розвитку літератури першої половини XIX століття є....
- Романтичний герой – це...
- Ідеї романтизму приваблюють мене тим, що...

IV. Домашнє завдання

Підготувати запитання з вивченої теми для однокласників, випереджальні завдання: учні-«біографи» готують повідомлення про Е. Т. А. Гофмана, учень-історик – повідомлення «Німеччина наприкінці XVIIIст. – на початку XIX століття».

Урок № 16

Тема. Романтизм у Німеччині. Е.Т.Гофман. «Крихітка Цахес на прізвисько Цинобер». Гофман як представник гротескної течії романтизму. Віхи мистецького шляху. Протиставлення філістерів та ентузіастів як провідний конфлікт творчості Гофмана

Мета: ознайомити учнів з фактами біографії Е.Т. А. Гофмана, віхами його мистецького шляху, простежити специфіку романтизму Гофмана, розкрити суть протиставлення філістерів та ентузіастів як провідного конфлікту творчості письменника, розвивати творчу уяву та любов до художньої літератури.

Обладнання: портрет письменника, малюнки та карикатури Гофмана, автопортрет 1810р., грамзаписи творів Моцарта, вальс Чайковського із балету «Лускунчик».

Тип уроку: комбінований урок.

Хід уроку

I. Актуалізація опорних знань

1. Перевірка домашнього завдання. Учні обмінюються підготовленими дома питаннями за темою «Романтизм». Приблизний перелік запитань:

- 1). Що таке романтизм?
- 2). Які ознаки характерні для цього літературного напрямку?
- 3). Творчість яких письменників-романтиків ви знаєте?
- 4). Що характерно для героя романтичного твору?
- 5). Які ви знаєте течії романтизму?
- 6). Які ви знаєте жанри романтичних творів?

2. Літературний диктант. Записуємо в зошити ті поняття, які стосуються романтизму.

Творча особистість, герой-бунтар, фольклорний елемент, правило трьох єдностей, типові характери в типових обставинах, казкова фантастика, гротескні образи, виняткові характери у виняткових обставинах, культ почуттів.

II. Оголошення теми та мети уроку

Сприйняття та засвоєння нового матеріалу

Учитель. Сьогодні на уроці ми будемо говорити про розвиток романтизму у Німеччині, який розпочав формуватися раніше, ніж в інших європейських країнах. Процеси Реставрації відбувалися в усій Європі, в том у числі і в Німеччині. Посилення державної влади, формування буржуазних відносин, «машинізація суспільства», втрата ідеалів і відчуження особистості турбували

письменників-романтиків, які намагалися відобразити у своїх творах зсув моральних орієнтирів та ідею повернення до гармонійного буття. У цей період розвивається гротескно-фантастичний романтизм Е.Т.Гофмана.

1. Повідомлення учня-історика «Німеччина кінця XVIII – початку XIX століття».

Учитель. В кінці XVIII – на початку XIX століття Німеччина здавалася провінційним закутком на карті охопленої революційними змінами Європи. Розділена на десятки малесеньких герцогств, корфюрств, королівств, розмежована кордонами, вона, здавалося, була вдоволена своїм розміреним існуванням і не мріяла про зміни. Проте саме в цій країні стрімко розвивається нова філософія, що позитивно вплинуло на становлення романтичної літератури. Саме в німецькій літературі розвиваються жанри на основі народної творчості. І це є особливістю саме німецького романтизму. Романтизм у Німеччині пройшов у своєму розвитку кілька етапів.

Перший етап (1796 – 1806) охоплює творчість існських романтиків і Ф. Гельдерліна. У цей час закладаються підвалини романтизму, вирізняються такі його риси, як історизм, увага до внутрішнього світу особистості.

На другому етапі німецького романтизму (1806 – 1815) суспільно-політична ситуація в Європі істотно змінилася. У Німеччині поширився визвольний рух, а романтизм став своєрідним засобом утвердження свободололюбивих настроїв. На хвилі національного піднесення розвивається фольклорна течія романтизму, яскравими представниками якої є брати В. та Я. Грімм.

Третій етап німецького романтизму (1815 – 1830). У цей період розвивається гротескно-фантастичний романтизм Е.Т.А. Гофмана.

Четвертий етап німецького романтизму (1830 – 1848) тісно пов'язаний з проблемами сучасності.

Учитель. Сьогодні на уроці ми будемо говорити про віхи мистецького шляху Е.Т.А. Гофмана, який був одним із яскравих представників німецького романтизму, всебічно обдарованим митцем. Він – найбільш яскрава постать німецького романтизму. *(Звучить музика Моцарта).*

- Який зв'язок між австрійським композитором Моцартом і німецьким письменником Гофманом? (Гофман був закоханий у музику, захоплювався творами Моцарта, навіть змінив своє третє ім'я на Амадей). Творчість обох митців сучасниками завжди сприймалась неоднозначно. Зокрема, творчістю Гофмана або захоплювались, або не розуміли її і рішуче заперечували.

Про цю надзвичайно талановиту людину ми сьогодні говоритимемо на уроці. Важко уявити, що в одній людині поєдналися талант художника, композитора, критика, музиканта, диригента. На пам'ятникові Е. Т. А. Гофману викарбувані слова: «Він був однаково чудовий як юрист, як поет, як музикант, як живописець...». Ці слова заставляють задуматися про гірку долю цієї талановитої людини.

2. Повідомлення учнів-біографів про життєвий та творчий шлях Гофмана.

1 учень. Прожив недовге, повне трагічних подій життя. Народився 24 січня 1776 року в м. Кенінгсберзі, у родині королівського адвоката. Рано став сиротою і виховувався у сім'ї свого дядька. Дядько був дуже вимогливим наставником і не завжди розумів захоплення хлопця, який з дитинства виявив великий хист до малювання та музики. Грав на багатьох музичних інструментах, був не лише талановитим виконавцем і диригентом, а й автором цілого ряду музичних творів. Писав вірші, оповідання, казки. Юнак змушений був за наполяганням дядька, який не бачив користі в музичних захопленнях Ернеста, вступити до місцевого університету на юридичний факультет. З цього часу починається подвійне життя письменника. Після закінчення правничого факультету у 1798 році Гофман почав службову кар'єру юриста, що була для нього важким ярмом. Службові обов'язки виконував сумлінно, а увесь вільний час віддавав улюбленій справі – творчості. Звичайно, кошти на життя і становище у суспільстві давала йому лише служба. Він досяг тут високих чинів і старався бути корисним людям: захищав скривджених, іноді домагався перегляду їхніх справ, чим викликав незадоволення начальства. Дорогою ціною досягалось це подвійне життя, яке забирало безцінні дні, години, місяці, роки у найголовнішого для нього – творчості. Він приходив зі служби, скидав із себе ненависний мундир, брався за перо і поринав у незвичайний, фантастичний світ.

У 1806 році, після розгрому Пруссії, Гофман залишився без роботи, а тому і без засобів до існування. Поїхав до міста Бамберг, де служив капельмейстером місцевого оперного театру. Постійним супутником його життя були злидні. Щоб покращити матеріальне становище, став репетитором музики дітей багатих міщан і писав статті про музичне життя. Захоплення музикою допомагало долати труднощі та удари долі. «Музика – найбільш романтичний з усіх видів мистецтва, можна навіть сказати єдиний достеменно романтичний, оскільки зображує лише нескінченне», – так говорив він про своє захоплення. Вже будучи одруженим, Гофман закохався у свою ученицю Юлію Марк. Мати поспішила видати дівчину заміж за багатого комерсанта. «Удар нанесений!» – писав Гофман у щоденнику 10 серпня 1812 року – Кохана стала нареченою цього віслюка-торгівця, мені здається, що все моє життя музиканта та поета закінчилось». Гофман переїжджає до Берліна, де отримує призначення на посаду судового радника. Це, за словами самого митця, нагадувало «повернення до тюрми». Свої обов'язки виконував бездоганно. Улюбленою порою для творчості була ніч. Фантастичні картини, створені його уявою, іноді викликали страх і він просив дружину сидіти поруч аж до ранку. Вона сідала біля його письмового столу з панчохою, яку плела. Він писав швидко та багато. До нього прийшов читацький успіх, однак творчість не принесла матеріального благополуччя. Між тим дуже швидко розвилася тяжка хвороба – прогресуючий параліч, що позбавив його можливості самостійно пересуватися. Останній період свого життя митець провів у кріслі біля вікна. Він писав: «Це вікно – втіха для мене, в цьому мені з'явилося життя у всьому своєму розмаїтті, і я відчуваю, як мені до душі його нескінченна метушня».

Гофман продовжував диктувати свої оповідання. У 47 років сили були остаточно вичерпані. 26 червня 1822 року він помер. Попрощатися з Гофманом прийшло зовсім мало людей. Серед тих, хто проводжав Гофмана в останній путь, був і Г. Гейне. Смерть позбавила письменника вигнання. Важкохворий письменник зазнав суворого переслідування за казку «Володар Бліх». Влада побачила в ній сатиру на судову бюрократію. Кредитори розпродали речі письменника: меблі, одяг, шитий мундир радника, гітару, скрипки, золотий годинник, книги, гравюри Калло, які надихали Гофмана в роботі над першими творами. Після своєї невтомної багаторічної праці письменник не залишив дружині нічого, окрім боргів.

2 учень. Але він залишив чудовий, повний барв, звуків та думок світ. Давайте і ми поринемо у цей незвичайний світ, познайомимося з героями його творів.

День 15 лютого 1809 року увійшов у біографію Гофмана як дата його вступу в художню літературу, бо в цей день надрукована його новела «Кавалер Глюк». Перша новела була присвячена Крістоферу Глюку, ушавленому композитору XVIII століття, який написав понад сто опер і був кавалером ордена Золотої Шпори, який мали Моцарт та Ліст. Ернст Теодор Амадей Гофман володів чудовою майстерністю оповідача. Літературна спадщина Гофмана надзвичайно різноманітна: романи, казки, новели, есе, критичні статті, лібрето до своїх музичних творів. Новели Гофмана увійшли у збірки «Нічні оповідання»(1817), «Серпіонові брати» (1819 – 1821), «Останні оповідання» (1825), які вже вийшли після смерті письменника.

Основна тема його творчості – тема взаємовідносин мистецтва та життя. У дитячих казках фантастика Гофмана радісна, барвиста. Світ у його казках «Лускунчик», «Чуже дитя», «Королівська наречена» затишний, чудовий, люди добрі та прекрасні. *(Звучить вальс із балету «Лускунчик»).*

- Чи впізнали ви цю мелодію?

У 1816 році Гофман написав казку для дітей «Лускунчик або мишачий король», яку люблять діти усього світу. Люблять за незвичайність, за загадковість образів, цікавий поворот сюжету, за те, що, як це буває в казці, кохання і добро перемагають зло. Цей поетичний твір, сповнений світлої казкової фантазії, надихнув композитора П. Чайковського до створення балету «Лускунчик». Герої творів Гофмана для дорослих живуть у двох світах: реально-побутовому та уявно-фантастичному. У цих двох світах живуть філістери та ентузіасти. **Філістери** - бездуховні люди, які живуть за суто меркантильними принципами, живуть у реальній дійсності і цілком задоволені всім, вони не мали уявлення про якісь «високі поривання» і не мали прагнення щось міняти у своєму житті. Саме з таких людей складалося суспільство. Це були бюргери, чиновники, комерсанти, люди «корисних професій», які мали вигоду, достаток і свою систему цінностей, перше місце у якій посідали цінності матеріальні. Окрім обивателів, тобто філістерів, у суспільстві завжди існують мрійники і диваки, які не гоняться за багатствами і почестями, не прагнуть нажитися за чужий рахунок, про яких говорять, що вони «не вміють жити». Ці люди –

ентузіасти. У них інша система цінностей. В основному ентузіасти – люди творчих професій: поети, художники, актори, музиканти. В історії західноєвропейської літератури Гофман став одним із зачинателів жанру новели. Новела «Золотий горнець» за визначенням самого автора – казка із нових часів. Казкові події твору відбуваються у місцях, знайомих автору, у мальовничому місті Дрездені. У цьому місті жили не тільки звичайні люди, але й маги та чаклуни.

Герой казки, студент Ансельм, завжди потрапляв у якусь неприємну ситуацію. Він жив ніби у двох світах: у безжальному реальному світі і у світі своїх мрій. Волею авторської фантазії Ансельм опинився у світі казки. Ансельм закоханий у Вероніку, що була типовою міщанкою, яка чітко знала, кохання «справа хороша і в молодості необхідна». Вона знала, що обранцю пророкують гарну посаду і мріє стати радницею, а це значить у неї буде гарний будинок та елегантне вбрання. Дівчина попросила допомоги у злої чаклунки – своєї колишньої няньки. Але Ансельм закохався у чарівну казкову дівчину Серпентину. Після одруження молоді отримали золотий горщик з лілією, який принесе їм щастя. Вони поселилися у казковій країні Атлантиді. Ансельм став поетом, а Вероніка вийшла заміж за обмеженого чиновника. І її мрії здійснилися. Вона жила в гарному будинку, мала вишукане вбрання, віддавала розпорядження прислузі. Боротьба за душу Ансельма, що велася між Веронікою, Серпентиною й тими силами, що стояли за ними, завершилася перемогою Серпентини, що символізувало перемогу поетичного покликання героя.

Художня манера і основні мотиви творчості Гофмана представлені в романі «Життєва філософія Кота Мурра». Це один із найвизначніших творів письменника. Основна тема роману – конфлікт художника з дійсністю. Драматичній долі справжнього художника, музиканта Крейсlera протиставлено буття «освіченого» філістера Мурра. Увесь кошачо-собачий світ у романі – це гнівна пародія на німецьке суспільство. Гофман зобразив у не дуже привабливому вигляді аристократів, чиновників, поліцію. Мурр думав, що він видатна особистість, вчений, поет, філософ, а тому веде літопис свого життя, з метою «повчання кошачої молоді». Гофман намагався в романі створити ідеал гармонійного суспільного строю, в основі якого загальне поклоніння перед мистецтвом. Це Канцгеймське абатство, де шукав притулку Крейслер. Хоч роман і не завершений, у зв'язку з хворобою і смертю письменника, читачу зрозумілий основний конфлікт твору – непримиримий конфлікт справжнього художника з існуючим суспільним ладом.

Учитель. Найвизначнішим твором Е. Т. А. Гофмана є «Крихітка Цахес на прізвисько «Цинобер» – шедевр романтичної казки-новели. Цей твір побачив світ у 1819 році. Мудрий, вдумливий читач бачить приховану за жанром казки гостру соціальну сатиру. Хоча сам автор писав: «Крихітка Цахес» – це книга абсолютно непридатна для людей, які все сприймають всерйоз і урочисто. Проте автор уклінно просить прихильного читача, якщо той виявить щире бажання та готовність, відкинути на кілька годин серйозність і поринути в

завзяту, химерну гру витівки, може, не в міру бешкетних чародійних сил». Я думаю, що ми з вами також поринемо у незвичайний, фантастичний світ гофманівського твору, а зараз підведемо підсумок нашого уроку.

III. Закріплення вивченого матеріалу

1. Підсумкова бесіда

- 1). Які факти біографії Гофмана вас вразили?
- 2). До чого, крім літературної творчості, мав хист письменник?
- 3). Які з творів письменника, названі сьогодні на уроці, ви хотіли б прочитати?

2. Складання сенкана «Гофман»

Талановитий, загадковий

Любив, творив, висміював

Унікальна особистість німецького мистецтва

Романтик

3. Мікрофон. Продовжіть речення: «Найцікавішим для мене сьогодні на уроці було...»

IV. Домашнє завдання

Написати листа багатогранному митцеві Е. Т. А. Гофману.

Прочитати повість – казку «Крихітка Цахес на прізвисько Цинобер»

Урок № 17

Тема. Особливості сюжету і композиції повісті Гофмана «Крихітка Цахес на прізвисько Цинобер»

Мета: розвивати навички аналізу художнього твору, вчити учнів грамотно висловлювати свої думки, робити висновки та узагальнення; формувати життєві компетентності учнів на основі розвитку діалогічного мовлення.

Обладнання: ілюстрації до твору.

Тип уроку:

Хід уроку

I. Актуалізація опорних знань

1. Перевірка домашнього завдання (повторення за матеріалом минулого уроку).

- Чи згодні ви з висловом, що історія життя Гофмана – це історія безперервної боротьби за шматок хліба, за знаходження себе в мистецтві, за свою гідність людини й художника. Обґрунтуйте свою відповідь.
- Які ще таланти, крім літературного хисту, мав Гофман?
- Навіщо Гофман одне із своїх імен, Вільгельм, змінив на Амадей?
- Назвіть літературні твори, що принесли письменникові всесвітню славу?
- Музику до якого твору Гофмана написав П.І.Чайковський?

Літературна вікторина

1). Назва королівства, де відбуваються події казки «Крихітка Цахес на прізвисько Цинобер».	(Керепес)
2). Ім'я князя, що правив князівством.	(Барсануф)
3). Ім'я князя, який запровадив «освіту».	(Пафнутій)
4). Професор університету.	(Мош Терпін)
5). Студент, закоханий у Кандіду.	(Бальтазар)
6). Товариш Бальтазара.	(Фабіан)
7). Ім'я матері Цахеса.	(Ліза)
8). Ім'я мага, який розкрив таємницю крихітки Цахеса.	(Проспер)

II. Оголошення теми та мети уроку

Сприйняття та засвоєння учнями навчального матеріалу

Словникова робота

Філістер – самовдоволена і обмежена людина з вузьким, обивательським світоглядом. (Від біблійного «філістимляни» – народ, що його Самсон побив щелепою віслиюка.)

Ентузіасти – люди творчих професій, здатні відчувати недосконалість звичайного світу.

Учитель. Філософська казка Гофмана «Крихітка Цахес на прізвисько Цинобер» була написана за два тижні на початку 1818 року, а побачила світ майже через рік. На момент написання казки письменник уже був відомий у Німеччині як автор з незвичним поглядом на світ, який, розповідаючи про всілякі химерні речі, дуже віддалені від дійсності, в казковій алегоричній формі уміє сказати людині правду про неї та її життя. Довколишня дійсність не влаштовувала Гофмана, тому він тікав від неї в мистецтво, а в літературі створив свій фантастичний світ, у якому бездуховних обивателів перемагали герої з високими прагненнями і почуттями. Жанр твору Гофман визначив сам – «казка про реальне».

- Які ознаки казки ви помітили у творі? (Дія відбувається у казковій країні, тут є феї, чарівники, відбуваються чарівні перетворення).

- А реальність у творі показана чи ні? (Так, але вона тісно переплітається з вигадкою).

- Назвіть реальних і фантастичних персонажів. (Реальні – Бальтазар, Фабіан, Мош Терпін, Кандида, жителі князівства. Фантастичні – фея Рожабельверде, маг Проспер Альпанус).

Дія повісті «Крихітка Цахес» розгортається двома сюжетними лініями:

перша сюжетна лінія – історія життя крихітки Цахеса;

друга сюжетна лінія – історія кохання Бальтазара і Кандіди.

Робота над сюжетом та композицією твору.

Складання простого плану казки-повісті

1. Маленька потвора.
2. Щедрий подарунок феї.
3. Історія панни фон Рожі-Гожої.
4. Хто і як запровадив освіту у королівстві?
5. Кереспеський університет.
6. Літературний вечір у професора Моша Терпіна.
7. Кар'єра Цахеса.
8. Бальтазар бореться з чарами.
9. Допомога мага Проспера Альпануса.
10. Покарання і смерть Цахеса.
11. Весілля Бальтазара та Кандіди.

Бесіда за питаннями:

- 1). Що вам відомо про народження Цахеса, про його батьків? (Зачитати слова матері: «Злодії вкрали гроші, хата і клуня згоріли дощенту, жито на полі витолочило градом і, щоб міру наших страждань сповнити вщерть, покарало нас небо оцим маленьким виродком, якого я на ганьбу собі й на посміх людям зродила. На святого Лавріна йому буде вже півтретя року, а він ще на своїх вутлих та кривих, наче в павука, ногах ані стояти, ані ходити не може і тільки вурчить та нявкає, немов кошеня, замість говорити».)
- 2). Знайдіть портретний опис героя, зачитайте його.
- 3). Хто змінив долю Цахеса? (Фея Рожа-Бельверде)
- 4). Що спонукало чарівницю втрутитися і допомогти Цахесу? (Фея була

милосердною, із співчуття до цього нещасного створіння вирішила допомогти йому.)

5). У чому сила Цахеса? (Фея наділила його трьома золотими волосинками, що мали чудодійну силу, відтепер усе талановите й визначне, що відбувається навкруги, приписується тільки йому.)

6). Чи змінилося ставлення людей до Цахеса? (Так, вони не помічали його потворності й огидності.)

7). Як Цинобер, завдяки магичній силі трьох золотих волосин, обкрадає талановитих і здібних людей, привласнює їхні здобутки? (За чудові вірші, які написав Бальтазар, Цахесу дісталися оплески і поцілунок Кандіди. Успіх співачки Брагацці та скрипаля-віртуоза Сбіюки теж дістаються йому. Талановитий юнак Пульхер блискуче складає кандидатський екзамен, але посаду дістає знов -таки Цинобер.)

8). Яку кар'єру вдалося зробити Цахесу?

9). Як йому вдалося підкорити серце красуні Кандіди?

Складання учнями схеми життєвого шляху головного героя твору Гофмана «Крихітка Цахес»

Син бідної селянки – вихованець священика – студент університету – таємний експедитор – таємний радник – міністр закордонних справ – одруження з Кандідою – смерть в нічній вазі.

Учитель. Ми з вами проаналізували основні етапи фантастичного злету і падіння головного героя твору.

Проблемна ситуація

- Як ви думаєте, чи докладає Цахес яких-небудь зусиль, щоб досягти такого фантастичного успіху у житті?

- Як ви думаєте, ці три чарівні волосини могли б допомогти «цьому пасинку природи» «дорівнятися до людини», якби він цього захотів?

Метод «Мікрофон». Кожен учень, що відповідає, висловлює свій погляд на цю проблему.

Творче завдання. Схарактеризуйте риси вдачі героя... (Злий, жорстокий, потворний, огидний, не здатний на добрі вчинки)

Учитель. Можна підвести ризик і зробити висновок, що у героя така ж потворна душа, як і його зовнішність. Природа насміялася над ним. Але чарівниця дала можливість «зрівнятися з людиною», можливість, якою він знехтував, залишившись «безкрилою калікою». Казкова історія злету і падіння Цахеса – це застереження тим людям, що прагнуть матеріального благополуччя будь-якою ціною.

- А зараз поговоримо про другу сюжетну лінію цього твору.

Потвора Цахес – це символ потворності самого суспільства, в якому він робить кар'єру. Філістерське суспільство цінує лише матеріальні блага, а ці блага дає багатство: гроші, золото (їх у Гофмана символізують золоті волосинки Цахеса).

1). Хто і як протистоїть філістерському суспільству у творі, і які наслідки це мало для цих персонажів?

2). Хто такий Бальтазар? Як він ставиться до поезії та природи?

- 3). Чому тільки він помічає потворність Цахеса? (Саме у Бальтазара була чиста душа, висока духовність, світлий розум. Він здатний протистояти загальному божевіллю. Це єдиний герой твору, здатний, за словами Шекспіра, бачити «очима своєї душі».)
- 4). Назвіть союзників Бальтазара. Чим відрізняється життєва позиція Бальтазара од позиції інших персонажів, що негативно поставилися до безсоромного і нахабного вивищення Цахеса?
- 5). Розкажіть про стосунки студента Бальтазара та мага Проспера Альпануса. Чому чарівник Проспер Альпанус допомагає Бальтазару та Фабіану?
- 6). Яке враження справила на вас Кандіда? (Звичайна дівчина, вродлива, дещо легковажна. Не дуже освічена, як і всі молоді дівчата, любить веселі розваги). До якого табору ви віднесете Кандиду – філістерів чи ентузіастів?
- 7). За любов Кандіди розгортається боротьба між Бальтазаром і Цинобером. Ми бачимо успіхи Цахеса і невдачі Бальтазара, адже Кандіда, як і інші замозасліплені обивателі, бачить Цинобера не таким, яким він був насправді.
- 8). Яка подія стає кульмінацією казки? (Перехрещення шляхів головних героїв. Під час весілля потвори з Кандідою Бальтазар вириває три чарівні волосини Цинобера і всім відкривається його справжня сутність, всі наче прокинулися зі сну і побачили потворність Цахеса.)
- 9). Чому Бальтазар зумів побороти сили зла? (Тому що він не просто мрійник і фантазер, але й людина з активною життєвою позицією.)
- 10). Як ви думаєте, здійснилася романтична мрія Бальтазара? (Так, але вона виявилася простим обивательським щастям. У винагороду за всі страждання Бальтазар отримує від Проспера Альпануса город, де росте «найкраща капуста», кухню, де «з горщиків ніколи не збігає і жодна страва не пригорає», дім, в якому не б'ється ні фарфор, ні скло...». Герой, що протистояв філістерам, став таким, як всі.
- 11). Як ви вважаєте, який моральний урок пропонує ця казка?

III. Підсумок уроку

Учитель. Я думаю, що історія казкового злету та падіння головного героя, заставила вас задуматися про те, що є найголовнішим у житті. Звичайно, в прагненні до матеріального благополуччя немає нічого протизаконного. Та й якщо людина прагне зробити успішну кар'єру, в цьому теж немає нічого поганого.

Метод «Мікрофон». Про що ми повинні думати, прагнучи заробити гроші або досягнути кар'єрного росту? Що може зробити людину по-справжньому щасливою?

IV. Домашнє завдання

Виписати з тексту твору цитати до характеристики образу Цахеса, із словника літературознавчих термінів виписати визначення таких понять як сатира, іронія, пародія, гротеск.

Урок №18

Тема. Гротескні образи казки-повісті Гофмана «Крихітка Цахес на прізвисько Цинобер». Викривальний зміст твору. Символіка

Мета: визначити своєрідність творчої манери Гофмана, навчати учнів визначати у творі наявність іронії та гротеску, поповнити знання з теорії літератури, розвивати критичне мислення, формувати життєві компетентності.

Обладнання: словники літературознавчих термінів, тексти твору.

Тип уроку: урок-аналіз художнього твору.

Хід уроку

I. Актуалізація опорних знань

Вікторина «Впізнай героя»

1. «Голова ...запала між плечима, на спині виріс горб, як гарбуз, а зразу ж від грудей звисали тонкі, немов ліщинові палички, ноги, тож весь він був схожий на роздвоєну редьку». (Цинобер)
2. «Гарний хлопець, веселий на вигляд і на вдачу». (Фабіан)
3. Вона «..була гарного статечного вигляду, шляхетної, величної постави, її обличчя, хоч його й можна назвати прегарним, справляло якесь дивне, моторошне враження». (Панна фон Рожжа-Гожжа)
4. «...Струнка, висока на зріст, легка в рухах, сама лагідність і грація, особливо у веселому товаристві, а за всіма тими принадами вже не дуже й помічалось, що руки та ноги в неї могли б бути трохи й меншенькі». (Кандіда)
5. «Стрункий юнак, років двадцяти трьох або чотирьох, із темних блискучих очей якого промовляє жвавий і ясний розум, ...дитина поштивих і заможних батьків, скромний розумний, пильний до роботи юнак». (Бальтазар)
6. «Чоловік, майже по-китайському зодягнений, тільки на голові в нього був берет із гарним плюмажем...» (Маг Проспер Альпанус)

II. Мотивація навчальної діяльності

Учитель. На минулому уроці ми говорили про особливості сюжету та композиції повісті-казки Гофмана «Крихітка Цахес на прізвисько Цинобер». Це твір, у якому переплітаються реальні та фантастичні події. У фантастичній історії злету та падіння крихітки Цахеса впізнаємо реальний світ Німеччини, справжнє життя. Тільки показано воно не в реальному вимірі, а гротескно: за допомогою комічних ефектів, різноманітних контрастів. Тут присутні елементи фантастики і відбуваються навіть парадоксальні речі.

III. Оголошення теми і мети уроку

Сприйняття та засвоєння нового матеріалу

1.Робота над теорією літератури. Учні читають визначення засобів комічного, виписані із словника літературознавчих термінів.

Сатира – спосіб художнього відображення дійсності, який полягає у гострому, осудливому осміянні негативного.

Гротеск – різновид комічного, який поєднує у фантастичній формі жахливе і смішне, огидне і піднесене.

Іронія – прихована насмішка, коли про щось говориться в позитивному тоні, а мається на увазі протилежне, смішне ховається під маску серйозного (на противагу гумору).

Пародія – комічне наслідування художнього стилю якогось твору.

Учитель. Іронія та гротеск – важливі риси індивідуального стилю письменника. У своїй казці-повісті Гофман створює масштабний гротескний образ німецької дійсності, який характеризує побут, звичаї, мораль, життєві цінності та інтереси всіх суспільних прошарків тодішньої Німеччини. Автор висміює всю державну систему: духовне і матеріальне життя, убогість обивателів, обмежених і самозасліплених, догматизм університетської науки. Прикладом гротескного зображення є образ Цахеса. Філістерське суспільство втратило мораль, духовність, а самі люди через свою обмеженість породили таких кумирів, як Цахес. Образ Цахеса будується за принципом гротескної градації: від епізоду до епізоду потворність персонажа підкреслюється все більше. Зав'язка казки не тільки контрастна, але й іронічна: стільки всяких неприємностей трапилось через те, що фея наділила крихітку Цахеса незвичайним подарунком – трьома золотими волосками.

Знайдіть приклади гротеску у творі і перекажіть ці епізоди.

1. Епізод, коли фея вперше бачить малого Цахеса. Учні зачитують опис зовнішності героя.

Учитель. Так, до зустрічі з Рожею-Гожою Цахес був лише нещасною потворною дитиною. Але чим більше отримує він «дарунків долі», тим більше автор дає йому гротескних рис. Крім фізичної потворності для Цахеса характерна і потворність духовна.

2. Розкажіть про карколомну кар'єру Цахеса.

- Кар'єра Цахеса також представлена гротескно. При князівському дворі він став міністром і кавалером ордена Зелено-плямистого тигра з двадцятьма гудзиками. Пригадайте, яке питання вирішувала Державна рада перед нагородженням Цахеса орденом?

«За традицією орден мав висіти «між стегною кісткою і куприком на три шістнадцятих дюйма від цього останнього. Коли виявилось, що орден завеликий для Цахеса, князь скликав цілу раду, щоб вирішити це питання. Нарада тривала кілька днів, вулицю і площу перед палацом, де зібралися радники, вистелили соломною, щоб ніщо не відволікало раду від прийняття такого важливого рішення. Рада мала обмірковувати, як найкраще приладнати стрічку Зелено-плямистого тигра міністрові Циноберу. Щоб на таке важливе питання раді вистачило сили, усім її членам наказано вісім днів перед засіданням нічого не думати». (Іронія)

Чим вище підіймається маленький нікчема по суспільній драбині, тим більше ставиться під сумнів розум, освіта, суспільство. Здоровий глузд перетворюється в безглуздя.

3. Загибель Цахеса у нічній вазі.

«...тому, що Цинобер не відзивався, то камердинер навч переконався, що з красивого срібного судна з ручкою, що завжди стояло поруч із туалетом, стирчать зовсім маленькі худенькі ніжки...Він схопив Цинобера за ніжки і витяг його. Ах мертвий, мертвий був він – маленька їх ясновельможність!»

Учитель. Утративши свої чарівні волоски, могутній Цинобер стає тим, ким є насправді – жалюгідною подобою людини. Він шукає надійного укриття в нічному горщику, де і вмирає, як мудро констатує лікар «від страху вмерти». Автор висміює не тільки нікчому і брехуна Цахеса, але й суспільство, в якому такі потвори досягають успіху.

- Як ви думаєте, у якому суспільстві з'являються Цахеси? (У тому суспільстві, де людей цінують не за їх справжні якості.)

- Які чари допомогли нікчемному Циноберу зробити карколомну кар'єру, взяти за дружину найвродливішу дівчину королівства? (Мабуть, чари виявилися дуже прозаїчними: гроші. Гофман, який все життя боровся з нестатками, знав якою страшною силою володіють вони у суспільстві. Були люди, які одержували за гроші необмежену владу над розумом, талантом, красою, над людськими долями. Вони могли привласнити собі результати чужої праці, чужий талант. Усе це в гротескному плані показує Гофман у своїй «казці про реальне».) Але справа, певно, не тільки в грошах. Історія Крихітки Цахеса – це гостра соціальна і політична сатира, направлена проти малих і великих правителів, які возвеличились за допомогою брехні, насильства, підлості.

Ми з вами сьогодні на уроці ніби побували у казковому королівстві Керепес, познайомилися з його мешканцями. Разом з автором ми постарались відповісти на запитання: «Чому часто трапляється так, що до влади приходять найменш гідні її?»

Шлях Цахеса до слави, багатства та влади дуже нам нагадує життєву долю реальних людей. Цахеси живуть і процвітають лише завдяки нікчемності середовища, яке їх породило. Суспільний устрій, при якому нікчеми можуть паразитувати на праці багатьох людей, керувати їхніми долями, здається письменникові божевільям. Гофман висміює не «пасинка природи», нерозумного і безпомічного обранця феї, а середовище, здатне сприймати потвору за красеня, бездарність – за талант, тупість – за мудрість. Натопт самозасліплених обивателів з благоговінням ставиться до свого кумира Цахеса, якого сам собі створив.

- Спробуйте провести історичні паралелі: де і коли суспільство так само створило собі кумира, а потім страждало від його тиранії? (Тоталітарні режими: гітлерівська Німеччина, Радянський Союз, диктатори Сталін, Гітлер)

Учитель. Змальовуючи образи яких ще героїв, крім Цахеса, автор використовує прийом гротеску?

- Які «відкриття» зробив професор Мош Терпін?

Мош Терпін зробив велике відкриття, що «темрява походить від недоліку світла», він піддав «цензурі і ревізіям сонячні і місячні затьмарення», вивчив рідкісні породи дичини в засмаженому вигляді і робив студії у винному льосі.

Таким чином, образ професора Моша Терпіна є гротесковою карикатурою на тих учених-філістерів, що захопили керівні посади у науці, згасили в ній священний вогонь пізнання. «Він убгав усю природу в коротенький зграбний курс, тож дуже зручно і за всякої нагоди міг витягнути звідтіль, наче з якої шухляди, відповідь на всі питання». Створюючи образ Моша Терпіна, автор теж застосовує принцип градації. Спочатку автор змальовує образ «улюбленця» студентів з іронією. Але з розвитком подій гротескові риси виступають усе ясніше. Це страшно, коли дурість освячена авторитетом ученості.

Абсурдність державної політики багатьох карликових князівств, на які була поділена сучасна Гофману Німеччина, підтримувалась і офіційною наукою. І тут автор використовує гротеск. Він пародіює псевдо-реформи в дусі просвітницьких гасел, які впроваджувалися в цей час в Німеччині. Симптоматично, що першим міністром було призначено колишнього камердинера князя Пафнутія.

- Як описано у творі «введення освіти» у Керепесі?

«Прислухаючись до порад свого міністра, князь Пафнутій наказує надрукувати великими літерами і прибити на всіх стінах едикт, де було б сказано, що введено освіту... Перше ніж розпочнемо освіту, себто перше ніж вирубаємо навколишні ліси, зробимо річку судноплавною, розведемо картоплю, полагодимо школи, понасаджуємо тополь і акацій, молодь навчимо співати на два голоси вранішніх та вечірніх пісень, прокладемо дороги й накажемо прищепити віспу, треба буде вигнати з країни всіх людей небезпечних настроїв, що самі не слухаються розуму й інших зводять з глузду своїми витребеньками». Ось в таких карикатурних формах ідеологія Просвітництва запроваджувалась німецькими князьками.

Робота над образами – символами повісті.

- Що символізують три золоті волосинки Цахеса? (Це символічний образ золота, грошей і їх влади над людьми.)

- Хто із героїв твору символізує псевдопросвітительську науку? (Князь Пафнутій)

- Що мав на увазі Гофман, описуючи вручення ордена Зелено-плямистого тигра? (Критикує діяльність урядовців.)

- Хто в повісті-казці є антиподом Цахеса? Що символізує цей образ?

(Бальтазар – антипод Цахеса, символізує світ поетичної мрії. Ми бачимо, що представники творчих професій скрипаль, співак не визнають тих неписаних законів чиношанування, плазування перед сильними світу цього, за якими живуть філістери. Вони бачать могутнього Цинобера саме таким, яким він є насправді, вголос обурюються через несправедливість. Проте всі вони, за винятком закоханого у Кандиду Бальтазара, не знаходять у собі сили протистояти владі Цахеса. Він поборов чари.)

- Чи справді щасливий кінець має казка «Крихітка Цахес на прізвисько Цинобер»? Яким зображує автор життя Бальтазара та Кандіди після одруження? В чому заключається іронія?

(Бальтазар, одружившись, «пам'ятаючи поради Проспера Альпануса, розумно користувався чудовим приміським маєтком, справді став добрим поетом.»)

Цинобер помер, та міщанство залишилось нездоланим. Бальтазар, борець з міщанством, досягнувши своєї романтичної мрії, виявився захопленим у полон обивательщини.

IV. Підсумок уроку

1. Чого автор досягає, використовуючи у творі іронію та гротеск? (Автор з сумом констатує, що реальність завжди поглинає найпрекрасніші романтичні мрії.)

2. Підсумковий блиц-турнір

1). Про який термін йдеться?

Поєднує у фантастичній формі жахливе і смішне, огидне і піднесене.

2). Який із засобів комічного використав Гофман у цьому уривку? «Бальтазар подумав, що настав слушний час виступити зі своїми віршами про кохання соловейка до пурпурової рожі... А що жінки давно вже перебалакали про новини, які сталися в місті, а панночки про останній бал у президента, ба навіть дійшли згоди щодо фасону найновіших капелюшків, а чоловіки не раніш як за дві години могли сподіватися на нове частування, то всі почали прохати Бальтазара не позбавляти товариство такої чудової втіхи.»

3). Назвіть героїв, створюючи образи яких, Гофман використовує гротеск.

Учитель. Добігає до кінця останній урок ,присвячений вивченню творчості Е.Т.А.Гофмана. Я думаю, що ця зустріч з письменником та його героями не остання. Вам ще не раз захочеться зануритися у загадковий, химерний світ, де живуть чарівники, феї і звичайні люди. Я думаю, що казкова історія, про яку розповів Гофман у творі «Крихітка Цахес на прізвисько Цинобер», допоможе обрати правильний шлях у житті, застереже від прагнення лише до матеріального благополуччя. Адже головне в людині – її багатий духовний світ, природні здібності. Тільки багато працюючи, розвиваючи природні здібності і таланти, можна досягти успіху.

V. Домашнє завдання

Написати твір на одну із тем:

1). «Над якими проблемами життя спонукала мене задуматись повість-казка «Крихітка Цахес на прізвисько Цинобер?»

2). «Пригоди крихітки Цахеса у ХХІ столітті».

Урок №19

Тема. Романтизм у Франції. Стендаль. Творчий шлях письменника, його внесок у скарбницю прози XIX століття

Мета: формування предметних компетентностей: знати особливості розвитку романтизму у Франції та його відмінність від романтизму Англії, Німеччини, Росії; розвивати вміння визначати особливості творчої манери Ф. Стендаля; виховувати повагу до життєвих цінностей, розуміння призначення справжнього митця; формування ключових компетентностей: уміння вчитися, розвивати навички оцінювання культурно-мистецьких явищ; комунікативної: розвивати навички роботи в групі; інформаційної: розвивати навички роботи із джерелами інформації; загальнокультурної: прищеплювати прагнення до літературної освіти, естетичний смак; розширювати світогляд школярів.

Обладнання: плакат «Французький романтизм» з портретами Ф. Стендаля, В. Гюго, Ж. Санд, О. Дюма, репродукціями картин Е. Делакруа «Свобода на барикадах», «Різня на острові Хіос»; картки-інформатори, підручники.

Тип уроку: урок-засвоєння нових знань і формування на їхній основі вмінь та навичок.

*Бути романтиком – прекрасно,
реалістом – здорово.*

*Романтизм – це нове мистецтво,
що веде боротьбу з усім
відсталим, відживаючим.
Ф. Стендаль*

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань

В чому ж полягає художнє новаторство Стендаля? Він сміливо пішов проти течії: тоді, в першій половині XIX століття, романтизм відзначав свою перемогу над класицизмом. Звичайно, слово «перемога» тут вжито умовно, адже класицистичні твори сприймаються і сьогодні. Але романтизм визначав тоді художнє обличчя епохи, саме його принципи «незвичайний (надзвичайний) герой у незвичайних (надзвичайних) обставинах» – панували тоді. В моді були таємничі, нереальні герої, ніколи ніким не бачені пейзажі й люди. І раптом – реальний опис реального життя, дія розгортається навіть не в Парижі, а в провінції. Хіба це література, мистецтво? Але геній тому й геній, що вміє плисти проти течії. Стендаль довів, що й опис реального повсякденного життя,

справжніх людських почуттів можна піднести до рівня мистецтва. Зараз це не потребує доказів, а тоді було безумовним новаторством, тим більше, що письменник поклав у основу свого творчого методу майже математичні способи аналізу таких «нематематичних» понять, як людські розум і душа. За Стендалем, письменник – не самітник-ворожбит, а «історик і політик» у тому сенсі, що за його творами можна вивчати історію людини і суспільства на певному етапі її розвитку. Одне з гасел Стендаля – письменник повинен переводити «мову пристрастей на мову математики», підкоряючись «залізним законам реального світу». Саме тому в творах Стендаля знаходимо історизм у підході до особистості (Жульєн Сорель – як би він жив, скажімо, за Наполеона – то його доля склалася б інакше, бо кожен час має свої закони). Саме тому підзаголовок до роману «Червоне і чорне» – «Хроніка XIX століття» – уявляється вмотивованим.

1. Слово учителя. У центрі будь-якого літературного твору стоїть людина зі своїми сподіваннями і розчаруваннями, мріями і намаганням пізнати навколишній світ. Кожна епоха, кожен автор показує нам людину та її світ по-різному.

Вправа «Мікрофон»

- Давайте згадаємо, якою бачили людину Дж. Свіфт і М. Сервантес?
- В яку епоху вони жили і творили? (Відповіді)
- А якою змальовували людину Дж. Байрон і Г. Шиллер, Г. Гейне?
- До якого літературного напрямку вони належали? (Так, були романтиками.)
- Давайте пригадаємо ознаки романтизму. (Створення плакату «Ознаки романтизму»).

III. Повідомлення мети і завдань уроку

Мотивація навчальної діяльності

1. Слово учителя. Зверніть увагу, що не було названо жодного французького письменника чи поета. А це тому, що французький романтизм почав розвиватися пізніше, а чому так сталося, ми з вами дізнаємось у першій частині уроку.

2. Постановка проблемного питання №1

- А). Прослухати лекцію і визначити особливості французького романтизму.
- Б). Назвати визначні постаті цього напрямку у французькому мистецтві та літературі.

IV. Робота над темою уроку

1. Міні-лекція вчителя. Ви пригадали загальні риси романтизму, але його прояви мають і національну своєрідність. Так, англійському та німецькому романтизму особливо властивий інтерес до фольклору. Захоплення середньовіччям – англійському, а фантастикою – німецькому. Польські й українські романтики втілювали в своїх творах ідеї національного відродження; російські – високі громадянські ідеали...

Французький романтизм почав розвиватися пізніше, і він тісно пов'язаний із політичною ситуацією в країні, яка переживала цілу низку революційних переворотів. Повстання, війни, революція, кривавий терор, повалення монархії та її реставрація – усі ці події, які відбувалися у Франції, вимагали особливого відображення дійсності. Класицизм, який був емблемою французької культури, не міг відобразити стрімку зміну політичних декорацій. Новий час вимагав нового художнього мислення.

Проти естетичних засад класицизму виступають митці, на чолі яких стає Віктор Гюго в літературі і Ежен Делакруа в живописі (звернення до «експозиції», представленої на слайді). Передмова до драми «Кромвель» В. Гюго стала маніфестом митців нового покоління. У ній письменник гостро критикував канони класицизму, проголошуючи нові принципи художньої творчості. Як новаторська була сприйнята картина Делакруа «Різня на Хіосі», що викликала гостру критику класицистів. Картина відтворює один із найтрагічніших епізодів боротьби греків за свою незалежність: різню на острові Хіос, влаштовану турками. На тлі масштабного пейзажу, де стелються дими пожеж, відбуваються сцени насильства та вбивств.

Художник створив динамічну бурхливу композицію, використав яскравий колорит, заснований на контрастах. Греки доведені до відчаю: безумна стара жінка, немовля біля мертвої матері; обійнявшись, прощаються діти. Та разом із цим звучить тема мужності, що найяскравіше виражена в образі чоловіка з вольовим суворим обличчям.

Прийом контрастних зіставлень: сусідство застиглих і динамічних фігур, теплих і холодних відтінків, драматизму подій і спокою моря і неба – справляє враження симфонії горя, страждань, відчаю. Таке зображення життя не було властивим класицизму. Так виникає у Франції романтизм, який увібрав у себе особливості національних літератур, поглибив їх, зробив більш виразними. Французький романтизм формується пізніше, ніж англійський та німецький (у 20-х роках XIX століття). У творчості французьких романтиків простежується чіткіший зв'язок культурного руху з боротьбою політичних сил країни. Так, вершиною героїчного періоду романтизму в живописі стала «Свобода, що веде народ» («Свобода на барикадах») Ежена Делакруа (1830 – 1831, Париж, Лувр), написана під враженням повстання в Парижі в липні 1830 року.

Хоча в картині небагато персонажів, створюється враження, що барикаду захищає весь Париж: робітники, студенти, підлітки, інтелігенція. На башті Собору Паризької Богоматері віє триколонний прапор, такий самий і в руках прекрасної жінки. В одній руці вона тримає рушницю. Це алегорія Свободи, що веде за собою народ. Делакруа відчуває себе частиною вільної Франції, недаремно він помістив себе серед захисників барикади: інтелігент серед повсталих – автопортрет художника. Отже, романтики Франції були більш ангажовані, тобто втягнуті в політичну боротьбу. Французький романтизм майже не виявляв інтересу до фольклору, як це було в інших країнах.

Він тісно співіснував з реалізмом, що почав формуватися в 30-х роках XIX століття, об'єднавшись у боротьбі з класицизмом. У літературі французький романтизм спочатку розвивався в прозі, потім у ліриці, і тільки згодом – у драмі.

2. «Мозковий штурм»

- Чому французький романтизм вважається найреволюційнішим?

- Які риси притаманні французькому романтизму?

3. Слово учителя. Отже, французький романтизм відзначається активним відтворенням сьогодення, волелюбними мотивами. Звертаючись до минулого, французькі романтики актуалізують проблеми сучасності. (На плакат кріпляться листочки з рисами французького романтизму.)

4. Слово учителя. У рамках будь-якого напрямку завжди є письменники, які найбільш повно відображають епоху. Це і Ж. Санд, і В. Гюго і О. Дюма. Але серед цих постатей є одна особлива людина, в творчості якої поєдналися романтизм і реалізм. Як відомо, реалізм формувався в надрах романтичного мистецтва XIX століття. Вперше цим терміном почав користуватися в середині XIX століття французький літературний критик Шанфлері для назви мистецтва, яке протистояло романтизму та символізму. Письменника, про якого ми сьогодні говоримо, літературознавці вважають основоположником реалістичної естетики. Але сам він зараховував себе до романтиків, а не реалістів. Це Анрі Марі Бейлль, відомий більше під псевдонімом Фредерік Стендаль (1783-1842).

5. Постановка проблемного питання №2

- Як формувався світогляд Ф. Стендаля і які особливості його естетичних поглядів?

- Романтиком чи реалістом був письменник, про якого ми сьогодні говоримо?

6. Робота в групах. Життєвий і творчий шлях Ф.Стендаля

I група – історики: опрацьовують матеріали підручника і карти-інформатора про історичні події у Франції першої половини XIX століття.

II група – біографи: опрацьовують матеріали підручника і карти-інформатора про життєвий шлях письменника і роль Наполеона у його житті.

III група – туроператори: італійські сторінки життя Ф. Стендаля.

IV група – літературознавці: творчість Ф. Стендаля.

V група – філософи: естетичні погляди.

VI група – експерти: фіксують аргументи, які свідчать про те, ким був Стендаль: письменником-романтиком чи письменником-реалістом і роблять висновки.

7. Виступ з повідомленнями (під час виступу групи решта учнів роблять відповідні записи у зошит)

8. Слово учителя. Одне з гасел Стендаля – письменник повинен переводити «мову пристрастей на мову математики», підкоряючись «залізним законам реального світу». Стендаль довів, що й опис реального, повсякденного життя, людських почуттів можна підняти до рівня мистецтва. Зараз це не має потреби в доказах, а тоді було безумовним новаторством, тим більше, що письменник поклав в основу свого творчого методу майже математичні способи аналізу таких «нематематичних» понять, як людські розум і душа. За Стендалем,

письменник – не пустельник, а «історик і політик» у тому розумінні, що за його здобутками можна вивчати історію людини й суспільства на певному етапі її розвитку. Саме тому в творах Стендаля знаходимо історизм у підході до особистості. Прагнучи виявити специфіку та призначення мистецтва нового часу, Стендаль формує принцип реалізму, називаючи це мистецтво романтичним, оскільки терміну «реалізм» на той час ще не було (до вжитку він був уведений лише в 1850-ті роки). «Досліджувати – у цьому все ХІХ ст.» – ось основний принцип нового мистецтва. Письменник зумів у своїх творах поєднати романтизм з реалізмом. Це стало його індивідуальним стилем, який носить назву «реалізм» Стендаля.

Запис у зошити «Естетичні погляди Стендаля»:

- єдине джерело духовного життя людини – сприйняття матеріального світу за допомогою відчуттів;
- мистецтво має бути правдивим;
- мистецтво еволюціонує разом із суспільством, тобто за своєю природою є соціальним;
- письменник відгукується на всі найважливіші політичні та соціальні проблеми свого часу.

V. Підбиття підсумків уроку

1. Бесіда

- Назвіть особливості французького романтизму
- Назвіть справжнє ім'я Фредеріка Стендаля. Чому він обрав собі такий псевдонім?
- Ще дитиною Анрі розділив людей на дві категорії. На які саме? Що вплинуло на такий розподіл?
- У яких значних історичних подіях брав безпосередню участь Стендаль? Як вони вплинули на формування світогляду письменника?

2. Розв'язання проблемного питання

Коллективне заповнення таблиці «Поєднання романтизму та реалізму у творчості Стендаля»

VI. Домашнє завдання

1. Прочитати новелу Стендаля «Ваніна Ваніні».
2. Індивідуальне завдання: підготувати повідомлення про рух карбонарієв в Італії.

Урок №20

Тема. У гонитві за щастям. Історична основа новели «Ваніна Ваніні».
Тема кохання і свободи. Психологізм у зображенні характерів

Мета: формування предметних компетентностей: ознайомити учнів з історією створення новели «Ваніна Ваніні»; показати взаємини головних героїв та історичні обставини, у яких вони діють; розвивати творче мислення; виховувати моральні якості; формування ключових компетентностей: уміння вчитися: розвивати навички оцінювання культурно-мистецьких явищ; комунікативної: розвивати навички роботи в групі; інформаційної: розвивати навички роботи із джерелами інформації; загальнокультурної: прищеплювати прагнення до літературної освіти, естетичний смак; розширювати світогляд школярів.

Обладнання: портрет письменника, текст новели, сердечка.

Тип уроку: урок-дослідження з елементами диспуту.

*...описувати одяг героїв, пейзаж,
в якому вони перебувають, риси їхніх
облич? Чи може, краще описувати
пристрасті й почуття, що хвилюють
їхні душі?*

Ф. Стендаль

*Сказати : « Я тебе кохаю» - означає
сказати : « Ти не вмириш».*

П'єр Абеляр

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань

Бесіда

- Що вплинуло на світогляд Стендаля?
- Ким був Стендаль: романтиком чи реалістом? Думку аргументуйте.
- Чи можна стверджувати, що Італія для Ф. Стендаля є джерелом натхнення і творчості?

III. Оголошення теми та мети уроку. Мотивація навчальної діяльності

Рефлексія

- Яка думка вам ближче: щасливою може бути лише та людина, що йде на все заради порятунку коханого чи та, яка відмовляється від кохання заради служіння Батьківщині?

IV. Робота над темою уроку

1. Словникова робота

Новела – це мала оповідна проза, особливий літературний жанр, близький до розповіді, нарис, есе. Вирізняється чітко окресленим сюжетом з кульмінацією і фіналом. Ще одна відмінність новели від літературних творів інших жанрів – це обмежена кількість персонажів. Якщо в романі чи повісті налічується зазвичай до двох десятків дійових осіб, то в новелі їх усього два чи три. Мистецтво короткого оповідання саме і полягає в тому, щоб донести до читача зміст досить широкої теми, викладеної в стислому вигляді.

Карбонарії (від латин. – вугілля) – члени таємної політичної організації, що існувала на початку XIX століття в Італії й боролася проти чужоземного гноблення, за об'єднання країни.

Вента – осередок.

2. Слово учителя. Творчість Стендаля, новаторство письменника не можна відірвати від тієї епохи революцій, війн і національно-визвольної боротьби, у той час, коли руйнувалися вікові традиції. Починалось століття, яке було в пошуках нового – в економіці, філософії, моді, мистецтві. Саме тоді була написана новела «Ваніна Ваніні», насичена багатьма проблемами тогочасної епохи. У новелі постає проблема, яка буде вирішуватись письменником у всіх романах. Це питання про те, як здійснюється «полювання за щастям» у сучасному суспільстві. «Ваніна Ваніні» була видана в грудні 1829 року в журналі «Паризькі погляди». У 30-ті роки Стендаль приєднав їх до «Італійських хронік». Робота над новелою йшла в той час, коли була написана перша частина «Червоного та чорного». В основу сюжету, як і в інших новелах письменника, лягла реальна історія (зрада Партанопійської республіки в 1800 році), яку розповідали в італійських салонах, коли там був Стендаль. Автор переніс дію у 20-ті роки, зв'язавши її з рухом карбонаріїв. Новела починається 1829 року, коли учасники національно-визвольної боротьби в Італії терпіли страшні репресії. Хто ж такі карбонарії?

3. Виступ учня-історика про рух карбонаріїв в Італії. Період із кінця XVIII ст. до 1870 р. в історії Італії називають епохою Рісорджименто (Відродження). Це був час розгортання національно-визвольного руху й боротьби за відродження італійської державності. У 1818 р. в Ломбардії граф Федеріко Конфалоньєрі очолив таємне товариство «Італійська федерація». Метою організації було звільнення від австрійського панування, здобуття незалежності й створення конституційної монархії в Північній Італії. У Центральній та Південній Італії активно діяли карбонарії, які з'явилися тут на початку XIX ст. Після 1815 р. вони створили там розгалужену мережу таємних вент (осередків). Серед них були представники різних верств населення: і представники буржуазії, і інтелігенції, і прості ремісники та

селяни. Своєю головною метою вони вважали боротьбу за національну незалежність Італії. Щодо її майбутнього державного устрою, то більшість карбонаріїв виступала за створення конституційної монархії.

У липні 1820 р. першими в Італії підняли повстання карбонарії в Неаполітанському королівстві. Революція тривала тиждень і завершилася їхньою перемогою. Король змушений був затвердити запропоновану повстанцями конституцію та скликати парламент. Тим часом європейські монархи на засіданні Священного союзу обговорили становище в Неаполі та доручили Австрії придушити революцію. Австрійська армія розгромила неаполітанські війська й відновила в країні абсолютну монархію. На всіх учасників революції чекала жорстока розправа. У ніч із 9 на 10 березня 1821 р. розпочалася революція в Сардинському королівстві (П'ємонті). Її очолили карбонарії – офіцери сардинської армії. Повстанці висунули гасло національної незалежності всієї Північної Італії. Було проголошено конституцію та сформовано тимчасовий уряд. Австрійська армія разом із прибічниками сардинського короля Віктора Еммануїла I придушила революцію. Після революцій 1820 – 1821 рр. у Неаполі та П'ємонті арешти карбонаріїв розпочалися в усій Італії. Організація офіційно заявила про свою ліквідацію, однак таємно готувалася до подальшої боротьби. Цього разу карбонарії виступили в Центральній Італії. Під впливом липневої революції 1830 р. у Франції в лютому 1831 р. вони підняли повстання в Пармі, Модені та Папській області. Спочатку повстанці перемагали, але внаслідок інтервенції австрійців зазнали поразки.

4. Слово учителя. Новела «Ваніна Ваніні» стала літературним містком між реальністю та вигадкою, історією і фантазією. У ній письменник виявив себе і як неймовірний романтик, і як реаліст-початківець. Поєднання двох літературних напрямів дозволило Стендалю показати внутрішню трагедію двох молодих людей, охоплених різноспрямованими пристрастями: любов'ю до людини (княжна Ваніна Ваніні) і любов'ю до Батьківщини (бідний карбонарій П'єтро Міссіріллі). Композиція новели – класична для романтичних творів цього жанру.

5. Складання «сюжетного ланцюжка»: - *експозиція* – бал у палаці герцога Б., під час якого читач знайомиться з красунею-княжною Ваніною Ваніні і дізнається новину про втечу з в'язниці Святого Ангела одного з ув'язнених. Ознакою майбутніх подій стає відповідь головної героїні на запитання племінника губернатора, Лівіо Савелли, про те, хто б міг сподобатися їй: «Молодий карбонарій... Принаймні він щось зробив, а не тільки взяв на себе право народитися»; *зав'язка* – знайомство головних героїв і поступове зародження почуттів: «Не він у неї, а вона в нього закохалася»; - *розвиток дії* – взаємна закоханість головних героїв – Ваніни Ваніні і П'єтро Міссіріллі: «Безмірне було безумство Ваніни, та безмірне було і її щастя. Міссіріллі вже не думав про свій обов'язок, про свою чоловічу гідність – він кохав так, як кохають у дев'ятнадцять років, до того ж в Італії»; – *кульмінація* – зрада Ваніни Ваніні, скоєна в ім'я любові: бажаючи прив'язати

П'єтро до себе, вона здає його товаришів по зброї кардиналу-легатові: «Вона побігла до своєї колишньої покоївки, яка вийшла заміж і тримала невеличку крамницю у Форлі. Там Ваніна поспіхом написала на берегах часослова, що трапив їй під руку, точну назву місця, в якому тієї ночі мали зібратися карбонарії»; - *розв'язка* – у той час як П'єтро поводить себе як відчайдушний патріот, готовий вбити кохану жінку за зраду товаришів та Італії, Ваніна Ваніна повертається до Рима і виходить заміж за Лівіо Савелли. Її пристрасне благання до Бога і дана романтична обітниця – покарати зрадника, тобто саму себе взамін на врятоване життя П'єтро – залишаються невиконаними.

6. Робота з епіграфом до уроку

Сказати : «Я тебе кохаю» – означає сказати : «Ти не вмирати». Ці слова – частина дуже сумної історії кохання. П'єр Абеляр – французький філософ, богослов і поет . Трагічна історія кохання Абеляра і Елоїзи, що була молодшою за коханого на 22 роки, скінчилась тим, що вони пішли до монастиря. Листування Абеляра та Елоїзи (1132 – 1135) було перекладено з латинської мови на французьку і стало джерелом натхнення багатьох поетів. Але погодьтесь: сумна чи весела, історія кохання – найзахопливіша серед усіх історій. Новела «Ваніна Ваніні» – це теж історія кохання, це історія гонитви за щастям. Але на кохання і на щастя головні герої новели дивляться по-різному. Як саме? На це питання ви зможете дати відповідь, досліджуючи твір і виявляючи психологічну майстерність самого Ф. Стендаля, який довів, що краще описувати пристрасті й почуття, що хвилюють їхні душі, ніж «...описувати одяг героїв, пейзаж, в якому вони перебувають, риси їхніх облич»

7. Робота з текстом

Опишіть зовнішність Ваніни Ваніні та П'єтро Міссірілі. Чи є докладний опис їх у творі?

- За яких умов відбулося знайомство Ваніни і карбонарія?
- Чому Ваніна покохала П'єтро?
- П'єтро відповів відмовою на пропозицію Ваніни залишити ряди карбонаріїв. Чи були б вони щасливими, якби він погодився?
- Якій високій ідеї присвятив своє життя П'єтро?
- Чим була спричинена зрада Ваніни?
- Як ви оцінюєте добровільний прихід П'єтро до в'язниці після арешту всіх змовників?
- Що зробила Ваніна для визволення коханого? Як ви охарактеризуєте її поведінку?
- Яка ваша думка про їх зустріч у каплиці?
- Що вас найбільше вразило у їхній поведінці?

8. Розповідь учителя про трактат Стендаля «Про кохання»

- У своєму трактаті «Про кохання» Стендаль виділив чотири різновиди цього почуття. Єдино справжнє кохання – це *кохання-пристрасть*; людина, що переживає його, думає винятково про кохану людину, ніщо більше для неї не існує, вона повністю відмовляється від честолобства. На другому місці – *кохання-потяг*, коли людина приділяє багато уваги коханій особі, проте

водночас вона не залишає поза увагою й інші радощі, насолоди, джерело яких – гроші та честолобство. Потім – *фізичне кохання*. У Стендаля фізичне кохання займало лише третє місце. І, нарешті, на останньому місці *кохання-честолобство*; таке кохання письменник зневажає. «Любовь – это род безумия, потому что, полюбив женщину, мы видим её не такой, какова она на самом деле; однако, это сладостное безумие, оно одно и наполняет жизнь смыслом».

- Який тип кохання відповідає героям новели? Відповідь обґрунтуйте.

9. Розповідь учителя про майстерність письменника – психолога

Швецький німецький психіатр Карл Леонгард писав: «В художній літературі ми знаходимо багато чудових описів психології людини, які слід було б вже давно використовувати в нашій науці. Великі письменники одночасно є і великими психологами. Особливо переконливі результати дає вивчення психології героїв літературних творів при аналізі людини як індивідуальності».

10. Самостійне знаходження учнями епізодів, де розкривається психологія героя

11. Робота в парах

Завдання: на половинках сердечок, які лежать на партах, створити портрет – характеристику головних героїв новели. (П'єтро Міссірілі – італійський юнак, бідняк, який був носієм кращих рис народу: гордий, сміливий і незалежний, з розвиненим почуттям власної гідності. Він став засновником і очільником групи карбонаріїв та бачив своє призначення і щастя у боротьбі за волю батьківщини. Ваніна Ваніні – горда, честолобна, пристрасна, презирливо ставиться до людей, які стоять нижче її за духовним розвитком, натура сильна, яскрава, цілеспрямована.)

V. Закріплення знань, умінь та навичок

- У чому проявилась психологічна майстерність Ф. Стендаля?

- Назвіть «три кити», три ключових слова, які допоможуть презентувати новелу «Ваніна Ваніні». (Відповідь: воля, кохання, боротьба.)

VI. Підбиття підсумків уроку

Інтерактивна вправа «Мозковий штурм»

- Чи були б щасливі герої, якби Ваніна Ваніні не зрадила свого коханого?

- Оцініть почуття героїв новели. Що таке зрада? Фатальне почуття?

Непродуманий, нерозважливий вчинок? Помста? Безмежна вірність? Подвиг заради кохання?

VI. Домашнє завдання

Написати есе на тему: «Щастя і кохання очима Ваніни Ваніні та П'єтро Міссірілі».

Урок № 21

Тема. Значення М. В. Гоголя для розвитку світової культури. Гоголь і Україна. М.В.Гоголь за кордоном. Творча історія поеми «Мертві душі». Зв'язок композиції твору з поемою Данте Аліг'єрі «Божественна комедія»

Мета: поглибити знання учнів про життєвий і творчий шлях М.Гоголя; познайомити учнів зі специфікою жанру «Мертвих душ» і повторити особливості жанру роману і поеми; розвивати аналітичне мислення, уміння робити самостійні висновки; відпрацьовувати навички сприйняття художньої системи автора.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Хід уроку

I. Організація класу

II. Актуалізація опорних знань

На уроках української та зарубіжної літератури ми вже відкрили для себе талановитого українця, геніального письменника М.Гоголя, чиє ім'я стоїть поряд з іменами таких відомих російських митців слова, як Пушкін, Достоевський, Толстой. Український поет Іван Драч так бачить цього неповторного письменника:

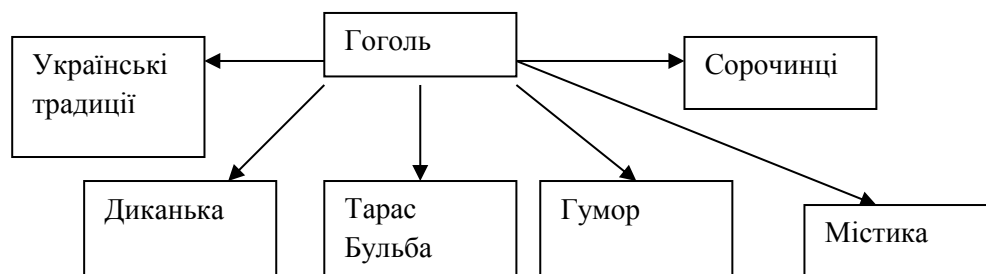
Все Гоголя про Гоголя питаю –
Який він був? І в чому таїна,
Що сам собі усе про нього втаюю,
Вночі він ближче, гірше – завидна.
Всі таємниці вдень скресають льодом.
Стаєш нікчемним, згірш усіх нікчем,
Люблю його останнім перельотом
І небо замикаю тим ключем.
Душа летить із вирію за Гоголем
В гніздо пречистих і скорботних рук.
Душа моя відчаянно незагоєна,
Їй дише вслід морозом Басаврюк.
А в небі тихо. І немає стелі.
І тільки видно, як віддалеки
Він хмарою химерною шинелі
Нам зігріває різдвяні зірки.
І тільки тужно, бо не доступитись,
І тільки журно, бо нема й нема.
До неба встати. З неба зір напитись.
Душа живе ще, хоч і смерть німа.
- Яке враження справила на вас ця поезія?

- Які перегуки з творчістю М.Гоголя ви у ній помітили?
- Які образи, картини ви уявили, слухаючи вірш?
- Над чим розмірковує поет?

Хто ж він, цей письменник, славу якого не можуть «поділити» між собою Україна й Росія? Уже сам факт цієї дискусії є свідченням сили таланту й усесвітньої значущості письменника, творами якого зачитувалися (і цьому є документальне підтвердження) Ч. Діккенс, П. Меріме, Г.Гейне та багато інших представників світової культури. «Усі ми вийшли з гоголівської «Шинелі», – це висловлювання приписують видатному російському письменнику Достоевському. На уроках у молодших класах ми відкрили для себе Гоголя як українського письменника. Сьогодні ми поговоримо про його внесок у світову літературу.

► Пригадайте, що вам відомо про письменника з вивченого на уроках української та зарубіжної літератури в молодших класах.

1. Де і коли народився М. Гоголь? *(1 квітня 1809 року в с. Сорочинці біля Полтави)*
 2. А де пройшло його дитинство? *(У с. Василівка, поблизу Миргорода)*
 3. Що вам відомо про батька Гоголя – Василя Афанасійовича?
(небагатий поміщик, шанувальник театру, автор кількох комедій українською мовою)
 4. Де навчався майбутній письменник? *(У Ніжинській гімназії)*
 5. Якими талантами, крім поетичного, був наділений хлопець? *(Займався живописом, грав на скрипці, чудово виконував ролі у виставах)*
 6. Куди переїхав Гоголь після закінчення гімназії? *(У Петербург)*
 7. Який твір приніс Гоголю славу оригінального письменника?
(«Вечори на хуторі поблизу Диканьки»)
 8. Яка повість була створена на матеріалах з історії рідного народу?
(«Тарас Бульба»)
 9. До якої збірки вона входить?
(«Миргород»)
- Створіть інформаційно-асоціативне гроно до теми «Гоголь».

► Що ви ще хотіли б дізнатися про письменника та його творчість? Оформіть свої сподівання у формі таблиці «ЗХД» (знаю-хочу дізнатися-дізнався).

III. Основний зміст уроку

1. Сприйняття нового матеріалу.

► Повідомлення учнів про петербурзький період життя Гоголя.

► Запис учнями нових відомостей в таблицю з опорними словами.

Після закінчення Ніжинської гімназії в 1828 р. у грудні вирушив до Петербурга з надією почати широку діяльність, зробити кар'єру. Службу отримати не пощастило, перші літературні спроби виявилися невдалими. Розчарувавшись, влітку 1829 р. виїхав за кордон, але скоро повернувся. У листопаді 1829 р. отримав місце дрібного чиновника. Сіре чиновницьке життя скрашувалося заняттями живописом у вечірніх класах Академії мистецтв. Крім того, вабила до себе література.

У 1830 р. в журналі «Вітчизняні записки» з'явилася перша повість Гоголя «Басаврюк», згодом перероблена в повість «Вечір напередодні Івана Купала». У грудні в альманаху Дельвіга «Північні квіти» було надруковано главу з історичного роману «Гетьман». Гоголь зближувався з Дельвігом, Жуковським, Пушкіним, дружба з яким мала велике значення для розвитку суспільних поглядів і літературного таланту молодого Гоголя. «Коли я творив, – говорив Гоголь, – я бачив перед собою лише Пушкіна... Мені дороге було його вічне і непорушне слово».

Літературну популярність Гоголю принесли «Вечори на хуторі поблизу Диканьки» (1831 – 1832 рр.), повісті «Сорочинський ярмарок», «Травнева ніч» та інші. У 1833 р. вирішив присвятити себе науковій і педагогічній роботі і в 1834 р. був призначений ад'юнктом-професором по кафедрі загальної історії при Санкт-Петербурзькому університеті. Вивчення праць з історії України лягло в основу задуму «Тараса Бульби». У 1835 р. залишив університет і цілком віддався літературній творчості. У тому ж році з'явилася збірка повістей «Миргород», куди увійшли «Старосвітські поміщики», «Тарас Бульба», «Вій» та ін. і збірка «Арабески» (на теми петербурзького життя).

► Коментар учителя.

«Петербурзькі повісті» Гоголя:

- уособлення злої сили, спотворених людських стосунків, нерозумно влаштованого життя, побудованого на порушенні природної логіки, у повістях «Ніс», «Невський проспект»,
- зіткнення високої мрії художника з жорстокою реальністю у повісті «Портрет»,
- гуманістичний пафос милосердя та співчуття до маленької людини в повісті «Шинель» – вражали читача гротескним і фантастичним колоритом.

Працюючи над повістями, Гоголь пробував свої сили і в драматургії. Театр видавався йому великою силою, що має виняткове значення в суспільному вихованні. У 1835 р. була написана комедія «Ревізор», у якій висміювалися вади тогочасної Російської імперії, і вже в 1836 р. поставлена в Москві за участю відомого актора Щепкіна.

Суспільство сприйняло комедію неоднозначно. П'єса, яка зараз вважається класичним зразком комедії, викликала незадоволення в певній частини суспільства, оскільки Гоголь звів руку на чиновництво – людей «службових». Гоголь вирішив поїхати за кордон. («Пророку немає слави у вітчизні. Як тяжко й сумно, коли бачиш налаштованих проти тебе співвітчизників, яких всією

душею любиш». «Я стомився і душею, і тілом. Присягаюся, ніхто не знає і не бачить моїх страждань»). Письменник оселяється спочатку в Швейцарії, потім в Парижі і продовжує роботу над книгою, початою ще в Росії, – «Мертвими душами». Звістка про загибель Пушкіна була для нього страшним ударом. У березні 1837 р. оселився в Римі. Під час приїзду до Росії в 1839 – 1840 рр. читав друзям глави з першого тому «Мертвих душ», який був завершений в Римі в 1840 – 1841 рр. Робота над другим томом «Мертвих душ» збігається з глибокою духовною кризою письменника і перш за все відображає його сумніви в дієвості художньої літератури.

У 1847 р. видав «Вибрані місця із листування з друзями», які були піддані нищівній критиці через його релігійно-містичні ідеї. У квітні 1848 р. після подорожі до Єрусалиму остаточно оселився в Росії. Живучи в Петербурзі, Одесі, Москві, він продовжував роботу над другим томом «Мертвих душ». Ним усе сильніше оволодівали релігійно-містичні настрої, стан здоров'я погіршувався.

11 лютого 1852 р., перебуваючи у важкому душевному стані, письменник спалив рукопис другого тому поеми. 21 лютого Гоголь помер у Москві.

2. Творча історія поеми «Мертві душі».

У своїй «Авторській сповіді» Гоголь зазначає, що думку написати «Мертві душі» подав йому Пушкін: «Пушкін вважав, що сюжет «Мертвих душ» підходить мені тому, що дає повну свободу проїхатись разом із героєм по всій Росії та зобразити багатоманітність різних характерів». Твір побудовано як історію походеньок Чичикова, який купляє фактично мертві, але юридично «живі», тобто не викреслені із ревізьких списків, «душі», як називалися кріпаки в ті часи за документами. Поміщикам же вигідно «на папері» за мізерну ціну продати селян, щоб не платити за них податок як за власність. Чичиков же хоче куплені «душі» закласти в банку як живих кріпаків і одержати за них чималеньку суму грошей, а потім можна оголосити їх померлими під час епідемії.

Проте оповідь автора набуває літописного характеру, що претендує на усебічність відтворення російської дійсності XIX століття, вона переносить інтерес письменника з авантюрної книги на глибокий аналіз суспільних протиріч у їхній широкій історичній перспективі.

3. Зв'язок композиції твору з поемою Данте Аліг'єрі «Божественна комедія».

- Пригадайте ознаки поеми (віршований твір, зображення масштабних подій та сильних характерів, велика кількість художніх засобів, ліричні відступи).
- Яка побудова поеми Данте «Божественна комедія»?

Микола Гоголь називає поемою авантюрний роман. Чому так сталося? Дійсно, «Мертві душі» за всіма жанровими ознаками є романом, який складається з одинадцяти розділів.

Проте для розуміння жанрових і композиційних особистостей твору необхідно пам'ятати, що письменник надзвичайно захоплювався

«Божественною комедією» Данте. Поема «Мертві душі», за задумом Гоголя, повинна була мати три частини, які б нагадували про три частини «Божественної комедії», тобто «Пекло», «Чистилище» та «Рай». На жаль, Гоголь встиг написати повністю лише першу частину свого безсмертного твору. Можна вважати, що перший том «Мертвих душ» є відповідником дантівського «Пекла».

Письменник у творі не тільки викриває суспільні й моральні вади. Його надзавдання – зробити своїх героїв добрими чи трохи кращими людьми. Для досягнення цієї мети Гоголь, за одним з його зауважень, прагнув провести головного персонажа Чичикова крізь душевну борню, так би мовити, розбудити цього шахрая для кращої, людянішої ролі. Але вцілілі фрагменти спаленого другого тому «Мертвих душ» доводять, що виправити кривий від народження характер Чичикова є безнадійною справою. Подорож, яку здійснює Павло Чичиков, нагадує подорож Данте колами пекла. Микола Гоголь з наснагою розтинає мертві душі поміщиків, щоб показати світові їхні моральні та інтелектуальні нутроші. У цьому ще одна з жанрових особистостей поеми: Гоголь нібито пише сатиру, але насправді зводить мури епічної поеми, де кожний персонаж уособлює якийсь із так званих вічних характерів.

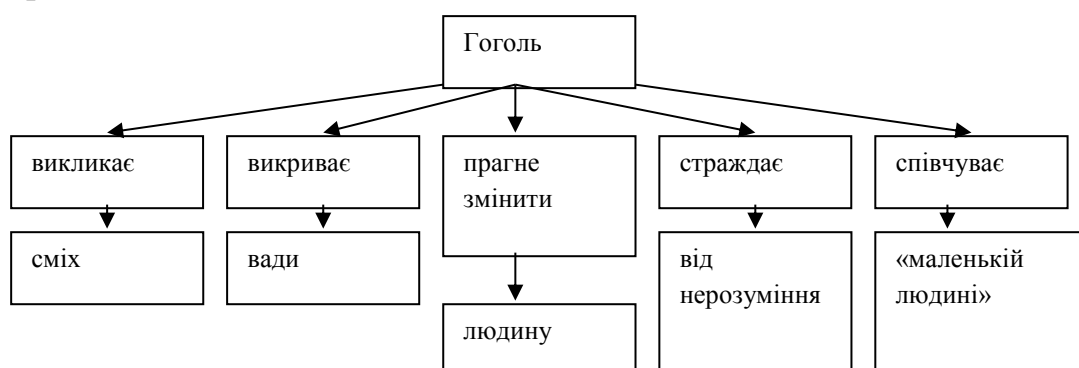
Отже, постать Миколи Васильовича Гоголя чітко вирізняється на тлі світової літератури XIX століття. Цей геніальний письменник надав напрямок усьому літературному процесу на кілька десятиліть. Він не тільки залишив у спадок прийдешнім поколінням своїх читачів оповитий повір'ями та легендами поетичний образ України, напрацювання з історії рідної землі, збірки українських народних пісень. Його твори й понині хвилюють глибоким психологізмом, енергією духовних цінностей, ідеалами волі, братерства, морального відродження.

Його творчість не тільки знаменує перехід від романтизму до реалізму, а перш за все виражає переконання, що змінити існуючий стан речей, який викликав часом у письменника активний внутрішній спротив, можна лише змінивши людину, а не суспільний устрій.

IV. Рефлексія

1. Створити «Денотатний граф» до теми «Гоголь».

Наприклад:

2. Висловіть власне ставлення до думки Гоголя про неможливість прогресу людства без морального вдосконалення особистості. Якими ви бачите шляхи морального вдосконалення людини і суспільства?

V. Домашнє завдання

Прочитати розділи 1,2,6. Ознайомитися з коротким змістом розділів 3,4,5.

Урок № 22

Тема. Образи поміщиків і чиновників, засоби їх створення (портрет, художня деталь, мова героїв)

Мета: ввести учнів у художній світ письменника, показати зв'язок літературного твору з музичним; вдосконалювати навички роботи з текстом, характеристики персонажів, акцентуючи увагу на характерних прийомах автора; розвивати критичне мислення, сприяти розумінню авторського задуму та ідеї твору; виховувати прагнення самовдосконалення.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань (інтегрований урок: зарубіжна література, художня культура).

Хід уроку

I. Повідомлення теми та мети уроку

II. Актуалізація опорних знань

1. Бесіда з учнями

- У чому жанрова особливість твору Гоголя «Мертві душі»?
- Яку мету ставив перед собою автор, пишучи твір?
- Чому дослідники творчості Гоголя проводять паралель між поемою Данте «Божественна комедія» та «Мертвими душами» Гоголя?
- У чому полягає сутність афери Чичикова?
- Які поміщики зацікавили Чичикова? Чому?
- Які прийоми характеристики персонажів вам відомі?
- Чи помітили ви певну закономірність у створенні автором образів поміщиків?

2. Запис у зошит схеми, за якою висвітлюються образи поміщиків:

- опис садиби;
- ставлення до селян;
- стан господарства;
- портрет;
- мовлення.

3. Образи чиновників у поемі.

- Як зображено чиновників у творі?
- Які засоби автор використовує для їхньої характеристики?
- Чи різняться образи чиновників та поміщиків?

III. Формування нових знань, умінь, навичок

1. Усвідомлення змісту твору.

Учні об'єднуються в групи за допомогою жеребкування (5 груп за кількістю образів поміщиків). Кожна з груп отримує завдання розглянути образ за гранями:

Барви портрета	У дзеркалі епізоду	Загадки вчинків
Таємниці слів	У променях твоїх вражень	За і проти

2. Підсумки роботи груп

Учні дають характеристику персонажам, підтверджуючи висновки цитатами.

3. Бесіда на закріплення матеріалу

- Яке значення мають прізвища поміщиків?
 - Яку мету ставить письменник, даючи своїм героям можливість проголошувати «викривальні» промови?
 - Як через деталі зовнішності, одягу, предмети побуту передається психологічна сутність персонажа? (У «Мертвих душах» портрет наділений рідкою глибиною індивідуалізації. Кожен штрих, виразний сам по собі – невід’ємна частина фігури персонажа. Усе в ній неповторне: жест, манера розмовляти, рухатися та ін. Разом із тим при змалюванні персонажа автор постійно зіставляє його з певним, поширеним в масі типом людини. Тому ми можемо говорити про галерею типів у Гоголя.
- Багато прізвищ гоголівських персонажів стали загальними назвами, а виразів – афоризмами (наприклад, «маніловщина», «ноздрьовщина», «плюшкін», «іменини серця» тощо).

- Чи відчуваємо ми авторське ставлення до героїв?
 - Доведіть, що образи поміщиків втілені у творі за принципом контрасту.
- ## 4. Запис у зошити прийомів сатиричного зображення персонажів, використаних Гоголем (характеристичні прізвища, деталі зовнішності, побуту, через які передається психологічна сутність персонажа, мовленнєва характеристика та ін.)

5. Колективне створення інформаційно-асоціативних грон до образів.

IV. Представлення опери Р. Щедріна «Мертві душі»

1. Слово учителя.

Ми неодноразово переконувалися, що часто музика допомагає глибше зрозуміти характери персонажів того чи іншого літературного твору, відчути духовну ситуацію епохи, збагнути глибину ідейного змісту художнього тексту. Не є винятком і опера російського композитора Родіона Щедріна «Мертві душі».

2. Розповідь учнів про композитора.

Родіон Щедрін народився в 1932 році в Москві в родині музиканта. Музичну освіту здобув у Московському хоровому училищі, де його батько викладав

історію і теорію музики, і в Московській консерваторії, де навчався одразу на двох факультетах – фортепіанному і композиторському. Найбільшим професійним захопленням Р. Щедріна був російський фольклор: пісні, частівки, музичні скоромовки. Визнання композитору принесли його балети «Коник-Горбоконик» та «Анна Кареніна», симфонічні твори, фортепіанні концерти, блискуча обробка музики опери французького композитора Жоржа Бізе «Кармен» для струнних і ударних інструментів, твір для органу і духових інструментів «Музичне приношення», присвячений 300-річчю від дня народження Йоганна Себастьяна Баха, балет «Чайка» за п'єсою А. П. Чехова «Чайка» й опера за поемою М. В. Гоголя «Мертві душі», прем'єра якої відбулася в 1979 році.

Лібрето опери належить таланту самого Р. Щедріна. Він зробив власне прочитання художнього тексту «Мертвих душ». Це допомогло йому поставити в центр опери не стільки історію пригод Чичикова, скільки протиставлення двох ідейно-тематичних пластів, котрі не тільки змагаються між собою, а й доповнюють один одного. Один з цих пластів представляє основних персонажів гоголівського твору. Другий пласт – світ гоголівської лірики, в якому розвивається тема Росії, котра виражається музикою, написаною композитором під впливом народного пісенного мистецтва. Ця музика нагадує гоголівські ліричні відступи, яких чимало в поемі. Вона щоразу розрізає полотно опери, нагадуючи про традиції, духовні цінності народу.

3. Сприйняття та розуміння музичного твору.

Прослухавши уривок з опери, учні мають упізнати персонажа, пояснивши свій вибір.

- Аріозо – портрет Манілова «О Павле Івановичу!..» з підкреслено м'якою мелодією, що є пародією на стиль італійського бельканто.
- Арія – портрет Собакевича «Товмачать: просвіта, просвіта...», для якої характерні інтонаційні «вибрики» у вокальній партії, котрі супроводжують «ведмежою ходою» два контрабаси, підкреслюючи зовнішність Собакевича.
- Каватина – портрет Плюшкіна «Я давненько не бачив гостей...» з мертвотною монотонною інтонацією, що супроводжується жалібними звуками гобоя, які передають інтонації голосу старого поміщика.
- Арія – портрет Коробочки «Ой, батечку, лихо...», в якій речитативні голосіння супроводжують буркотливі репліки фагота.
- Арія – портрет Ноздрьова, в якій панують ритми гротесково-фанфаронських маршів, а настирливі інтонації у вокальній партії підтримують стрімкі пасажі валторни.
- Чи зумів композитор передати гоголівську індивідуалізацію характерів засобами музики?

V. Підсумки уроку

1. Бесіда з учнями

- Кого у творі можна назвати «мертвими душами»?
- На що направлена сатира автора?

- Чи лише сміх викликають образи твору?
- Чи завжди поміщики були «мертвими» душами?
- Чому так сталося, що позитивні людські якості (бережливість, хазяйновитість, увічливість, гостинність тощо) перетворилися на повну протилежність?
- Чи є певна закономірність у послідовності відвідування Чичиковим поміщиків?
- У чому сутність назви твору?

2. Підсумкове слово учителя.

Гоголь не лише критикує кріпацтво в поемі. У творі – жахлива картина відчуженості людей, їх відриву від істинної суті життя. Письменник відтворив виморочне існування. Персонажі Гоголя остаточно втратили здатність посправжньому бачити, чути, думати. Їх поведінка, механічна, запрограмована раз і назавжди, підкорена єдиній пристрасті – придбати матеріальні блага, становище в суспільстві, чини на службі. Людина втратила людське обличчя. А це уже не смішно – страшно. «Озирати... життя крізь видимий світові сміх і не видимі йому сльози» – ось принцип Гоголя-художника. Соціальні вади автор пояснює духовним змертвінням людей. Назва «Мертві душі» набуває символічного змісту. Це не тільки селянські душі, які скупляє Чичиков. Це також звироднілі душі поміщиків і чиновників. І пристрасне бажання письменника пробудити сонну людську свідомість, повернути її до неповторно багатогранного буття суголосне будь-якій добі.

VI. Домашнє завдання

Прочитати розділ 11. Дібрати матеріал до характеристики Чичикова.

Урок № 23

Тема. М. Гоголь «Мертві душі». Неоднозначність образу Чичикова

Мета: проаналізувати образ Чичикова; вдосконалювати вміння висловлювати та доводити свої думки, узагальнювати інформацію; розвивати критичне мислення учнів, уміння зрозуміти позицію інших; виховувати вдумливе ставлення до життя, бажання самовдосконалення.

Тип уроку: комбінований урок.

Хід уроку

I. Організація класу

II. Актуалізація опорних знань

1. Бесіда з учнями

- У чому сутність назви твору М.Гоголя «Мертві душі»?
- У чому, за Гоголем, причина «змертвіння» душ людей?
- Якщо говорити про дантівське «Пекло», то в яких колах опинився б кожен із зображених Гоголем поміщиків?

2. Слово учителя.

Головним персонажем твору є, безперечно, Павло Іванович Чичиков. З'ясовуючи ставлення Гоголя до свого героя, читаємо в 11-ому розділі: «Ні, пора нарешті припрягти й негідника. Отже, припряжемо негідника!» Але через кілька сторінок, у тому ж розділі, звучить трохи «зм'якшений» вирок, хоча ставлення залишається попереднє: «...Хто ж він щодо якостей моральних? Що він не герой, сповнений доброчинності та чеснот, це видно. Хто ж він? Стало бути, негідник? Чому ж негідник, навіщо ж бути так суворо до інших?... Справедливіше за все назвати його *хазяїн, набувач*. Придбання – вина всього; через нього чинились справи, яких суспільство називає не дуже чистими». Ми бачимо, що образ цього персонажа доволі неоднозначний.

Отже, сьогодні на уроці ми, дослідивши художню тканину твору, схарактеризувавши образ головного персонажа, зіставивши його з іншими образами маємо дати відповідь на **проблемне питання: «Жива чи мертва душа Чичиков?»**

III. Основний зміст уроку

1. Бесіда з учнями

- Коли і за яких обставин ми знайомимося з Чичиковим? (Коли він в'їхав на досить гарній бричці до готелю губернського міста N).
- Яким чином М. Гоголь підкреслює типовість головного героя? (Точно не описує його зовнішність. «У бричці сидів пан не красень, але й не поганий із себе, ні занадто товстий, ні занадто тонкий; не можна сказати, щоб старий, однак й не так, щоб занадто молодий...». Тобто Чичиков не мав

індивідуальних рис, які б відрізняли його від пересічних громадян тогочасної Росії).

- Які ви знаєте прийоми характеристики персонажа?

- Якими прийомами послуговувався Гоголь, характеризуючи образи поміщиків?

- Які засоби та прийоми використовує автор для характеристики Чичикова?

(Портрет, відомості про його соціальне походження, дитинство, авторська характеристика, манери, мовлення, вчинки, ставлення до життя, художні деталі, характеристичне прізвище, характеристика іншими персонажами).

2. Робота в групах з метою дослідження образу персонажа.

Картка 1

1. Дати відповідь на питання

1. Яке походження має герой?

2. Засіб збагачення.

3. Ставлення до грошей.

4. Ставлення до людей.

5. Ставлення до нього інших людей.

6. Мета життя.

(1. Темне і скромне походження нашого героя. Батьки були дворяни чи давнього роду, чи отримали цей стан, не відомо достеменно, не дуже заможні.

2. Власним розумом і працею, пристосовуючись і лицемірячи, виявляючи велике терпіння і самозречення, ідучи на різні махінації і підлабузництво.

3. Єдина мета в його житті. 4. Люди – засіб для досягнення цілі і не більше.

Ніяких почуттів і переживань. Легко вводить їх в оману. 5. Поміщики захоплені ним, він затьмарив їм розум, ввів в оману. Для нього відчинені всі двері. Але в житті Чичиков зустрічає людей (про них багато не пишеться), які бачать його із середини. Тоді в його житті трапляються трагедії (звільнення, розкриття тощо).

6. Основна мета – збагачення.)

2. Зіставте образ Чичикова за цими ж критеріями з образами поміщиків.

(1. Більшість поміщиків має дворянське походження. 2. Збагачуються за рахунок праці кріпаків, торгівлі. 3. У їхньому житті гроші – головне мірило значимості в суспільстві, весь сенс їхнього життя. Хоч більшість і не задумується, для чого їм багатство, з якою метою його використати. 4. До людей ставлення різне: від підозри з ненавистю, до вдаваної ввічливості заради власної вигоди.

5. Стосунки між поміщиками складаються по-різному. При потребі можуть усміхатися один одному, а то і обмовити когось. Кріпаки з розумінням ставляться до причуд своїх панів. 6. Справжня мета життя давно втрачена. У поміщиків мертві душі. Вони самі не розуміють, заради чого живуть).

3. Зіставте образ Чичикова з образами поміщиків за характером і зробіть висновок.

(Здатний накопичувати, як Коробочка; ощадливий і підприємливий, як Собакевич; скупий, як Плюшкін; делікатний і улесливий, як Манілов; здатний

гульнути й прибрехати, як Ноздрьов. Хоча автор і зображує поміщиків людьми минулого, а за Чичиковими майбутнє, проте застерігає, що за відсутності духовних прагнень він може перетворитися в їхню подобу).

Картка 2

1. Яку роль у формування характеру Чичикова відіграв батько?
2. Зачитайте, які поради давав він своєму синові?
3. Чи може вирости моральною дитина, що прислухається до таких порад?
4. Чи прислухався до них Павло Чичиков?
5. Як про це говорить автор?

Картка 3

1. Знайти в тексті опис зовнішності Чичикова.
2. Які риси зовнішності підкреслює автор?
3. Визначити художні деталі в описі зовнішності. («Тонкі голландські сорочки», «особливий сорт французького мила, що надавав незвичайної білизни шкірі й свіжості щокам». Чичиков у полоні в речей, у європейського, галантерейного «канальства», «...йому ввижалося спереду життя у всіх довольствах, із усякими статками; екіпажі, будинок, відмінно влаштований, смачні обіди»...)

Вирушаючи на званий вечір або бал, Чичиков надягає «фрак брусничного кольору з іскрою», що не раз згадується в ході оповідання. Ця деталь підкреслює бажання приїжджого показати свою респектабельність, бути в міру помітним, якимось виділитися з юрби з розрахунком на успіх, а трохи сміливий колір (брусничний, тобто близький до темно-червоного, з іскрою, що демонструє святковість, нарядність) видає темперамент героя й одночасно його виклик.

4. Знайдіть важливі деталі-предмети, які опосередковано розкривають сутність персонажа.

(На початку 1-го розділу про героя повідомляється через опис його «досить гарної ресорної невеликої брички», у який звичайно «їздять холостяки..., яких називають панами середньої руки». Оскільки сам Чичиков по своїй натурі досить потайний («про себе приїжджий унікав багато говорити»), за нього більше говорять речі. Знайомить нас автор і з такою похідною річчю Чичикова, як «скринька цінної деревини», з маленьким потайним ящиком для грошей, що «висувався непомітно збоку скриньки». І далі Гоголь зауважує, що цей «потайний ящик» «завжди... поспішно висувався й засувався». Такий квапливий рух говорить і про підозрілість і навіть страх власника, що оберігає своє майно від цікавого погляду або викрадення, і про сумнівні й тому приховувані засоби придбання цих грошей, і про таємну мрію з їхньою допомогою посісти «гідне» місце в суспільстві. Скринька символізує життєвий шлях героя, сутність його натури. У ній, як у дзеркалі, відбивається весь Чичиков: шахрай, ділок із кримінальним минулим, людина з подвійним дном, у якого все заздалегідь розраховано, обчислено, підприємець, цілком захоплений жагою наживи.

5. Які асоціації викликає прізвище персонажа?
(Усі прізвища в поемі характеристичні. «Чичиков» нагадує цвірінкання пташки, створює ефект підстрибування)

Картка 4

1. Знайдіть у тексті характеристику Чичикова іншими персонажами.
2. Простежте зміну ставлення до Чичикова, дібравши ключові слова з тексту (пан середньої руки – колезький радник – надзвичайно приємна людина – херсонський поміщик – принадний жених – мільйонщик – фальшивомонетник – шпигун – розбійник – Наполеон – антихрист – негідник – набувач – господар).
3. Який момент у поемі є переламним у ставленні оточення до Чичикова?

Картка 5

Схарактеризуйте образ Чичикова, використавши прийом «Т-схема»

«ПРОТИ»	«ЗА»
Чичиков – шахрай, який прагне нечесним способом отримати гроші	Афера Чичикова луснула, ніхто не постраждав, крім нього самого, оскільки він вклав власні кошти
Із самого дитинства не відзначався чесністю, порядністю, не гребував ніякими засобами для досягнення мети	Прагне нажити капітал, щоб завести сім'ю, придбати будинок, залишити дітям спадок (можливо, хороший сім'янин)
Сам автор називає Чичикова негідником	Саме Чичиков мчить у птиці трійці, що уособлює собою Русь, саме з ним автор пов'язує ідею переродження Русі
самовдоволений, пристосуванець, лицемір, хабарник, підлий, користолюбний, цинічний, брехливий, підлабузник, безсердечний, сухий, жорстокий.	розумний, «жалісливий», старанний, охайний, працьовитий, винахідливий, кмітливий, терплячий до самозречення, спритний, проникливий, прозорливий.

Отже, образ Чичикова неоднозначний і складний. («Широке поняття – людина... Я б звузив», – говорить один із персонажів роману Ф. Достоєвського «Брати Карамазови»)

3. Бесіда з учнями

Відповідь на проблемне питання уроку.

- Проаналізувавши ваші дослідження, дайте відповідь на питання: «Жива чи мертва душа Чичиков?»

- Як пов'язаний образ Чичикова з поемою Данте «Божественна комедія»?

(Чичиков, відвідуючи маєтки поміщиків, подібно до Данте, який втратив життєві орієнтири, здійснює подорож колами пекла, щоб, усвідомивши гріхи людства, переродитися й врятувати його).

Підсумок учителя.

Чичикова й поміщиків зближує головне: усі вони хочуть улаштуватися в житті, а не влаштовувати його. Енергія й цілеспрямованість Чичикова породжені спрагою збагачення, а повинні були бути спрямовані, на думку автора, на гідні справи. Заради високої духовної мети Гоголь задумав показати переродження Чичикова в другому й третьому томі поеми, але зазнав невдачі.

IV. Рефлексія

1. Чого я навчився на уроці?
2. Що було цікавим і чому?
3. Яких успіхів і яким способом досяг?
4. Які труднощі траплялися і як я їх подолав?

V. Домашнє завдання

Скласти план до характеристики Чичикова.

Урок № 24

Тема. Образ автора. Ліричні відступи. Жанрова своєрідність твору

Мета: удосконалювати навички аналізу художнього твору, його сприйняття та інтерпретації, визначити роль ліричних відступів у поемі; розвивати здатність до естетичного сприйняття твору, логічне мислення учнів; виховувати активну життєву позицію.

Тип уроку: комбінований урок.

Хід уроку

I. Організація класу

II. Актуалізація опорних знань

► Бесіда з учнями

- Як ви уже зрозуміли з попередніх уроків, «Мертві душі» – твір надзвичайно оригінальний.

Проблемне питання уроку

- Чому прозовий твір сатиричного спрямування М.Гоголь називає поемою?

- Дайте визначення поемі.

З епічною складовою поєми ми познайомилися на попередніх уроках, а сьогодні наше завдання – дослідити ліричну складову твору, а саме, ліричні відступи поєми. Яка їхня роль? Яким постає у них автор? Відповідь на ці питання ми спробуємо знайти на уроці.

► Складіть асоціативне гроно до слова лірика.

- На які теми розмірковує у ліричних відступах Гоголь?

- Як вони пов'язані зі змістом поєми?

III. Основний зміст уроку

1. Слово учителя.

У композиції «Мертвих душ» особливе значення мають ліричні відступи, де Микола Гоголь сягає меж можливостей російської мови: краще написати просто неможливо. Але ці ліричні відступи, якщо прочитати тільки їх, один за одним, складають враження, що це є фрагменти якоїсь іншої, незбагненої поєми. Це насправді її плекав у своїй живій душі Микола Гоголь, пишучи про химерність та нестримність плину життя.

2. Робота з текстом . Дослідження ліричних відступів

► Ліричний відступ «Про товстих і тонких» (I розділ)

Досліджуючи ліричний відступ, скористайтеся прийомом «Щоденник подвійних нотаток» («Фраза з тексту – мої міркування»)

- Чи відчуває читач ставлення автора до «товстих» і «тонких»?

- У чому воно полягає?

- Які художні деталі підкреслює Гоголь в образах?

- До якої категорії належить Чичиков?

- Про що свідчить визначення «не те, щоб занадто товстий, однак і не тонкий»?
- Чи є стереотипи в оцінці товстих і тонких у суспільстві?
- Пригадайте, у творі якого російського письменника також є зіставлення «товстого» й «тонкого»?

Прослуховування уривка з оповідання А.Чехова «Товстий і тонкий».

- Що спільного й відмінного у трактуванні цих образів письменниками?
- Яка роль відступу «Про товстих і тонких» у поемі?
- Ліричний відступ про юність (6 розділ)
- Яким постає оповідач в юності?
- Які риси молодшої людини підкреслює автор?
- Чим сприйняття світу в молодості відрізняється від сприйняття зрілої людини?
- Використавши прийом «Т-схема», визначте позитивні й негативні сторони юнацького світосприйняття.

- Яке значення має цей ліричний відступ? Чому саме в цій главі розміщений?

► Ліричний відступ про Русь та дорогу (11 розділ)

Гоголь, згадуючи про пристрасть Чичикова до швидкої їзди, перериває розповідь і переходить до роздумів про Русь, яку зображує через поширений у Європі її символ – «трійку, птицю трійку».

- Про що йдеться у цьому ліричному відступі?
- Які питання хвилюють письменника? (Доля батьківщини і народу)
- Які почуття викликає в нього батьківщина?
- Зіставте мову автора в описі міста (розділ І) та мову ліричного відступу «Русь! Бачу тебе...»
- Що характерне саме для ліричного відступу?

3. Образ автора.

Крім образів Чичикова, чиновників, поміщиків, безумовно, у поемі є ще один важливий образ – це образ самого автора.

- Пригадайте, яку роль може відігравати образ автора у творах?
- У чому особливість образу автора саме в «Мертвих душах»?
- Чи відчуваємо ми ставлення автора до персонажів?
- Як воно передається?

Важливе значення у поетиці «Мертвих душ» має ліричний елемент, емоційне авторське начало. Голос автора присутній скрізь. Автор ніби супроводжує своїх персонажів, звертається до читача зі своїми роздумами. Він живий співрозмовник і веде розмову перш за все про долю країни. Він говорить про світ божевільний, який забув про душу, говорить для того, щоб читач побачив і зрозумів, що бездуховність і є істинна та єдина причина розпаду душ і веде країну до загибелі. Тільки з усвідомлення цієї причини може розпочатися відродження Росії, та й будь-якої іншої держави, відродження втрачених ідеалів, духовності, воскресіння душі.

IV. Рефлексія

- 1.Відповідь учнів на проблемне питання уроку.
2. Можливе доповнення учителя.

Світ ідеальний – це світ духовності. Світ ідеальний – це світ безсмертних людських душ. І тому його не можна створити тільки епічно, за допомогою розповіді. Духовний світ описує інший рід літератури – лірика. Саме тому Гоголь визначає свій твір як ліро-епічний, назвавши «Мертві душі» поемою. Безсмертя душі – ось єдине, що дає автору віру в неодмінне відродження його персонажів, а відповідно, усієї Русі.

2. Бесіда з учнями

- Яку композиційну роль відіграють ліричні відступи?

- Що нового ви відкрили для себе, ознайомившись з поемою Гоголя «Мертві душі»?

Відповідь сформулюйте, закінчивши одне з речень:

- Раніше я думав, що..., а тепер вважаю...

- Я зрозумів, що...

3. Доповніть «Денотатний граф» «Гоголь», розпочатий при вивченні теми.

4. Слово учителя.

Для більшості сучасників і пізніших шанувальників його творчості, Микола Васильович Гоголь є непохитним авторитетом письменника, що дошкульною сатирою на суспільний лад забезпечив собі довічне й почесне місце серед класиків світової літератури. Це сталося завдяки ідеологічно нав'язаному і свідомо спрощеному сприйняттю його творчого доробку.

Проте, як бачимо, М. Гоголь – великий мислитель, духовний подвижник. Тільки знаючи найголовніше, внутрішнє, визначальне спрямування творчості письменника, ми можемо належно поцінувати все ним зроблене, по-новому поглянути на моральні уроки, не кажучи вже про загальне сприйняття всього масиву творчості. Уся творчість М. Гоголя, по суті, є пошуком шляхів людського вдосконалення. Він намагався наблизити людину до Бога через виправлення її вад, викриття суспільних обставин, що провокують їх або спонукають до них.

V. Домашнє завдання

Написати есе на одну зі запропонованих тем:

«Мій Гоголь».

«Ліризм поеми Гоголя «Мертві душі».

«Як пробудити душу в людині».

Урок № 25

Тема. Літературне краєзнавство. Паустовський К.Г. «Золота троянда». Нарис «Біла Церква»

Мета: презентувати учням творчість К. Г. Паустовського; виробляти особистісне ставлення до літератури рідного краю; сприяти формуванню вміння творчо мислити, робити висновки, аргументувати свою думку; виховувати естетичні смаки засобами мистецтва.

Обладнання: портрет письменника, мультимедійна презентація до уроку, картки із індивідуальними завданнями та схемами.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань, формування умінь та навичок.

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Оголошення теми та мети уроку. Мотивація навчальної діяльності

III. Основний зміст уроку

(Актуалізація опорних знань)

1. Лекція вчителя з елементами бесіди та використанням мультимедійної презентації.

Цікаво, а ви задумувались коли-небудь над тим, чим для вас є рідний край? Ви повинні пишатися ним, країною та людьми, які тут живуть, творять. У нас є чим пишатись – нашою літературою. А творів, що належать до неї, не так вже й мало.

Але сьогодні піде мова про життя та творчість Костянтина Георгійовича Паустовського.

Костянтин Георгійович, прямий нащадок гетьмана Петра Конашевича - Сагайдачного по батьківській лінії, народився 31 травня 1892 року в Москві в сім'ї статиста, що служив на залізниці. Після декількох переїздів, 1898 року сім'я оселилася у Києві.

Прадід Костянтина, Григорій Паустовський-Сагайдачний після зруйнування Запорізької Січі у 1775 році поселився у селі Городище. У дитинстві Костянтин багато часу проводив у дідовому маєтку.

Чимало важливих періодів пов'язані з Україною і в житті К.Паустовського. Костянтин Георгійович говорив, що в нього три батьківщини: перша – то земля батьків, батьківщина, що на березі річки Рось, в Україні, друга – в Росії, на Рязанщині, а третя – література. Найяскравішою згадкою Костянтина Георгійовича були роки дитинства, коли батьки привозили його з Києва до дідуся та бабусі на острів річки Рось, що за двадцять верст від Білої Церкви, де була садиба Паустовських-Сагайдачних.

Майбутній письменник любив рибалити з батьком, дивитися на скелі, на ліс графині Браницької, грати в запорізькі битви з братами в будяках, наслуховавшись розповідей про криваву різню з поляками, походи на Туреччину, гетьманів.

Під час навчання у шостому класі батько Паустовського покинув сім'ю, через що хлопець був вимушений сам заробляти собі на навчання репетиторством. Своє перше оповідання «На воде» написав у гімназійні роки (1912). По закінченні гімназії Костянтин вступив до Київського університету на фізико-математичний факультет, однак наступного року перевівся на історико-філологічний факультет. Згодом, перейшов до Московського університету.

Перервала його навчання Перша світова війна. Йому довелося працювати – спочатку вожатим на московському трамваї та на санітарному поїзді. Згодом працював на металургійних заводах в Катеринославі (Дніпро), Юзівці (Донецьк), Таганрозі. В 1916 р. став рибакom в артілі на Азовському морі.

Перший роман Паустовського «Романтики» написано у 1916 – 1923 рр., опубліковано в 1935 р. Це була перша спроба авторської лірико-прозаїчної форми.

У роки Другої світової війни Паустовський працював військовим кореспондентом і писав оповідання, серед яких «Снег» (1943), «Дождливый рассвет» (1945). Критики назвали ці твори найніжнішими ліричними акварелями.

У «Далеких роках» (1946) – першій частині автобіографічної «Повісті про життя» – особливе місце належить дитинству письменника. Його пам'ять на все життя зберегла образ старої дідівської садиби в Городищі – глибокі ставки, оточені старими вербами, гаї, галявину, що заросла квітами по пояс. Так народилася його «любов до пейзажу і писати образно народною мовою...», а події і враження щедро живили його розум, пробуджували уяву, інтерес до мистецтва, природи, незгасиму любов до України.

У середині 1950-х рр. до письменника прийшло світове визнання. Він отримав можливість подорожувати по Європі. Побував у Болгарії, Чехословаччині, Польщі, Туреччині, Греції, Швеції, Італії. В 1965 р. він тривалий час жив на о. Капрі. Помер Костянтин Георгійович у Москві в 1968 році, похований у місті Таруса.

2. Біла Церква у житті та творчості видатних людей.

Заочна екскурсія до Білої Церкви

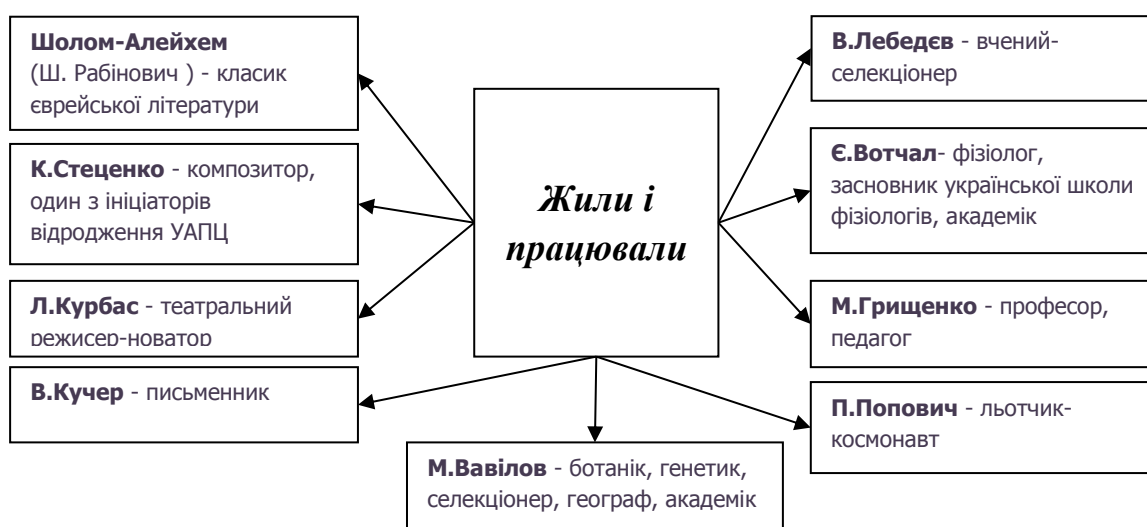
Біла Церква – одне із міст Київської Русі, історичний край, що розкинувся на березі річки Рось, що несе свої води до Дніпра. Багато туристів приїжджають до Білої Церкви, щоб побачити місто, помилуватись його краєвидами, ознайомитись із пам'ятками архітектури далекого минулого.

Робота з роздатковим матеріалом. (Під час повідомлення учні заповнюють таблицю.)

Біла Церква – батьківщина багатьох діячів науки, культури і мистецтва, спорту.

Свого часу в місті перебували: О.Суворов, М.Кутузов, О.Пушкін, Г.Державін, Т.Шевченко, І.Нечуй-Левицький, К.Паустовський, Ю.Смолич.

3. Нарис «Біла Церква» К.Г.Паустовського.

Через багато років у своєму нарисі «Біла Церква» уже відомий співець, романтик, поет у прозі писав: «Біла Церква – старовинне місто, колишня столиця українських гетьманів. Поблизу міста розкинулись прекрасні олександрійські сади, які належали колись графині Браницькій – дочці Катерини II. У цих садах бували Пушкін і Міцкевич. Ці сади справляли враження казки...Через олександрійські сади протікає ріка Рось із прозорою глибокою водою».

«Я був гімназистом київської гімназії, коли прийшла телеграма, що в маєтку Городище, біля Білої Церкви, помирає батько.

Цей маєток був розташований на острові серед річки Рось. До нього вела кам'яна гребля. Паводкова вода йшла через греблю валом, і ніхто не наважувався переправити мене на острів».

Тепер широкий міст простягнувся через річку Рось, а на краю сільського кладовища, на межі колишнього володіння Паустовських, на кручі покоїться батько письменника.

Нині приїжджає на могилу дідуся та родичів онук, син творця, Вадим Костянтинович Паустовський – спадкоємець гетьмана Сагайдачного. А в Білоцерківському економіко-правовому ліцеї навчався правнук письменника – Юрій Паустовський, який впродовж декількох років досліджував життя і творчість К. Паустовського.

Разом із Костянтином Паустовський у серпні 1954 року на батьківщину письменника, до міста Білої Церкви і села Пилипчі, приїздили Едуард Межелайтис та Михайло Шолохов.

Як бачимо, Білу Церкву – місто над Россю – у різні часи відвідали відомі письменники, представники світової літератури. Для одних воно було лише місцем на карті, поштовою станцією, де зупинялися на декілька годин, щоб змінити коней, для інших – місцем, де народилася і прожила тривалий час кохана людина, для третіх – малою батьківщиною, що надихала на творчість, а для декого – центром єврейської культури кінця XIX століття. Але всі вони запам'ятали, насамперед, всесвітньовідомий парк «Олександрія», річку Рось, красу навколишніх краєвидів.

4. Читання й обговорення уривків з книги «Золота троянда».

5. Складання тез...

- К.Паустовський розмірковує над природою мистецтва;
- привідкриває читачам таїну письменницької праці;

- ділитися своїми враженнями про творчість Олександра Блока, Івана Буніна, Віктора Гюго та інших;
- тонкі поетичні замальовки, влучні спостереження, мудрі роздуми роблять «Золоту троянду» унікальним (визначним) твором літератури.

6. Бесіда

- Чи зрозуміли ви, що хотів сказати автор, розгортаючи перед читачем звичайну, на перший погляд, історію стосунків Жана Шамета та Сюзанни.
- Що протиставляє автор у творі справжньому кохання?
- Як ви зрозуміли фінал оповідання?
- Подумайте, чому Паустовський назвав оповідання «Золота троянда»? А яку назву запропонували б ви?

7. Гра

Із букв, що розташовані не у певній послідовності, прочитайте слова Оноре де Бальзака, які взяті за епіграф до книги «Золота троянда».

жди гайнаматеса сліватинаду Зав краспрене.

(Завжди намагайтеся наслідувати прекрасне.)

IV. Підбиття підсумків уроку

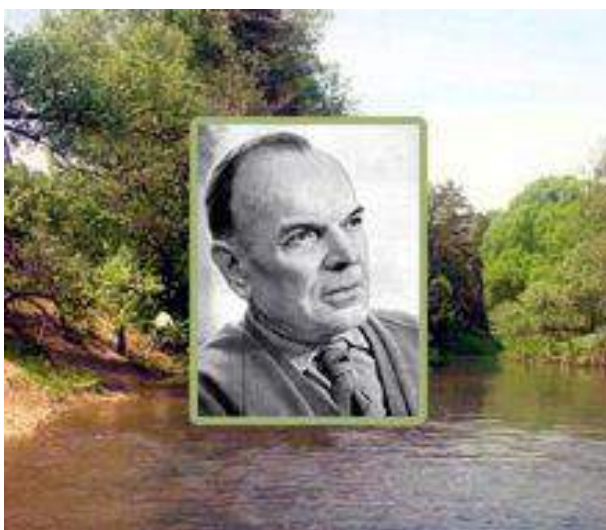
1. Інтерактивна вправа «Сенкан»

Складіть сенкан за темами «Паустовський», «Золота троянда».

Висновок. «Людина повинна бути розумною, простою, справедливою, сміливою і доброю. Тільки тоді вона має право носити це високе звання – **Людина**». К.Г.Паустовський

V. Домашнє завдання

1. Написати твір-мініатюру «Мої роздуми над оповіданням «Золота троянда».
2. Скласти хронологічну таблицю життя і творчості К.Г.Паустовського.

Урок № 26

Тема. Поезія «чистого мистецтва». Ф. І. Тютчев «Іще горить в душі бажання...». Тютчев – поет-філософ і тонкий лірик. Провідні мотиви творчості. Майстерність описів у поезії митця. Засоби художньої виразності

Мета: формування предметних компетентностей: презентувати творчість Ф.Тютчева, його естетичні та мистецькі погляди; розвивати навички аналізу ліричних творів, виразного читання, уміння слухати і занотовувати найважливіші тези уроку; формування ключових компетентностей: уміння вчитися; виховувати любов до поетичного слова.

Обладнання: хрестоматія, збірка поезій Ф.Тютчева, картки з матеріалами для дослідницької роботи, мультимедійна презентація до уроку, запис романсів на вірші Ф.Тютчева.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань, формування умінь та навичок.

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Оголошення теми та мети уроку. Мотивація навчальної діяльності

III. Основний зміст уроку

1. Поетична хвилинка (читання учнями віршів Ф.Тютчева)

2. Мультимедійна презентація «Життя, творчість, світогляд Ф.Тютчева у висловах і цитатах»

- «Про Тютчева не сперечаються. Хто його не відчуває, тим самим доводить, що він не відчуває поезії». *І.Тургенєв*
- «Тютчев- лірик досконало володів високою майстерністю вловлювати саме ті риси, за якими в уяві читача може виникнути і довершитись сама собою та чи інша картина». *М.Некрасов*
- «Поезія Тютчева – це людське «я» зі своїми одвічними запитаннями перед обличчям світу і, насамперед, обличчям природи». *М.Скатов*
- «Певно, Тютчев не єдиний поет, який описував явища природи в одухотворених образах, але якщо в інших поетів цей художний прийом сприймається більш-менш як поетична умовність, то в Тютчева він пов'язаний з глибинами його світовідчуття». *К. Пігарєв*
- «Так не забудьте ж Тютчева дістати. Без нього неможливо жити». *Л. Толстой*
- «... найбільший лірик на Землі». *А.Фет*

Варто сказати, що професійним поетом Федір Іванович ніколи себе не вважав, слави не прагнув і зацікавленості у публікації власних творів не

виявляв. Проте його вірші настільки сподобались Олександрові Сергійовичу Пушкіну, що він надрукував їх у своєму журналі «Современник» у 1836 році. На той час Федір Тютчев був цілковито відданий дипломатичній діяльності. Його найбільше цікавили політичні проблеми і події, пов'язані з долею Росії та Європи.

Але все ж славу Тютчеву принесла поезія. Нащадки його вважають пізнім романтиком у російській літературі. У російській літературі XIX століття значного поширення набули естетичні концепції «чистого мистецтва» або «мистецтво заради мистецтва». Ф.Тютчев був представником «чистого мистецтва».

3. Робота з картками. Поезія «чистого мистецтва»

1. Особливості поезії «чистого мистецтва».
2. Основні теми поезії «чистого мистецтва».
3. Характерні риси лірики.
4. Особливості поетичного світу Ф.І.Тютчева (запис у зошити)
 - Буття сприймає як катастрофу.
 - Поет – філософ, поет – психолог.
 - Останній російський романтик.
 - Природа – живий, одухотворений, багатолікий світ.
 - Для віршів характерна багата метафоричність.

Звернення до тем природи, кохання, потаємного внутрішнього світу людини і органічно пов'язаних із ними філософських роздумів про життя і смерть, про людину і суспільство, про людство і всесвіт роблять його поезію неповторною і глибокою. Назва вірша «Silentium» – з латині перекладається як «мовчання, тиша». «Мовчання – золото» – вчить народна мудрість, «мовчання – пізнання свого внутрішнього світу» – доводить поет-філософ.

4. Читання учителем вірша “Silentium”

5. Бесіда. Робота з текстом.

- До чого автор закликає у творі?
- До кого та як звертається поет? Наведіть приклади з тексту.
- Як ви зрозуміли слова «собі самому жити вмій»?
- Які засоби художньої виразності використовує поет у вірші?

Поезія Тютчева привернула увагу багатьох композиторів.

6. Прослуховування й обговорення романсів на вірші Ф. Тютчева.

«Я встретил вас...», «Сей день я помню» (С. Рахманінов), «Фонтан» (С. Рахманінов), дуєт «Слёзы» (П.Чайковський). Прекрасне і водночас трагічне кохання збагатило не тільки життя Федора Івановича Тютчева, а й російську літературу прекрасним поетичним циклом. Свої внутрішні переживання він описує у «Денисьєвському» циклі віршів.

7. Виразне читання учням вірша “О, как убийственно мы любим...” (мовою оригіналу)

Вірш «Іще горить в душі бажання...» Тютчев написав у 1848 році з нагоди десятої річниці з дня смерті першої дружини Елеонори Федорівни. (Виразне читання вірша «Іще горить в душі бажання»)

8. Аналіз ліричного твору за планом.

1. Тема та ідея твору.
2. Композиція й внутрішній сюжет.
3. Ліричний герой і система образів.
4. Жанрова специфіка.
5. Емоційне забарвлення.
6. Які думки і почуття викликає твір?
7. Основні особливості поетичної мови (фонетика, лексика, морфологія, синтаксис).
8. Особливості ритміки, розміру, рими.

IV. Підбиття підсумків уроку

V. Домашнє завдання

1. Опрацювати конспект уроку.
2. Індивідуальне завдання. Підготувати коротке повідомлення про творчість Афанасія Фета.

Урок 27

Тема. Афанасій Афанасійович Фет «Шепіт, ніжній звук зітхання...», «Я прийшов до тебе, мила...». Своєрідність пейзажної та інтимної лірики А. А. Фета. Романтичні теми, мотиви, образи. Елементи імпресіонізму

Мета: формування предметних компетентностей: презентувати учням творчість російського поета А. А. Фета, розкрити особливості його поезії; розвивати в учнів навички виразного читання та аналізу ліричного твору, спонукати до прагнення бути у гармонії з природою; виховувати моральні якості, любов до художнього слова, почуття прекрасного засобами мистецтва.

Обладнання: портрет письменника, мультимедійна презентація до уроку, хрестоматія, збірка поезій А. Фета, записи романсів на вірші А. Фета: «Я тебе ничего не скажу» (П. Чайковський), «Какое счастье» (С. Рахманінов), «В молчанье ночи тайной» (С. Рахманінов), картки із індивідуальними завданнями.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань, формування умінь та навичок.

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Оголошення теми та мети уроку. Мотивація навчальної діяльності

III. Основний зміст уроку

1. Ознайомлення із сторінками життя і творчості А. Фета. (Робота з картками, складання плану або тез)

Орієнтовний план:

1. Таємниця народження. (У 14-річному віці дізнався, що справжнім його батьком не є дворянин Афанасій Шеншин, а німецький чиновник Йоганн Фьот.)

2. Юнацькі роки – «пошуки себе».

3. Військова служба – «пошукач дворянського звання». (У Фета з'являється прекрасна можливість літературного самоствердження, але він вирішує вступити на військову службу, щоб повернути дворянське звання... Дванадцять років віддав він ненависній армійській службі, а заповітна мета увесь час випорскувала з рук...).

4. «Зразковий поміщик». (У поміщицькому житті він став тепер Шеншиним, а в поезії назавжди залишився Фетом.)

5. Він відкривав серце, ніби вікно у квітучий сад...

Фетівська натурофілософія – видимий та невидимий зв'язок людини і природи. (Цикли «Весна», «Лето», «Осень», «Гадания», «Вечера и ночи», «Море»)

6. Вплив філософії Шопенгауера на пізню лірику Фета. (Тональність лірики поета трагічнішає, у ній звучить дисгармонія. Навіть любовна лірика втрачає звичну мажорність.)

7. Перекладацька діяльність, в яку Фет поринув у 70 – 80-х роках. (Переклав «Фауста» Й. В. Гете, твори Горація, «Сатура» Ювенала, «Вірші» Катулла, «Енеїду» Вергілія та ін.)

- Поезія Афанасія Фета – світла, чиста, прозора, життєрадісна. Його вірші належать до числа найкращих зразків пейзажної та інтимної лірики.

1. Поетична хвилинка (читання учнями віршів А. Фета)

2. Робота з ілюстраціями.

Розгляньте ілюстрації. Спробуйте почути, що говорить вам природа. Розкажіть про це.

3. Мелодійність лірики А. Фета.

Чи не виникає у вас іноді бажання заспівати – просто так, без причини? Про що вам хотілося б заспівати?

- Прослуховування романсу «В молчанье ночи тайной» (музика С. Рахманінова), «Я тебе ничего не скажу» (музика П. Чайковського), «Какое счастье» (музика С. Рахманінова).

Природа і людина в поезії Фета розчиняються одне в одному.

4. Читання вірша «Шепіт, ніжний звук зітхання...»

- Чи присутні у цьому вірші людина і її почуття?

- Зверніть увагу на синтаксичну структуру поезії. Що особливого ви помітили? (Вірш складається з одного поширеного речення, в якому відсутні дієслова.)

Мало знайдеться у світі віршів, написаних лише підметами, без присудків! Поетові справді не потрібно дієслів, бо герої його вірша – Він, Вона та Природа – не діють (хоч насправді діють – шепочуть, зітхають, слухають солов'їний спів і жеботіння струмка, цілуються і плачуть), оскільки не дія, а її миттєве переживання є предметом фетівського поетичного зображення.

5. Сторінка-цікавинка

«Бачити, відчувати, виражати – в цьому моє мистецтво», – ці слова одного з братів Гонкурів можна вважати девізом імпресіонізму.

Робота з літературознавчим поняттям «імпресіонізм».

Імпресіонізм (фр. *impression* – враження) – одна з течій модернізму, для якої характерне зображення природи в її мінливості та русі, миттєвих враженнях.

Напрямок виник у Франції в кінці XIX ст. у живописі і представлений творчістю французів – К. Монне, О. Бенуара, Е. Дега, росіян – К. Коровіна, І. Грабаря. У музиці імпресіонізм представлений творчістю французів – К. Дебюссі, М. Равеля, П. Дюка, а в літературі – норвезький письменник Кнут Гамсун, французькі митці – Гі де Мопассан, П. Вермен, українці – М. Коцюбинський, М. Вороний, М. Хвильовий.

Знайдіть елементи імпресіонізму в ліриці Афанасія Фета.

6. Життя, творчість, світогляд А. Фета у висловах і цитатах.

(Робота з картками)

- «Щось сильне та свіже, суто поетичне, без усіляких додаткових домішків, яскраво пробивається в усьому, що створює цей талант». (М. Некрасов)
- «Він вміє діставатися в найзаповітніші схованки душі людської... він знає царину, якою ми блукаємо із завмиранням серця і напівзаплющеними очима». (О. Дружинін)
- «Фет має владу торкатися струн нашої душі, недоступних митцям нехай і сильним, але скутим межами слова. Це не просто поет, швидше поет-музикант, що ніби зумисне уникає тих тем, які легко висловити». (П. Чайковський)
- «Така поезія звернена до вічного, незмінного в людській душі – до здатності переживати мить як вічність, ставати живою струною, що її озвучує радісне буття». (Л. Кисельова)
- «Якщо Некрасов увійшов в історію російської літератури як носій демократичної, громадянської, революційної думки і слова, Тютчев – як «поет мислі», котрий відкрив незбагненну складність і вражаючу величність світу, – то Фет, «співець відчуттів» і «фанатик краси», показав гармонійну сутність цього світу». (Л. Кисельова)
- «Фета заслужено вважають неперевершеним співцем природи і кохання. Солодке хвилювання, щасливе страждання, радісні муки – усі ці переживання поєднують протилежні відчуття, і саме так утверджується в ліриці Фета всеосяжна, всеперемагаюча сила любові». (Л. Кисельова)
- «...вічна краса природи і нескінченна сила любові й становлять зміст чистої лірики». (В. Соловйов)

У поезіях того часу і аж до смерті 21 листопада 1892 року поет у різних ракурсах творив трагічний образ жінки, яку кохав. Вона передчасно померла, залишивши у серці коханого почуття втрати і провини.

Її звали Марія Лазич. Спалахнуло взаємне кохання, яке зігрівало їхні душі упродовж двох років, а згоріло – буквально: Марія загинула у власному домі під час пожежі.

7. Виразне читання та обговорення вірша «Я прийшов до тебе, мила...»

- Якою є тема твору?
 - До кого звертається ліричний герой?
 - Як співвідносяться стан природи та внутрішній стан ліричного героя? Наведіть приклади.
 - Які засоби художньої виразності використовує автор у творі?
- (Метафори: «живуща сила/В листі променем заграла», «нове життя буяє»; Епітети: «спів пташиний», «живуща сила» та ін.; Анафора: «І у лісі.../І лунає спів пташиний, І нове життя буяє», «Що до тебе з тим же палом.../Що душа пройнята шалом.../Що на мене повіває...»)

IV. Підбиття підсумків уроку

1. Інтерактивна вправа «Мікрофон»

Продовжте речення:

- Для мене поезія Фета відкрила...
- Я вважаю, що Афанасій Фет...
- У поезії Фета мене приваблює...

V. Домашнє завдання

Підготуватися до контрольної роботи.

Урок № 28

Тема. Волт Вітмен – американський поет – новатор. Особливості світобачення митця

Мета: визначити головні віхи життєвого та творчого шляху поета, особливості світобачення митця, місце поезії Волта Вітмена в літературному процесі США; розкрити зв'язок його поезії з романтичними традиціями та трансценденталізмом; розвивати вміння аналізувати та узагальнювати матеріал, навички зв'язного мовлення; виховувати повагу до культур та традицій інших народів.

Обладнання: портрет письменника, ілюстрації до його творів.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

*Навіть у своїй відмові від художності
він виявився художником.
О. Вайльд*

Хід уроку

I. Мотивація навчальної діяльності

Волт Вітмен – з американський поет - новатор, автор збірки «Листя трави», яка стала своєрідним прологом до авангардистської лірики ХХ століття. Творчість цього поета, позначена оригінальним поєднанням романтичних і реалістичних елементів, традиційних і експериментальних художніх форм, національно – історичної конкретики й «космізму» мислення, відображала оптимістичний пафос будівництва молодого американської держави.

Прочитайте епіграф до уроку. Як ви прокоментуєте слова О.Вайльда? Вітмен дійсно виходить за межі тогочасного уявлення про поета.

II. Пояснення нового матеріалу

У біографії Вітмена не бракувало складнощів, випробувань, глибоко драматичних моментів. Є два моменти – міцний духовний зв'язок зі своїм часом, народом, країною, світом – з одного боку, і автобіографічності – з іншого – важливі для розуміння поезії Вітмена, її ідейного, філософського, етичного наповнення, багатьох її сюжетів і образів.

«Є цілий світ, що знає це, світ, найбільший для мене, – це я сам...», – промовляв поет.

Заздалегідь підготовлені учні викладають біографію поета.

1. Народження, дитинство.
2. Юність.
3. Молодість.

4. Вітмен – поет.
5. Вітмен у вирі Громадянської війни.
6. Поет після Громадянської війни.
7. Останні роки Вітмена.
8. Творчість Вітмена в Україні.

III. Складання грона «Художній світ Волта Вітмена»

Слово учителя.

Вашингтон Ірвінг, Фенімор Купер, Едгар По, Герман Мелвілл, Генрі Лонгфелло, Гарріет Бічер-Стоу, Волт Вітмен, Френсіс Гарт, Марк Твен, О.Генрі. Цих видатних письменників подарувала світу американська література. Творами цих авторів захоплюються дорослі і діти. Чому ж література США зайняла гідне місце лише на початку XIX століття? Відповідь на це запитання дає сама історія Америки.

До кінця XVIII сторіччя Північна Америка була англійською колонією. В 1763 році утворилась федеративна буржуазно - демократична республіка – Сполучені Штати Америки. Це визначило розвиток романтизму в США. Ранній романтизм – це близькість до традицій просвітництва, оптимістичне бачення майбутнього Америки, слабкий зв'язок з культурами минулих епох. Зрілий романтизм – це напружені пошуки позитивних цінностей, культ природи і «простого» життя.

Волта Вітмена вабило мистецтво героїчне, якому властиві високі моральні ідеали. Його улюбленим поетом був Шекспір. Він високо цінував творчість Байрона, Беранже, Діккенса.

Важливу роль у духовному розвитку поета відіграла і романтична філософія американських трансценденталістів. Місія цієї філософії на думку її теоретика Емерсона, полягає у тому, щоб поєднати полюси Всесвіту, Небо і Землю, дух і матерію, подавши світ як цілісну картину.

І Вітмен прагнув показати людину в єдності матеріального і духовного, природного і соціального.

Словникова робота

Трансцендентний – той, що виходить за межі.

Верлібр – вірш, що не має метра і рими, відрізняється від прози тільки членуванням на віршовані відрізки.

Урбаністика – загальна назва творів, у яких зображуються великі міста, відтворюється динаміка їхнього життя.

Слово учителя.

Поезія Вітмена з кожним десятиліттям набуває все більшого розголосу, її формальні й змістовні впливи відчутні у творчості найбільших поетів Америки К. Сендберга, Е. Л. Мастерса, В. К. Вільямса, Р. Лоуелла та ін. У поезії США його вірші про кохання стали викликом пуританському ставленню до цього почуття як до чогось брудного й гріховного. Вітменівські ритми, форми верлібру, образність відгукнулися і в європейській поезії (В. Хлебніков,

В. Маяковський). Митець виявився близьким і художникам наступних поколінь.

Зображення
безміру Всесвіту

Підвищена увага до
власного поетичного
«я».

Космічний масштаб
зображуваного

Широке
використання
верлібру

Художній світ
В. Вітмена

Лейтмотиви теми
демократії та
Сполучених Штатів
Америки

Розвиток
урбаністичної теми

Оспівування
досягнень точних
наук

Ствердження
любви - дружби

IV. Узагальнення та систематизація знань

1. Які дитячі враження вплинули на формування Волта Вітмена – поета?
2. Яку роль у становленні світогляду Волта Вітмена відігравала філософія американських трансценденталістів?
3. Яку назву мала збірка, над якою поет працював упродовж усього творчого життя?
4. Яких рис додала Громадянська війна у США поезії В. Вітмена?

V. Підбиття підсумків уроку

VI. Оголошення домашнього завдання

- Опрацювати конспект – біографію В. Вітмена.
- I група – розповідь від імені поета про авторський задум і історію збірки «Листя трави».
- II група – дослідницька робота «Образи – символи в творчості В. Вітмена».
- III група – дослідницька робота «Утопічні елементи в віршах В. Вітмена».

Урок № 29

Тема. В. Вітмен. Збірка «Листя трави», її провідні теми і мотиви

Мета: висвітлити особливості світобачення В. Вітмена, які виявилися у збірці «Листя трави», тематику, проблематику, образ ліричного героя, символізм, утопізм поезій; вчити читати вірші, написані верлібром; розвивати навички аналізу поетичного твору; виховувати в учнів художній смак.

Обладнання: портрет В. Вітмена, ілюстрації до творів поета.

Тип уроку: комбінований урок.

*Всі бурі витримав наш корабель,
сміливців лаври ждуть.
В. Вітмен*

Хід уроку

I. Мотивація навчальної діяльності

Робота з епіграфом

Слова, які ми взяли за епіграф уроку, Вітмен присвятив поборникам демократії, президенту Сполучених Штатів Америки Авраму Лінкольну. Але ми наважимося схарактеризувати ними і творчий шлях самого поета. Бо йому, його віршам, справі усього його життя – збірці «Листя трави» довелося протистояти бурі і витримати.

Перевірка домашнього завдання

Усне малювання портрета В. Вітмена за запитаннями.

- Яким ви бачите поета?
- Чи відрізняє його щось від людини нашого часу?
- Доберіть епітети до опису портрета поета англійською та українською мовами.

Walt Whitman`s description of the portrait (опис портрета В.Вітмена): good-nature – добрий (про людину), generous – великодушний, determined – рішучий, confident – впевнений, courageous – хоробрий, decisive – відважний, fearless – безстрашний, clear – простодушний, щирий, sincere – відвертий, even-tempered – урівноважений.

II. Пояснення нового матеріалу

«Листя трави» В. Вітмена – явище унікальне в американській літературі. Її називають ліричним романом у віршах, тому що збірка, як роман, розкриває розвиток самого поета, його світогляду, висвітлює історію країни упродовж майже сорока років.

Актуалізація опорних знань

- Пригадайте, коли цю збірку вперше побачили глядачі?
- Скільки років на той час було поетові?
- Розповідь від імені митця, в якій розкривається авторський задум збірки «Листя трави», історія цієї книги (*I група*).

Що ж означає ця незвична назва – «Листя трави»? Одностайної думки дослідники так і не дійшли. Більшість з них пов'язують цю назву з тридцятими роками, періодом, коли Вітмен навчався друкарській справі. «Leaves» це не лише «листя», «стебла», а й «аркуші», а «grass» - «учень складальника».

Актуалізація опорних знань

- Пригадайте, поезія якого напрямку мала вплив на творчість Вітмена?
- Вплив якої філософії поет зазнав?

Слово учителя.

Новаторство Вітмена, особливості його збірки найточніше виявилися в застосуванні верлібру.

- Пригадайте що таке верлібр?

Серед художніх особливостей віршів Вітмена слід назвати і своєрідність мови. Поет сміливо змішував лексику різних стилів: розмовну, літературну, професійну, наукову, релігійну. Він руйнував уявлення про поетичне, робив поезію зрозумілою усім читачам, незалежною від рівня їхньої освіти.

Теми віршів Вітмена дуже різноманітні: фермерське і міське життя, пейзажі, кохання, революційні події в Європі, боротьба проти рабства на Батьківщині поета.

У збірці немає сюжету як такого, точніше кажучи, сюжет книги – саме життя; людина і Всесвіт. Але всі вірші, що складають збірку, об'єднані ідеєю одвічного торжества людини. «У мене є лише один центральний образ – узагальнена людська особистість, типізована через самого себе», – писав Волт Вітмен.

Саме тому ліричний герой «Листя трави» для романтизму героїв – самотніх, розчарованих, занурених в інтимні переживання. Вітмен зображує свого героя в усій повноті не лише приватного життя, а й подробицях суспільних і політичних. Поет виявляє глибокий інтерес до подій соціального життя сучасників, усвідомлюючи власну причетність до подій епохи, відчуючи себе

краплиною «океану натовпу», рядовим учасником суспільного життя. З Америки постає узагальнена людина – американець – ліричний герой, що розмовляє, що поводить, – мужньо і просто. Людина у своїй природній суті «незворотна і вільна серед Природи».

Виразне читання уривку поеми «Пісня про себе».

(Ч.1 «Себе я оспівую, себе я славлю...»)

Робота з текстом

- Які думки навів на вас твір?
- Що вас найбільше вразило?
- З чим ви погоджуєтесь, а з чим хочете посперечатися?
- Яким постає ліричний герой у цьому фрагменті?
- Поміркуйте, чому поет «себе оспівує»?
- Чого шукає його ліричний герой?
- Які художні засоби використовує автор?
- У який спосіб поет передає відчуття єдності ліричного героя і світу?

Висновки

«Пісня про себе» – програмний твір збірки, що окреслює головну її тему – тему Людини, її буття у всіх проявах: суспільному, особистому, духовному. Вітмен руйнує звичні уявлення про поетичне і непоетичне. Темою його поезії може бути все: людина, природа, місто, досягнення наука, демократія, життя, смерть, душа, тіло. У простих і звичних речах автор бачить прояви вічного, прекрасного, всесвітнього і особистого.

Дослідницька робота

II група: Образи – символи в творчості В. Вітмена.

III група: Утопічні елементи в віршах В. Вітмена.

III. Узагальнення і систематизація знань

- Чому «Листя трави» називають «книгою життя поета»?
- Схарактеризуйте тематику збірки.
- Дайте своє пояснення назви збірки «Листя трави».

IV. Підбиття підсумків уроку

V. Оголошення домашнього завдання

- Виписати із уривка «Пісні про себе» художні засоби.
- Підготуватися до тематичної роботи.

Урок № 30

Тема. Тематичне оцінювання за поезією Федора Тютчева, Афанасія Фета, Волта Вітмена

Мета: перевірити рівень засвоєння вивченого матеріалу, міру сформованості вмінь і навичок відповідно до програмних вимог.

I варіант

I рівень

1. Поезії «Silentium», «Іще горить в душі бажання», «Я знаю в праосені пору» належать перу:

- а) А. Фета; б) Ш. Бодлера; в) Ф. Тютчева.

2. Ключовим твором у збірці В. Вітмена «Листя трави» є:

- а) «Пісня про самого себе»;
б) «Я співаю про тіло електричне»;
в) «Йдучи травою степовою».

3. До якого різновиду лірики належить поезія Ф. Тютчева «Іще горить в душі бажання»?

- а) Громадянської; б) пейзажної; в) інтимної.

4. Хто з вивчених вами поетів тривалий час перебував на дипломатичній службі у Мюнхені?

- а) Ф. Тютчев; б) А. Фет; в) Ш. Бодлер.

5. До кого з поетів має стосунок прізвище Шеншин?

- а) До Ф. Тютчева; б) до В. Вітмена; в) до А. Фета.

6. Збірка «Листя трави» належить перу:

- а) Ш. Бодлера; б) А. Фета; в) В. Витмена.

II рівень

1. Вкажіть автора поезії, з якої взято подані рядки:

Шепіт... Ніжний звук зітхання...

СОЛОВ'ЇНИЙ СПІВ...

Срібна гра і колихання

Сонних ручаїв.

2. Який вірш став поетичним маніфестом збірки В. Вітмена «Листя трави»?

3. Що було головним у становленні особистості Ф. Тютчева?

III рівень

1. Доведіть, що А. Фет – представник «школи чистого мистецтва».

2. Розкрийте художні особливості поезії В. Вітмена «Пісня про самого себе».

IV рівень

Напишіть невеликий твір враження від поезії Ф. Тютчева.

II варіант

I рівень

1. «Silentium» у перекладі з латинської мови означає:
а) поспіх; б) тиша, мовчання; в) шепіт.
2. Хто є автором поезій «Я прийшов до тебе, мила...», «Шепіт... Ніжний звук зітхання...», «Убога мова в нас...»?
а) В. Вітмен; б) Ф. Тютчев; в) А.Фет.
3. «Всезагальна людська особистість, типізована через самого автора», є центральним образом збірки:
а) В. Вітмена «Листя трави»;
б) Ф. Тютчев «Вірші, надіслані з Німеччини»;
в) Ш. Бодлера «Квіти зла».
4. У якій поезії автор показує, що саме у світі природи він знаходить відповідність душевному настрою, джерело морального заспокоєння?
а) «Я прийшов до тебе, мила...»;
б) «Шепіт... Ніжний звук зітхання...»;
в) «В борні житейській згубивши надію...».
5. Хто з російських письменників у 1856 р., сприйнявши вірші Ф. Тютчева з «подивом і захопленням», надрукував їх у третьому номері журналу «Современник»?
а) А. Фет; б) О. Пушкін; в) М. Некрасов.
6. Назвіть першу поетичну збірку А. Фета.
а) «Ліричний пантеон»; б) «Вечірні вогні»; в) «Муза».

II рівень

1. Вкажіть автора та назву поезії, з якої взято подані рядки.
Є в ясності осінніх вечорів
Урочиста краса і безгоміння
Зловіщий блиск, червоний тон кущів,
Листків пожовклих легке шелестіння...
2. Який художній засіб використав В. Вітмен у поданих словах: «Чи ти гадав, що народитися – це щастя?»
3. Яку назву мав цикл поезій Ф. Тютчева, присвячений темі кохання? Як ви вважаєте, чому він називається саме так?

III рівень

1. У чому полягає художнє новаторство поезії В. Вітмена?
2. Розкрийте художньо-естетичні принципи поетів школи «чистого мистецтва». Назвіть відомих вам представників цього напрямку в поезії.

IV рівень

Визначте основну думку поезії Ф. Тютчева «Silentium». На прикладі цієї поезії доведіть, що Ф. Тютчев – поет – філософ.

Оголошення домашнього завдання. Для творчих груп: проект «Космізм» поетичного мислення В. Вітмена.

Урок № 32

Тема. Франція. Шляхи розвитку жанру роману та видатні романісти Франції

Мета: дати стислу характеристику розвитку французького роману XIX століття; зацікавити учнів мистецтвом цього часу та країни; розвивати навички систематизації та узагальнення отриманої інформації, спостереження та аналізу, співставлення творів літератури та образотворчого мистецтва; виховувати інтерес до жанру роману, творчості видатних письменників, художників, любов до літератури.

Обладнання: карта Франції, портрети видатних романістів XIX століття, репродукції картин Е. Мане, К. Піссарро, картки з прізвищами французьких письменників-романістів.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

*Роман – це велике дзеркало,
з яким йдеш великим шляхом.
Ф. Стендаль*

Хід уроку

I. Організаційний момент II. Мотивація навчальної діяльності Актуалізація опорних знань

1. Бесіда з учнями

- 1). Назвіть риси роману як жанру.
- 2). Які різновиди роману XIX століття ви знаєте?

2. Оголошення теми і мети уроку.

Вступне слово учителя.

Минулого разу, розповідаючи про розвиток жанру роману, ми підкреслювали, що в XIX ст. цей жанр став провідним майже у всіх літературах Європи і Америки. А формування його розпочалося саме у Франції. Чому так відбувалось і якими шляхами йшов цей розвиток в країні, яка здавна вважалась осередком світової культури та мистецтва, ми маємо дослідити це на сьогоднішньому уроці.

III. Сприйняття та засвоєння нового навчального матеріалу

- 1). Випереджальне завдання: слухаючи лекцію вчителя, учні мають створити в зошиті узагальнюючу таблицю, в якій вказати три основні шляхи розвитку французького роману, представників та їхні основні твори.

2). Лекція вчителя з елементами бесіди (під час лекції вчитель прикріплює до карти Франції на дошці картки з прізвищами письменників в місті їх народження).

Назвіть найважливіші політичні події Франції XIX століття.

- *Паризька комуна 1871р.*
- *Три республіки 1792 – 1804, 1848 – 1851, 1870 рр.*
- *Дві імперії Бонапартів – Наполеона (1804 – 1814) та його племінника Наполеона III (1852 – 1870).*
- *Дві реставрації Бурбонів (1814 – 1815), (1815 – 1830).*
- *Липнева монархія.*

Протягом одного людського життя у Франції відбулось стільки політичних катаклізмів, що їх би вистачило на декілька століть. Тому, однією з характерних рис французької культури цього часу є гостра політизація суспільства. В розумах людей формуються численні теорії та філософські вчення, серед них утопічний соціалізм К. А. Сен-Сімона і Ш. Фур'є, католицький соціалізм Ф. Р. Ламенне, анархо-синдикалістський П. Ж. Прудона, науковий К. Маркса. Ще одним великим важелем культурного життя Франції XIX ст. є вплив на нього бурхливого розвитку науки: біології, хімії, фізики, соціології. Вплив релігії на суспільство слабшає, цьому сприяють теорія еволюції Ж. Б. Ламарка, Ч. Дарвіна, публікація книги Е. Ренана «Життя Ісуса».

Суттєвою особливістю розвитку французького роману середини XIX ст. є розквіт романтизму: початок інтенсивного формування реалізму. В 20 – 30-х роках у літературі з'являється велика когорта романтиків: Альфред де Мюсе (1810 – 1857) – автор біографічного роману «Сповідь сина століття»; Віктор Гюго (1802 – 1885) – ім'я якого є своєрідним символом романтизму, його знамениті твори «Собор Паризької Богоматері» (1831) – історичний, готичний роман, «Рюї Блаз» (1838), «Знедолені» (1862); Жорж Санд – Аврора Дюпен – письменниця, після смерті якої, за висловом російського письменника Ф. Достоевського, «траур за нею мали носити всі жінки світу». Її романи почуттів «Індіана» (1832), «Орас» (1842), «Консуело» (1843), «Графиня Рудольштадт» (1844) та багато інших мали шалений успіх серед читацької аудиторії. Серед популярно-комерційних романних жанрів необхідно згадати авантюрно-історичний, як у Олександра Дюма-батька (м.Віллер-Котре, Париж) (1802 – 1870) – «Граф Монте-Крісто» (1844), «Три мушкетери» (1851); кримінальний, як у Ежена Сю (Париж) (1804 – 1857), пригодницький, науковий – Жуль Верн (Нант) «Діти капітана Гранта», «Подорож на місяць», «Подорож навколо світу за 20 днів», Луї Буссенара (Ескрен) (1847 – 1910) «Капітан Зірвиголова».

Водночас з романтичними творами заявляють про себе реалісти Ф. Стендаль (Гренобль) (1783 – 1842), Оноре де Бальзак (Тур) (1799 – 1850).

Всі названі нами письменники боролися за так зване «нове мистецтво» проти класицизму, але це «нове мистецтво» розуміли по-різному. Романтики, користуючись уявою, створювали свій життєвий простір, а реалісти, за словами Стендаля, визнавали «залізні закони» реальності і підкреслювали необхідність

їхнього пізнання через аналіз, спостереження за дійсністю, яка давала їм багато тем і сюжетів. Серед них доля сильної особистості, яка іде проти законів суспільства, боротьба з бідністю, несправедливістю, байдужістю обивателів, пихатих багатіїв. В 30 – 40 роки реалістичний роман розмежовується на дві течії – соціологічну, автором якої був Бальзак, та психологічну – Стендаль. Бальзак в епопеї «Людська комедія» зображає суспільство і людину в ньому, у Стендаля в його романах «Червоне і чорне», «Пармський монастир» (1839), «Люсьєн Левен», «Лам'ель» навпаки, особистість на першому плані, а суспільство, епоха послуговує своєрідним фоном для її вираження. Бальзак досліджує всі прошарки суспільства, аналізує філософські, соціально-політичні важелі його розвитку. Щоб показати взаємозв'язок між своїми романами в складі епопеї, вперше використовує «техніку перехідних персонажів».

Літературознавчий словник

Техніка перехідних персонажів – це прийом об'єднання окремих романів у цикли за допомогою одних і тих самих (головних або другорядних) героїв, які з'являються у різних творах.

В 50 – 60-і роки романтичний метод втрачає свої позиції, і на перший план виходить реалістичний роман, який розвивають у своїй творчості Г. Флобер (Руан), брати Гонкури (Нансі, Париж), Е. Золя (Париж), Гі де Мопассан (Турвіль) та інші. Г. Флобер відмовляється від непересічності своїх героїв, обирає для сюжету абсолютно тривіальні постаті «сірих» буржуа в своєму знаковому романі «Пані Боварі», робить акцент на показі їхніх почуттів, дій, відкриває свій «принцип об'єктивізму».

Літературознавчий словник

Принцип об'єктивізму – усунення з тексту твору прямої авторської оцінки і розчинення її в словах і діях персонажу.

В 60 – 70-х роках в середовищі реалістичного роману формується натуралізм, який поширюється в творах братів Гонкурів, Золя, Мопассана, хоча риси цього методу можна вже побачити і у Стендаля, Бальзака, а особливо Флобера. Характерними рисами натуралізму є сцієнтизм, об'єктивізм, життєподібність.

Літературознавчий словник

Сцієнтизм – орієнтація художнього мислення на наукове зближення завдань і засобів літературної творчості з науковим (спостереження, вивчення, аналіз, точне відображення життєвих явищ).

Еміль Золя розвиває натуралістичний метод в своєму двадцятитомному циклі романів «Ругон-Маккари», який має підзаголовок «Природна й соціальна історія однієї родини в епоху Другої імперії». До натуралістів у Франції традиційно відносять творчість Гі де Мопассана (1850 – 1893), який належав до Меданської групи письменників, створеної Золя.

З точки зору Мопассана, людина – це істота, яка підкоряється в першу чергу біологічним законам, але й не заперечує духовного начала. Основною темою своїх творів він обирає зображення саме цих грубих і егоїстичних інстинктів, які він називав «нутро». Це романи «Любий друг» (1885), «Життя»,

«Монт-Оріоль». В останніх творах його цікавлять суспільні теми – романи «П'єр і Жан», «Сильна, мов смерть», «Наше серце».

3. Опрацювання статті підручника і одночасно завершення складання узагальнюючої таблиці.

Французький роман

Романтизм	Реалізм	Натуралізм
В.Гюго «Собор Паризької Богоматері», «Рюї Блаз», «Знедолені».	Стендаль «Червоне і чорне», «Люсьєн Левен», «Пармський монастир», «Лам'єль».	Золя «Ругон-Маккари».
А де Мюссе «Сповідь сина століття».	Бальзак Епопея «Людська комедія».	Мопассан «Любий друг», «Життя», «Монт-Оріоль».
Жорж Санд «Індіана», «Орас», «Консуело», «Графиня Рудольштадт».	Брати Гонкури «Жерміні Ла Сертьє».	
О.Дюма-батько «Граф Монте-Крісто», «Три мушкетери».	Флобер «Пані Боварі», «Саламбо», «Виховання почуттів».	
Е.Сю «Матильда».		
Ж.Верн «Діти капітана Гранта», «Подорож на Місяць».		
Луї Буссенар «Капітан Зірвіголова».		

IV. Закріплення набутих знань, умінь, навичок

1). Учні зачитують свій варіант таблиці, яку складали протягом уроку.

2). Мистецька рефлексія. Бесіда з учнями.

- Які теми творчості французьких романістів XIX ст. співзвучні з сюжетами репродукцій картин французьких художників середини та другої половини XIX століття?

Учні переглядають подані репродукції і роблять висновки.

V. Підсумки уроку та оцінювання

VI. Домашнє завдання

Прочитати роман Г. Флобера «Пані Боварі», розповідати про особливості французьких романів XIX століття та шляхи їх розвитку; індивідуальне завдання «Історія створення роману Г. Флобера «Пані Боварі».

Урок № 33

Тема. Г. Флобер «Пані Боварі». Значення Флобера для розвитку реалізму

Мета: ознайомити учнів з біографією Г. Флобера, історією створення роману «Пані Боварі»; розкрити значення творчості письменника для розвитку французького реалізму; розвивати вміння аналізувати, критично оцінювати інформацію, систематизувати її у вигляді власних спостережень, записів; виховувати інтерес до творчості Г. Флобера.

Обладнання: портрет Г. Флобера, ілюстрації до його творів, картки синього, білого, червоного кольору з розрахунку на всіх учнів класу.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Два почуття підтримують мене в житті – любов до літератури та ненависть до буржуа.

Г. Флобер

З ним (Флобером) відбувалося те, що й з Дон Кіхотом, якого він так шанував.

Анатоль Франс

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань

Групові виступи учнів за матеріалом домашнього завдання. Розподіл на групи відбувається шляхом вибору кожним учнем (або бажаними учнями) картки синього, білого, червоного кольору, яка символізує колір прапора Франції. Кожна з груп протягом 2-3 хвилин готує розповідь про основні шляхи розвитку французького роману – романтичний (синя), реалістичний (біла), натуралістичний (червона).

(Виступи учнів. Оцінювання, аргументи вчителя.)

1. Оголошення теми, мети, епіграфів уроку.
 2. Підготовка до сприйняття навчального матеріалу.
- Вступне слово учителя.

На попередньому уроці та сьогодні у ваших групових виступах неодноразово підкреслювалось, що Г. Флобер – один з найкращих французьких реалістів другої половини XIX століття. Але його реалізм суттєво відрізняється від стандалівського та бальзаківського. Що ж нове з'явилося в творчості метра, як складався його життєвий і творчий шлях ми прослідкуємо на нашому уроці.

III. Сприйняття та засвоєння нового навчального матеріалу

1). Лекція учителя з літературознавчим коментарем та повідомленням учня про історію створення роману «Пані Боварі».

Народився 12 грудня 1821 року в Руані в родині лікаря-хірурга. В дитинстві разом з сестрою вони спостерігали, як в сусідній кімнаті батько робив операції, одужували, страждали, навіть помирали його пацієнти. Будучи дуже чутливою натурою, ще з малечку рано почав писати, в 9 років вже складав сценки-жарти, пізніше – романи, історичні повісті. В 1839 році закінчив Руанський колег, а в 1842 році вступив на юридичний факультет Сорбони, який покинув після першого приступу епілепсії. Батько, зібравши всі кошти, купив маєток на березі Сени в Круассе поблизу Руана, і Флобер оселився там до кінця свого життя. Іноді відвідував Париж, щоб побачитись з літераторами, друзями, ходив в театри. Після смерті батька та сестри переживає духовну кризу, переоцінює свої романтичні ідеали. Песимізм, бажання знайти внутрішній спокій в мистецтві, літературі, відраза до алчності та збагачення були його постійними супутниками. Він живе за прибутки від батьківської ренти, турбуючись про матір та племінницю, та служить Великому Мистецтву. В 1849 – 1850 роках мандрує країнами Близького Сходу та Грецією. Повернувшись, починає писати новий твір в своєму маєтку в Круассе. Відвідувачі бували там рідко, прислуга нечутно ступала по м'яких килимах, садівник вирощував у саду квіти, тишу порушували тільки вигуки матросів на суднах, що проходили по річці. Іноді, коли вони вертались вночі додому, то користувались його вікном як маяком, тому що майже щоночі там було світло. Працював по 10 – 15 годин на добу, лягав в 4 ранку, а в 10 вже знову сидів за письмовим столом в своєму зручному кабінеті. Було чути голос господаря, який декламував та особливо прискіпливо підшукував фрази. Сотні тисяч гусячих пір'їн, тисячі списаних, виправлених листів, бувало, прокидаючись вночі, раптом приходило необхідне речення... Його учень, духовний син, як його називав сам метр, Гі де Мопассан згадує: «Яка б не була річ, про яку ви говорили, є тільки один іменник, щоб назвати її, тільки одне дієслово, щоб передати її дію, і тільки один прикметник, щоб її означити. І треба шукати до того часу, доки не будуть знайдені цей іменник, це дієслово, і цей прикметник, і ніколи не слід задовольнятися приблизним, ніколи не слід вдаватися до підробок, навіть вдалим, до мовних фокусів, щоб уникнути труднощів.»

Характерною особливістю стилю Флобера є так званий принцип об'єктивізму.

Літературний словник

Принцип об'єктивізму – це зображення персонажів, їхніх вчинків, думок без прямої авторської оцінки, засуджень або схвалень, автор лише спостерігач, який намагається, допомагає читачу зрозуміти природу і причини вчинків своїх героїв.

Флобера вважають тонким стилістом і майстром сюжету. Особливістю його власного світогляду і творчості є абсолютна відсутність будь-яких ілюзій щодо реального життя. Письменник вважав, що людина повинна «виховувати» свої почуття, не прагнути неможливого, реально дивитися на світ, а не жити нездійсненими мріями. Головним своїм завданням вважав проникнути і відобразити життя своєї доби таким, яким воно є, без прикрас.

Вираженням цих мистецьких принципів стає роман «Пані Боварі», який він писав 5 років і опублікував в 1856 році в журналі «Рев'ю де Парі». Автора і видавця в 1857 році притягують до суду і звинувачують в аморальності твору. Завдяки вдалому захисту Флобер виграв процес, а увага громадськості стала найкращою рекламою. І коли в травні 1857 року твір видали окремою книжкою, він став справжнім бестселером, хоча і був у 1864 році офіційно заборонений Ватиканом, який вважав, що цей роман розбещує серця людей. Забігаючи наперед, в 2007 році було проведено опитування щодо довершеності творів сучасних письменників, результати якого наведені у виданні «The Top Ten». Роман «Пані Боварі» було визнано другим найвидатнішим після роману Л. М. Толстого «Анна Кареніна» твором сучасності.

2). Повідомлення учня про історію створення роману «Пані Боварі» та його прототипів.

Ідея створення твору виникла в 1851 році. Флобер прочитав у колі друзів перший варіант «Спокуси Святого Антонія» – і був ними розкритикований. У зв'язку з цим один з них, Максим дю Кан, редактор «Рев'ю де Парі», запропонував йому позбутися від поетичного і пишномовного складу. Для цього дю Кан порадив обрати реалістичний стиль і буденний сюжет, пов'язаний з подіями в житті звичайних людей, сучасних Флоберу французьких міщан. Сам сюжет був підказаний письменникові ще одним другом Луї Буйле (саме йому присвячений роман), який нагадав Флоберу про події, пов'язані з сім'єю Деламар, контакти з ними підтримувала його мати. Ежен Деламар навчався хірургії під керівництвом батька Флобера – Ахілла Клеофаса. Не володіючи жодними талантами, Деламар міг зайняти місце лікаря тільки в глухій французькій провінції, де одружився з старшою за нього жінкою-удовою. Після раптової смерті дружини, він зустрів молоду дівчину Дельфіну Кутюр'є, що стала його другою дружиною. Романтична натура Дельфіни не винесла нудьги провінційного міщанського життя. Вона почала витрачати гроші чоловіка на дороге вбрання, а потім зраджувати з численними коханцями. Чоловіка попереджали про можливі зради дружини, але він в це не вірив. В 27 років, заплутавшись у боргах і втрачаючи увагу з боку чоловіків, вона наклала на себе руки. Після смерті Дельфіни чоловікові відкрилася правда про її борги і подробиці зрад. Він не зміг цього винести і через рік теж помер.

Створюючи сцени отруєння миш'яком Емми Боварі, Флобер з медичної енциклопедії вивчав симптоми і наслідки цієї хвороби, сам відчув себе погано: «Коли я описував сцену отруєння Емми Боварі, я так виразно відчував смак миш'яку і відчував себе настільки дійсно отруєним, що переніс два напади нудоти, абсолютно реальних, один за другим, і викинув із шлунка весь обід».

Практично повна ідентичність історії Дельфіни Деламар і описаної Флобером історії Емми Боварі давала привід вважати, що в книзі описана реальна історія. Однак Флобер категорично заперечував це, стверджуючи, що у мадам Боварі немає прототипу. Одного разу він навіть заявив: «Пані Боварі – це я!» Проте зараз на могилі Дельфіни Деламар, крім її імені, є напис «Мадам Боварі».

В 1862 році, після подорожі до Тунісу, завершує історичний роман «Саламбо», над яким працював чотири роки.

Дія відбувається в III ст. до н.е. в Карфагені, де мешкають фінікійці. В основі сюжету – повстання вояків-найманців, яких карфагенські купці ошукали і не виплатили винагороду. Флобер створює приклад історичного роману, який відрізняється від творів В. Скотта і О. Дюма-батька. Автор прагне до достовірності, показуючи історичне минуле, з яким ознайомився з історичних книг, мандруючи місцями подій.

Третій роман Флобера – «Виховання почуттів» (1869).

Він змальовує 30 – 40 роки молодості письменника. Про цей твір автор сказав: «Це книга про кохання, про пристрасть; але таку пристрасть, яка не може існувати зараз, тобто бездіяльну». На перший план виходять почуття, життя героїв, для яких революція 1848 року є лише фоном. Флобер піддає критичному аналізу, засудженню буржуазне суспільство, від якого його «нудить», буденне життя, яке йому «ненависне», як він пише в листі до видавця Лорана-Піша.

Для Флобера «життя таке потворне, що єдиний засіб винести його – це уникати його ж». А уникнути його можна тільки «існуючи в Мистецтві, шукаючи Правду, яка втілена через Красу». Такі пошуки Правди через Красу здійснить в своїй збірці «Квіти зла» поет Шарль Бодлер, продовжить шукати втрачений час життя в Мистецтві Марсель Пруст, рахуючи Флобера своїм літературним вчителем.

В 70-х роках, борючись з банкрутством, депресіями, викликаними смертями рідних та близьких друзів, приступами нервової хвороби, Флобер пише драматичну феєрію «Спокуса Святого Антонія» (1874), роман «Бувар і Пекюше» і збірку «Три повісті» (1877). Остання була дуже схвально прийнята Е. Золя та членами його Меданської групи, які оголосили цей твір шедевром і влаштували автору знаменитий обід. До останньої хвилини життя Флобер працював в своєму кабінеті, де й помер 8 травня 1880 року.

IV. Закріплення набутих знань, умінь, навичок

1). Створення психологічного портрету Флобера за допомогою прикметників, які учні записують в зошит самостійно.

наполегливий, працьовитий, уважний, прискіпливий, рішучий, турботливий, вразливий, правдивий, ненависний...)

Учні зачитують свої роботи за бажанням.

2). Літературна рефлексія

Бесіда з учнями

- Портрет якого літературного героя нагадують прослухані нами описи?

Звичайно, Дон Кіхота.

- Що спільного між цим літературним героєм Сервантеса і письменником

Г. Флобером ви побачили?

Обидва наполегливо боролися зі злом світу – Дон Кіхот списом, а Флобер своїм пером, були добрими і чутливими до чужого горя, страждань, мучились самі, але не відступали від своїх вітряків, щоб врятувати суспільство – Дон Кіхот – від злих велетнів, а Флобер – від морального, духовного падіння.

3). Літературознавчий практикум

Бесіда з учнями

- Які риси реалізму використав Флобер в своїх творах?

(Написання твору на основі реальних подій, критика і аналіз сучасного суспільства)

- Що нового вводить автор в реалістичний метод?

(Принцип об'єктивізму, робить акцент на показі почуттів, дій героїв; зменшує авторську оцінку, щоб читач сам зробив відповідні висновки, натуралістично, без прикрас зображує сцену смерті головної героїні.)

V. Підсумки уроку та оцінювання

VI. Домашнє завдання

Опрацювати статтю підручника про Г. Флобера та його роман «Пані Боварі», написати анотацію до роману, в якій заохотити сучасних читачів прочитати його; скласти усно уявну екскурсію в світ ілюзій Емми Боварі.

Урок № 34

Тема. Конфлікт романтичних ілюзій та дійсності в романі Г. Флобера «Пані Боварі». Сюжет і композиція роману. Зображення суспільства

Мета: визначити особливості сюжету, основний конфлікт, композицію твору; розкрити характер зображення автором французького суспільства 40-х років XIX століття; формувати навички аналізу великого літературного твору; розвивати критичне мислення учнів; виховувати бажання бути особистостями, здатними знайти свій шлях у суспільстві.

Обладнання: портрет Г. Флобера, карта Франції, фотографії видів Нормандії, руанського собору Божої Матері, репродукції картин Е. Моне «Руанський собор», гравюри Г. Доре «Вавілонська вежа».

Тип уроку: комбінований урок.

Моя бідна Боварі в цю саму мить страждає і плаче зразу в двадцяти французьких містечках.

Г. Флобер

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань

1). Учні, розділившись на два варіанти, складають асоціативні кущі «Гюстав Флобер», «Роман «Пані Боварі».

батько лікар		Париж	реалізм	натуралізм	Дельфіна Деламар
Круассе		Руан	судовий процес		
Руанський колеж	Гюстав Флобер	Сорбона	мораль	Роман «Пані Боварі»	простий сюжет
«Саламбо»	виховання почуттів	юридичний факультет	соціальний	побутовий	об'єктивізм

2). Користуючись складеним асоціативним кущем, учні першого варіанту розповідають про Г.Флобера, а другого варіанту – про особливості роману «Пані Боварі».

3). Вчитель робить висновки і оцінює відповіді.

III. Сприйняття та засвоєння нового навчального матеріалу

Повідомлення теми уроку, мети, епіграфу до уроку.

1. Вступне слово учителя.

Роман «Пані Боварі» має підзаголовок «Провінційні звичаї» або в перекладі М. Лукаша «Побут провінції». Дійсно, читаючи цей твір, ми разом з героями мандрували його сторінками французькою Нормандією. Зверніть увагу на карту Франції. Ось Руан, вуличками якого блукала пані Боварі з Леоном, старовинний руанський собор Божої Матері з величезним шпилем, саме там після довгої розлуки зустрілись герої; Тост, де мешкали Шарль і Емма, Берто – батьківщина батечка Руо і його доньки, Дудвіль – там помер старий Боварі після гучної вечірки відставних офіцерів і маленьке містечко біля самого Руана, яке вигадав Г. Флобер – Йонвіль. Його немає і не було ніколи на карті Франції, але автор створив його силою своєї творчої уяви, щоб втілити в ньому всю країну, все суспільство, героїв, які були типовими для 40-х років XIX століття.

Підтвердження цьому слова Г. Флобера, які ми взяли як епіграф до сьогоднішнього уроку.

Запис епіграфа уроку в зошит.

2. Формування вмінь і навичок.

1). Бесіда за запитаннями

- Що ви знаєте про те, як створювався цей роман?

- Чи є у героїв твору прототипи? Хто вони?
- Про що це свідчить?

2). Складання узагальнюючої таблиці «Французьке суспільство в романі «Пані Боварі».

Варіант таблиці

Суспільні типи	Герої в романі
Лікар в провінції	Шарль Боварі
Лікар в місті	Ларив'єр, Каніве
Аптекарь	Оме
Аптекарьша	Пані Оме
Нотаріус	Гійомен, Леон Дюпюї
Бакалійник, лихвар	Лере
Священик, абат	Бурнізьєн
Власниця готелю	Пані Лефрансуа
Фермер	Руо
Мер містечка	Тюваш
Аристократ	Родольф Буланже де ла Юшет
Чиновник, податковий інспектор	Біне
Відставний офіцер	Старий пан Боварі
Слуги	Фелісите, Іполіт, Жюстен
Селянка	Катрина Леру
Безхатько	Сліпий в Руані

3). Коментар учителя.

В творі Флобера французька провінція є своєрідним фоном, на якому відбуваються трагічні події в житті молодої жінки, дружини провінційного лікаря, Емми Боварі. Саме її пошуки щастя в центрі сюжету твору. Але воно виявилось таким неможливим і недосяжним в цій задушливій провінційній атмосфері. Життя Емми перетворилось на низку ілюзій, які розбивались кожен раз в реальності побуту. Саме вони і складають конфлікт роману Г. Флобера. Перш ніж назвати ці ілюзії, з'ясуємо точне значення цього слова.

4). Словникова робота.

Ілюзія – від лат. обман, помилка – це викривлене, хибне сприйняття дійсності.

5). Літературний практикум.

Користуючись текстом роману, знайдіть і выпишіть ілюзії Емми Боварі та їхнє реальне, правдиве відображення в житті у вигляді антонімічних пар.

Ілюзії

Бажання свободи в шлюбі

Прагнення кохання, пристрасті

Мрія про незвичайне життя

Медовий місяць у Швейцарії,

Реалії

Залежність від чоловіка

Розчарування в шлюбі

Буденне провінційне життя

Перебування в Тості

Шотландії

В голові звучить сарабанда

Чує гру шарманки

Марить галасливим життям,
маскарадами

Монотонне існування в
невеличкому містечку

Вишукана їжа

Прості, селянські страви
Погане, бездарне
виконання на старому
фортепіано в будинку
лікаря

Хоче грати в концертних залах

Народжує доньку Бертю

Хоче сина Жоржа

Мріє для дитини колисочку з
рожевим пологом,
мереживний чепчик

Грубий одяг, пошитий
місцевою швачкою

Розкіш помешкання

Тривіальний побут
провінції

Відданий, романтичний герой-
коханець

Зрадник, який керується в
стосунках інстинктами

Набожність

Формальне ставлення до
релігії

Прекрасний зовні і чистий
душею, ідеальний коханець
Леон

Обмежений, безсердечний
кар'єрист

6). Літературознавча довідка.

В романі «Пані Боварі» Флобер співставляє появу нових ілюзій героїні зі зміною її місця проживання: «... кожного разу це було начебто початком нової епохи в її житті.» Тому композиційно твір розділений на три частини – три історії загибелі сподівань Емми:

I Тост – розчарування в шлюбі з Шарлем Боварі;

II Йонвіль – зрадливе ставлення Родольфа до Емми;

III Руан – крах кохання до Леона.

Учні записують в зошит композицію роману.

IV. Узагальнення вивченого матеріалу

1). Висновки вчителя.

Історія пані Боварі – нудний чоловік, два коханці, борги – все це, навіть не дивлячись на трагічний кінець, «звичайно» і «просто», навіть підло. Стендаль, Бальзак, Жорж Санд та інші зарубіжні письменники бачили в цих «підлих» колізіях велику трагедію сучасного їм буржуазного суспільства. Бульварні романісти в свою чергу теж частенько користувались цією темою, але Флобер підходить до неї значно глибше. Історію сімейних зрад він подає як соціальне явище, викриття усього суспільства, яке створило все це своїми законами та звичаями.

2). Узагальнююча бесіда.

- Які ж закони та звичаї провінційного французького суспільства критикує автор?

- Чому Флобер називає Руан – біблійним Вавилоном?

(І вона виливала її на площі, вулиці, бульвари, старовинного нормандського міста, що розгорталося в очах у неї в якусь незмірно велику столицю, – вона ніби в'їжджала в новітній Вавилон.)

3). Розгляньте репродукції картин Е. Моне «Руанський собор». Порівняйте з флоберівським зображенням цієї історичної, релігійної споруди. В чому різниця? Чому?

V. Підсумки уроку та оцінювання

VI. Домашнє завдання

Характеризувати образи Емми Боварі, її чоловіка Шарля Боварі, коханців – Леона Дюпюї, Родольфа Буланже, виписати цитати про них.

Урок № 35

Тема. Еволюція пані Боварі

Мета: охарактеризувати образ головної героїні твору, її чоловіка Шарля Боварі, коханців Леона Дюпюї, Родольфа Буланже; виявити причини її морального падіння; вдосконалювати навички аналізу художнього твору, літературного образу; формувати критичне та аналітичне мислення; виховувати морально-етичні норми поведінки.

Обладнання: тексти роману Г. Флобера «Пані Боварі», репродукції гравюр С. Бродського до роману «Пані Боварі», фрагмент кінофільму «Пані Боварі» (1991 рік, режисер К. Шаброль), маскарадна маска або її зображення, фото карикатури «Флобер, що препарує мадам Боварі. 1869р.».

Разючий контраст між чистою, юною Еммою, якою вона показана під час перших зустрічей з Шарлем і розпусною жінкою, що в жахливих муках закінчила своє безглузде існування, ставав мовби художнім документом процесу морального розпаду людини.

Т. Якимович

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Мотивація навчальної діяльності

Оголошення теми, мети, епіграфу до уроку.

III. Формування вмінь та навичок

1). Вступне слово вчителя, який тримає в руках маскарадну маску або говорить на фоні зображення італійської маски, венеційського карнавалу.

Періодично наша героїня Емма Боварі одягала маску в переносному значенні на своє прекрасне обличчя, щоб обманювати чоловіка, свекруху, батька,

доньку, коханців, оточуючих обивателів. А коли по-справжньому потрапила на реальний руанський маскарад, то зрозуміла, що ніяка маска вже не здатна приховати її справжню суть. Вона стала такою ж блудницею, як і ті жінки легкої поведінки, що бездушно сміялись і танцювали всю ніч. Ця страшна думка, як дзвін в костьолі Сан-Франческо в Венеції, на батьківщині карнавалу, перед початком Великого посту зупиняє двотижнєве маскарадне дійство, змусило Емму вжахнутися самої себе і повернутися з Руану, місця її зрад з Леоном, до Йонвіля, де була її родина. Але врятуватись від розплати за свої гріхи вже нічого їй не допомогло. Чому все так сталося в житті молодой прекрасної Емми? Давайте спробуємо дослідити це на сьогоднішньому уроці. Почнемо з дитинства центральних героїв роману Емми і Шарля Боварі.

2). Літературне дослідження.

Давайте прослідкуємо на прикладі Шарля Боварі і Емми Руо як виховували хлопчиків і дівчаток в середині XIX століття в Франції. Досліди записати у формі тез або плану.

Варіанти записів

Шарль Боварі (Гіперболізована опіка матері, вчить сина читати, писати, співати. Грубе, спартанське ставлення батька. Навчання в Руанському коледжі. Отримавши свободу проживання без батьків, гуляє, грає в доміно, не відвідує навчання, провалює екзамени на звання лікаря. Зізнається матері, боїться покарання батька. За підтримки матері отримує диплом. Мати знаходить йому роботу в м. Тост. Мати одружує з 45-річною заможною, як вона думає, удовою Елоїзою Дюбок.)

Емма Боварі (З дитинства читала романи. В 13 років батько відвозить її на виховання до монастиря урсулінок. Отримує «прекрасну освіту» з точки зору провінції: танцює, знає географію, малює, вишиває, грає на фортепіано, співає, знає романи. В монастирі сприймає релігію формально, читає багато романів, які приносила їй кравчиня. Важко переживає смерть матері. Повертається в Берто на ферму, господарює, але швидко це їй набридло. Сумує, сподівається на щасливий шлюб з Шарлем.)

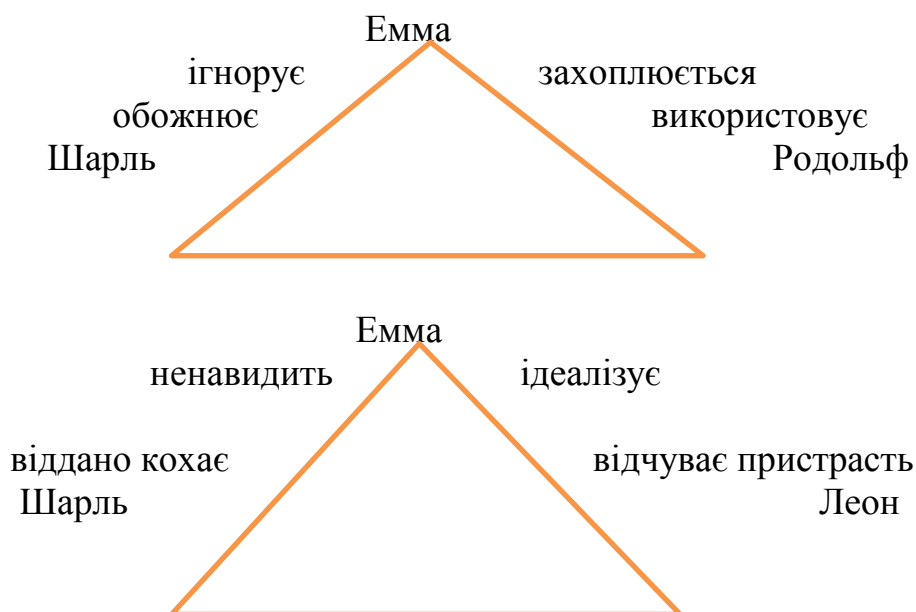
3). Бесіда за запитаннями.

- Які риси характеру сформувались у Емми і Шарля в результаті такого виховання й освіти?
- Чому вони не проявили себе як особистості?
- Які сподівання на шлюб з Шарлем були у Емми?
- Яким було життя Шарля з першою дружиною?
- Чи був він щасливий з Еммою?
- Чи можна назвати шлюб Емми і Шарля дійсно щасливим?
- Чому Емма наважується на адюльтер?

4). Словникова робота

Адюльтер – від фр. *adultere* – подружня зрада.

5). Дослідження любовних трикутників Емми Боварі, які учні самостійно записують у вигляді схем, а потім пояснюють.

6). Словникова робота.

Еволюція – (з лат. мови – розгортання) – процес структурної зміни будь-чого від одного стану до іншого.

Деградація – (з лат. мови – зниження) – поступове погіршення якості, втрата цінних властивостей.

7). Створення психологічного ланцюжка еволюції, деградації Емми Боварі та читання 2 – 3 варіантів.

Мрійлива → сентиментальна → проста → чиста душею → свободолюбива → незвичайна → прекрасна → в очікуванні щастя → розчарована у шлюбі → зневажлива → погана матір → сумуюча → прискіплива до чоловіка → пристрасна → зрадлива → хитра → безсоромна → брехлива → нестримна → депресивна → нервова → дратівлива → святенниця → ненависна → похитлива → самотня → принижена → знеславлена.

8). Перегляд гравюр С. Бродського до роману, фото карикатури.

Порівняйте, як художник передає шлях еволюції Емми. Що має на увазі художник-карикатурист, зображаючи Емму і Флобера, який її препарує на смертному одрі?

9). Перегляд фрагменту сцени смерті Емми Боварі з кінофільму «Пані Боварі».

IV. Закріплення набутих знань, умінь та навичок

1. Висновки вчителя.

Добродушна, відкрита, сільська дівчинка, яка вигадала собі інше, цікавіше, краще життя, яка чекала на появу героя – романтика, про якого читала в романах. А отримала обмеженого, боязливого, простодушного Шарля, самовдоволеного, похитливого аристократа Родольфа, кар'єриста і байдужого міщанина Леона. Ці чоловіки не змогли зробити Емму щасливою, та й вона сама була вражена своїми далекими від життя хворобливими ілюзіями, які привели її до морального падіння і самогубства.

2. Проблемне питання.

Флобер пише історію своєї героїні так, що читач поступово, знайомлячись з твором, все більше зневажає Емму. Але, переживши з нею жахливу натуралістичну сцену смерті, все ж таки починає їй співчувати і задумується, хто зміг би врятувати героїню?

Родина ↔ чоловік Шарль, якби був до неї уважніший
↔ батько, якби більше цікавився життям доньки, її вихованням, освітою
↔ донька, якби Емма її любила
↔ свекруха, якби ставилася з розумінням

Коханці ↔ Леон, якби не бездушність, кар'єризм
↔ Родольф, якби не аристократична пиха, жадібність, черствість

Релігія ↔ якби Емма вірила по-справжньому
↔ якби абат Бурнізьєн краще виконував свій духовний обов'язок

Закон → якби нотаріус Гільйомен не хотів скористатися її складним становищем.

Мистецтво → якби Емма була дійсно віддана музиці.

Громада → якби поставились до пані Боварі з розумінням, а не із засудженням.

3. Порівняйте сюжет твору з аналогічним в українській та світовій літературах.

«Украдене щастя» І. Франко, Л. Толстой «Анна Кареніна», «Гроза» О. Островський, «Дама з камеліями» О. Дюма-син, Е. Золя «Дамське щастя» та інші.

V. Підсумки уроку та оцінювання

VI. Домашнє завдання

Характеризувати образи обивателів, виписати цитати, знайти приклади художньої деталі в тексті роману.

Урок № 36

Тема. **Образи обивателів. Об'єктивний стиль Г.Флобера. Психологічні деталі, прихована позиція автора. Боваризм як суспільно-психологічне явище**

Мета: характеризувати образи обивателів французької провінції; виявити критичне ставлення автора до буржуазії; вдосконалювати навички аналізу художнього твору за допомогою художньої деталі, підтексту; формувати навички аналізу стилю художнього твору; виховувати активну життєву позицію.

Обладнання: роман Г.Флобера «Пані Боварі» в перекладі М.Лукаша. – К., 2015, літографії та малюнки Оноре Домьє.

Тип уроку: комбінований урок.

*Я вдивляюсь у плісняву, що
вкриває душу.*

Г. Флобер

Емма Боварі – це

я.

Г. Флобер

Хід уроку

I. Організаційний момент

Оголошення теми, мети, епіграфів до уроку.

II. Актуалізація опорних знань

1). Вступне слово вчителя.

Картину провінційного життя Франції середини XIX ст. представляють портрети, замальовки типових образів, характерних для того часу. Ми вже називали багатьох із них, визначали їх роль в житті головної героїні Емми Боварі: фармацевт Оме і його дружина, нотаріус Гійомен, податковий інспектор Біне, абат Бурнізьєн, лихвар Лере та багато інших. Ці образи не так широко виписані, як образи центральних героїв, але всі вони доповнюють задушливу атмосферу міщанського провінційного життя.

2). Визначте героя за його портретною характеристикою.

(Вчитель зачитує цитати, а учні впізнають літературний образ, записують його ім'я, професію під номером поданого речення.)

1. Синій сюртук обвисав на його сухорлявій статурі; з-під шкіряного кашкета з зав'язаними на потилиці навушниками й задертим козирком виглядав лисий лоб, удавлений від довголітнього носіння каски. Він носив чорний суконний жилет, волосяний комірець і сірі панталони, у всяку погоду був узутий у добре наваксовані високі чоботи... Жодна волосинка не вибивалася за лінію його рівно підстриженої русявої борідки, що облямовувала, як зелений бордюр клумби, його довгасте, безбарвне обличчя з маленькими очима й горбатим носом. Він досконало знав усі картярські ігри, був завзятим мисливцем і мав прегарний почерк; дома він завів токарний верстат, виточував знічев'я кільця на серветки і захаращував ними всю квартиру із захопленням митця і егоїзмом буржуа. (с.85) *(Податковий інспектор Біне)*

2. Кладовищенський сторож, він же гробокоп і паламар при церкві, маючи подвійні доходи з покійників, засаджує, крім того, вільну площу картоплею. Але та грядка з року в рік вужчає, і коли в містечку лютує пошесть, старий не знає, чи йому радіти покійникам, чи сумувати, риючи все більше могил. «Ти годуєшся мертвяками», – сказав йому якимось кюре. (с.82) *(Паламар Лестібудуа)*

3. ... був вічно завалений справами, носив окуляри в золотій оправі, білу краватку і руді бакени і не розумів нічогісінько в душевних тонкощах, хоч і хизувався чепуркуватими англійськими манерами. (с.109) *(Нотаріус Гійомен)*

4. ...це була істота сумирна, як ягниця, і найкраща дружина на всю Нормандію; вона весь час клопоталася своїми дітьми, батьком, матір'ю, двоюрідними братами та сестрами, співчувала горю ближнього, вела своє господарство абияк і не визнавала корсетів. Але вона була така вайлувата в рухах, така нудна в розмові, така вульгарна на вигляд і така убога духом ... хоч їй було тридцять років... (с.109) *(Аптекариша пані Оме)*

5. З блискучим красномовством розводився він про ароматичні речовини, м'ясні відвари, соуси і желатин. В голові в нього було більше рецептів, ніж слоївків у аптеці, він чудово вмів варити варення, готувати маринади й смачні наливки. Він знав усі новітні винаходи в галузі економічних плиток, всілякі способи зберігати сири й підсолоджувати прокислі вина. (с.110 – 111) *(Аптекарь Оме)*

6. Гасконець родом, він перевернувся на нормандця і поєднував нестримну балакучість південця з хитрою обачністю північанина. Його опасте, м'яке й безбороде обличчя, здавалось, було скупане в ріденькому виварі лакриці, а сива шевелюра робила ще виразнішим жорсткий блиск маленьких чорних очей. Ким він був раніше, ніхто гаразд не знав: хто говорив – мандрівним крамарем, а хто – мінійлом у Руто. Достеменно було відомо тільки одне: він міг робити в голові такі складні обрахунки, що сам Біне дивом дивувався. Він був надмірно ввічливий, чи скоріше догідливий, і завжди тримався злегка зігнувшись, ніби кланявся чи запрошував когось до крамниці. (с.116 – 117) *(Крамар і ляхвар Лере)*

7. Проміння призахідного сонця било йому просто в обличчя, і ластикова сутана, лиснюча на ліктях і обтріпана знизу, здавалася світлішою. На широких грудях вздовж ряду гудзиків тягнулись плями від жиру й тютюну; особливо

густо було їх нижче стоячого комірця, на який складками звисало його червоне воло. Обличчя його було вкрите буйним жовтуватим ластовинням, яке щезало в шорсткій щетині сивіючої борідки. Він щойно встав од обіду і гучно сопів. (с.127) *(Абат Бурнізьєн)*

8. Тоді з екіпажа виліз пан у куценькому фракку, гаптованому сріблом, лисий спереду, з зализнями на тімені; його землистого кольору обличчя мало надзвичайно благодущний вигляд. Придивляючись до людей, він мружив свої великі очі з припухлими повіками, задерши вгору гострого носика і посміхаючись запалим ротом. Другий відповів йому чемними вітаннями, гість заявив, що почуває себе збентеженим; так стояли вони лице в лице, мало не торкаючись лобами, а навколо товпилися члени журі, муніципальні радники, почесні громадяни, національна гвардія і публіка. Притискаючи до грудей маленьку чорну трикутку, перший усе повторював свої поздоровлення, а другий, зігнувшись в дугу, і собі усміхався, не знаходив слів, заникувався і все запевняв про свою відданість монархії та дякував за честь, яку явили Йонвілю. (с.159-160)

(Перший – радник префектури пан Льєвен, другий – мер Йонвіля пан Тюваш)

9. ...вийшла низенька бабуса – якась ніби скорчена у своїй убогій одежині. Вона була запнута широким синім фартухом і взута в грубі дерев'яні черевики. Худе обличчя, облямоване чепчиком без оборки, взялося дрібними зморшками, як печене яблуко, а з рукавів червоної кофти виглядали довгі руки з вузлуватими суглобами. Від гризучого порошу на токах, від їдкої золи в жлукті, від масної овечої шерсті її руки так зашкарубили, порепалися, огрубіли, що здавалися брудними, дарма що бабуса довго полоскала їх у чистій воді... (с.171)

(Селянка Катріна Леру)

10. Його завжди можна було бачити на площі, як він скакав навколо возів, налягаючи на коротшу ногу. Здавалось, вона була навіть сильніша від нормальної ноги. Від постійної роботи вона ніби набула високих моральних якостей – терпіння та енергії, і коли ... доводилося виконувати якусь важку роботу, він спирався переважно на калічну ногу. (с.201) *(Конюх, трактирний служник Іполіт)*

3). Учні зачитують свої відповіді та доповнюють характеристику цих образів матеріалом домашньої роботи.

III.Формування знань, умінь, навичок

1). Коментар вчителя. Загальну картину провінційного життя Йонвіля яскраво доповнює виставка сільського господарства. Вона завершується обідом – своєрідним апогеєм ницості і бездушності буржуа.

2). Коментоване читання (частина II, глава VIII).

- Яке враження у читача справляють промови радника та мера?
- Що відбувається під час нагородження?
- Чим завершується виставка?
- Які риси міщан виявляє їхня огидна поведінка під час святкового обіду?

3). Розгляньте малюнки О. Домье, доберіть до них відповідні літературні персонажі з роману Г. Флобера «Пані Боварі».

4). Літературознавчий коментар.

Аналізуючи об'єктивність стилю Флобера, ми підкреслювали його намагання показати в першу чергу внутрішній світ персонажів через психологічну деталь, підтекст, внутрішній монолог, а не відкрито виразити свою авторську оцінку.

5). Наведіть приклади психологічних деталей, які використовує автор в романі, розкрийте їхній підтекст.

Деталь	Підтекст
Очі Емми «карі, аж ніби чорні, вони дивилися на вас з-під довгих вій щиро, сміливо і довірливо»	Відкрита, чиста душа Емми
Білі, трохи сухорляві руки Емми «Проте руки в дівчини були не дуже гарні – не досить білі й трохи сухорляві»	Міщанське походження героїні
Букет флердоранжу з весілля Шарля і Елоїзи Дюпок та вінчальний букет Емми і Шарля	Символ сімейного щастя, шлюбу, який обірвався зі смертю першої дружини Шарля Боварі – його винесли на горище. Перед від'їздом до Йонвіля Емма, перебираючи речі в шухляді, вколола палець дротом від її весільного букета. Він пожовтів, обтріпався, так як і їхній шлюб з Шарлем. Вона жбурнула букет

Портсигар на дорозі з Воб'єссара, який належав віконту.

М'які чобітки Родольфа, які він одягає на побачення з Еммою.

Брудні чобітки Емми

в вогонь – передчуття загибелі їхнього з Шарлем шлюбу.

Ілюзія Емми щодо аристократичного, вищого світу. Вона дарує такий самий портсигар Родольфу.

Символ розкішного, аристократичного життя Родольфа Буланже.

Бруд, який з'явився в житті героїні через її зради чоловікові.

6). Визначення поняття «боварізм».

Літературознавчий коментар вчителя.

Одного разу, коли Флобер намагався пояснити причини написання ним цього роману, письменник сказав: «Емма Боварі – це я». Звичайно, не в прямому сенсі цього виразу. Автор мав на увазі, що його героїня внутрішньо схожа на нього, є своєрідним жіночим відображенням його чоловічої душі, яка завжди прагнула романтики, екзотики, незвичайного, бурхливого життя, а в реаліях – скромне життя затворника в Круассе. Французькі критики назвали явище, де люди живуть у світі мрій, уявляють себе іншими, ніж вони є насправді – «боварізм». Вилікуватись, позбутись його можна, якщо свідомо відмовитися від ілюзій, подивитись на світ і на себе реально, оцінити об'єктивно і в такий спосіб врятуватись від вульгарного світу, здобути бажаний спокій. Флобер лікувався від власного «боварізму» створюючи роман, де показав крах ілюзій на фоні суспільства людей кольору плісняви з сірими душами.

IV. Підсумки уроку та оцінювання

V. Домашнє завдання

Написати міні-твір «Чи є актуальним явище «боварізму» для нашого часу, в суспільстві кольору...?»

Урок № 37

Тема уроку. Національна своєрідність російського роману XIX століття

Мета уроку: повторити основні риси поетики реалізму; ознайомити з національною своєрідністю російського роману XIX століття; розвивати критичне мислення, пам'ять, творчу уяву, вміння й навички дослідницької роботи в групі; виховувати інтерес та повагу до літературних традицій народів світу, любов до художнього слова, естетичний смак, моральні якості.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу.

Форма проведення уроку: урок-дослідження.

Обладнання: презентації учнів, відеоматеріали уроку: уривки художніх, анімаційних фільмів, знятих за мотивами творів І. А. Гончарова, І. С. Тургенєва, М. Є. Салтикова-Щедріна; картки з висловами письменників та їхніх героїв.

Хід уроку

І. Актуалізація знань та умінь учнів

Прокоментуйте основні риси поетики реалізму

- Дослідницьке спрямування літератури
(Письменник повинен розумітися на науці й науковій методології мислення – спостереження, вивчення та аналіз дійсності)
- Відмова від поділу життєвих явищ
(Відповідність зображення дійсності, що сприймається як єдине й водночас суперечливе ціле, у якому поєднується і переплітається високе й низьке, трагічне й смішне, прекрасне й потворне)
- Універсальність історизму
(Однаковою мірою охоплює як людину – її внутрішній світ і характер, так і зовнішній світ – її життєве середовище)
- Аналітичне зображення людини в соціумі
(Розкриття діалектичного взаємозв'язку характерів і соціального середовища)
- Автор-деміург
(Створений автором художній світ поставав у всеосяжному висвітленні й витлумаченні свого творця)
- Індивідуальний стиль письменника
(Непідвладний готовим моделям і формам, вільний у доборі виражальних засобів, відповідних зображуваним явищам)
- Роман – універсальний прозовий жанр

(Найбільш придатний до художнього освоєння буржуазної «прозаїзації» життя та його адекватного зображення)

- Диференційованість реалістичної літератури
(Існували істотно відмінні види реалістичної літератури, що тяжіли до відображення дійсності в її національній специфіці)

II. Мотивація навчальної діяльності учнів

Про національну своєрідність російської літератури XIX століття та новаторство російського роману ми дізнаємось більше на сьогодні на уроці.

III. Оголошення теми і мети уроку

IV. Вивчення нового матеріалу

1. Пояснення вчителя

Російська література XIX століття охоплювала всі сфери громадського й духовного життя країни, прагнула дати відповіді на всі нагальні питання тогочасної дійсності. Прозі цього історичного періоду були властиві інтелектуалізм, глибокий соціальний аналіз, психологізм, занепокоєність проблемами сенсу життя, призначення людини. Література стала художнім вираженням моральної філософії. Проте, заглибленість російської класичної літератури в національні проблеми не виключала її інтересу до загальнолюдських світових питань.

Російські письменники мали власну позитивну програму впливу на реальність, що ґрунтувалась подекуди на ідеях та принципах утопічного характеру. Духовно-естетичною домінантою їхньої творчості була зосередженість на людині та людських цінностях.

В процесі трансформації жанрової системи реалістичної літератури російський роман XIX століття набуває особливих, властивих лише йому ознак, до яких належить масштабність та глибокий психологізм. Письменники прагнуть охопити й відтворити динаміку широкого простору життя людини й суспільства, осмислити провідну роль народу в історії, показати живий, нерозривний зв'язок долі людини з долею її народу, і вкотре звернутися до вічного питання про сенс людського буття.

По-новому трактується й проблема «людина і середовище». Російські романісти, не відкидаючи певної залежності героя від зовнішніх обставин життя, разом з тим прагнуть зобразити його як свідому активну особистість, що готова взяти на себе відповідальність за власні дії, за весь народ і навіть за все людство. Герой російських романів не прагне власного благополуччя. Навпаки, він здатний пожертвувати ним заради високої, благородної мети.

1. Презентація дослідницьких робіт домашніх груп учнів на тему: «Панорама російської прози другої половини XIX століття»

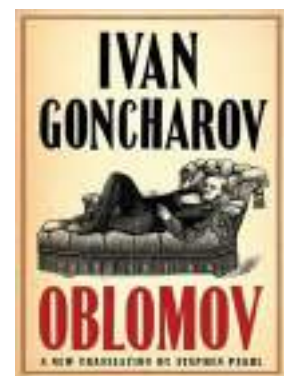
Повідомлення I групи

Іван Олександрович Гончаров
1812 р. -1891 р.

І. О. Гончаров відомий насамперед як автор трьох романів: «Звичайна історія» (1847), «Обломов» (1859), «Урвище» (1869). Сам письменник визначав ці твори як одне ціле, наголошуючи, що «...вони пов'язані однією загальною лінією, однією послідовною ідеєю». Цю ідею Гончаров сформулював так: «боротьба зі всеросійським застоєм», заклик до «живої справи».

Найбільш значущим твором письменника є роман «Обломов», у якому зображується процес прилучення до реального життя головного героя поміщика Іллі Ілліча Обломова.

Письменник у творі зосереджує увагу не стільки на змалюванні подій, скільки на розкритті причин, за яких «загинув, пропав ні за що» наділений розумом і витонченою, доброю, «голубиною» душею головний герой роману.

І. А. Гончаров зосереджує увагу читача на тому, що характер Іллі Ілліча формувався під впливом бездіяльного, сонного існування родового маєтку його батьків, де до праці ставилися, як до покарання, а головною справою існування була турбота про їжу. Життя Обломовки — це ідеалістичне, спокійне «переповзання з одного дня в інший», з однієї пори року в іншу, бажання змахнути з душі всілякі переживання та хвилювання і водночас — заглибленість у світ казки й фантастичних марновірств.

«Обломовщина» трактується автором як морально-психологічне явище, що має соціальні корені. «Я — пан», — говорить Обломов. Саме «панством» і «філософською нудьгою», відсутністю високого гуманного ідеалу в житті пояснюються в романі лінощі й апатія головного героя, швидке згасання благородних поривань і планів, втілення яких вимагає напруження волі й сил.

Не розбудив до діяльного життя Іллю Ілліча і його давній друг Андрій Штольц, діяльний буржуа. Раціоналіст, підприємець «необхідна» і «корисна» державі людина, Штольц задуманий автором як антипод Обломова.

Письменник, зображуючи сучасний йому стан речей у Росії 50-х років XIX століття, не береться визнати правоту одного з представлених типів персонажів. Він залишає це право за читачем. Саме читач має визначити — за Обломовими чи Штольцями майбутнє Росії?

🌈 Перегляд уривку художнього фільму «Декілька днів з життя Обломова» (реж. М. Михалков, 1979 р.)

🌈 Прокоментуйте висловлювання Іллі Ілліча Обломова. Чи погоджуєтесь ви з ним? .

- «...Некоторым ведь больше нечего и делать, как только говорить. Есть такое призвание.»
- «...Все это мертвецы, спящие люди, хуже меня, эти члены света и общества! ...Разве это не мертвецы? Разве не спят они всю жизнь сидя? Чем я виноватее их, лежа у себя дома...»
- «...Дела-то своего нет, они разбросались на все стороны, не направились ни на что. Под этой всеобъемлемостью кроется пустота, отсутствие симпатии ко всему!..»
- «...жизнь есть поэзия. Вольно людям исказить ее!..»
- «...самолюбие – соль жизни!..»
- «...Или я не понял этой жизни, или она никуда не годится...»
- «..Трудно быть умным и искренним в одно время, особенно в чувстве...»
- «...Любовь – претрудная школа жизни!..» «...Разве любовь не служба?..»

🌈 Повідомлення другої групи

Іван Сергійович Тургенєв
1818 р. – 1883 р.

Перу І.С. Тургенєва належать шість романів, найвідоміший з яких соціально-психологічний роман «Батьки і діти» (1862). Він є живий відгуком на події 60-х років XIX століття в Росії: загострення розбіжностей у поглядах лібералів-реформаторів (дворян) і радикальних демократів-бунтівників (різночинців) напередодні скасування кріпосного права.

Головний герой роману різночинець Євгеній Базаров називає себе «нігілістом». Він доводить своїм опонентам, представникам старшого покоління дворян-лібералів братам Кірсановим, необхідність і корисність повного заперечення, аж до «вічних істин», «принципів», держави, релігії, влади. Гострі, афористичні висловлювання Базарова спонукають до суперечок своєю категоричністю і парадоксальністю:

- *«Природа не храм, а мастерская, и человек в ней работник»;*
- *«...хороший химик в двадцать раз полезнее любого поэта»;*
- *Рафаель «гроша медного не стоит»;*
- *«...наука существует только как знание, ремесло; а науки в общем смысле не существует вообще...»;*
- *«Наше дело место расчистить, а строить будем потом».*

Посилює загальну трагічну сутність образу головного героя драматична історія кохання і дружби в романі. У фіналі твору Базаров, помираючи від зараження крові, виявляє надзвичайну непохитність духу, викликає почуття поваги, набуває величі.

Ставши першим літописцем такого явища в російській дійсності, як нігілізм, І. С. Тургенєв показав, що нігілістична філософія приховує в собі велику небезпеку. Беззастережне несприйняття минулого, заперечення ідеї спадкоємності поколінь призводить до руйнування історичних зв'язків суспільного життя в цілому.

🎬 Перегляд уривку художнього фільму «Батьки і діти»
(реж. В. Нікіфоров, 1983 р.)

«Мозковий штурм»

- Чи існує, на вашу думку, нігілізм сьогодні? У чому він виявляється?
- Небезпечний чи корисний він для сучасних українців ?

Повідомлення III групи

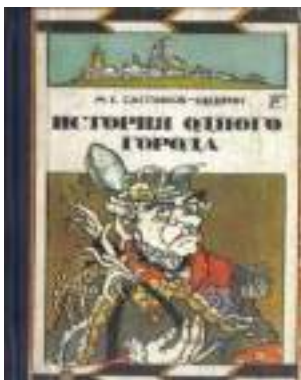
Михайло Євграфович Салтиков-Щедрін

1826 р. – 1889 р.

Рідкісний і своєрідний сатиричний дар М. Є. Салтикова-Щедріна порівнюють з талантом Джонатана Свіфта. Гостре слово письменника стало інструментом дослідження історичних і соціальних суперечностей життя кріпацької та посткріпацької Росії XIX століття.

Соціально-психологічний роман «Пани Головлєви» (1875-1880) змальовує процес морального і соціального краху дворянської родини, яка з покоління в покоління накопичувала «негативну енергію» бездіяльності, паразитичного існування, пияцтва, що врешті призвело до вимирання роду Головлєвих. Створений Салтиковим-Щедріним образ «російського Тартюфа» Іудушки Головлєва став класичним символом лицемірства й марнославства.

Відомий сатиричний роман письменника «Історія одного міста» (1869 –1870) відзначається масштабністю філософських і соціологічних узагальнень.

Іноді цей твір називають гротескним, оскільки в гротеск у ньому виступає ефективним засобом зображення художнього часу й простору, образів «градоначальників». Роман, за словами самого автора, — це не «історична сатира» на Російську державу та її правителів. Ідеться про явища, характерні для різних епох і будь-яких країн, адже в романі створено узагальнений символічний образ типу державності, який ґрунтується на деспотизмі, насильстві, пригноблені особистості.

🌈 Перегляд уривку анімаційного фільму «Історія одного міста. Органчик» (Реж. В. Караваєв, 1991 р.)

🌈 «Займи позицію»

Розташуйте висловлювання М. Є. Салтикова-Щедріна в порядку найбільшої для вас значимості. Свій вибір обґрунтуйте.

- *Литература и пропаганда – это одно и то же.*
- *Просвещение внедрять с умеренностью, по возможности избегая кровопролития.*
- *Везде литература ценится не на основании гнуснейших ее образцов, а на основании тех ее деятелей, которые воистину ведут общество вперед.*
- *Нельзя сразу перевоспитать человека, как нельзя сразу вычистить платье, до которого никогда не прикасалась щетка.*
- *Талант сам по себе бесцветен и приобретает окраску только в применении.*

V. Рефлексія

«Мікрофон»

На уроці я дізнався/лась про ...

Справжнім відкриттям для мене стало...

Я пораджу своїм друзям...

VI. Підбиття підсумків уроку

VII. Домашнє завдання

Підготувати добірку відомих висловів Ф. М. Достоевського.

Повідомлення про життя і творчість Ф. М. Достоевського.

Дослідити українське коріння Ф. М. Достоевського.

Урок № 38

Тема. Значення Ф. М. Достоевського для розвитку соціально-філософського та психологічного роману. Наслідування митцем традицій М. В. Гоголя

Мета: закріпити знання про національну своєрідність російського роману ХІХ століття; поглибити знання про жанрові різновиди роману, визначити внесок Ф. М. Достоевського в розвиток російського соціально-філософського та психологічного роману; дослідити наслідування письменником традицій М.В. Гоголя; виховувати інтерес та повагу до літературних традицій народів світу, любов до художнього слова, естетичний смак, високі моральні якості.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу.

Форма проведення уроку: урок – лекція з елементами дослідження.

Обладнання: відеоматеріали уроку: декламація вірша «Божий дар» Ф. М. Достоевського; учнівська презентація «Життєвий і творчий шлях Ф. М. Достоевського»; таблиця «Внесок Ф.М. Достоевського у розвиток жанру психологічного і соціально-філософського роману».

Хід уроку

І. Актуалізація знань та умінь учнів

Перевірка домашнього завдання

1. Відомі вислови Ф.М. Достоевського

- *Свобода проявляється не в умінні стримувати себе, а в умінні собою володіти.*
- *Життя задихається без мети.*
- *Припинити читати книги — значить перестати мислити.*
- *Щастя не в комфорті, воно здобувається стражданням.*
- *Потрібно зовсім мало, щоб знищити людину: варто лише її переконати, що справа, якою вона займається, нікому не потрібна.*
- *Друже, пам'ятай, що мовчати добре, безпечно і гарно.*
- *Людина він розумна, але для того, щоб чинити розумно, одного розуму замало.*
- *Дивовижно, що може зробити з людською душею один промінь сонця!*
- *Душа зіплюється дітьми.*
- *Хто захоче приносити користь, зможе зробити це навіть із зв'язаними руками.*
- *Краса врятує світ.*

- *Не засмічуйте свою пам'ять образами, а то може статися, що там просто не залишиться місця для прекрасних миттєвостей.*
- *Той, хто бажає побачити живого Бога, хай шукає його не в пустому небосхилі власного розуму, а в людській любові.*
- *Кожна людина відповідальна перед усіма людьми, за всіх людей і за все.*
- *Милосердя є найвища форма людського існування.*
- *Головне в людині — не розум, а те, що керує ним: характер, серце, добрі почуття, передові ідеї.*
- *Хто легко втрачає повагу до інших, той передусім не поважає себе.*
- *Я не можу уявити ситуацію, щоб коли-небудь не було чого робити.*
- *Поганий знак, коли перестають розуміти іронію, алегорію, жарт.*
- *Любов настільки всесильна, що перероджує й нас самих.*
- *Учіться і читайте. Читайте книги серйозні. Життя зробить решту.*
- *Нема щастя в бездіяльності.*

II. Мотивація навчальної діяльності учнів

Творча спадщина російського письменника XIX століття Федора Михайловича Достоевського відома у всьому світі. За природою свого індивідуального таланту митець увійшов в історію літератури як художник трагедійний, безмежно чутливий до найтонших людських переживань.

Більше дізнатися про Достоевського як особистість, романіста допоможе нам сьогоденний урок.

III. Оголошення теми і мети уроку

IV. Вивчення нового матеріалу

1.Бесіда

- Який з висловів Ф. М. Достоевського вразив вас найбільше? Свій вибір обґрунтуйте.
- Які моральні принципи й переконання, на вашу думку, були притаманні письменнику як особистості?
- Які з них імпонують особисто вам? Свій вибір обґрунтуйте.
- Прослухайте вірш «Божий дар» Ф.М. Достоевського. Чи був, на вашу думку, письменник віруючою людиною? Свою думку обґрунтуйте.

<https://www.youtube.com/watch?v=Y8WBfuLWxuc>

Крошку-Ангела в сочельник
Бог на землю посылал:
«Как пойдешь ты через ельник,—
Он с улыбкою сказал, —
Елку срубишь, и малютке
Самой доброй на земле,
Самой ласковой и чуткой
Дай, как память обо Мне».
И смутился Ангел-крошка:
«Но кому же мне отдать?

Все кичатся друг пред другом,
Каждый хвалит сам себя,
На соперника с испугом
Или с завистью глядя.
И на улицу, понурясь,
Ангел вышел... «Боже мой!
Научи, кому бы мог я
Дар отдать бесценный Твой!»

И на улице встречает

Как узнать, на ком из деток
Будет Божья благодать?»
«Сам увидишь», – Бог ответил.
И небесный гость пошел.
Месяц встал уж, путь был светел
И в огромный город вел.

Всюду праздничные речи,
Всюду счастье деток ждет...
Вскинув елочку на плечи,
Ангел с радостью идет...
Загляните в окна сами, –
Там большое торжество!
Елки светятся огнями,
Как бывает в Рождество.

И из дома в дом поспешно
Ангел стал переходить,
Чтоб узнать, кому он должен
Елку Божью подарить.
И прекрасных и послушных
Много видел он детей. –
Все при виде Божьей елки,
Всё забыв, тянулись к ней.

Кто кричит: «Я елки стою!»
Кто корит за то его:
«Не сравнишься ты со мною,
Я добрее твоего!»
«Нет, я елочки достойна
И достойнее других!»
Ангел слушает спокойно,
Озирая с грустью их.

Ангел крошку, – он стоит,
Елку Божью озирает, –
И восторгом взор горит.
«Елка! Елочка! – захлопал
Он в ладоши. – Жаль, что я
Этой елки не достоин
И она не для меня...

Но неси ее сестренке,
Что лежит у нас больна.
Сделай ей такую радость, –
Стоит елочки она!
Пусть не плачется напрасно!»
Мальчик Ангелу шепнул.
И с улыбкой Ангел ясный
Елку крошке протянул.

И тогда каким-то чудом
С неба звезды сорвались
И, сверкая изумрудом,
В ветви елочки впились.
Елка искрится и блещет, –
Ей небесный символ дан;
И восторженно трепещет
Изумленный мальчуган...

И, любовь узнав такую,
Ангел, тронутый до слез,
Богу весточку благую,
Как бесценный дар, принёс.

1854

- Чи хотіли б ви дізнатись про цю людину більше? Чому?
- Чи могла б вас зацікавити творчість цієї людини? Свою думку обґрунтуйте.
- 2. Повідомлення підготовлених учнів про життя і творчість
Ф.М. Достоевського. (Учні класу в ході розповіді створюють в робочих зошитах хронологічну таблицю життя і творчості митця)

1821 р. – 1881 р.

Федір Михайлович Достоевський народився 30 жовтня (11 листопада) 1821 року в Москві в багатодітній родині лікаря. Сім'я майбутнього письменника належала до давнього збіднілого дворянського роду.

Усвідомлення особливої суспільної ролі літератури сформувалося в Достоевського під час навчання в петербурзькому Інженерному училищі. Вихованці цього закладу здобували знання не лише в технічній та воєнно-інженерній галузях, а й з гуманітарних наук. Крім спеціальних (геометрія, фортифікація), викладались курси французької мови, вітчизняної та світової історії, російського красного письменства. Першою вдалою спробою пера став переклад бальзаківської «Ежені Гранде» (1844).

Військово-інженерна кар'єра не приваблювала літератора-початківця, тому, вийшовши у відставку в чині поручика, Достоевський розпочинає нове життя, цілком присвятивши себе літературній діяльності. Перший роман – «Бідні люди», – надрукований 1846 року в альманаху «Петербурзький вісник», приніс йому славу і визнання.

Цей твір розгортає перед читачем літопис зворушливої дружби-любви літнього департаментського чиновника, скромного переписувача службових паперів Макара Олексійовича Девушкіна і бідної молодої швачки Вареньки Добросолової. Уперше в російській літературі «маленька людина» була зображена не зневаженою та приниженою бідністю, а гордою, сповненою гідності й самоповаги особистістю.

Повісті «Двійник» (1846) і «Господиня» (1847), що з'явилися відразу після «Бідних людей», розчарували літературну критику, яка побачила в них надуманість проблем і ситуацій (у «Двійнику», наприклад, змальовується

хворобливе самолюбство, розлад психіки, божевілля героя), а також переважання «фантастичного» колориту.

Усе це, на думку, критиків, не відповідало специфіці й завданням реалізму. Насправді літературно-естетична програма Достоевського передбачала звернення до широкого спектра складних і душевних проблем, у тому числі й до істотно важливої проблеми «двійництва», яка є однією з основних у творчості письменника. Що ж до ролі «фантастичного» елементу в структурі реалістичного роману, то й тут Достоевський виявив неординарність художнього мислення, вважаючи, що «фантастичне» зовсім не суперечить реалізму, а є для письменника-психолога ефективним засобом зображення гострих життєвих ситуацій, гротескних характерів і незвичайних станів особистості.

З 1847 року Ф. М. Достоевський став відвідувати зібрання таємного гуртка М.В. Петрашевського, де обговорювались питання прогресивного розвитку Росії, зокрема звільнення селян від кріпацтва та перебудови суспільного життя на соціалістичних засадах.

У 1848 році гурток було розкрито. Ф.М. Достоевського, разом з іншими членами гуртка, заарештовано і засуджено до страти. За секунду до виконання вироку розстріл було замінено на каторжні роботи.

Моральні й фізичні страждання Федора Михайловича посилюються ще й тим, що на каторзі він змушений спілкуватися з карними злочинцями: вбивцями, гвалтівниками, злодіями. В'язниця, каторга, сибірське заслання, солдатська служба в арештантських ротах забрали в письменника дев'ять років життя й підірвали здоров'я.

Завдяки клопотанням рідних і друзів наприкінці 1859 року Достоевський повертається до Петербурга, де розпочинається новий період

його творчої діяльності. Разом з братом Михайлом письменник започатковує видавництво часописів «Час» (186 – 1863) та «Епоха» (1864 – 1865). В цей час Федір Михайлович здійснює ряд закордонних поїздок: відвідує Францію, Англію, Італію, результатом яких стало «переродження переконань» митця. Розчарування в західних буржуазно-капіталістичних цінностях і вдумливе читання Біблії сформували його нове світосприйняття, що спиралось не на революційному, а на релігійно-моральному удосконаленні законів суспільного життя і людської особистості зокрема.

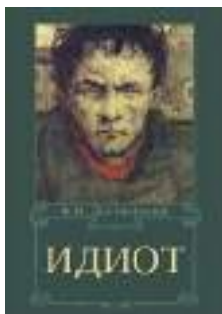

У 1864 році Ф.М. Достоевський пише повість «Записки з підпілля», що посідає особливе місце не лише у творчості письменника, а й у світовій літературі. Це повість-сповідь, монолог високого емоційного напруження, створений у стилі «потoku свідомості» героя. Вперше з такою силою в літературі було зображено антигероя (носія антиморальних принципів) – тип особистості, який став характерним для історичного життя Росії та Західної Європи XIX.

«Записки з підпілля» стали своєрідним прологом до «великого п'ятикнижжя» – романів «Злочин і кара» (1866), «Ідіот» (1869), «Біси» (1872), «Підліток» (1875), «Брати Карамазови» (1879 – 1880).

Роман «Злочин і кара» був новим у тогочасній світовій літературі типом ідеологічного роману, в якому всі сюжетні лінії ведуть до розкриття особистості злочинця і тих ідей, під впливом яких він діяв.

У романі «Ідіот» створено образ «позитивно прекрасної людини», морального ідеалу особистості.

Роман «Біси» є непримиренною критикою й засудженням політичного екстремізму, анархізму та вседозволеності. Ще до появи теорії Ніцше про «сильну людину», яка стоїть над суспільством і зневажає його юридичні й моральні закони, Достоевський показав згубну силу таких ідей.

У романі «Підліток» зображено процес формування характеру, життєвого становлення особистості і духовного прозріння гімназиста Аркадія Долгорукого, що відбувається на тлі пристрастей, обману, лицемірства та корисливості світу дорослих.

У романі «Брати Карамазови» втілено близьку серцю Достоевського тему «відновлення» загиблої людини, його роздуми над історичною долею Росії та всесвітніми шляхами людської цивілізації.

У 1867 році Федір Михайлович Достоевський одружився зі своєю стенографісткою Ганною Сніткіною, яка стала для нього не лише люблячою дружиною, але й близьким і відданим другом. У Федора Михайловича і Ганни Григорівни народилось четверо дітей – Софія, Любов, Федір і Олексій. Двоє з них – Софія та Олексій – померли в дитячому віці. Син Федір продовжив справу батька і став письменником.

У 1867 році, щоб позбавитися кредиторів, сім'я Достоевських надовго виїхала до Західної Європи. Лише наприкінці 1871 року, після того, як письменникові вдалося частково сплатити борги, він з родиною зміг повернутися до Петербурга.

Федір Достоевський помер 28 січня 1881 року від прогресуючої хвороби легенів через кілька місяців після свого полум'яного виступу в пам'ять О. Пушкіна.

Дружина Федора Михайловича, Ганна Григорівна Сніткіна, до кінця своїх днів зберігала вірність чоловікові: вона видала повне зібрання творів Достоевського, відкрила школу його імені, публікувала свої спогади про нього, просила друзів, щоб ті склали детальну біографію Федора.

Творча спадщина Ф.М. Достоевського складається з великої кількості геніальних творів. Крім згаданих вище романів перу митця належать «Прийняті і зневажені» (1861) і «Гравець» (1866), повісті та оповідання («Білі ночі» (1848), «Неточка Незванова» (1848), «Село Степанчиково та його мешканці» (1859), «Записки з мертвого дому» (1860) та ін.), публіцистичні твори («Петербурзький літопис» (1847), «Вирок» (1880), «Пушкін» (1880) та

ін.), щоденники, вірші («На європейські події 1854 року» (1854), «На коронацію і досягнення миру» (1856), «Боротьба нігілізму з чесністю» (1864-1873) та ін.)

Українське коріння Ф. М. Достоевського

Відомо, що предки Достоевського тривалий час жили на Волині. Далекий предок письменника, Данило, 1506 р. отримав у володіння село Достоево на теренах Пінщини. Від назви цього села й пішла назва роду Достоевських. Нині воно знаходиться у складі Іванівського району Брестської області Республіки Білорусь. Проте, це не білоруська, а українська етнічна територія. Саме ж Достоево знаходиться неподалік кордону України й Білорусії. У ньому нині організовано музей Достоевського, також у цьому селі є пам'ятник письменнику.

Однак, насправді, предки Достоевського мешкали не стільки в Достоеві, скільки на Волині, якщо точніше – на Ковельщині. Саме тут у 70-х роках XVI століття мешкав якийсь Феодор Достоевський, який служив у князя Андрія Курбського.

Близько 1664 року в селі Секунь (неподалік Ковеля) згадується ще про одного Достоевського. 1775 року Достоевські продали свої маєтності на Ковельщині. Тоді прадід Федора Достоевського, Григорій Гомерович, перебрався до Янушполя, де став греко-католицьким (уніатським) священником. Два його сини теж стали священниками. Один з них, Андрій, дід письменника, служив у селі Війтівці (поблизу міста Немирів Вінницької області) на Поділлі, у 1782 – 1820 роках йому довелося перейти з унії в православ'я. Його син Лев також служив у Війтівцях священником. Інший син, Михайло, батько письменника, теж готувався до священницької кар'єри. Він навчався в Подільській семінарії в Шаргороді. Але звідти його як одного з найкращих учнів відправили вчитися в Медико-хірургічну академію в Москву, де він і осів.

Хтось із предків, можливо це був його дід Андрій, займався складанням духовних віршів. Про це свідчить відома збірка «Богогласник», видана 1790 року у друкарні Почаївського монастиря, який на той час лишався уніатським. Вказаний друк є унікальною пам'яткою двохсотлітньої традиції створення духовних пісень в Україні. У збірку входили 249 пісень, серед яких українських було 213, польських – 33, латинських – 3. Українські пісні написано як

староукраїнською, так і мовою наближеною до розмовної. У «Богогласнику» зазначено авторів деяких пісень.

Серед них фігурує прізвище Достоевський (ім'я автора не вказане). Він є автором 4-ї покайної пісні. Загалом пісню написано староукраїнською мовою, в якій давала про себе знати церковнослов'янська основа. Приблизно на такій мові писав у той час свої твори й Григорій Сковорода.

1. Робота з таблицею «Внесок Ф.М. Достоевського у розвиток психологічного і соціально-філософського роману»

Психологічний роман – різновид роману, у якому автор ставить за мету зображення й дослідження «внутрішнього стану людини» й «найтонших порухів її душі»	Соціально - філософський роман – різновид роману, в якому автор ставить за мету відповісти на питання про те, що є суспільство і яке місце займає в ньому людина
«Фантастичний реалізм» – засіб зображення гострих життєвих ситуацій, гротескних характерів і незвичайних станів особистості	Висвітлення нових ідей, що тільки зароджуються у суспільстві
Прийом «двійництва»	Критика буржуазно-капіталістичних цінностей, теорії утопічного соціалізму
«Петербурзький міф» – культурно-міське середовище є ворожим людському єству і провокує тривожність	Християнство – моральний орієнтир в житті людини й суспільства
Герой – носій певної філософської ідеї	Людина – активна особистість
Дослідження особистості злочинця	«Маленька людина» горда, сповнена гідності й самоповаги
Створення образу героя, який є втіленням морального ідеалу	Заперечення революційних форм боротьби й діяльності людини як проявів насилля і жорстокості
Дослідження внутрішнього світу «сильної особистості»	«Краса врятує світ»
Тема відновлення «загиблої людини»	Гуманізм і демократизм – основа суспільного устрою
Проблема страждання і «ціни» щастя	Єдність з народом – запорука душевного спокою непересічної особистості

1. «Мозковий штурм»

- Який письменник започаткував зображення образу «маленької людини» в російській літературі?
- Чи можна стверджувати, що Ф. М. Достоевський наслідує традиції М. В. Гоголя? Свою думку обґрунтуйте.

2. Слово вчителя

Самобутня творча манера Ф. М. Достоевського сформувалась під впливом М. В. Гоголя. Наслідування гоголівських традицій відчувається майже у кожному його творі:

- ім'я та прізвище героя говорять самі за себе (Башмачкін – Девушкін, Мишкін, Раскольников та ін.);
- бідний чиновник програє в нерівній боротьбі багатому й знатному претенденту на руку і серце його коханої («Ніс» – «Бідні люди»);
- протистояння героя та його двійника («Ніс» – «Двійник»);
- погляд на героя очима самого героя («Записки божевільного» – «Записки з підпілля»);
- зображення образу «маленької людини» («Шинель», «Станційний наглядач» – «Бідні люди», «Принижені і зневажені» тощо);
- душевний розлад героя є наслідком соціальної, моральної деформації його особистості («Записки божевільного» – «Злочин і кара»);
- дослідження темної сторони людської душі;
- наявність «фантастичного» елементу в структурі реалістичного твору;
- максималізм у вирішенні проблемних питань російської дійсності;
- пропагування християнських цінностей тощо.

V. Рефлексія

Створення сенкану «Ф.М. Достоевський»

Ф. М. Достоевський
Геніальний, унікальний
Страждає, досліджує, повчає
Продовжує традиції Миколи Гоголя
Пророк

V. Підведення підсумків уроку

VI. Домашнє завдання

Підготуватися до літературного диктанту за змістом роману

Ф. М. Достоевського «Злочин і кара».

Створити буктрейлер книги Ф. М. Достоевського.

Урок № 39

Тема. Ф.М. Достоевський. Роман «Злочин і кара». Сюжет роману «Злочин і кара», зумовлений рухом свідомості головного героя

Мета: ознайомити учнів із задумом, історією створення, особливостями побудови сюжету роману «Злочин і кара» Ф. М. Достоевського; розвивати творче мислення, вміння обирати головне, здатність аргументувати власну точку зору щодо прочитаного твору; виховувати інтерес та повагу до літературних традицій народів світу, любов до художнього слова, естетичний смак, високі моральні якості.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу.

Форма проведення уроку: урок творчого осмислення художнього твору.

Обладнання: відеоматеріали уроку: буктрейлер «Злочин і кара» /Книги-юбіляри/; учнівські буктрейлери за романом Ф. М. Достоевського «Злочин і кара».

Хід уроку

I. Актуалізація знань та умінь учнів

Перевірка домашнього завдання

Тест на знання сюжету роману Ф.М. Достоевського «Злочин і кара»

(Правильна відповідь – 0,5 бала. Всього за роботу - 12 балів)

1. Події роману охоплюють: А. Один день Б. Десять днів
 В. Один рік Г. Два тижні
2. Кімната Раскольнікова нагадувала: А. Труну Б. Склеп
 В. Шафу Г. Схованку
3. Яким було основне заняття Раскольнікова на початку роману?
А. Навчався в університеті Б. Давав приватні уроки
В. Працював Г. Лежав цілими днями на дивані
4. Яка думка постійно не давала йому спокою?
А. Чи можна досконало спланувати вбивство?
Б. Якою буде поведінка людини в екстремальній ситуації?
В. *Перевірити, до якого розряду людей він належить: «Створіння я тремтяче чи право маю?»*
5. Яким чином Раскольніков планує перевірити, до якого розряду людей

- він належить?
- А. Здійснити вбивство Б. Написати наукове дослідження
В. Проаналізувати своє життя
6. Чию розмову про «аморальну арифметику» випадково почув Раскольников у трактирі?
- А. Студента і купця Б. *Студента і офіцера* В. Студента й жебрака
7. Яка подія переповнила чашу терпіння Раскольнікова ?
- А. Зустріч з Мармеладовим Б. *Лист від матері* В. Сон Родіона
8. Вбивство лихварки ускладнюється:
- А. Самозахистом Альони Іванівни
Б. *Приходом її зведеної сестри Лизавети*
В. Несподіваним випадком хвороби Раскольніков
9. Про що дізнався в трактирі від Семена Захаровича Мармеладова Раскольников ?
- А. *Про п'янство глави сім'ї*
Б. *Про стосунки Мармеладова з дружиною Катериною Іванівною*
В. *Про самопожертву доньки Соні*
Г. *Про матеріальне становище сім'ї*
Д. Про плани на майбутнє
Є. Про політичні погляди Мармеладова
10. Після якої трагічної події Раскольников знайомиться з Сонею Мармеладовою?
- А. Смерть Катерини Іванівни Б. Смерть Альони Іванівни
В. *Смерть Семена Мармеладова*
11. Чому до Петербурга приїжджають мати і сестра Раскольнікова?
- А. Відвідати Родіона Б. Знайти роботу В. *Видати заміж Дуню*
12. Чому буржуа Петро Петрович Лужин вважає, що робить честь Дуні, беручи її заміж?
- А. *Дуню скомпроментував скандал зі Свидригайловим*
Б. *Дуня походить з простої, незаможної сім'ї*
В. Дуня немає належної освіти
13. Яку підлість по відношенню до Соні дозволяє собі Петро Петрович Лужин?
- А. Безпідставно звинувачує її у звідництві
Б. *Безпідставно звинувачує її у крадіжці*
В. Безпідставно звинувачує її п'янстві

14. Яким чином Дмитро Разуміхін допомагає Раскольнікову під час його хвороби?
А. Відвідує в лікарні
Б. Бере кредит в банку, щоб оплати лікування
В. *Одягає, годує, шукає йому лікаря серед своїх знайомих*
15. Куди переходує награване Раскольніков ?
А. *Кладе під камінь, що знаходиться на глухій вулиці*
Б. Засовує під обдерті шпалери власної кімнати
В. Просить зберегти Соню Мармеладову
16. Чому квартирка хазяйка змінює своє ставлення до Раскольнікова?
А. Він заплатив їй сповна борг за квартиру
Б. Вона змирилась з тим, що в Раскольнікова немає грошей
В. *Вона була зачарована ставленням до себе Дмитра Разуміхіна*
17. Яка скандальна історія трапилась з Дунею до її приїзду в Петербург?
А. Її звинувати в за крадіжці
Б. *Її звинуватила дружина у звабленні свого чоловіка*
В. Її звинуватили непристойній поведінці
18. Що пропонує Дуні одружений поміщик Аркадій Іванович Свидригайлов?
А. Одружитися з нею Б. Забезпечити її матеріально В. *Втекти з ним*
19. Якими події трапилися з Свидригайловим під час перебування у Петербурзі?
А. Познайомився з Раскольніковим
Б. Забезпечив майбутнє сиротам Мармеладовим
В. Примусив Дуню зустрітися з ним
Г. Покінчив життя самогубством
Д. *Все з вище перерахованого*
20. Що допомогло слідчому Порфирію Петровичу зрозуміти, що вбивця Родіон Раскольніков?
А. *Газетна стаття Раскольнікова «Про злочин»*
Б. Щиросердне зізнання Раскольнікова
В. Розмова з Дмитром Разуміхіним
21. Чому Порфирій Петрович не заарештовує Раскольнікова?
А. Він отримав від нього хабара
Б. В нього недостатньо доказів для звинувачення
В. В нього немає підстав для арешту
Г. *Дає можливість Раскольнікову самому визнати свою провину*

22. Який сон Раскольнікова символізує його готовність до каяття?
А. Сон про моровицю, що насувається з Азії
Б. Сон про коня
В. Сон про Альону Іванівну
23. Яку біблійну притчу читала Соня Мармеладова Родіону Раскольнікову?
А. Притчу про сіяча
Б. Притчу про воскресіння Лазаря
В. Притчу про блудного сина
24. На яку жертву пішла Соня заради Раскольнікова?
А. Віддала всі свої заощадження
Б. Стала повією
В. Покинула Петербург і поселилась поблизу місця відбування покарання Раскольнікова

II. Мотивація навчальної діяльності учнів

Роман Ф.М. Достоевського «Злочин і кара» справедливо можна вважати художнім осмисленням автора жахливих реалій російського життя другої половини XIX століття. Зубожіння народу, п'янство, ріст злочинності, егоїзм, безпорадність «принижених і зневажених», здатність лише до стихійного індивідуального бунту набули в цей час найбільшого прояву. Розібратись у всіх тонкощах сучасного письменнику соціального життя, прослідкувати його вплив на молоде покоління росіян даного історичного періоду допоможе над робота над твором митця.

III. Оголошення теми і мети уроку

IV. Робота над темою уроку

1.Виявлення читацьких вражень учнів

Бесіда

- Чи зацікавив вас сюжет роману «Злочин і кара» Ф. М. Достоевського? Чому?
- Кому з персонажів твору (крім родини Мармеладових) ви співчували? Чому?
- Чи були персонажі, які вас дратували? Чому?
- З ким з персонажів твору ви себе асоціюєте? Чому?

2.Розповідь вчителя

Дослідники творчості письменника стверджують, що задум роману «Злочин і кара» виник у Ф. М. Достоевського під час його перебування на каторзі. У своєму листі до брата, датованого 9 жовтня 1859 року, він писав: «У грудні я почну роман ... Усе серце моє з кров'ю покладається в цей роман. Я задумав його на каторзі, лежачи на нарах, у важку хвилину смутку і саморозкладу».

Аполлінарія Суслова, знайома Федора Михайловича, згадувала, що в 1863 році під час їхнього спільного обіду в туринському готелі Достоевський звернув увагу на дівчинку, яка прийшла зі своїм дідусем на урок музики. Звертаючись до Суслової, письменник зауважив: «Ну ось, уяви собі, така дівчинка з дідусем, аж раптом якийсь Наполеон каже: «Знищити все місто». Завжди так було на світі». Пізніше своє бачення проблеми всездозволеності Ф. М. Достоевський проголосить зі сторінок роману «Злочин і кара».

Як свідчать листи письменника, у творі об'єдналися дві самостійні сюжетні лінії. Перша, задумана автором влітку 1865 року, стосується родини Мармеладових, на прикладі якої автор хотів дослідити проблему пияцтва як суспільного явища. Твір мав мати назву «П'янінькі», але так і не був закінчений письменником і пізніше доповнив сюжетну канву роману «Злочин і кара».

Інша сюжетна лінія виникла восени 1865 року. Тогочасні гучні кримінальні справи підштовхнули Ф. М. Достоевського до висвітлення теми вбивства. Серед них: історія колишнього студента, який вбив на великій дорозі поштаря й пограбував поштову карету; вбивство лихваря й служниці студентом Даниловим; справа П'єра-Франсуа Ласенера, французького вбивці-інтелектуала, який вважав, що в його діяннях винне суспільство; історія інтелігента, який організував банду фальшивомонетників.

Дві самостійні сюжетні лінії перетворили художній твір на фундаментальне соціально-психологічне й філософське дослідження надзвичайно складних і важливих проблем: що таке людина? що штовхає її на злочин? що є справжнім покаранням для злочинця? як ставитися до войовничого індивідуалізму? де шукати вихід, якщо життя загнало в глухий кут?

Достоевський розпочав роботу над твором у Вісбадені, де перебував на лікуванні в 1865 році. Роман друкувався як серія з дванадцяти щомісячних випусків в часописі «Російський вісник» з січня по грудень 1866 року. Після закінчення роботи над твором письменник друкує його окремим виданням: «Роман в шести частинах з епілогом Ф. М. Достоевського. Видання виправлене». Журнальний варіант роману було дещо відкореговано автором: три частини було перетворено на шість, частково змінено його поділ на розділи. Роман «Злочин і кара», як для твору такого значного обсягу, був написаний досить швидко – лише за рік.

Сюжет роману, на перший погляд, побудовано за законами кримінального жанру, що вимагає від автора наявності у творі злочину, вбивці та слідчого. Як правило, лише в кінці оповіді стає зрозуміло, хто, як і чому здійснив даний злочин.

Ф. М. Достоевський у своєму романі «Злочин і кара» відходить від загальноприйнятого висвітлення теми злочину: особа вбивці відома з самого початку, читач є свідком злочину, злочин є засобом вирішення морально-психологічної дилеми, втіленням якої є головний герой. І хоча розповідь у творі ведеться від імені автора, але складається враження, що всі події у творі описано в контексті світоглядних принципів Родіона Раскольнікова. Кожний

сюжетний поворот роману висвітлено через його думки, судження та переживання, що дозволяє не лише дослідити внутрішній стан героя, але й здійснити повне й глибоке занурення в проблематику твору.

3. Перегляд буктрейлера «Злочин і кара» /Книги-юбіляри/
www.ssyoutube.com/watch?v=VbbVL6gOmoU

4. Бесіда після перегляду відеоматеріалу

- Скільки світових екранізацій роману «Злочин і кара» існує сьогодні? (23 екранізації)
- Коли і де в Україні було вперше опубліковано роман «Злочин і кара»? (У 1887 році у Львові в перекладі Сергія Андрійовича Подолинського)
- У чому секрет такої популярності роману Ф. М. Достоевського? (Емоції та почуття людини, психологія людських стосунків не мають національності)

V. Рефлексія

Презентація учнівських буктрейлерів за романом Ф. М. Достоевського «Злочин і кара»

VI. Підведення підсумку уроку

VII. Домашнє завдання

Завдання для домашніх груп (за поданими питаннями): дібрати цитати до характеристики образу Родіона Раскольнікова.

Індивідуальне завдання: дослідити основні положення «теорії Раскольнікова» (на основі цитатного матеріалу художнього твору).

Урок № 40

Тема. «Теорія Раскольнікова», її сутність і проблемність

Мета уроку: охарактеризувати образ головного героя роману «Злочин і кара», розглянути основні положення «теорії Раскольнікова»; розвивати пам'ять і критичне мислення учнів, удосконалювати вміння та навички роботи учнів в домашніх групах, вміння проводити паралелі з реаліями сучасного життя; виховувати високі моральні якості.

Тип уроку: урок формування вмінь і навичок учнів.

Форма проведення уроку: урок критичного осмислення художнього твору.

Обладнання: презентація: «Основні положення «теорії Раскольнікова».

Хід уроку

I. Актуалізація знань та умінь учнів

Бесіда

- Що саме дивувало Петра Петровича Лужина у стані злочинності в Росії?
«...дивує мене те, що злочинність і у вищих класах теж збільшується...»
- Які злочини, скоєні освіченими людьми, згадує Лужин?
«...колишній студент на великій дорозі пошту пограбував; там передові, за громадським своїм станом, люди фальшиві гроші роблять; там у Москві ловлять цілу компанію підроблювачів білетів останньої позики з лотереєю,— і серед головних учасників якийсь лектор всесвітньої історії...»
- Що він думає про вбивство старої лихварки?
«...цю стару, що давала гроші під заставу, вбив хтось з більш високих верств, бо мужики не заставляють золоті речі...»
- Що, на думку Зосимова, є причиною розбещеності цивілізованої частини суспільства?
«Змін економічних багато...»
- Які зміни мав на увазі молодий лікар?
Капіталізація російського суспільства сприяла утвердженню буржуазних цінностей : користолюбства, егоїзму, індивідуалізму тощо.

II. Мотивація навчальної діяльності

Родіон Раскольніков, головний герой роману, бунтує проти несправедливих законів суспільного життя. Але робить він це своєрідно — вбиває стару лихварку Олену Іванівну. Чому юнак обирає саме такий шлях? Які життєві обставини його до цього підштовхнули? Чи отримав він моральне задоволення від скоєного? На ці та інші питання ми маємо дати відповіді в кінці уроку.

III. Оголошення теми і мети уроку

IV. Формування вмінь і навичок учнів

1. Слово вчителя

Ф.М. Достоевський у своєму романі «Злочин і кара» висловлює думку про те, що не тільки середовище та обставини життя формують характер особистості. Існує ще певна всепоглинаюча «ідея-пристрасть», «ідея-почуття», що панує над людиною і стає рушійною силою її вчинків у переломні моменти її існування. Одна з таких «ідей-пристрастей» оволоділа Раскольніковим.

2. Виступ підготовленого учня. Основні положення «теорії Раскольнікова» (презентація)

- «...люди, за законом природи, поділяються, взагалі, на два розряди: на нижчий (звичайних), тобто, так би мовити, на матеріал, який служить єдиною для народження собі подібних, і власне на людей, тобто тих, що мають дар або талант сказати в середовищі своєму нове слово.»
- «Перші зберігають і примножують світ чисельно; інші рухають світ і ведуть його до мети.»
- «...перший розряд, тобто матеріал, беручи загалом, люди за особистістю своєю консервативні, добропристойні, живуть в слухняності і люблять бути слухняними. ...вони й повинні бути слухняними, бо це їх призначення, і тут зовсім немає нічого для них принизливого.»
- «...законодавці і установники людства, починаючи від найстародавніших, продовжуючи Лікургами, Солонами, Магометами, Наполеонами ... всі до одного були злочинцями вже через саме те, що, даючи новий закон, порушували старий, перейнятий від батьків і свято шанований суспільством, і вже, звичайно, не спинялися і перед кров'ю, якщо тільки кров (іноді зовсім невинна і доблесно пролита за старий закон) могла їм допомогти.»
- «... усі, не тільки великі, а й ті, хто хоч трохи виходять з колії, люди, тобто такі, що хоч трохи здатні сказати щось нове, мусять, з веління особистості своєї, бути неодмінно злочинцями...»
- «...потрібно для своєї мети переступити бодай і через труп, через кров, ...дозволити своєму сумлінню переступити через кров, – залежно, однак, від мети і від масштабів її...»
- «...маса ніколи майже не визнає за ними цього права, карає їх і вішає (в більшості випадків) і тим, зрозуміло, виконує консервативне своє призначення, а проте, в наступних поколіннях ця ж маса ставить страчених на п'єдестал і їм поклоняється (в більшості випадків).»
- «...помилка можлива тільки з боку першого розряду, тобто «звичайних» людей ... дуже багато хто з них люблять вважати себе ... «руйнівниками» і лізти в «нове слово»... тут не може виникнути значної небезпеки, і вам, далєбі, нема чого турбуватись ...вони самі себе покарають, бо дуже добропорядні...»

3. Вправа 1 «Вільне письмо»

Запишіть свої думки з приводу «теорії Раскольнікова»

4. Презентація дослідницької роботи домашніх груп (за поданими питаннями) Цитатна характеристика образу Родіона Раскольнікова

I група

- Опишіть зовнішність Раскольнікова.
 - *«...він був напрочуд гарний з себе, з прекрасними темними очима, темно-русий, стрункий, вище середнього зросту.»*
- Що нам відомо про його розумові здібності?
 - *«Вчився він посилено, не жаліючи себе, і за це його поважали, але ніхто не любив.»*
- Чому від Раскольнікова *«...незабаром усі відвернулися?»*
 - *«...він був ... гордим відлюдником... Деяким товаришам його здавалося, що він дивиться на них усіх, мов на дітей, згорда, ніби він усіх їх випередив за переконаннями, знаннями та розвитком, і що на їх переконання та інтереси він дивиться як на щось несерйозне.»*
- Що робило головного героя дивним в очах оточуючих його людей?
 - *«Зрідка тільки бурмотів він щось сам до себе...»*
 - *«...перебував у дратівливому напруженні, схожому на іпохондрію...»*
 - *«...заглибився в себе і відцурався всіх, що боявся навіть будь-якої зустрічі...»*
 - *«Про щоденні справи свої він зовсім перестав і не хотів думати.»*
 - *«Ніколи досі не ходив він у пивниці...»*
 - *«Важко було б більш опуститись і обрости брудом; але Раскольнікову це було навіть приємно в його теперішньому душевному стані...»*
 - *«...зовсім замкнувся в собі, мов черепаха у своїй шкаралупі...»*
 - *«...лежиш, як той лежень...» (служниця)*
 - *«...перебуваючи в університеті, майже не мав товаришів, усіх цурався, ні до кого не ходив і у себе приймав неохоче.»*
 - *«Ні в загальних сходках, ні в розмовах, ні в забавах, ні в чому він якось не брав участі.»*
 - *«...він не помічав дороги, ішов, щось шепочучи, і навіть промовляв уголос до себе, чим дуже дивував зустрічних. Багато хто вважав його за п'яного.»*

II група

- Як Родіон ставиться до оточуючих його людей?
 - *«...заборгував хазяйці і боявся з нею зустрічатись.»*
 - *«...обличчя служниці, яка повинна була йому прислужувати і заглядала іноді в його кімнату, викликало в нього приплив жовчі і конвульсії.»*

- «...коли доводилося зустрічатись з кимсь із знайомих або з колишніми товаришами, з якими взагалі він не любив зустрічатись...»
- «...перше ж звернене до нього слово раптом повернуло звичайне для нього неприємне і дратівливе почуття огиди до всякого чужого, хто торкався або хотів тільки торкнутись його особи.»
- «А матуся ж з якої речі гроші тринькає? З чим вона до Петербурга прибуде?... На що ж жити в Петербурзі вона сподівається потім?»
- «Я колишній студент, бо тепер не можу утримати себе, але я одержу гроші... У мене мати і сестра в -й губернії... Мені вишлють, і я... сплачу»
- «...з самого початку я пообіцяв, що одружуся з її дочкою, обіцянка була словесна, цілком вільна... хазяйка мене тоді охоче кредитувала, і я провадив почасти таке життя... я дуже був легковажний...»
- «Люди розходились, поліцейські возилися ще з жінкою... Раскольніков дивився на все з чудним відчуттям бездумності й байдужості.»
- «Дозвольте ж мені тепер... сприяти... відданню останньої шани моєму покійному другу. Ось тут... двадцять карбованців, здається,— і якщо це може стати вам у пригоді, то... я... одно слово, я зайду,— я обов'язково зайду... я, може, ще завтра зайду...»
- «Дуню,... я проти цього шлюбу, а тому ти й повинна, завтра ж, з першого ж слова, відмовити Лужину, щоб і дух його не пах.», «І тому, на завтра, напиши листа... з відмовою... Вранці дай мені прочитати, і край!»
- «Не дослухує, що йому кажуть. Ніколи не цікавиться тим, чим усі в цей час цікавляться» (Разуміхін про Раскольнікова)
- «...який він фантастичний і, як би це сказати, капризний...» (Пульхерія Олександрівна про сина)
- «Ви думаєте,— палко говорила далі Пульхерія Олександрівна, — його б спинили тоді мої сльози, мої благання, моя хвороба, можливо моя смерть від туги або наші злидні? Спокійнісінько б переступив через усі перешкоди.» (Мати про одруження з донькою Зарніциної)
- «...чи ж думала я, що боятимусь зустрічі з сином...» (Пульхерія Олександрівна)
- «Я ж тільки вошу вбив, Соня, непотрібну, паскудну, зловредну.»

III група

- Чому Раскольніков вирішив вбити стару лихварку Олену Іванівну?
- «— Я ... для себе вбив, для себе самого... І не гроші ... потрібні мені були, Соню, .. мені треба було узнати тоді, і якнайшвидше узнати, воша я, як усі, чи людина? Зможу я переступити чи не зможу? ...Тремтяче я створіння, чи право маю...»
- «... я хотів Наполеоном зробитись, через те й убив...»
- «Воля і влада, а головне влада! Над усіма цими тремтячими створіннями і над усім мурашником!.. От мета!»
- Що планував робити з грошима лихварки Раскольніков після того, як перевірить на собі власну «теорію» ?

- «...я й надумав, заволодівши бабиними грошима, витратити їх на мої перші роки, щоб не тягти з матері на забезпечення себе в університеті, на перші кроки після університету, – і зробити все це широко, радикально, так щоб уже цілком нову кар'єру влаштувати і на новий, незалежний шлях стати...!»

• Чи страждає від вчиненого злочину Раскольников?

- «Він сів на дивані, – і тут усе пригадав! Раптом, враз усе пригадав! В першу мить він думав, що збожеволіє. Страшний холод охопив його...»

- «Дивна думка спала йому раптом: встати зараз, підійти до Никодима Хомича і розповісти йому все про вчорашнє, все до останньої дрібниці, потім піти разом з ним на квартиру і показати їм, де сховано речі в кутку, в дірці.»

- «Раскольников... був дуже блідий, неуважливий і похмурий. Зовні він скидався начебто на пораненого, або на людину, що терпіла якийсь сильний фізичний біль: брови його були нахмурені, губи стулені, очі запалені. Говорив він мало і неохоче, мовби через силу або виконуючи обов'язок, і в його рухах часом відчувалося якесь занепокоєння.»

- «Знаєш, Соню, – сказав він зненацька з якимсь піднесенням, – знаєш, що я тобі скажу: коли б тільки я зарізав через те, що був голодний, – говорив він далі, напіраючи на кожне слово і якимось загадково, але дивлячись при цьому на неї так щиро, – то я б тепер... був щасливий! Знай це!»

IV група

• Які добрі справи зробив Раскольников?

- «...під час свого перебування в університеті, останні свої гроші витрачав, щоб допомогти своєму бідному і сухотному університетському товаришеві і майже цілком утримував його протягом півроку.»

- «.. піклувався про старого і хворого батька померлого товариша (який утримував і годував свого батька своєю працею мало не з тринадцятирічного віку), улаштував, нарешті, старого в лікарню, і коли той теж помер, поховав його.»

- «... під час пожежі, вночі, виніс з якоїсь квартири, що вже зайнялася, двох маленьких дітей, сам же при цьому дістав серйозні опіки.»

- допоміг Семену Захаровичу Мармеладову, коли він потрапив під колеса карети

- захистив від домагань п'ятнадцятирічну п'яну дівчину

- пожертвував гроші на похорон Мармеладова

V група

• Які висновки для себе зробив Раскольников після скоєного вбивства?

- «...не мав я права туди ходити, бо я така ж самісінька воша, як і всі!»

- «О, як я ненавиджу тепер оте нікчемне бабисько! Здається б, вдруге вбив, коли б воскресла! Сердешна Лизавета! Навіщо вона тоді нагодилася!..»

- «Але ж він не кається в тому, що вчинив...уже в тюрмі він знову переглянув і обміркував усі колишні свої вчинки, зовсім не визнавав їх такими дурними й огидними, якими вони здавалися йому в той фатальний час...»

- «Взагалі ж найбільш почала дивувати його та страшна, та непрохідна прірва, яка лежала між ним і всім цим людом.»

V. Рефлексія

1. Заповнення таблиці «Ознаки роздвоєності (внутрішнього розколу) образу Родіона Раскольнікова»

Великодушна людина	«Новий Наполеон»
Люблячий син і брат	Мати боїться його, Дуня називає «тираном»
Картає себе за те, що живе за рахунок матері і сестри	Нічого не робить, щоб змінити стан речей
Вірить в Бога	Висміює своє бажання помолитися
Не прагне продовжити навчання в університеті	Має гарні розумові здібності
Страждає від убогого існування	Відмовляється від приватних уроків, перекладів
Потребує спілкування з людьми	Уникає зустрічі зі знайомими
Виявляв особливе ставлення до померлої доньки квартирної хазяйки	Пояснює стосунки з дівчиною своєю легковажністю і необмеженим кредитом її матері
Допомагає іншим людям виживати	Забирає життя у Олени Іванівни та Єлизавети
Відмовляється здійснювати свій план вбивства, сама думка йому огидна	Іде і вбиває
Ховає гроші під камінь і забуває про них	Гроші потрібні для благої мети
Виявляє співчуття до ближнього	Висміює свої благородні вчинки
Визнає Разуміхіна своїм товаришем	Не прислухається до його порад
Зневажає Свидригайлова за аморальність і безпринципність	Цікавиться ним і шукає зустрічі

2. Бесіда

- Чи прагне Раскольніков повторити долю Наполеона в дійсності?
(Ні. Влада потрібна йому, що врятувати сиріт Мармеладових, Соню, Катерину Іванівну, матір, сестру та тисячі їм подібних людей)
- У чому виявляється месіанство Раскольнікова?

(Він прагне врятувати людство, проголосивши «нове слово» і здійснивши «новий крок»)

- Чому психологічний «експеримент» Раскольнікова завершився поразкою?
(Насильство над «створіннями тремтячими», зневага моральних принципів обернулися для героя насильством над власною душею)
- Чому «теорія Раскольнікова» зазнала фіаско?
(Розумна логіка «теорії» поступилася живому характеру й свободі особистості героя)
- Як вирішується в романі проблемність «теорії Раскольнікова»?
 - Жодна людина не має морального права вирішувати долю інших людей.
 - Не припустимо будувати справедливе суспільство на стражданні й крові його громадян.
 - Мета не може виправдовувати засоби її досягнення.
 - «Надлюдина» має бути взірцем духовності та ідеї служіння людям.
- Чого навчає історія Родіона Раскольнікова?
(Індивідуалістична ідея, основою якої є зневага моралі, егоцентризм, проповідь вседозволеності, є згубною як для самої особистості, так і для суспільства в цілому.)
- Чи існують сьогодні Раскольнікови? Свою точку зору аргументуйте.

VI. Підведення підсумку уроку

V. Домашнє завдання

Завдання для домашніх груп: порівняти образ Раскольнікова з образами Разуміхіна, Лужина, Свидригайлова, Соні Мармеладової на основі цитатного матеріалу роману.

Урок № 41

Тема уроку. Система образів роману Ф.М. Достоевського «Злочин і кара»

Мета уроку: охарактеризувати образи роману «Злочин і кара»; повторити вивчене про «поліфонічний роман»; розвивати творчу уяву, пам'ять і критичне мислення учнів, вміння працювати в групах, обстоювати власну точку зору; виховувати високі моральні якості.

Тип уроку: урок формування вмінь і навичок учнів.

Форма проведення уроку: урок критичного осмислення художнього твору.

Обладнання: картки з висловами відомих філософів XIX століття.

Хід уроку

I. Актуалізація знань та умінь учнів

1. Вправа «Займи позицію»

Чи можуть вислови відомих філософів XIX століття охарактеризувати головного героя роману Ф. М. Достоевського «Злочин і кара»? Свою позицію обґрунтуйте.

- Несчасною чи щасливою людину роблять тільки її думки, а не зовнішні обставини. Керуючи своїми думками, вона керує своїм щастям. Фрідріх Ніцше
- Самотність показує кожному, ким і чим він є насправді. Артур Шопенгауер
- Історія світу — це біографія великих людей. Томас Карлейль
- Яке мені діло — чи по-християнськи я думаю і дію?.. Нехай тільки те, що я роблю приведе мене до моєї мети і ця мета дозволить мені самоствердитися, можете називати мене за це, як завгодно: мені байдуже. Макс Штірнер

2. «Мозковий штурм»

- Чому, на вашу думку, для можливої характеристики образу Раскольнікова обрано вислови саме цих філософів?

Очікувана відповідь.

Основні положення філософських вчень саме цих мислителів XIX століття знайшли своє відображення у «теорії Раскольнікова». Зокрема: теорія британського письменника й філософа Томаса Карлейля про «героїв і героїчне» в історії, уявлення німецького філософа Макса Штірнера про «сильну особистість» і право «єдиного» на вседозволеність, концепція «надлюдини» Ніцше тощо.

Ф. М. Достоевський зробив це свідомо. Таким чином, письменник попереджав своїх сучасників про небезпеку, що приховується, нехай і в популярних на той час, антигуманних філософських вченнях.

II. Мотивація навчальної діяльності учнів

III. Оголошення теми і мети уроку

«Злочин і кара» Федора Михайловича Достоевського – це роман про незвичайних людей зі складною долею. Кожна особистість, введена в сюжет, є важливою частиною картини суспільства того часу.

Крім того, більшість персонажів твору є носіями власної ідеї, яка або доповнює, або заперечує «теорію Раскольнікова», залишаючись унікальною та самодостатньою згідно жанрових принципів поліфонічного роману.

IV. Формування вмінь і навичок учнів

1. Словникова робота

Поліфонічний роман – це роман, в якому «голоси» героїв набувають рівноцінного звучання, незалежного від авторської думки.

2. Презентація дослідницької роботи домашніх груп

І група

Цитатна характеристика образу Разуміхіна

Ім'я, походження	«Дмитро Прокопович» «Я от, бачите, Вразуміхін; не Разуміхін, як мене всі величають, а Вразуміхін, студент, дворянський син...» «Матері у мене немає, ну, а дядько щороку сюди приїздить і майже щороку мене не пізнає, навіть зовні, а людина розумна...»
Зовнішність	«Зовнішність його привертала увагу, був він високий, худий, завжди погано голений, чорноволосий».
Соціальний статус	«Був він дуже бідний і сам один утримував себе, добуваючи гроші різною роботою.»
Розумові здібності	«Був він розумний...»
Фізичні дані	«...мав славу силача», «Пити він міг хтозна-скільки...»
Риси характеру	

Веселий, компанійський		«... надзвичайно веселий і компанійський хлопець, добрий до простоти. Проте, за цією простотою ховались і глибина і гідність. Кращі з його товаришів бачили це, всі його любили.»
Простуватий		«... часом дуже простуватий»
Бешкетник		«Іноді він буянив...», «... часом він бешкетував навіть надміру, але міг і зовсім не бешкетувати.»
Оптиміст		«... ніякі невдачі його ніколи не бентежили, і ніякі погані обставини, здавалося, не могли пригнітити його. Він міг квартирувати хоч на даху, зносити страшенний голод і незвичайний холод», «Якось він цілу зиму зовсім не топив своєї кімнати і твердив, що це навіть приємно, бо в холоді краще спиться»
Практичний		«Він знав безліч джерел, де міг почерпнути хоч сякий-такий заробіток.»
Діловий		«Мене ж візьміть у друзі, в компаньйони, і вже будьте певні, що почнемо вигідне діло... Будемо і перекладати, і видавати, і вчитись, все разом. Тепер я можу бути корисним, бо маю досвід. От уже мало не два роки по видавцях швендяю і всю їх підноготну знаю... А вже щодо... друкарень там, паперу, продажу, це ви мені доручіть!..»
Делікатний		«.. Раз якось, місяців зо два тому, вони було зустрілися на вулиці, але Раскольников одвернувся і навіть перейшов на другий бік, щоб той його не помітив. А Разуміхін хоч і помітив, та пройшов мимо, не бажаючи тривожити приятеля.»
Ставлення навчання	до	«Тепер він теж був змушений вийти з університету, але ненадовго, і з усіх сил намагався виправити становище, щоб можна було продовжувати навчання.»
Ставлення теорії утопічного соціалізму	до	«... все у них через те, що «середовище заїло», і нічого більше!.. коли суспільство організувати нормально, то враз і всі злочини зникнуть, бо ні для чого буде протестувати і всі миттю зробляться праведними. На особистість не зважають, особистість заперечують, особистості не може бути! У них не людство, розвинувшись історичним, живим, шляхом до кінця, само собою перетворюється, врешті-решт, в нормальне суспільство, а навпаки, соціальна система, вийшовши з якої-небудь математичної голови, враз і приведе до порядку все людство і миттю зробить його праведним і безгрішним, раніше від усякого живого процесу, без усякого історичного і живого шляху! Через те вони так інстинктивно й не люблять історії: «неподобства самі в

Ставлення до злочинності серед цивілізованої частини суспільства	ній та дурощі» — і все самою тільки дурістю пояснюється! Через те так і не люблять живого процесу життя: не треба живої душі! Жива душа життя вимагатиме, жива душа не послухається механіки, жива душа підозрілива, жива душа ретроградна!» «...чим же пояснити цю в якійсь мірі розбещеність цивілізованої частини нашого суспільства?.. — Чим пояснити? — вчепився Разуміхін. — А от саме надто закоренілою неділовитістю і можна було б пояснити.»
Разуміхін про себе	«На всьому готовому звикли жити, чужим розумом перебуватися, жоване їсти. Ну, а прийшов час завітний, тут всяк і об'явився, чим він дихає...» «Оголошую вам, що ви всі до одного марнославні фанфарони!...Немає у вас жодної ознаки життєвої самостійності!» «Ідеї-то... бродять... і бажання добра є, хоча і дитяче; і чесність знайдеться...а діловитості немає!» «І хіба хоч трохи дозволена така мрія для нього, Разуміхіна? Хто він в порівнянні з такою дівчиною, — він, п'яний буян і хвалько?» «Хіба можливе таке цинічне і смішне порівняння?» Разуміхін страшенно почервонів від цієї думки...» «Але в усякому разі циніком і брудним нечупарою не можна лишатись...»
Ставлення інших героїв	«Який меткий і... відданий юнак! — вигукнула надзвичайно зраділа Пульхерія Олександрівна. « — Здається, хороша людина, — навіть з деяким захопленням відповіла Євдокія Романівна...» «Він діловий, працьовитий, чесний і здатний глибоко любити...» (Раскольников) «...в цій людині відчувалася залізна воля.» (Дуня)

Очікуваний висновок

Дмитро Разуміхін, як і Родіон Раскольников, є носієм власної ідеї. Але, на відміну від свого університетського товариша, його переконання життєстверджуючі. Він любить людей і прагне змінити оточуючу його дійсність ціною власних, а не чужих страждань. Позбавлений підтримки рідних, він голодує та мерзне в убогій квартирі, але при цьому не впадає в розпач і не шукає винних у своїх проблемах. Разуміхіна в житті підтримує почуття власної гідності, а Раскольнікова — непомірна гордіня.

Разуміхін критично оцінює основні положення теорії утопічного соціалізму. У цьому йому допомагає практичний життєвий досвід, якого бракує

Раскольникову. Разуміхін поважає людську особистість, а Раскольнікова захоплює «арифметика» життя.

Ідея-мрія Разуміхіна – власна видавнича справа. Свої здібності – освіченість, діловитість, вміння спілкуватися з різними людьми – юнак прагне застосувати з користю не тільки для себе, але й для інших: «Будемо і перекладати, і видавати, і вчитись, все разом».

Світогляд, стиль життя та вчинки Разуміхіна ще раз доводять, що «теорія «надлюдини» є результатом зарозумілості і «неділовитості» Раскольнікова.

II група

Цитатна характеристика образу Лужина

Зовнішність

«...йому вже сорок п'ять років, але він досить непоганий на вроду і ще може подобатись жінкам...»

«...осанистий, з настороженою, бундючною фізіономією...»

«Обличчя його, дуже свіже і навіть гарне, і без того здавалося дуже молодим як на сорок п'ять років. Темні бакенбарди, у вигляді двох котлет, приємно прикрашали його, і дуже гарно згущалися коло щойно виголеного до блиску підборіддя. І навіть те, що його волосся, в якому, правда, де-не-де вже проступала сивизна, було розчесане й завите у перукаря, не надавало йому смішного або дурного вигляду, що звичайно буває завжди, коли завивають волосся, бо це неминує робить мужчину схожим на німця, який іде під вінець. Коли ж і було щось у цій досить гарній і солідній фізіономії справді неприємне, відразливе...»

Соціальний статус

«Петро Петрович, пробившись з дуже маленьких людей...», «...не приховує, що вчився на мідні гроші, і навіть вихваляється, що сам собі дорогу проклав...»

«..він вирішив, нарешті, остаточно змінити кар'єру, щоб мати ширше коло діяльності, а разом з тим поступово перейти й у вище товариство, солодкі мрії про яке давно вже не залишали його... Одно слово, він наважився

	скуштувати Петербурга.»
	«Він цілком ... забезпечений, служить на двох посадах і вже має свій капітал. ... та й взагалі людина він дуже солідна і пристойна...»
	«...він хоче відкрити в Петербурзі публічну адвокатську контору. Він уже давно займається клопотанням по судах у позовах та інших справах і цими днями виграв один великий позов. А в Петербург йому тим потрібніше, що там у нього одна велика справа в сенаті».
Риси характеру	
Любить повчати	«Говорив він і ще багато чого... і дуже любить, щоб його слухали...»
Манірний	«Це був добродій ... манірний...», «...бо трохи начебто гонористий...», «...трохи тільки похмурий і немовби гордовитий.»
Гордовитий	
Неделікатний	«...мені здався спочатку начебто різким...» (Пульхерія Олександрівна)
Жадібний	«Але більш за все на світі любив і цінив він, добути працею і іншими засобами, свої гроші: вони рівняли його з усім, що було вище від нього.» «Та й тут ота ділова людина їх обдурила трошки: адже вантаж коштує дешевше за їхній проїзд, а чого доброго, і задурно перевезеться.» (Раскольніков) «Погань страшенна: бруд, сморід та й підозріле місце; історії траплялися; та й чорт зна, хто тільки там не живе!.. А втім, дешево.» (Квартира для Дуні і Пульхерії Олександрівни)
Байдужий	«..тут-таки висловив і сумніви, мовляв, університетські заняття твої не залишать тобі часу для роботи в його конторі.» (Пульхерія Олександрівна про Лужина і його бажання допомогти Раскольнікову) «...він мав зустріти нас, як і обіцяв, в самому вокзалі. Замість того, у вокзал прибув висланий назустріч нам якийсь лакей, з адресою цих номерів і щоб провести нас туди...»
Самозакоханий	«Зрозумійте, що коли ви не помиритеся, то я ж муситиму вибирати між вами: або ви, або він. Так поставлено питання і з вашого і з його боку». (Дуня) «Любов до майбутнього чоловіка має бути сильнішою за любов до брата» (Лужин)
Прагне бути благодійником	«Він із захопленням мріяв... про дівчину порядну і бідну (неодмінно бідну), дуже молоденьку, дуже гарну з себе, благородну й освічену, дуже залякану, таку, що зазнала дуже багато лиха і зовсім би перед ним

	схилялася, яка б усе своє життя вважала його рятівником своїм, благоговіла перед ним, корилася, дивувалась йому, і тільки йому одному».
	«...я зважився вас узяти, так би мовити, після міського поговору, який поширився по всій окрузі відносно репутації вашої. Знехтувавши для вас громадську думку і знімаючи ганьбу з вас, я, звичайно, міг вельми й вельми сподіватись, що ви це оціните, і навіть зажадати від вас вдячності...»
Брехун	«...сватаючи тоді Дуню, він цілком уже був переконаний в безглуздості всіх цих пліток...»
Мстивий	«...він сам, своїми власними руками віддав ці сто карбованців Софії Семенівні, – я бачив, я свідок, я присягу візьму! Він, він! – повторював Лебезятников, звертаючись до всіх і кожного».
Лицемір	«Хай же буде вам, мадемуазель, оцей сором наукою на майбутнє, – звернувся він до Соні, – а я далі вже ні до яких заходів не вдаватимусь, хай уже буде так, не даватиму цьому ходу. Петро Петрович скося подивився на Раскольнікова.»
	«Всі ці наші новини, реформи, ідеї – все це і нас торкнулося в провінції, але щоб бачити ясніше, і до того ж бачити все, треба бути в Петербурзі».
	«Я ж залюбки зустрічаюся з молоддю, по ній бачиш, що в нас є нового», «...найбільше помітиш і дізнаєшся, спостерігаючи молоде покоління наше.»
	«Йому було байдуже до всіх цих вчень, ідей, систем. Він мав власну мету... чи не можна якось під них підлаштуватись ...щоб посприяти власній кар'єрі, якщо вони й справді в силі?»
Егоїст	«Якщо мені... говорили: «возлюби» і я возлюбляв, то що з того виходило?... виходило те, що я рвав каптан навпіл, ділився з ближнім, і обидва ми залишалися наполовину голі... Наука ж говорить: полюби, перш за всіх, одного себе, то й справи свої упораєш як слід, і капітал тій залишиться цілим... Чим більше в суспільстві влаштованих приватних справ і, так би мовити, цілих каптанів, тим більше влаштовується в ньому спільна й справа».
Ставлення себе	до «...до хворобливості звик милуватись собою, високо цінив свій розум і здібності і навіть іноді, наодинці, милувався своїм обличчям у дзеркалі».
Ставлення інших	«Негідна ви і зла людина, – сказала Дуня.» «Петро Петрович негідний пліткар...» (Дуня)

персонажів «Безцеремонно роздивившись пана Лужина, Раскольніков злісно посміхнувся...»
 «... він нишпорка і спекулянт; тому що жид і фігляр...»
 (Разуміхін)
 «Це найбільш розбещений і пропачий серед людей, що потонули в розпусті!» (Свидригайлов)

Очікуваний висновок

Петро Петрович Лужин захоплений власною ідеєю-пристрастю – бажанням якнайшвидше збагатитися, щоб бути прийнятим у петербурзькому вищому товаристві. Та найстрашніше те, що він намагається виправдати власні меркантильні інтереси високою метою – «всесвітньою благом». Ділоком вважає, що його власне збагачення є неодмінною умовою майбутнього облаштування заможного щасливого суспільства в цілому. Заради цієї «високої мети» він здатний на будь-які вчинки: «Доведіть до наслідків, які ви щойно проповідували, і вийде, що людей можна різати...» (Раскольніков).

Раскольнікову неприємний Лужин, можливо, тому, що в ньому він бачить власне відзеркалення: торжество зарозумілості, самоствердження будь-якими засобами, нехтування інтересами інших людей.

Проте, є те, що відрізняє цих двох персонажів: Петру Петровичу бракує «живої душі», що примушує «нового Наполеона» Раскольнікова співчувати, іншим та здійснювати благородні вчинки.

III група

Цитатна характеристика образу Свидригайлова

Ім'я, прізвище «Аркадій Іванович Свидригайлов, дозвольте відрекомендуватись...»
 Зовнішність «...чоловік цей був уже немолодий, дебелий, і з густою, світлою, майже білою бородою...»
 Соціальний статус «...дворянин, служив два роки в кавалерії...»
 «Ціла компанія нас була, найпристойніша, років вісім тому; проводили час; і все, знаєте, люди з манерами, поети були, грошовиті були...Це ж я, в селі живши, опустився».

		«...по-перше, я хоч і небагатий, але ці десять тисяч карбованців у мене вільні, тобто зовсім, зовсім мені не потрібні».
Риси характеру Розчарування життям		«...я нудився! Та що! За кордон я раніше їздив, і завжди мені нудно бувало. Не те, щоб там щось, а от на світ благословляється, затока Неаполітанська, море, дивишся, і якось сумно. Найгірше те, що справді за чимсь сумуєш! Ні, на батьківщині краще: тут принаймні в усьому інших звинувачуєш, а себе виправдовуєш». «Народ п'янствує, освічена молодь від бездіяльності перегорає в нездійснених снах і мріях, спотворюється в теоріях...»
Самовпевнений		«... я нічиєю думкою особливо не цікавлюсь, – сухо і мовби навіть з відтінком гордовитості відповів Свидригайлов, – а тому чом же й не побути пошляком, коли це убрання в нашому кліматі так зручно носити і... і особливо, коли і природний нахил до того маєш...»
Здатний на щирі почуття		«Адже пропонуючи дівчині, яку я покохав, тікати зі мною в Америку або в Швейцарію, я, може, найщиріших почуттів тоді був сповнений, та ще думав взаємне щастя збудувати!...» «...я справді завдав певних неприємностей і турбот шановній вашій сестриці; отже, щиро шкодуючи про це, сердечно бажаю, – не відкупитись, не заплатити за неприємності, а просто зробити для неї що-небудь корисне на тій підставі, що не запрягався ж я справді робити тільки лихе.»
Гарний психолог		«...людина взагалі навіть дуже й дуже любить бути ображеною, чи помічали ви це? А що вже жінки – то особливо. Навіть можна сказати, що тим тільки й живуть».
Вміє вдячним	бути	«...посадовили мене тоді у в'язницю за борги, грек один там ніжинський. Тут і нагодилася Марфа Петрівна, поторгувалась і викупила мене за тридцять тисяч сребреників». «З нею він завжди був дуже терплячий, навіть ввічливий. У багатьох випадках навіть занадто був поблажливий до її характеру, аж сім років...(Марфа Петрівна) «Коли виникали між нами сварки я, здебільшого, мовчав і не дратувався...»

Безпідставне звинувачення у вбивстві дружини	у	«...медичне слідство виявило апоплексію, що сталася від купання одразу ж після доброго обіду, за яким було випито мало не цілу пляшку вина, та й нічого іншого і виявити воно не могло...»
Чесний		«Ні, який я картяр. Шулер – не картяр.» «Навіщо ж уникати жінок, коли я хоч до них охочий? Принаймні – заняття.» «...заявити їй прямо, що вірним цілком їй бути не можу.» (Марфа Петрівна) «...коли б тільки я захотів, то, звичайно, відписав би все її добро на себе ще за її життя».
Здатний благородні вчинки	на	«Весь цей клопіт, тобто похорон та інше, я беру на себе. Знаєте, були б гроші, а я ж вам казав, що в мене є зайві. Цих двох пташенят і цю Поленьку я віддам в які-небудь сирітські заклади, які кращі, і покладу на кожного, до повноліття, по тисячі п'ятсот карбованців капіталу, щоб уже зовсім Софія Семенівна була спокійна. Та і її з багна витягну, бо хороша дівчина, правда ж?» «Ну, а як випаде Володимирка – він по ній, а ви ж за ним? Адже так? Ну, а коли так, то, виходить, гроші і знадобляться. Для нього ж знадобляться, розумієте? Даючи вам, я все одно що йому даю». (Соня) «...наречена прийшла. Аркадій Іванович зразу ж сказав їй, що на якийсь час мусить в дуже важливій справі виїхати з Петербурга, а тому й приніс їй п'ятнадцять тисяч карбованців на срібло в різних білетах, і просить взяти їх від нього в подарунок, бо він давно мав намір подарувати їй цю дрібничку перед весіллям».
Інтерес Раскольнікова	до	«Не гнівайтесь, Родіоне Романовичу, але ви мені самі чомусь здаєтеся страх яким дивним. Як хочете, а щось у вас є...» «Мені весь час здається, що ви чимсь схожі на мене...» «Ми з вами одного поля ягоди...» «Ви маєте власну думку і не побоялися мати її. Тим ви й викликали в мене цікавість».
Про себе		«...я людина похмура, нудна, ... шкоди не роблю, а сиджу в кутку; деколи три дні розговорити не можуть». «...я хазяїном неабияким зробився, в маєтку живши; мене в цілій окрузі знають. Книги теж передплачував. Марфа Петрівна спочатку схвалювала, а потім все побоювалась, що я заучуся». «...я людина розпусна і бездіяльна». «...ні до кого ніколи в мене не було ненависті, навіть

бажання помсти не виникало...сперечатися теж не любив і не гарячкував...»

«Діти мої лишилися у тітки; вони багаті, а я їм особисто не потрібний. Та і який я батько! Собі я взяв тільки те, що подарувала мені рік тому Марфа Петрівна. З мене досить».

Ставлення інших персонажів «Ви, може, навіть і зовсім не ведмідь... Мені здається навіть, що ви людина хорошого товариства або принаймні вмієте при нагоді бути порядним». (Раскольніков)

«Я чув одначе, що у вас тут багато знайомих. Ви ж те, що називається «людина не без зв'язків».(Раскольніков)

«Бездушний, злий егоїст...» (Дуня)

Очікуваний висновок

Ідея-протест Аркадія Івановича Свидригайлова виражається у запереченні лицемірних і несправедливих законів суспільного життя. Розпусне життя в Петербурзі, подружнє життя з Марфою Петрівною, переслідування Дуні – неповний перелік вчинків, які він здійснює всупереч моралі. Оточуючі вважають його розпусником і вбивцею, що анітрохи його не турбує: «...я нічиєю думкою особливо не цікавлюсь...» Але, разом з тим, він забезпечує сиріт Мармеладових, допомагає Соні, пропонує Раскольнікову оплатити його втечу в Америку, а коли той відмовляється, дає гроші Соні на його підтримку у засланні. Така суперечливість його поведінки свідчить про роздвоєність особистості Свидригайлова. Переступивши межу дозволеного, він, на відміну від Раскольнікова, не страждає, а нудьгує: ««...я нудився! Та що! За кордон я раніше їздив, і завжди мені нудно бувало».

Роздвоєність особистості Свидригайлова доводить його до самогубства, роздвоєність особистості Раскольнікова – до краху «теорії «надлюдини».

IV група

Цитатна характеристика образу Соні Мармеладової

Вік	«...незважаючи на свої вісімнадцять років, вона здавалася ще майже дівчинкою, багато молодшою за свої роки, зовсім майже дитиною...»
Зовнішність	«... худе, бліденьке і злякане личко з розкритим ротом і з нерухомими від жаху очима. Соня була мала на зріст,... худенька, але досить гарненька блондинка з чудовими блакитними очима». «...скромно і навіть бідно одягнена дівчина...» «Це було худеньке, зовсім худеньке і бліде личко, трохи неправильне, якесь гостреньке, з гостреньким маленьким носиком і підборіддям, її навіть не можна було назвати й гарненькою, але ж блакитні очі її були такі ясні, і коли вони пожвавлювались, обличчя її ставало таким добрим і простодушним..»
Освіта	«...років чотири тому, географію і всесвітню історію проходити, та через те, що я сам був не дуже обізнаний, та й потрібних підручників бракувало, бо які й були книжки...їх уже тепер і немає... на тому й закінчилося все навчання. На Кірі Персидському спинились. Потім, уже зрілого віку дійшовши, прочитала вона кілька книжок змісту романтичного, та недавно ще, стараннями пана Лебезятникова, одну книжку – «Фізіологію» Льюїса... з великим інтересом прочитала... оті вся її освіта». (Мармеладов)
Риси характеру Вірить в Бога	«Що ж би я була без Бога? – швидко, енергійно прошептала вона, мигцем скинувши на нього очима, що враз заблискотіли, і міцно стиснула рукою його руку». «– Та я ж Божої волі знати не можу... І нащо ви питаєте про те, чого не можна питати? Навіщо такі пусті запитання? Як може статися, щоб це від мого рішення залежало? І хто мене тут суддею поставив: кому жити, кому не жити?» (Раскольнікову) «Ой, ні!.. Бог цього не допустить! – вихопилось, нарешті, у Соні із стиснених грудей». (Про смерть Катерини Іванівни, сиріт, хворобу Соні) «Її Бог укриє, Бог!...» (Про Полю, яка може стати повією) «Ви Бога зреклися, і Бог вас покарав, дияволові віддав!...» (Про «теорію Раскольнікова»)
Смиренна	«...чого тільки натерпілася вона, дочка моя, від мачухи своєї, зростаючи, про те я і не казатиму».

Жаліслива		«Бо, коли Соня не нагодувала, то... вже не знаю що! не знаю!» «Та вона свою останню сорочку скине, продасть, боса піде, а вам віддасть, коли вам треба буде, от вона яка!» (Катерина Іванівна) «Тридцять копійок винесла... останні, все, що було я сам бачив...» (Мармеладов)
Відповідальна		«Адже чесніше, в тисячу раз чесніше і розумніше було б просто з мосту та в воду і враз усе кінчити! – А з ними що ж буде? – тихо спитала Соня, підвівши на нього страдницький погляд, але разом з тим начебто зовсім і не здивувавшись його словам. Раскольников дивно глянув на неї».
Здатна на самопожертву заради ближніх	на	«Вона он і жовтий білет взяла через те, що мої ж діти з голоду пухли, себе за нас продала!...» (Катерина Іванівна)
Скромна		«...трималась вона скромно і пристойно...» «Побачивши несподівано повну кімнату людей, вона не те щоб зніяковіла, а й зовсім розгубилася, сторопіла, мов маленька дитина, і навіть зробила рух, щоб піти назад».
Ставлення інших персонажів		«... людей мимоволі вабило до неї». «...моя Соня (покірлива вона, і голосок у неї такий лагідний... білявенька, личко завжди бліде, худеньке)...» (Мармеладов) Нічого не сказала, тільки мовчки на мене подивилася... Так не на землі, а там...про людей сумують, плачуть, але не докоряють» (Мармеладов) «... ви ще не знаєте, яке це серце, яка це дівчина! (Катерина Іванівна) «...я оце сказав одному кривдникові, що він не вартий одного твого мізинця... і що я моїй сестрі зробив сьогодні честь, посадовивши її поруч з тобою». (Раскольников)

Очікуваний висновок

Ідея-переконавання Соні Мармеладової – християнська любов до Бога і ближнього. Дівчина немає ґрунтовної освіти, тому сприймає оточуючий її світ не розумом, а серцем. Соня заради порятунку рідних жертвує собою. Як подвиг самозречення розцінює її життя Раскольников: «Я не тобі вклонився, я всьому стражданню людському вклонився», – говорить він, цілуючи дівчині ноги. Соня, на відміну від Раскольнікова, «переступила» не через іншу людину, не через християнську мораль, а через себе. Вісімнадцятирічна дівчина, схожа на дитину, з блідим і зляканим обличчям виявляється духовно

багатшою і морально сильнішою за Раскольнікова. Віра в Бога, відданість людям дає їй сили протистояти жорстокому і несправедливому світу.

«Тиха» Сонечка у своїй беззахисності та чистоті протиставляє антигуманній «теорії Раскольнікова» своє розуміння ідеї перетворення світу – оновлення його через доброту, покірність, жертвність.

V. Рефлексія

1. Колективне створення ОС «Двійники Родіона Раскольнікова»

2. Колективне створення ОС «Антиподи Родіона Раскольнікова»

VI. Підведення підсумку уроку

VII. Домашнє завдання

Повторити біографію Ф. М. Достоевського, дослідити наявність в тексті роману «Злочин і кара» біблійних історій.

Урок № 42

Тема. Біблійні мотиви роману «Злочин і кара» Ф. М. Достоевського.
Особливості індивідуального стилю письменника

Мета: дослідити біблійні мотиви роману, особливості індивідуального стилю Ф. М. Достоевського; розвивати пам'ять, творчу уяву і критичне мислення учнів, формувати вміння та навички вдумливого читання; виховувати високі моральні якості.

Тип уроку: формування вмінь і навичок учнів.

Форма проведення уроку: урок-бесіда з елементами дослідницької роботи.

Обладнання: ОС «Причини і наслідки «теорії Раскольнікова».

Хід уроку

I. Актуалізація знань та умінь учнів

Бесіда

- Пригадайте, яких поглядів дотримувались члени гуртка Петрашевського?
(Свобода книгодрукування, здійснення реформи судочинства, звільнення селян від кріпацтва)
- Відомо, що Ф.М.Достоевський, будучи членом гуртка петрашевців, захопився революційною ідеєю. Якою саме?
(Зміна існуючого суспільного ладу шляхом революційного перевороту)
- Чи залишився письменник вірним своїм політичним переконанням після каторги?
(Ні. Після каторги, здійснивши поїзду за кордон, письменник відмовився від насильницького шляху перетворення життя суспільства)
- Що вплинуло на зміну світогляду Ф.М.Достоевського?
(Читання Біблії, яку йому подарували в м. Тобольську друзини декабристів; спостереження за суспільно-економічним життям відвіданих ним європейських країн)

II. Мотивація навчальної діяльності учнів

Один з найвидатніших філософів ХХ сторіччя Микола Бердяєв (1874 – 1948) вважав Ф. М. Достоевського глибоко християнським письменником.

«Мозковий штурм»

- Чому саме «християнським письменником», а не просто глибоко віруючою людиною?

Очікувана відповідь

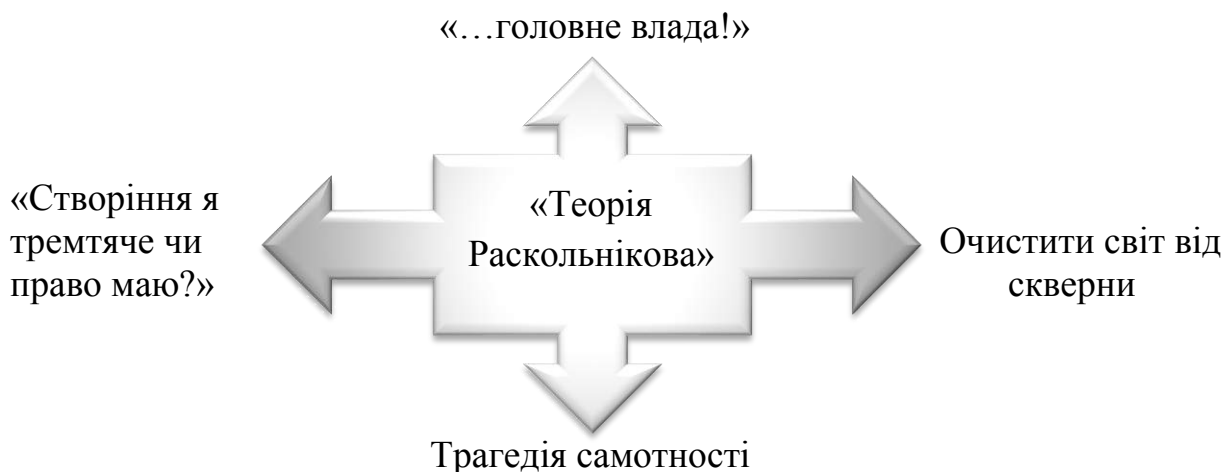
Християнські погляди на людину, її місце і призначення у світі знайшли своє відображення у його творах. Посилання на тексти з Біблії, використання біблійних історій є яскравим тому підтвердженням.

III. Оголошення теми і мети уроку

IV. Робота над темою уроку

1. Робота з ОС

Пригадаймо, причини створення Раскольніковим власної «теорії» та її наслідки:

2. Бесіда

- У яких моментах розвитку сюжету письменник звертається до тексту Біблії?

Під час розмови Раскольнікова з Мармеладовим в трактирі

«... а пожаліє нас той, хто всіх пожалів і хто всіх і вся розумів, він єдиний, він і суддя... І скаже: «Прощаються... гріхи твої... за те, що возлюбив багато... І всіх розсудить і пробачить, і добрих і злих, і премудрих і покірних...»

В листі матері Пульхерії Олександрівни до сина

«Чи молишся ти Богові, Родя, як і раніше, і чи віриш ти благодать Творця і Спасителя нашого? Боюсь я... чи не захопило тебе сучасне модне безвір'я? Якщо так, то я за тебе молюся. Згадай... в дитинстві ти... промовляв свої молитви, сидячи у мене на колінах і якими ми були тоді щасливими!»

У першому сні Раскольнікова

«... кам'яна церква з зеленим куполом, до якої він два рази ходив з батьком і матір'ю... Він любив цю церкву і старовинні ікони... і старого священика...», «... релігійно і шанобливо хрестився...»

Перед вбивством у сні про Єгипет

«... він десь в Африці, в Єгипті, в якісь оазі. Караван відпочиває, спокійно лежать верблюди; кругом пальми... всі обідають. Він же п'є воду з джерела... Прохолодно, ... блакитна вода, холодна, біжить по різнокольоровому камінню і... чистому з золотими блискітками піску...»

Перед викликом в поліцію після вбивства

«Господи, скоріше б уже!» Він опустився на коліна молитися, але... розсміявся, – не над молитвою, а над собою».

Раскольников просить Полю Мармеладову помолитися за нього
«Полечка, моє ім'я Родіон; помоліться коли-небудь і про мене: « і раба Родіона» – більше нічого.»

Під час розмови Раскольникова з Порфирієм Петровичем
«- І в Бога віруєте?...

- Вірую, — повторив Раскольников...

- І воскресіння Лазаря віруєте?

- Вірую... Буквально».

У розмові Раскольникова з Сонею
«...діти – образ Христа: «Цих є Царство Боже». Він наказував їх поважати і любити, вони майбутнє людство.»

У розмові з Порфирія Петровича з Раскольниковим
«Подумайте, голубчик, помоліться-но Богу.»

Раскольников розмові з матір'ю, коли йде зізнаватися у вбивстві
«...ви встаньте на коліна і помоліться за мене Богу. Ваша молитва, може, і дійде».

«Що Бог дасть... помоліться тільки за мене...»

Каторжники вважають Раскольникова безбожником
«Він ніколи не говорив з ними про Бога і віру, але вони хотіли вбити його...»
« – Ти безбожник! Ти в Бога не віруєш! – кричали йому. – Вбити тебе треба».

- Чому опис душевних мук Раскольникова у романі постійно переплітається з біблійною тематикою?

(«Новий Наполеон» Раскольников, в більшості випадків, уникає розмови про Бога і віру, але підсвідомо юнак повертається до цього питання кожного разу в найважчих періодах свого життя)

- Яка з біблійних історій, що згадуються в романі, на вашу думку, є найбільш значимою для розкриття образу Раскольникова?

(Біблійна історія про Лазаря)

- Які слова, на вашу думку, передають її головну думку?

- (Слова Ісуса: «Я єсмь воскресіння і життя; віруючий в Мене, якщо і помре, оживе. І всякий живий, хто вірує в Мене, не помре повік».)

- Як цей вислів може допомогти охарактеризувати стан Раскольникова?

(Порушивши Заповідь Божу: «Не вбий!», Раскольников прирікає себе на моральну смерть і відчуження від інших «живих» душ. Воскресити його до «життя» може тільки розкаяння у скоєному і смиренне прийняття покарання.)

- Після скоєного вбивства, на вулиці Раскольникову купчиха з дівчинкою подає милостиню «ради Христа». Чи можна вважати це знаковою подією для Раскольникова?

(Милостиня (від старослав. милість – любов) – виявлення турботи до ближнього, знедоленого, жебрака, каліки. Раскольникову подають милостиню як моральному каліці, людині духовно бідній, позбавленій духовного спокою.)

- Що у Соні найбільше вражало Раскольникова?

(Як вона змогла залишитися чистою душею і не накласти на себе руки, маючи жовтий білет?)

- Які слова Соні Мармеладової дають відповідь на це питання?

(«Що ж би я була без Бога...»)

- Чого найбільше боявся Раскольников на каторзі?

(Що Соня розпочне нав'язувати йому вивчення Біблії.)

- Через яку рису свого характеру зміг переступити Раскольников, щоб відродитися до життя?

(Через гординю. Саме ця риса характеру не дозволяла йому визнати свою вину і покаятися в скоєному.)

- Які риси характеру Соні Мармеладової допомогли Раскольникову це зробити?

(Любов, терпіння, прощення, смирення)

- Який сон побачив Раскольников на каторзі? Що він може символізувати?

«...весь світ призначений в жертву якійсь страшній, нечуваній і небаченій моровиці, що йшли з далекої Азії в Європі... З'явилися якісь нові тріхіни, мікроскопічні істоти, що вселялися в тіла людей. Ці істоти були духами, обдаровані розумом і волею. Люди, які прийняли їх в себе, ставали відразу ж біснуватими і божевільними. Але ніколи, ніколи люди не рахували себе такими розумними і непохитними в істині, якими вважали себе заражені...»

(Сон символізує внутрішній стан не лише Раскольнікова, але й стан російського суспільства у другій половині XIX століття. Знаковими є слова: «Люди, які прийняли їх в себе, ставали відразу ж біснуватими і божевільними.» Раскольников, створивши біснувату ідею «крові по совісті», поніс своє покарання, але, на думку Ф. М. Достоевського, у світі існують ще й інші біснуваті ідеї, що тільки зароджувалися в головах революціонерів.)

3. Виступ підготовленого учня. (Учні записують почуте у робочі зошити)

Особливості індивідуального стилю Ф. М. Достоевського

- ✓ витончений психологічний аналіз внутрішнього світу особистості
- ✓ масштабність порушення загальнолюдських питань
- ✓ загострена увага до людини в усіх проявах її праведної і грішної натури
- ✓ надія на відновлення людського навіть у пропащому індивідумі
- ✓ висвітлення тем трагічної самотності людини, «розірваної», суперечливої свідомості
- ✓ новий герой – носій філософської ідеї чи цілісної філософської теорії, яку він перевіряє ціною усього свого життя
- ✓ зображення «маленької людини» як гордої, сповненої гідності й самоповаги особистості
- ✓ розкриття проблеми «двійництва» людської особистості
- ✓ Петербург – повноцінна дійова особа, що набула рис персоніфікованого образу
- ✓ сні персонажів виконують різноманітні функції: виступають засобом розкриття характеру, «ключем» до розгалуженої системи філософських мотивів твору, відіграють роль «рушіїв» сюжету, мають складний підтекст

✓ чинник формування характеру особистості не лише «середовище», обставини життя, біологічна спадковість, але й ідея, яка панує над людиною, стає рушійною силою її вчинків.

4. Робота в парах

Вкажіть, які з наведених вище ознак індивідуального стилю Ф. М. Достоевського можна прослідкувати у романі «Злочин і кара». Свій вибір обґрунтуйте.

V. Рефлексія

«Мозковий штурм»

• Які Божі Заповіді, крім «Не вбий!», на вашу думку, порушив Раскольніков? Свій вибір обґрунтуйте.

(Матеріал для вчителя)

- Я є Господь Бог твій, нехай не буде у тебе інших богів, крім Мене.
- Не роби собі кумира і всякої подоби з того, що на небі вгорі, або на землі внизу, і що у воді під землею: не поклоняйся їм і не служи їм.
- Не згадуй імені Господа Бога твого даремно.
- Пам'ятай день суботній, щоб святити його: шість днів працею і виконуй у них всю роботу свою, а день сьомий субота для Господа Бога твого.
- Шануй батька твого і матір твою, і добре тобі буде, і довго житимеш на землі.
- Не вбивай.
- Не чини перелюбу.
- Не кради.
- Не свідчи неправдиво проти ближнього твого.
- Не пожадай.

VI. Підсумок уроку

Ф.М. Достоевський у своєму романі надзвичайно глибоко і всебічно проаналізував контрасти та суперечності соціального і духовного життя Росії середини XIX століття, але не можна заперечувати й той факт, що «Злочин і кара» містить своєрідне попередження для майбутніх поколінь – у будь-якій ситуації, за будь-яких обставин потрібно залишатися, в першу чергу, ЛЮДИНОЮ!

Урок № 43

Тема. Естетизм в англійській літературі та мистецтві

Мета: розвиток предметних компетентностей: розуміння закономірностей розвитку літератури, мистецтва в II половині XIX століття; особливості й ролі естетизму як літературного напрямку; комунікативних: уміння аналізувати, порівнювати та виділяти головне під час аналізу літературних понять та явищ; прагнення висловлюватись точно, логічно та послідовно; застосування комунікативних стратегій відповідно до мети і ситуації спілкування; ключових: розвиток творчих здібностей, критичного мислення, формування етичних уявлень та естетичних смаків, прагнення до самопізнання та самовдосконалення.

Реалізація НЛ: осмислення та захист особистих прав і прав інших людей, усвідомлення своєї ролі в суспільстві (НЛ - 2); усвідомлення причинно-наслідкових зв'язків між власними рішеннями та поведінкою, набуття знань та вмінь правильної поведінки в критичних та небезпечних ситуаціях (НЛ-3); осмислення неординарності як важливої риси людини для її самореалізації в житті (НЛ-4).

Обладнання: інформаційно-технічний супровід: мультимедійний проектор, презентаційний матеріал.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

*Життя коротке,
а мистецтво вічне.
Латинський вислів*

Хід уроку

I. Організаційний момент

Налаштування на урок (*музична хвилинка*: прослуховування класичної музики)
Слово учителя.

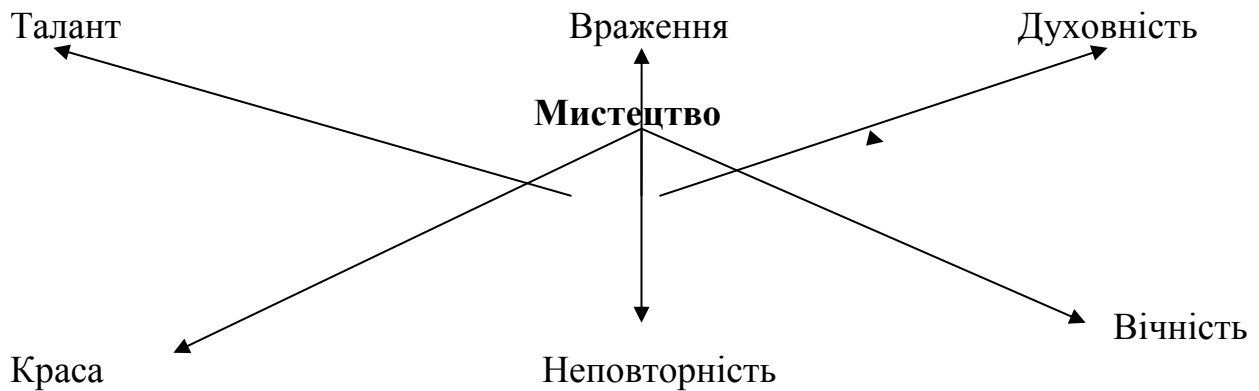
Напевно, ви задумувались, чому саме класична музика має такий заспокійливий ефект. А саме тому, що це високе мистецтво, яке пройшло перевірку часом, воно – це вічність.

II. Мотивація навчальної діяльності

Вільям Вордсворт у своїй поезії «До прекрасного» писав: «Святе мистецтво! В пензлі чи пері є сила дати вічність кожній рисі...». І справді, сила мистецтва полягає в тому, щоб передати прекрасну мить життя.

Слово «мистецтво» має безліч визначень, характеристик і особливостей, але кожна людина у ньому бачить щось своє. А що для вас означає «мистецтво»?

Створення «асоціативного куща»

Отже, мистецтво – це образне відображення реальності, головною метою якого є залучення людини до прекрасного, чуттєвого, цікавого і особливого, а інколи – до незрозумілого і суперечливого.

III. Актуалізація опорних знань

Вивчаючи поезію II половини XIX століття, ми неодноразово говорили про «чистоту» і красу мистецтва. Згадаймо особливості розвитку літератури цього періоду.

Бесіда

- Які напрями переважають у літературі II половини XIX століття? (Реалізм, пізній романтизм).

- Що ж таке модернізм?

- Які модерністські течії вам знайомі? (Імпресіонізм, символізм).

Ці течії виникли під впливом настроїв безнадійності, неприйняття життя – декадентства.

«Краса врятує світ» – пророкував російський класик Ф. Достоевський. Красу як найвищу цінність мистецтва і життя взяли за основу своєї творчості представники ще одного літературного напрямку модернізму – естетизму.

Які основні принципи цього напрямку ми сьогодні і з'ясуємо. А в кінці уроку спробуємо дати відповідь на запитання: «Чи співпадають погляди Ф. Достоевського з програмою естетизму щодо поняття «краса»? (*постановка проблемного питання*).

IV. Повідомлення теми, цілей і завдань уроку

V. Сприйняття і усвідомлення учнями нового матеріалу

Міні-лекція вчителя.

Вікторіанська мораль та час декадентства сприяли виникненню в англійському мистецтві та літературі 1880 – 1890-х рр. напрямку естетизму.

Представниками були письменник, мистецтвознавець Волтер Пейтер та угруповання поетів і художників, теоретиків літератури – Артур Саймонс, Обрі Бьордсі, Оскар Уайльд та інші, що об'єднались навколо журналів «Жовта книга» і «Савой». Ідеалом їхнього мистецтва стала творчість майстрів Середньовіччя і раннього Відродження.

Словникова робота

Естетизм – 1) суб'єктивно-ідеалістичний підхід до мистецтва, що ґрунтується на теорії «мистецтво заради мистецтва» й протиставляє його дійсності, заперечує ідейність і соціальну спрямованість мистецтва; 2) філософська теорія, яка обстоює пріоритет мистецтва, його духовну автономність, вічну красу і силу.

Продовження міні-лекції.

Англійський естетизм – другий найважливіший літературний напрям модернізму. Суть естетизму проста – найголовнішою цінністю є не добро, не моральність, а краса. Краса вище моральності, чи, принаймні, рівноцінні. Краса може бути аморальною, породжувати зло, але вона не втратить своєї цінності в людини.

Життя людини має бути побудоване за законами краси, оточене прекрасними речами. А вища краса знаходить лише у творах мистецтва. Сенс життя – спілкування з мистецтвом, власною творчістю чи сприйняття творів мистецтва. Звичайне життя людини нудне й безглузде. Порятунком лише у мистецтві, там справжнє життя. Мистецтво вище реальності. Воно завжди є прекрасною брехнею, вигадкою, які не мають з життям нічого спільного. Мистецтво, як і краса, заборонені правилами моральності.

VI. Підсумок уроку

Обговорення проблемного питання (прийом «Коло думок»).

То що ж мав на увазі Ф. Достоевський, коли говорив, що «краса врятує світ» (*пригадати твір «Злочин і кара»*) і як розуміють поняття «краса» представники естетизму?

Побудова Кіл Венна

Отож, з новим часом приходить і зміна традиційного розуміння краси, адже естети переконані, що краса має підносити, розвивати, до неї потрібно

прагнути. Лише краса має силу і незамінне місце в житті людини, саме вона всевладна і непідступна.

VII. Домашнє завдання

Вміти пояснити суть «естетизму». Написати есе на тему «Краса у моєму житті». Індивідуальне завдання: дослідити етимологію імені Оскара Уайльда.

Урок № 44

Тема. Оскар Уайльд (1854 – 1900). «Портрет Доріана Грея». Ідейно-естетичні погляди і творчий шлях

Мета: розвиток предметних компетентностей: усвідомлення головних рис особистості та таланту Оскара Уайльда, особливості ідейно-естетичних поглядів письменника; комунікативних: уміння аналізувати, порівнювати та виділяти головне під час аналізу літературних понять та явищ; прагнення висловлюватись точно, логічно та послідовно; застосування комунікативних стратегій відповідно до мети і ситуації спілкування; ключових: розвиток творчих здібностей, критичного мислення, формування етичних уявлень та естетичних смаків, прагнення до самопізнання та самовдосконалення.

Реалізація НЛ: осмислення та захист особистих прав і прав інших людей, усвідомлення своєї ролі в суспільстві (НЛ - 2); усвідомлення причинно-наслідкових зв'язків між власними рішеннями та поведінкою, набуття знань та вмінь правильної поведінки в критичних та небезпечних ситуаціях (НЛ-3); осмислення неординарності як важливої риси людини для її самореалізації в житті (НЛ- 4).

Обладнання: інформаційно-технічний супровід: мультимедійний проектор, презентаційний матеріал, заготовка для схеми «Естетизм О. Уайльда в житті і в літературі».

Тип уроку: засвоєння нових знань.

*Творчість починається в день
твоеї появи на світ
і закінчується в день твоєї смерті.
Оскар Уайльд*

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Мотивація навчальної діяльності

Слово учителя (в руках роман О. Уайльда «Портрет Доріана Грея»).

Беру книгу до рук, наче щось священне. Скільки у ній праці, хвилювань, творчих поривів, правди життя... Щоразу думаю, як і чим жив той, хто взяв до рук перо і вивів перше слово, що він хотів розповісти, що хотів залишити літературним нащадкам. А твори таких таких авторів завжди дивують.

III. Актуалізація опорних знань

Учитель.

На попередньому уроці ми ознайомились з літературним напрямом «естетизм». Пригадаймо, що таке «естетизм», які його особливості. (Учні відповідають.)

- Зачитування учнями есе «Краса у моєму житті».

Одним із шанувальників Краси і найяскравіших представників естетизму на літературному обрії був Оскар Уайльд.

IV. Повідомлення теми і мети уроку

V. Сприйняття й усвідомлення учнями навчального матеріалу

Учитель. Сьогодні на уроці ми спробуємо зрозуміти філософію життя та творчості англійського письменника Оскара Уайльда.

Робота зі схемою

(символ смерті)

(символ життя)

Це неодмінний аксесуар
Оскара Уайльда.

Прийом «Коло думок»

- Що ви бачите і як розумієте зображене?

(Учні висловлюють свої думки).

Учитель.

Оскар Уайльд мав бездоганний смак, тому і в житті, і у творчості вмів поєднувати непокєднуване. Письменник прагнув стати творцем свого життя, яке було схоже на суцільний парадокс, і сприймається як легенда, що ожила.

Кажуть, що з ім'ям, яке дають нам батьки, приходить наша доля. Пропоную вам дослідити ім'я Оскара Уайльда.

Розповідь-дослідження учня.

Повне ім'я майбутнього письменника, дане йому від народження, – Оскар Фінгал О'Флаєрти Вілс. Його батьком був один із найвідоміших лікарів-офтальмологів не тільки Ірландії, а й усієї Великої Британії – сер Вільям Роберт Уайльд, людина високої ерудиції. Мати, Джейн Франческа Уайльд, відома ірландська світська дама, екстравагантна жінка, поетеса, яка писала під псевдонімом «Сперанца» (з італійської – Надія).

Мати 22 листопада 1854 року писала з приводу імен, якими вирішено назвати сина: «Ми назвемо його Оскар Фінгал Уайльд. У цьому є щось величне,

туманне та оссіанічне, чи не так?» (Оссіан – нащадок ратних воїнів, які воювали за право бути господарями на своїй землі.)

Два інших імені дав батько: О'Флаєрти – імена володарів найбільш суворої частини Ірландії; Віллс – на честь ірландського драматурга, автора п'єс Вільяма Віллса, що асоціюється з іменем Шекспіра.

Сам Уайльд про власне ім'я скаже так: «Вони заповідали мені благородне ім'я, прославлене не тільки в Літературі, Мистецтві, Археології та Науці, але і в історії народу моєї країни».

Учитель.

Батьки Оскара зробили усе, аби він був ближче до Богемі тогочасного суспільства. А також від батька він успадкував рідкісну працездатність та допитливість, від матері – заміряність і дещо екзальтичний розум, інтерес до таємничого і фантастичного, схильність вигадувати й розповідати незвичайні історії.

Отож, «у кожного з нас є ім'я, визначене йому статтю його, посмішкою, ще й одержиною». Спробуймо проаналізувати, який вигляд мав юний письменник.

Аналіз портрета Оскара Уайльда.

Оскар Уайльд здійснює революцію в англійській моді: це могло бути пальто, обшите хутром чи довгі панчохи, розшитий квітами жилет з рукавичками лимонного кольору в поєднанні з пишним мереживним жабо і черевики зі срібними пряжками. Волосся розкуйовджене, до плечей. А в очах проглядається виклик усьому Всесвіту. Трохи зухвалий, але водночас мудрий погляд.

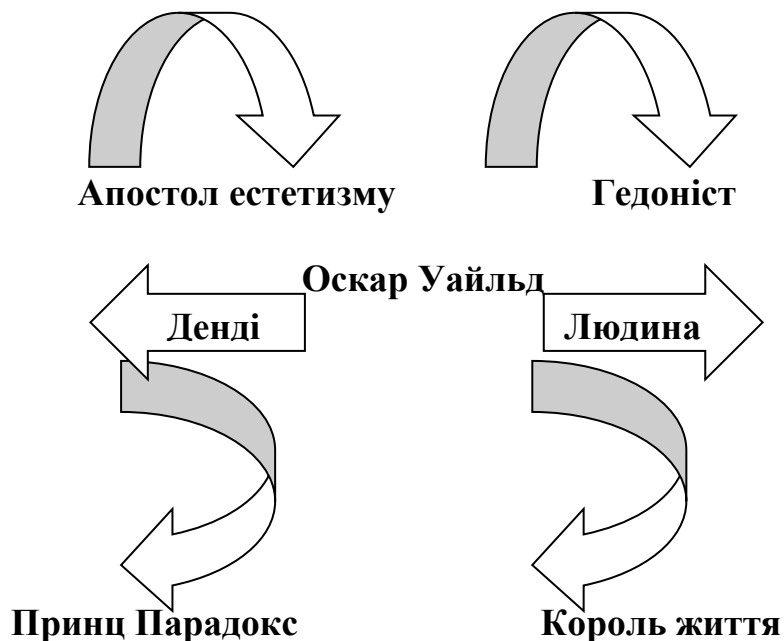
Його вигляд ображав загальноприйняті уявлення про пристойність, викликав глузування і роздратування... Але попри це Уайльд мав багато друзів і прихильників. Він був товариським, дотепним, веселим, мав гострий розум.

Значною мірою на формування естетичних поглядів вплинула освіта, яку Оскар здобув у Триніті-коледжі (Дублін) та Оксфордському коледжі святої Магдалени, – але водночас йшов власним шляхом, керуючись тезою: «Те, що дійсно треба знати, не розтлумачить ніхто». Згодом в Америці читає «естетичні» лекції, пропагує «нове відродження в англійській літературі».

І навіть був засудженим за аморальну поведінку. Після звільнення подальше життя в Англії стало неможливим: твори були заборонені, вилучені з бібліотек, гонорари йшли на погашення боргів, і митець змушений був під чужим ім'ям

переїхати у Францію. Останні роки він прожив у злиднях і бідуваннях у французькій провінції, а згодом у Парижі. Його поховали на паризькому цвинтарі для бідних, а з часом перепоховали на кладовищі Пер-Лашез, де встановили величний пам'ятник.

Схематичне зображення статусів Оскара Уайльда («Асоціативний куш»)

Словникова робота

Естет – людина, яка звертає особливу увагу на естетичні явища, будує життя за принципами прекрасного.

Гедонізм (від грец. – насолода) – філософсько-етичне вчення, за яким насолода є найвищим благом, метою життя. Протилежне – аскетизм.

Денді – представник вищого світу з витонченими манерами, вишуканим одягом, який володіє знаннями з мистецтва та інших галузей, популярних у світському товаристві.

Парадокс – думка, що різко розходиться з усталеними поглядами, начебто суперечить здоровому глузду, хоча насправді може й не бути хибною.

Учитель.

Оскар Уайльд був незвичайною особистістю, про його життя можна розповідати нескінченно. Проте, про письменника може більше розповісти його творчість.

Уайльд був митцем, закоханим у Красу. Його есе, статті, рецензії, художні твори провокували, епатували, викликали суперечки. Публіку обурювали його парадокси на зразок «Мораль завжди стає останнім притулком для людей, які не розуміють краси». Але необхідно пам'ятати про те, що Уайльд був дуже суперечливим письменником. Пошуки художньої і філософської істини часто приводили його до висновків, протилежних один одному.

Свої естетичні погляди намагався втілити у різних жанрах літератури: оповіданнях, романі, повістях, казках, комедіях, трагедіях, поезіях у прозі.

Бесіда

1. Чи доводилось вам читати книжки О. Уайльда? («Хлопчик-зірка», 5 клас).
2. Як ви думаєте, чи відбиваються у цій казці принципи естетизму? Обґрунтуйте.

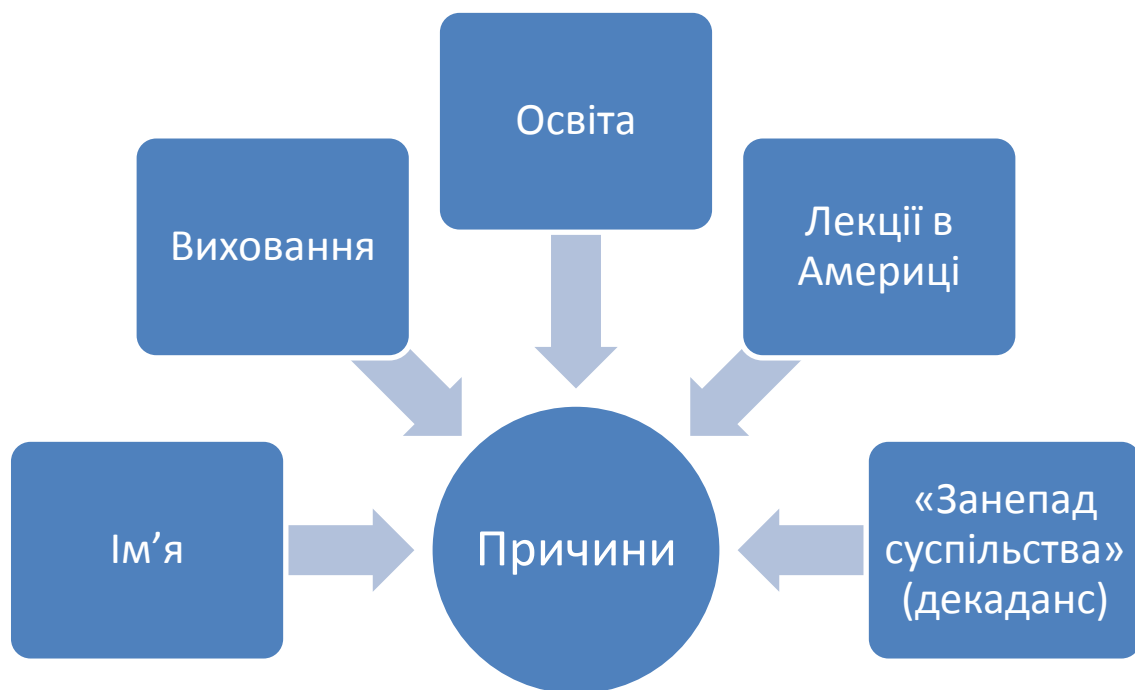
Проте цілісного завершення теорія естетизму Уайльда набуває в романі «Портрет Доріана Грея». Це єдиний роман письменника. В нього автор вклав себе, свої думки, бо не просто був теоретиком, і навіть не просто перетворив своє життя на пошук Краси, а вважав за необхідне стверджувати свої погляди голосно, театральню, епатуючи.

Роман «Портрет Доріана Грея», який посів почесне місце серед найвизначніших шедеврів світової літератури, був написаний у 1890 році лише за три тижні. Після його публікації в суспільстві розгорівся скандал. Але критика одногосно визнала роман аморальним. Окремі критики навіть вимагали заборонити його, а автора засудити. Уайльда звинуватили в образі суспільної моралі. Однак пересічні читачі сприймали роман із захопленням.

Що такого незвичайного у творі «Портрет Доріана Грея» і чи сподобається він вам, ми обговоримо на наступних уроках.

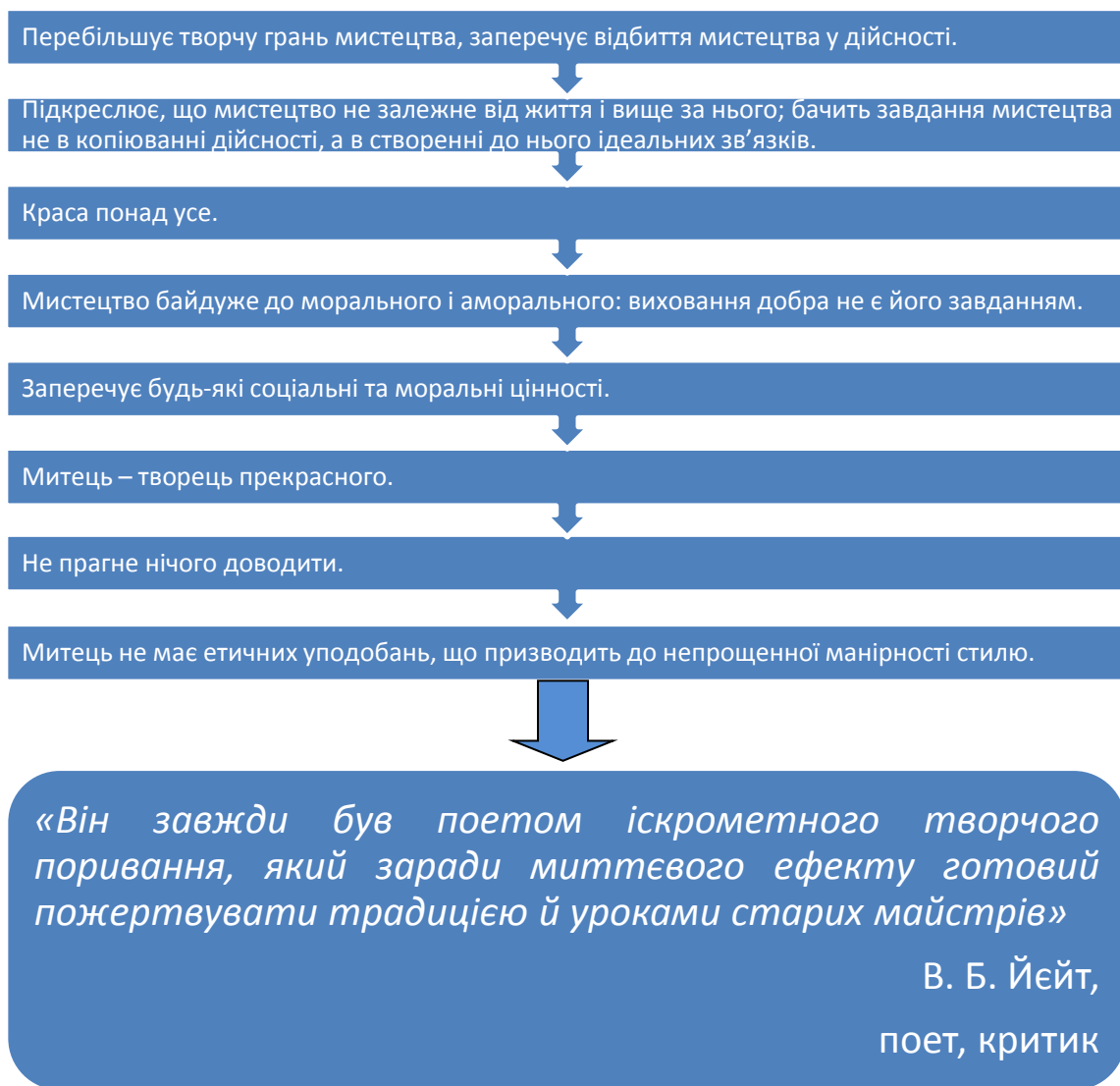
VI. Закріплення вивченого матеріалу

Побудова схеми «Естетизм О. Уайльда в житті та в літературі».

Оскар Уайльд = Естетизм

Бесіда

1. Чи схоже життя Уайльда на легенду?
2. Які сторінки його біографії здаються неймовірними?
3. Легенда життя письменника сумна чи щаслива?
4. Чому не можна дати однозначної відповіді на це питання?
5. Знаючи біографію О. Уайльда, чи будуть зрозумілішими написані ним твори?
6. Що мав на увазі Уайльд, коли казав, що *«творчість починається в день твоєї появи на світ і закінчується в день твоєї смерті»*? (Звернення до епіграфа уроку.)

VII. Домашнє завдання

Прочитати у підручнику статтю про життя і творчість О. Уайльда.

Дати відповідь на питання «Що краще: прожити яскраве і трагічне життя чи сіре, але щасливе».

Індивідуальне завдання: підготувати повідомлення «Історія створення роману «Портрет Доріана Грея».

Урок № 45

Тема. Абсолютизація творчості та творчої особистості в романі «Портрет Доріана Грея». Естетична програма автора. Проблема краси і моралі

Мета: розвиток предметних компетентностей: усвідомлення ідейно-художніх особливостей «Передмови» до роману «Портрет Доріана Грея», філософських, моральних, естетичних поглядів автора твору; зосередження уваги на головній проблемі твору – проблемі краси і моралі; комунікативних: уміння аналізувати, порівнювати та виділяти головне під час аналізу літературних понять та явищ; прагнення висловлюватись точно, логічно та послідовно; застосування комунікативних стратегій відповідно до мети і ситуації спілкування; ключових: розвиток творчих здібностей, критичного мислення, формування етичних уявлень та естетичних смаків, прагнення до самопізнання та самовдосконалення.

Реалізація НЛ: осмислення та захист особистих прав і прав інших людей, усвідомлення своєї ролі в суспільстві (НЛ - 2); усвідомлення причинно-наслідкових зв'язків між власними рішеннями та поведінкою, набуття знань та вмінь правильної поведінки в критичних та небезпечних ситуаціях (НЛ-3); осмислення неординарності як важливої риси людини для її самореалізації в житті (НЛ- 4).

Обладнання: текст твору «Портрет Доріана Грея», інформаційно-технічний супровід: мультимедійний проектор, презентаційний матеріал; заготовка для таблиці «Розуміння цінності мистецтва і життя героями твору».

Тип уроку: формування вмінь та навичок.

*Є книги добре написані або
погано написані. Ото й усе.
Оскар Уайльд*

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань

- Графічний диктант «Лови помилку» (правильне твердження – 1, неправильне - 0).

1. Оскар Уайльд – французький письменник межі XIX – XX століть. (0)
2. Народився в сім'ї лікаря-офтальмолога і поетеси. (1)
3. Через важке матеріальне становище здобув лише початкову освіту. (0)
4. О. Уайльд вивчав класичні мови, захоплювався античністю. (1)

5. Здійснив подорож Америкою, де виступав з лекціями, присвяченими естетизму. (1)
6. Письменник ніколи не брався писати драматичні твори. (0)
7. Над Королем життя відбувся суд за надмірне вживання алкоголю та наркотиків. (0)
8. Письменник був одружений і мав двох синів. (1)
9. Сучасна література подобалась О. Уайльду за її копіювання реального життя. (0)
10. Уся естетика О. Уайльда є низкою парадоксальних суджень. (1)
11. Письменник помер у 1900 році у бідності та забутті. (1)

Код: 01011001011

(Учні проводять взаємоперевірку; аналізують, чому деякі твердження неправильні).

- Дати відповідь на питання «Що краще: прожити яскраве і трагічне життя чи сіре, але щасливе».

III. Мотивація навчальної діяльності

Бесіда

1. Які види мистецтва вам найбільше подобаються?
2. Як ви думаєте, чи повинен бути прямий зв'язок між мистецтвом, життям і мораллю? Як розумів їх співвідношення О. Уайльд?
3. На вашу думку, що важливіше у мистецтві: продукт творчості чи творча особистість?
4. Як ви можете пояснити афоризм О. Уайльда: «Розкрити себе і втаїти митця – цього прагне мистецтво».

Учитель.

Виходить, якби не було творчих особистостей, то людство не насолоджувалося б вічними творами мистецтва, і навпаки – чого вартий митець без свого творіння.

- Опишіть свої враження від прочитаного роману «Портрет Доріана Грея».

Аналіз епіграфа уроку.

Учитель.

Цей роман написаний добре, адже, як казав літературознавець Н. Соловйов: «Тут поєдналось все: краса і потворність життя, істина і брехня, ілюзія і правда, а текст насичений яскравими парадоксами, які передають вишукано-хімерний хід думок естета і гедоніста». Проблеми, які порушив письменник у творі, актуальні і сьогодні, отож, про це і поговоримо.

IV. Повідомлення теми і мети уроку

V. Формування вмінь і навичок

- Повідомлення учня про історію створення роману «Портрет Доріана Грея».

Відомо, як виник задум роману: одного разу в майстерні свого приятеля Уайльд познайомився з натурником. Котрий вразив його досконалістю своєї вроди. «Який жаль, – вигукнув письменник, – що таке славне створіння мусить

старіти!» На це художник, погодившись, додав: «Чудово було б, якби він залишався такий точнісінько, як зараз, а натомість, щоб його портрет старів і вкривався зморшками». Ця розмова торкалася проблеми, яка ніколи не переставала хвилювати письменника: взаємини життя і мистецтва.

Учитель.

Роман було опубліковано вперше у 1890 році в журналі «Ліппінкоттс мансли мегезін», а пізніше видано окремою книгою у 1891 році і доповнено особливою передмовою, яка стала маніфестом естетизму.

Творча робота (дослідження передмови до роману).

- Подумайте, як ця передмова, що складається з 25 афоризмів, розкриває погляди письменника на мистецтво і життя.

- Чи міг автор зашифрувати уже в передмові головні проблеми твору?

Учитель.

У передмові О. Уайльд застосовує парадокси для викладу власної естетики (1-5 афоризм). Не обминув він і питання моральності мистецтва, роз'єднавши ці поняття як несумісні (6-10 афоризм). Проте, події, зображені у романі, демонструють небезпечність штучного роз'єднання етичних та естетичних принципів.

Перед смертю автор скаже: «Життя – не можна писати, життя можна тільки жити», – хоча у передмові пише, що «мистецтво – дзеркало, яке віддзеркалює того, хто в нього дивиться, а не все життя».

Що ж це, парадоксальність мислення письменника чи переосмислення, що приходить з досвідом?

- *Аналіз проблем, які автор порушує у творі.*

Оскар Уайльд висвітлює важливі проблеми, пов'язані з культурним, соціальним та міжособистісним аспектами людських взаємовідносин.

- *Робота з твором з подальшим складанням таблиці.*

Устами своїх героїв письменник висловлює власне розуміння проблеми мистецтва і моральності. Де ж істина, можливо, на перетині думок трьох персонажів?

Герой	Розуміння цінності мистецтва і життя
Безіл	1. «В це полотно я вклав надто багато душі, надто багато самого себе». 2. «Я часом думаю, що у світовій історії є лише два важливі моменти. Перший – це поява нових засобів у мистецтві, другий – поява нового образу у мистецтві». 3. «У цьому портреті моє... мистецьке обожнення образу Доріана». 4. «У нашу добу люди тлумачать мистецтво як різновид автобіографії. Ми втратили абстрактне почуття краси».
Лорд Генрі	1. «Що за дивацький народ ці художники! Із шкіри пнуться, аби набути популярності, а як тільки вона приходить –

	здається, прагнуть позбутися її». 2. «Занадто багато самого себе! Слово честі, Безіле, я не гадав, що ти такий марнославний. Не бачу найменшої схожості між вами!»
Доріан Грей	1. «Він сидів за роялем, спиною до них, і гортав сторінки «Лісових сцен»Шумана». 2. «Доріан недбало пройшов повз картину і повернувся до неї обличчям. Ледве скинувши оком на портрет, він... зашарівся од задоволення». 3. «Який жаль! Я зістарюсь, стану бридким і потворним, а цей портрет повік лишиться молодим...».

Висновок. Оскар Уайльд через створені ним образи розкриває взаємозв'язок між мистецтвом і внутрішнім світом людини. Наприклад, на думку, художника Безіла, мистецтво – це певне дзеркало людської душі, воно відбиває почуття, спрямування, а також моральні якості людини. Лорд Генрі чітко вмів розмежовувати мистецтво і життя. Він теж був своєрідним творцем – творцем душі Доріана. Його інструментом була хибна філософія гедонізму (*пригадати поняття*), яка штрих за штрихом будувала характер молодого людини. А Доріан, який на початку твору надихався музикою, під впливом лорда Генрі більше захопився власною красою, ніж красою мистецтва.

Із цією проблемою тісно пов'язана інша: мораль і мистецтво, роль етичного та естетичного в житті.

Сам автор так говорив про свій роман: «Справжня мораль цього твору полягає в тому, що всяке надужиття, так само як і самозреченість, тягне за собою покару. Тобто, Безіл Холуорд, надміру обожнюючи фізичну вроду, як це робить більшість художників, вмирає від руки того, в чийй душі він породив страхітливе й безтямне марнославство. Доріан Грей, вівши життя в самих тільки чуттєвих насолодах, пробує вбити сумління і цієї миті убиває самого себе. Лорд Генрі намагається бути тільки спостерігачем у житті і під кінець виявляє, що ті, хто уникає битви, ще глибше зранені, аніж ті, хто бере в ній участь».

Бесіда

1. Як ви думаєте, а кохати – це теж мистецтво?
2. Чи може про кохання писати той, хто ніколи не знав цього почуття? (Оскар Уайльд був одружений. Проте і у ставленні до дружини відображалось поклоніння красі. Дружина була у нього дуже вродлива. Щомісяця вони з'являлися перед гостями у новому одязі та образі: грецькому, середньовічному, старовенеціанському, голландському. Таке враження, що кохання для Уайльда – це частина його естетичної програми.)
3. Чи помітили ви перенесення моментів особистого життя О. Уайльда у твір?
4. Чи розкривається проблема моралі (почуттів) і мистецтва у стосунках Доріана і Сибіл Вейн?
5. Де зустрілися Доріан і Сибіл?

6. Що приваблювало юнака у молодій актрисі?
7. Як кожен з героїв розумів кохання і мистецтво?
8. Чому щирістю свого почуття Сибіл «вбила» кохання Доріана?
9. Згадайте, як зуміла Соня Мармеладова («Злочин і кара» Ф. Достоевського) врятувати Родіона Раскольникова, чому не змогла б цього зробити Сибіл? (Доріан продав свою душу, тому врятувати не було що).

Висновок. Стосунки цих двох героїв приносять їм розчарування та відчай. Доріан Грей зник, щоб його оточувало все дивовижне, прекрасне, талановите, те, що повинно викликати лише захват, а тут така невдача! Так, Доріан був гарним учнем лорда Генрі, тому не зрозумів дівочих почуттів. А Сибіл вперше по-справжньому відіграла роль закоханої не на сцені, а в житті, тому це почуття стало її мистецтвом. Із втратою коханого вона втратила сенс життя. Смерть Сибіл стала початком кінця Доріанового життя.

VI. Підсумок уроку

Проблемні запитання.

- Подумайте, чому О. Уайльд, змальовуючи аморальне й злочинне життя Доріана Грея, таким чином спотворює його зовнішню красу?
- Як у цьому розкривається проблема краси і моралі?

Учитель.

У ХХІ столітті проблеми, порушені О. Уайльдом, стали ще болючішими і актуальнішими. Письменник на алтар мистецтва поклав не тільки свій талант, а й своє життя, підкоривши його естетичним теоріям. Уайльд прожив життя під гаслом естетизму і гедонізму. Але душа – не вигадка, мистецтво – не розвага, життя – не експеримент. Принц Парадокс своїм життям і своїми творами дав людству важливі моральні уроки. І це, можливо, найпарадоксальніший парадокс письменника.

А я вам бажаю, дорогі мої учні, берегти свою душу, і нехай жодні теорії чи нездорові бажання не спокушають вас. Пам'ятайте, кожен ваш вчинок має бути красивим і здійсненим на благо собі та іншим людям.

VII. Домашнє завдання

Зробити колаж до образу Доріана Грея.

Індивідуальне завдання: підготувати запитання для інтерв'ю з Доріаном Гресем.

Урок № 46

Тема. Система образів роману «Портрет Доріана Грея». Еволюція образу головного героя

Мета: розвиток компетентностей предметних: розкриття образів героїв твору як представників різних філософських систем; розуміння ідейно-художніх особливостей, специфіки втілення образу головного героя; комунікативних: уміння аналізувати, порівнювати та виділяти головне під час аналізу літературних понять та явищ; прагнення висловлюватись точно, логічно та послідовно; застосування комунікативних стратегій відповідно до мети і ситуації спілкування; ключових: розвиток творчих здібностей, критичного мислення, формування етичних уявлень та естетичних смаків, прагнення до самопізнання та самовдосконалення.

Реалізація НЛ: осмислення та захист особистих прав і прав інших людей, усвідомлення своєї ролі в суспільстві (НЛ - 2); усвідомлення причинно-наслідкових зв'язків між власними рішеннями та поведінкою, набуття знань та вмінь правильної поведінки в критичних та небезпечних ситуаціях (НЛ-3); осмислення неординарності як важливої риси людини для її самореалізації в житті (НЛ- 4).

Обладнання: текст твору «Портрет Доріана Грея», інформаційно-технічний супровід: мультимедійний проектор, презентаційний матеріал; заготовка для діаграми «Фішбоун».

Тип уроку: формування вмінь та навичок.

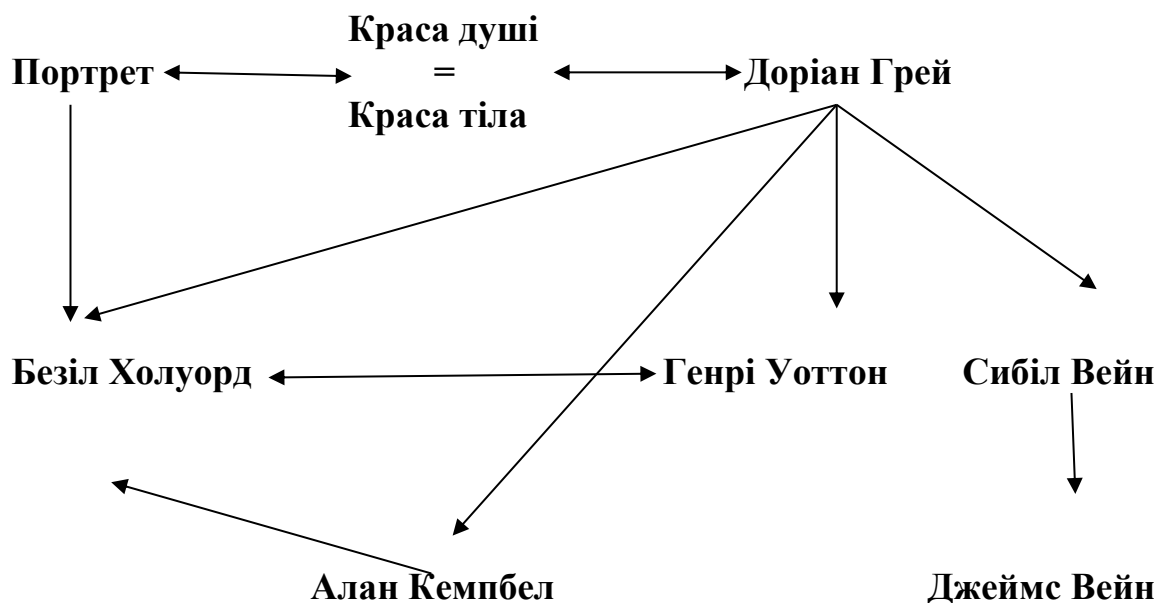
*Кожна людина бачить у Доріанові
Грею свої власні гріхи. В чому ж
гріхи Доріана, не знає ніхто.
Оскар Уайльд*

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань

1. Повторити значення понять «гедонізм», «естетизм», «парадокс».
2. Створити схему «Система образів роману».

III. Мотивація навчальної діяльності

Учитель.

Як часто ми задумуємось над тим, з якою метою ми прийшли в цей світ? Напевно, рідко. Адже, людське життя дуже коротко, це лише мить. Своїми вчинками ми змінюємо світ, а вчинки і погляди інших людей змінюють нас.

Аналізуючи твори літератури, ми мимоволі знаходимо у вчинках та характерах персонажів відображення свого життя.

Робота з епіграфом.

Цікаво, чи є безгрішні люди? Що таке гріх? Перед ким чи перед чим нам доведеться відповідати за усе зроблене нами у житті?

Словникова робота

Гріх – це помилка, яку допускає людина у процесі своєї життєдіяльності, відступ від істини, поганий людський вчинок, коли людина діє, користуючись самою волею (бажаючи, вибираючи) або вчинок наказаний волею (зовнішні слова чи діла).

Учитель.

Сьогодні на уроці ми спробуємо проаналізувати життя головних героїв, дати пояснення їхнім бажанням і зрозуміти, хто чи що було причиною їхнього душевного неспокою.

IV. Повідомлення теми і мети уроку

V. Формування вмінь і навичок

Учитель.

Кожен герой цього твору роману відображає особисті риси реальних людей. Здається, що Оскар Уайльд – знавець психології та природи людської душі. Адже цей роман дає відповідь на численні філософські, моральні і навіть релігійні поняття.

Отож, проведемо дослідження того, як філософія естетизму і насолоди впливає на людські долі; що відбувається, коли людина знаходиться на перехресті життя та ілюзій.

Спостереження над образом Безіла Холуорда

Евристична бесіда

1. Подумайте, чим особливі творчі люди?

(Вони живуть у своєму власному світі; оточують себе красивими людьми, емоціями, подіями, навіть інтер'єром, адже звідти вони черпають натхнення).

2. Опишіть студію, де працював Безіл.

(«Студія була сповнена пахоців троянд, а коли в саду знімався літній легіт, він доносив крізь відчинені двері то п'яний запах бузку, то м'який аромат рожевих квіток шипшини ». Інтер'єр: перський диван, довгі шовкові штори, величезне вікно. За вікном сад, де цвів верболіз та росла жимолость, гудіння бджіл і водночас клекіт Лондона. Все це створювало гармонію творчої атмосфери).

3. Чий портрет став вираженням естетичних поглядів художника?

4. За яких обставин познайомились Безіл і Доріан?

5. Чому Доріан для художника став втіленням досконалості?

(«Я збагнув – переді мною така чарівна врода, що може поглинути всю мою душу, все моє єство, ба навіть усе моє мистецтво...»).

6. Чи тільки врода приваблювала його у Доріанові?

(Ні, він бачив у юнакові прояв таланту, доброти, відкритості, тому він і не хотів, щоб лорд Генрі знайомився з Доріаном. «У нього відкрита і світла душа... Дивися, Гаррі, не зіпсуй його!»).

7. Чи можна сказати, що портрет Доріана Грея і інші картини художника мали для нього однакову мистецьку вартість?

(Ні. «І я знаю – те, що я створив після знайомства з Доріаном Греєм, виконане непогано, то найкраще в моєму доробку. Але... краса його немовби пробудила в мені зовсім новий метод творчості, зовсім новий стиль»).

8. Художник не хоче виставляти портрет, аргументуючи тим, що він вклав у нього занадто багато себе. Як ви це розумієте?

(«Я й не виставлю цього портрета – я боюся, чи не виказав у ньому секрету власної душі...» Художники – це люди, для яких краса є суттю мистецтва. Краса Доріана оголила душу Безіла).

9. Чи розумів Безіл, що за все треба у цьому житті платити: чи то за красу, чи то за талант?

(«Твоя знатність і багатство, Гаррі; мій розум і хист, хоч які вони є; врода Доріана Грея – за все це, чим боги нас наділили, ми дорого заплатимо, заплатимо невимовними муками...»).

10. Як поплатився за свій талант художник Безіл?

(Він розчарувався у Доріанові, хоч до останнього у це не міг повірити. «Я занадто обожнював вас – і я за це покараний». Художник був убитий рукою свого ідеалу).

11. Коли згрішив Безіл Холуорд? У чому його провина?

(Безіл створив собі предмет обожнювання, він поклонявся Доріановій красі, а цим порушив Другу заповідь Божу: «Не роби собі різьби і всякої подоби з того, що на небі вгорі, і що на землі долі, і що у воді під землею»).

12. Як ви думаєте, чи заслуговує художник на прощення?

(Так, адже перед смертю Безіл визнав свою провину. І навіть закликав до каяття Доріана Грея).

Висновок. Безіл Холуорд є втіленням ідеї служіння мистецтву і в деякій мірі є віддзеркаленням естетичних принципів Оскара Уайльда. Для Холуорда етичне і естетичне невіддільні, як краса і доброта. Він не хоче вірити, що став в дечому причиною того, що відбулося з Доріаном. Художник страждає від того, що відчуває страшенний розрив між ідеальним змістом, який він вклав у своє творіння, і життям, яке розбиває його мрії. Та кінець Безіла неминучий. Він поклав своє життя на вівтар служінню мистецтву і красі.

Дослідження особистості лорда Генрі та його впливу на Доріана Грея

Ще одним своєрідним «творцем душі» Доріана Грея виступає лорд Генрі Уоттон.

Евристична бесіда

1. Чи поділяє погляди Безіла на мистецтво лорд Генрі?

(Він вбачає у творчості лише насолоду від слави, популярності. «Бо коли прикро, що про тебе забагато говорять, то ще прикріше, коли про тебе зовсім не говорять. А цей портрет підніс би тебе, Безіле...»).

2. У кожної людини є цінним поняття «дружба», «любов», «сім'я». Що є важливим для лорда Генрі?

(«Друзів собі я добираю лише вродливих, приятелів – лише лагідних, ворогів – лише розумних... Серед моїх супротивників немає жодного недоумка. Всі вони люди розвиненого інтелекту і тому вміють належно цінувати мене». Лорд немає сімейних цінностей, не зважаючи на те, що був одруженим. Шлюб тримався на «взаємній повазі» задля людського ока. Жінка – лише об'єкт, що може задовольнити пристрасть).

3. Чому лорду Генрі так кортіло познайомитись з молодим натурщиком?

(По-перше, Доріан був надзвичайно красивим. По-друге, він вважав, якщо Доріан наділений красою, тоді він «бездушне створіння». Таким чином, Генрі зможе апробувати свою теорію: «кожен імпульс, що ми намагаємось притлумити, надвисає над розумом і отруює нас. А згрішивши, ми покінчуємо з гріхом, бо, вже чинячи гріх, – людина очищається... Єдиний спосіб збутися спокуси – піддатися їй»)

4. Чому саме Генрі став «наставником» Доріана, а не Безіл Холуорд?

(Лорд відкриває очі Доріанові на його красу; вміє грати словами, знаходить чудові філософські і логічні пояснення кожній тезі про молодість, вміння насолоджуватися життям, брати від нього все.)

5. Чи очікував Лорд Генрі, що Доріан стане прекрасним учнем і навіть перевершить його сподівання?

(Напевно, так. Оскільки дендизм і гедонізм Уоттсона швидше має теоретичний характер і його виклик суспільству обмежується лише словами, тому він не міг подумати про те, що Доріан у пошуках земної насолоди зможе вчиняти найстрашніші злочини. Генрі підкреслює: «Убивство – це завжди промах. Ніколи не варто робити того, про що не можна поговорити з людьми після обіду»).

6. Чи можна вважати Генрі Уоттсона – теоретиком гедонізму? Щоб відповісти на це запитання, скористаємося діаграмою «Фішбоун».

Діаграма «Фішбоун»

Лорд Генрі поступово вбиває в Доріанові почуття доброти, милосердя, любові, юнацької безпосередності, а найголовніше – страх перед суспільством та перед Богом. Він виконує роль спокусника і тому має не меншу відповідальність за все скоєне Доріаном, ніж він сам.

Аналіз вчинків Доріана Грея

Учитель.

Щоб розкрити причини духовної деградації Доріана Грея, я пропоную вам провести з цим героєм невелику прес-конференцію.

Рольова гра «Інтерв'ю з головним героєм»

(Доріан Грей – добре підготовлений учень, який має акторські здібності; питання героєві можуть задавати усі учні класу).

Орієнтовний сценарій інтерв'ю

Учень. Добрий день, шановний Доріане. Як ви сприйняли пропозицію художника Безіла намалювати ваш портрет?

Доріан Грей. Спочатку мене це привабало, а потім я зрозумів, що позувати – це дуже нудна справа. Тим паче, мене на той час мене набагато більше цікавила гра на роялі та й займався я благодійництвом. Одним словом, часу було обмаль.

Учень. Що чи хто змінив ваші погляди на живопис?

Доріан Грей. Це все лорд Генрі! Він зумів мені показати мою красу, дав зрозуміти, що молодість дається лише один раз і потрібно взяти від життя усе, насолоджуватися і розкошувати.

Учень. В який момент ви зрозуміли, що ваше життя змінилося?

Доріан Грей. Звичайно, коли я побачив готовий портрет і відчув неймовірне задоволення. Я ж ніколи не помічав своєї краси. Природньо, що мені захотілося зупинити час. Я ладен був віддати душу тільки за те, щоб повік залишатися молодим, а старішав тільки портрет.

Учень. Доріане, але віддати душу – це відректися від Бога, перейти на бік зла.

Доріан Грей. Що мені Бог, що мені люди, коли молодість – це мить, вона прекрасна, так говорив Генрі Уоттон, і я йому вірив.

Учень. Чи шкодуєте ви, що так несправедливо і жорстоко вчинили Сибіл Вейн, адже вона кохала вас?

Доріан Грей. Кохала?.. Що таке кохання? Вона зрадила мене: бездарно зіграла у той фатальний вечір... Чи подумала Сибіл, що я буду відчувати, коли дізнаюсь про її смерть? Вона, саме вона мене залишила – і це егоїстично. Сибіл вирішила свою долю, а я тут ні до чого, я повинен жити далі, на мене чекали інші жінки, інші почуття...

Учень. Що відбулося після цього з вашим портретом?

Доріан Грей. Я змушений був його від усіх заховати, адже на портреті з'явилась складка жорстокості, а потім він постійно змінювався, як тільки я робив аморальні і навіть страшні вчинки. Уявіть, він став моєю совістю.

Учень. За що ви позбавили життя Безіла Холуорда, адже він щиро вас любив і бажав вам добра, до останнього намагався змінити ваш погляд на життя, прагнув, аби ви покаялись.

Доріан Грей. Після того, як Безіл побачив своє творіння, мою спотворену душу, він розчарувався у своєму ідеалі. В ту мить наче якийсь голос наказав мені знищити Холуорда. Я не міг відмовитися від усього: від краси, молодості, розкоші, любові, слави... Уявіть, після скоєного вбивства я зовсім нічого не відчував, окрім огиди до неестетичного мертвого тіла.

Учень. Доріане, чому ви примусили свого давнього знайомого Алана Кемпбела зробити такі страшні речі?

Доріан Грей. Алан був непоганим хіміком, а насправді він слабодухий і жалюгідний. Подумаєш, у нього совість є, докори сумління його замучили. Нудно жив, ось так і закінчив своє життя.

Учень. Невже ви думали, що за ваші гріхи не буде розплати?

Доріан Грей. О, ні. Коли я зустрів Джеймса Вейна, брата Сибіл, то подумав, що мені кінець. Насправді, моя краса та молодість зіграла з ним злий жарт. Але він

теж не безгрішний: він тільки й жив ненавистю до мене і бажанням помститися за смерть сестри. Ох, за це і розплатився.

Учень. А що, на ваш у думку, добродесного зробили ви?

Доріан Грей. Повірте, я прагнув нового життя, тому вирішив пожаліти одну невинну дівчину Гетті Мертон. Але портрет, на жаль, цього не оцінив.

Учень. Коли ви вирішили встромити ніж у портрет, на що ви сподівались?

Доріан Грей. Я хотів покінчити з минулим і стати вільним.

Учень. Напевно, людина звільняється тоді, коли щиро кається у їх вчиненні. А совість вбити неможливо.

Доріан Грей. «Покаятися... і дика ж думка».

Учень. Ми дякуємо вам, Доріане, за відверті відповіді. Проте, маємо надію, що багатьом молодим людям ваше життя буде уроком.

VI. Підсумок уроку

Звернення до епіграфа уроку.

Учитель.

Дорогі учні, історія життя Доріана Грея та героїв цього твору показує нам, що усі ми повинні насамперед піклуватися про наші душі.

Не будемо засуджувати вчинки головних героїв, бо і самі грішні. Зверніть увагу, що з точки зору християнського віровчення, судячи людину, Всевишній намагається її виправдати, а не засудити, звертає увагу на те, як людина тримається істини, а не на те, як вона від неї відхиляється.

Безіл згадує слова Святого Письма: «Хоч би гріхи ваші були як кров, я зроблю їх білі, як сніг...»

Отож, я бажаю, щоб ваша душа завжди залишалася світлою і молодою.

Оцінювання учнів.

VII. Домашнє завдання

Довести, що центральні герої твору розкривають сутність самого автора.

Урок № 47

Тема. Роль фантастики у творі «Портрет Доріана Грея». Символіка у творі

Мета: розвиток компетентностей предметних: з'ясування ролі фантастики у творі; символічності образів головних героїв твору; комунікативних: уміння аналізувати, порівнювати та виділяти головне під час аналізу літературних понять та явищ; прагнення висловлюватись точно, логічно та послідовно; застосування комунікативних стратегій відповідно до мети і ситуації спілкування; ключових: розвиток творчих здібностей, критичного мислення, формування етичних уявлень та естетичних смаків, прагнення до самопізнання та самовдосконалення.

Реалізація НЛ: осмислення та захист особистих прав і прав інших людей, усвідомлення своєї ролі в суспільстві (НЛ - 2); усвідомлення причинно-наслідкових зв'язків між власними рішеннями та поведінкою, набуття знань та вмінь правильної поведінки в критичних та небезпечних ситуаціях (НЛ-3); осмислення неординарності як важливої риси людини для її самореалізації в житті (НЛ- 4).

Обладнання: текст твору «Портрет Доріана Грея», інформаційно-технічний супровід: мультимедійний проектор, презентаційний матеріал; заготовка ментальної картки роману «Портрет Доріана Грея».

Тип уроку: формування вмінь та навичок.

*За всім гідним захоплення стоїть
творча індивідуальність.
І не час створює людину, а
людина творить свій час.
Оскар Уайльд*

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань

Гра «Відгадай героя за цитатою»

1. «Митець повинен творити прекрасне, але нічого у нього не повинен вкладати із свого власного життя». (Безіл Холуорд)
2. «Нічого не проминіть, шукайте завжди нових вражень. Новий гедонізм – ось що потрібно вашому вікові». (Лорд Генрі Уоттон)

3. «Це тільки нерозумним людям треба багато часу, щоб збутися емоцій. А хто сам собі господар, той може порішити скорботу та само легко, як і знайти нову насолоду».

(Доріан Грей)

Інтерактивна вправа «Займи позицію та обґрунтуй її»

Як ви вважаєте, чи правильна думка про те, що і Безіл Холуорд, і лорд Генрі, і Доріан Грей є триединою сутністю поглядів Оскара Уальда?

ТАК

НІ

Частково

III. Мотивація навчальної діяльності

Учитель. У легендах багатьох культур світу часто піднімалось питання про пошук еліксиру молодості, який зможе необмежено продовжити життя і також подарувати вічну красу.

- Хто б із нас не захотів бути завжди юним? Мабуть, таких немає.

- А якби такий еліксир винайшли, то яку б ціну ви готові були б за нього заплатити?

У Доріана Грея не було чудодійного зілля, проте він так боявся втрати свою вроду, що забажав, щоб замість нього старів портрет, а він віддав би за це навіть саму душу. Але ж що таке старість як не відбиток життя? Про роль фантастичного і символічного у творі ми і поговоримо.

IV. Повідомлення теми і мети уроку

V. Формування вмінь і навичок

Учитель. Метафора портрета – центральна в романі. Він відіграє головну роль у розв'язанні конфлікту в романі, конфлікту моралі і краси.

Бесіда

1. Як ви думаєте, чи можна вважати портрет рівноправним з образом Доріана Грея, якщо не найголовнішим героєм роману? (Так, адже і назва твору про це говорить, бо саме портрет є відображенням життя й душі героя.)

2. У романі автор нас знайомить спочатку з портретом чи з Доріаном Греєм? (Портрет з'являється раніше, адже саме через мистецтво мають втілитися нові принципи художника Безіла, його сприйняття краси Доріана, як зовнішньої так і внутрішньої.)

3. Чому, на вашу думку, саме портрет взяв на себе місію совісті Доріана? (У портрет художник вклав свою душу, а втіленням душі Доріана став портрет. Ось так, те, що було реальним, набуло фантастичного змісту.)

Словникова робота

Фантастика (від грецького *phantasticon* – здатність уявляти) пояснюється як «щось химерне, неймовірне, вигадане, створене уявою, показане в дуже перебільшеному або надзвичайному вигляді».

Вправа. «Лото». Встанови відповідність між цитатами.

Учні витягують картки з цитатами, що ілюструють вчинки героя і вибудовують з них логічну послідовність.

Інші учні витягують картки з цитатами, що вказують на зміни, які відбулися на портреті. Стають біля того учня, в якого картка з цитатою вчинку, що призвів до цієї зміни на портреті.

1. «Ледве скинувши оком на портрет, він мимохідь ступив крок назад і аж зашарівся від задоволення».

«Це був, без жодних сумнівів, чудовий витвір мистецтва та й подібність його до прообразу була разюча».

2. «Я не хотів би бути недобрим, але я не можу більше зустрічатися з вами. Ви розчарували мене».

«У тьмяному світлі, що пробивалося крізь кремові шовкові штори, обличчя здалось йому трохи зміненим. Інакшим став вираз, щось жорстоке з'явилося в обрисах рота».

3. «Тривалий час Доріан Грей не зміг звільнитися від впливу цієї книжки».

«З хвилинною тривоگوю, а часом із моторошним і жаским захватом приглядався він до бридких складок, що зорювали зморшкувате чоло і облягом обважували чуттєвий рот, часом питаючи себе, що відразливіше – ознаки розбещеності чи віку?»

4. «Доріан ще два рази встромив ножа – Холуорд уже не ворушився».

«Хтива посмішка, огидна волога, червона й лискуча проступала на портреті...».

5. «Алан Кемпбел одного вечора застрелився у себе в лабораторії... Радісний крик вирвався йому з уст. Чоловік, що його підстрелив в гущавині, – був Джеймс Вейн».

«Червона волога на його руці, либонь, ще пояскравішала, ще більш скидаючись на тільки-но пролиту кров».

6. «В усякому разі, він пожалів одну невинну дівчину (Гетті Мертон)».

«Жодної зміни він не побачив – хіба тільки в очах з'явилося щось підступне та рот скривило лицемірним усміхом».

7. «Доріан схопив ножа і встромив його в портрет».

«На стіні їм впав в око чудовий портрет... в усьому блиску його чарівної юності і вроди».

Коментування змін на портреті. Створення асоціативного куща.

	КРАСА		ГРІХ
	ВІДКРИТІСТЬ		ЖОРСТОКІСТЬ
	ТАЛАНТ		ДЕНДИЗМ
	ЩИРІСТЬ		ВБИВСТВО
	БЛАГОДІЙНІСТЬ		ЛИЦЕМІРСТВО

Проблемне запитання

- Чому у кінці твору Доріан Грей помирає, його тіло було вкрито зморшками, змарніле і викликало жахливу відразу, а портрет – був «в усьому блиску його чарівної юності і вроди»?

(Усе закономірно: душа дається людині Богом, вона світла і безсмертна, як і мистецтво, а ось вчинки людини залишають відбиток на її зовнішності, коли здійсмає руку на Вічне. Знову відбувається фантастичне перевтілення і все стає на свої місця).

Крім портрета, що є символом душі героя, його совісті, чи є в творі ще символічні образи? *(Безіл Хоолуорд – символ мистецтва, краси, представник естетизму; Лорд Генрі – символ насолоди, земної втіхи, представник гедонізму; Сибіл Вейн – символ справжніх почуттів, театрального мистецтва.)*

Висновок. Символіка твору є досить складною. З одного боку, відтворюючи істину на портреті, письменник показує, що мистецтво є вищим за життя, а з іншого, зміни відбулися через те, що герой знехтував моральними принципами та нормами. Таким чином, моральні критерії способу життя героя беруть над естетикою.

VI. Підсумок уроку

Ми перегорнули сторінки роману «Портрет Доріана Грея». Ми досліджували, аналізували, співпереживали, пропонуємо вам підвести підсумки, створивши ментальну картку твору.

МЕНТАЛЬНА КАРТКА РОМАНУ «ПОРТРЕТ ДОРІАНА ГРЕЯ»

Учитель.

Сучасна йому література не задовольняла Уайльда через, що, на його думку, вона була занадто наближена до реальності, а в деякій мірі навіть копіювала реальне життя, у якому краси обмаль. Він заявляв, що «життя – дуже їдуча речовина, вона руйнує мистецтво», і що «реалізм, як метод, нікудишній і кожен митець має уникати двох речей – сучасності форм і сучасності сюжету. Мистецтво, на думку Уайльда, не виражає нічого, крім самого себе, існує самостійно і розвивається за власними законами. Мистецтво не є породженням певної епохи чи її відтворенням, воно важче від життя».

VII. Домашнє завдання

Написати лист майбутньому читачеві роману Оскара Уайльда «Портрет Доріана Грея».

Урок № 50

Тема уроку. Життя, яке дається людині тільки один раз (за оповіданням А. П. Чехова «Скрипка Ротшильда»)

Мета уроку: підвести учнів до розуміння чеховської прози, виявляти авторську концепцію, удосконалювати вміння характеризувати героїв твору; простежити еволюцію внутрішнього світу Якова Бронзи, дослідити причини його внутрішнього переродження; розвивати в учнів навички аналітичного мислення; розвивати асоціативне та логічне мислення, зв'язне мовлення, естетичний смак; формувати особистий погляд на світ, прагнення до наповненого власного життя змістом, вміння висловлювати та відстоювати свою точку зору; виховувати добре ставлення до людей, співчуття, доброту, розуміння істинно-духовних цінностей.

Обладнання: портрет Чехова А. П.; запис музики (скрипка); презентація до уроку.

Тип уроку: урок додаткового читання.

*Чого на світі такий дивний порядок,
що життя, яке дається тільки один
раз, проходить без користі?*

А. П. Чехов

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Мотивація навчальної діяльності

1. Вступне слово учителя.

А. П. Чехов увійшов в історію російської та світової літератури як найвидатніший майстер короткого оповідання, творець нового типу прози. Він був людиною великого і щедрого таланту, майстром думки та слова, бездоганим, делікатним у стосунках, людиною твердих моральних принципів. Глибинна простота, вправлена в геніальну лаконічність, багатоплановість ідей, смислів, які відкриваєш, вражають не одне покоління. Двома – трьома штрихами він розкриває драму пересічної людини в атмосфері звичайного щоденного життя, яке складається з дрібниць. І часто ми за цими дрібницями не

помічаємо головного. А тим часом життя минає... І настає мить, коли потрібно підбивати підсумки і замислюватись над тим, чого власне ми досягли за той невеликий проміжок часу, що відведений нам на життя. Для чого жили? Що залишили після себе? Чехов мав дуже пильне око, був лікарем, тож розумівся на людях краще за інших. Вражає гуманізм чеховської прози, її сумовита любов до людей, занепокоєння усім, що відбувається на землі. А ще неповторна витонченість, делікатність його пера, акварельна прозорість його барв, словесна майстерність – у цьому весь Чехов. Щирість і гірка відвертість разом з простотою – все це створило феномен художньої творчості А. П.Чехова, до якої сьогодні спробуємо доторкнутися і ми.

2. Оголошення теми та мети уроку. Робота з епіграфом до уроку. Бесіда за змістом прочитаного.

Сьогодні нам належить з'ясувати сутність драми особистості в оповіданні Чехова «Скрипка Ротшильда». Розкрити авторський погляд на зображувані події.

- Які почуття у вас викликало оповідання «Скрипка Ротшильда»?
- Приємно чи неприємно вразив цей твір?
- Що для вас залишилось незрозумілим?
- Визначте жанр твору. Чи є підстави зробити висновок, що «Скрипка Ротшильда» – оповідання?
- Що означають поняття «підтекст», «відкритий фінал»?

3. Словесне малювання.

Опишіть містечко, в якому живуть персонажі оповідання.

(«Містечко було маленьке, гірше за село...». Тут же: «невеличка стара хата», «лікарня», «тюремний замок».)

- Яким переважно є населення містечка?

(Зачитуємо початок оповідання: «Жили старі, які помирали так рідко, що навіть прикро...»).

- Коли і чому «прикро»? У кого кепські справи?

(Якову Бронзі, він трунар, якщо люди не помирають, він не має прибутку.)

III. Засвоєння нового матеріалу

1. Складання характеристики Якова Матвійовича Іванова на прізвище Бронза.

- Хто головний герой твору? Що відомо про Якова Бронзу?

(Яків Бронза – сімдесятирічний високий, кремезний чоловік, одружений з Марфою. За професією – трунар, майстер своєї справи. Підробляє в оркестрі, куди його запрошують за гарну гру на скрипці. Яків ніколи не був у гарному настрої, «... бо йому раз у раз доводилося зазнавати страшенних збитків...». Збитки Якова – надумані).

Спробуємо схематично зобразити світ трунаря Якова Бронзи.

- Що означають слова оповідача: «А жив він бідно, як простий мужик, у невеличкій старій хаті, де була тільки одна кімната, і в тій кімнаті містились він, Марфа, піч, двоспальне ліжко, труни, верстак і все господарство»? Що особливо вражає?

(Вражає те, що ототожнюються люди і предмети, підносяться до одного щабля – бездушності.)

- Чи не дивно, що саме Бронза і його дружина теж у цьому переліку речей (предметів)?

(А. П. Чехов навмисно «опредмечує» героїв оповідання, це свідчить про очерствіння їхньої душі. Яків оточений речами, предметами, в тому числі й Марфою, піччю, трунами, верстаком, які підтримують біологічне існування Бронзи.)

- Обґрунтуйте вибір прізвища героя, яким нагородив його автор, – Бронза.

(Бронза – міцний сплав декількох металів. Яків поєднує в собі непоєднуване, два різних начала – бездуховний, жорстокий прагматизм, позбавлений людяності, та тонке відчуття прекрасного, потребу в спілкуванні з високим. Перше – головне у житті Якова.)

- Подумайте, що ще, крім матеріальних благ, важливе в житті людини? Який світ? *(Світ духовний)*

- Спробуймо розмістити на схемі образи оповідання, що відтворюють матеріальний та духовний світ героя. Яка річ здалася вам дивною в кімнаті Якова?

(Скрипка, яка не тільки приносить «невеликий прибуток», вона розуміє потаємні думки та душевні порухи свого господаря, допоможе відновити душевний спокій, розрадить у важку хвилину, вона витіснила навіть Марфу, залишивши для неї роль обслуги.)

- Подумайте, де у цьому світі речей перебуває душа Бронзи?

(У труні, він сам її туди запхнув).

- А де має бути душа?

- Скрипка – це духовне, чи матеріальне?

(Духовне).

2. Метод «Асоціативне гроно».

Прослуховування аудіозапису скрипки.

- Ви прослухали звук скрипки. Які асоціації у вас виникли?

Складіть асоціативне гроно.

- Спробуємо дослідити весь трагічний шлях зачерствілої душі героя до відродження, переосмислення життя та духовне зцілення.

- Чи є Яків майстром своєї справи?

(Так, труни добрі, міцні)

- Чому робити дитячі домовини для нього – «займатись дрібницями»?

(Дешево коштують, а для Бронзи прибуток – над усе)

- Пов'язане для Якова вироблення трун із людськими стражданнями? *(Ні)* Чому? *(Він геть зчерствів, його цікавить тільки зиск та збитки).*

- Чому Якова не часто запрошували в оркестр? *(«Без усякої видимої причини Яків мало - помалу проймався ненавистю і презирством до жидів...»)*

- Якими були стосунки Якова з дружиною? Що особливо вражає в діях Якова? *(Зняття мірки зі своєї хворої дружини. «Яків дивився на неї з нудьгою і згадував, що ... чотири дні не можна буде працювати, ... отже труну треба робити сьогодні...»)*

- Як ви гадаєте, чому Марфі не лише страшно помирати, а навпаки, «... вираз у неї був щасливий, неначе вона бачила смерть, свою визволительку...»? Для Марфи смерть – це визволення від чого?

(Понад 50 років Марфа прожила з Яковом. За вдачею була стримана і працювала з ранку до вечора, боялася прогнівити свого чоловіка. Та Яків не помічає чеснот своєї дружини. Марфа для нього – зручна складова інтер'єру будинку, предмет. Тож смерть стає її визволителькою від земних мук: диктату, байдужості, невдячності чоловіка.)

- Яку роль у його подальшому житті відіграла смерть дружини?

(Яків дивиться на Марфу не з сумом, не з жалістю, не із співчуттям, а з нудьгою та байдужістю. Дружина помирає, але залишає слід у його душі. Його охопила сильна туга, хотілося плакати. Сльози – символ очищення душі.

Її смерть та передчуття близького кінця земного життя стають поштовхом для переосмислення головним героєм свого життя.)

- Чому ж зникло те спільне, що об'єднувало дружину і чоловіка?

(Можливо, після смерті дитини їхнє життя змінюється, а можливо прагматичні погляди на життя, його грубість, жадова, жорстокість задушили в Марфі жінку і особистість.)

- Про що думав Яків, повертаючись з кладовища? Що він зрозумів?

(«... життя минуло без користі, без ніякої радості, пропало марно...». «Згадав знову, що він за все своє життя жодного разу не пожалів Марфу, не приголубив. 52 роки, поки вони жили в одній хаті, тяглися довго - довго... Йому хотілося плакати».)

- Чому після похорону разів з п'ять вставав з ліжка, щоб пограти на скрипці?

(Скрипка рятує від мук совісті. Тепер почуття Якова: каяття, жалість, розуміння, що життя прожите марно. Тепер він грає на скрипці для себе.)

- Знайдіть у тексті підтвердження цієї думки.

(Грає, «думаючи про пропаще, втрачене життя», «чим глибше думав, тим сумніше співала скрипка».)

- Співала, бо відбувся злам у душі Бронзи, який деградував, прагнучи тільки зиску і весь час підраховуючи збитки.

Збитки – одна із найважливіших деталей цього твору.

На початку: дитячі трунки – збитки; не мруть люди – збитки; хвороба і смерть дружини – збитки... *(Абсурд, страхіття!)*

Наприкінці...?

Коментар учителя. Оповідання «Скрипка Ротшильда» – не єдиний твір у спадщині А. П. Чехова, що демонструє душі у домовинах. До своєї труни запроторює свою душу учитель Беліков із «Людини у футлярі», поступово вмирає від влади грошей душа талановитого лікаря Дмитра Старцева, що перетворюється на Іонича. Жахаємося від того, що Бронза труну для дружини оцінює як добру роботу, підраховує збитки – 2карб. 40коп. Страшно!

- Що є найвищим показником байдужості і очерствіння Бронзи, що переходить у жорстокість?

(Дитина, він навіть не пам'ятає про своє власне життя.)

IV. Узагальнення та систематизація знань

Робота в групах.

I група. Картка № 1

- Хто такий Ротшильд?

- Чому жалюгідний жид має прізвище багатія?

- Як можна пояснити вибір прізвища?

- У яких стосунках перебувають трунар і музикант?

- Чому Яків говорить йому – часник?

(Ротшильд – мисляча людина, через музику передає свій внутрішній стан. Євреї багаті духовно. Духовність, людяність – найбільший скарб. Вибір прізвища не випадковий, змістовно значимий. Часник – образ-символ духовного здоров'я, яке Яків зариває під копу прибутків та збитків протягом багатьох років).

II група. Картка № 2

- Чому скрипку Яків віддає Ротшильду?

(Причин може бути декілька: бажання спокутувати свої гріхи як перед Марфою, так і перед Ротшильдом; відчуття того, що Ротшильд – єдина людина в містечку, яка зможе гідно володіти його скрипкою і т.д.)

- Як він називає Ротшильда на початку та в кінці твору?

- Чому оповідання не названо «Скрипка Бронзи»?

(Автор стверджує ідею духовності. Адже не Яків, а саме Ротшильд зумів пробудити духовність міщан, розчулити їх до сліз, сказати людям те, чого не зміг Яків: необхідно слухати музику, плакати, ставати кращими, любити своїх ближніх.)

- Як ви розумієте фінальну сцену оповідання?

(Пісня, яку подарував Яків Ротшильду, стала магичною, її вплив на оточення надзвичайний. Її слухають і плачуть, як плакав Ротшильд і Яків. Люди також очищаються духовно.)

III група. Картка № 3

- Відновіть ряд образів-символів, визначте їх роль у розкритті ідейного плану твору.

Символ – предмет чи слово, які умовно відображають суть будь-якого явища.

Край міста – символ межі, перехід з одного світу в інший.

Ріка – символ плинності часу.

Стежка – символ життя.

Верба – жіноча доля.

Березовий ліс – мудрість.

Величезні стада білих лебедів – нереалізовані бажання.

Берізка – невмирущість життя.

(Ці символи є своєрідними золотими ключиками до потаємних думок і почуттів Якова в момент пробудження від піввікового сну.)

IV група. Картка № 4

- Хто тепер переважає в душі Якова?

- Які ж проблеми підіймає автор у творі? Визначте їх.

1. Проблема духовності та людяності.

2. Проблема марно прожитого життя.

3. Проблема співіснування людини з іншими людьми.

Слово вчителя з елементами бесіди. Висновок. У нас залишилось ще одне невирішене питання...

- Про що співала скрипка?

- Що кожен із вас почув і зрозумів із мелодії Якова?

(В його мелодії чується сум по людяності, якої він не знав усі ці роки. Роздуми про те, що є добро, любов, милосердя).

- Чи відчуваємо ми авторську оцінку подій? Яка вона?

(«Чого люди завжди роблять саме не те, що потрібно?... Чого взагалі люди заважають один одному жити?»)

Поки житиме людство, до тих пір звучатиме скрипка Ротшильда, пробуджуючи в нас найкращі, світлі почуття, допомагаючи зрозуміти дуже знайому істину: так жити більше не можна. Під словом «так» ми розуміємо: без кохання, без злагоди, без розуміння один одного.

Для людини мають значення прості речі: любов до дитини, жінки, любов до життя.

Не повторюйте помилок Якова, поки ще у вас є час, тому що найстрашніші у світі слова – це «смерть» і «пізно».

Фінал оповідання дає читачу зрозуміти, що Бронза заслужив прощення, тому відбулося воскресіння людської душі. Ніколи не пізно оглянутися на своє життя і щось в ньому виправити.

V. Підбиття підсумків та оцінювання

VI. Домашнє завдання

Прочитати та проаналізувати оповідання А. П. Чехова «Дама з собачкою».

Урок № 51

Тема уроку. І ще раз про кохання... (Урок позакласного читання за оповіданням А. П. Чехова «Дама з собачкою»)

Мета: познайомити учнів з одним із творів про кохання; простежити історію зародження справжніх почуттів у головних героїв; розкрити авторську ідею розповіді; розвивати в учнів навички аналітичного мислення; розвивати усне зв'язне мовлення, вміння виразно читати прозовий текст, переказувати, грамотно формулювати відповідь на поставлене запитання; робити узагальнення і висновки, формувати прагнення до вдумливого читання і критичного аналізу прочитаного; спонукати до сміливості в прояві своїх почуттів; розвивати естетичний смак; виховати дбайливе ставлення до найпрекраснішого і дивовижного почуття кохання.

Обладнання: портрет А. П. Чехова, ілюстрації до твору, презентація до оповідання.

Тип уроку: комбінований.

*Розлука для кохання – як вітер
для вогню, вона гасить мале і
розпалює велике почуття.*

Афоризм

*В людини має бути все прекрасним:
і обличчя, і одяг, і душа, і думки.*

А. П. Чехов

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Повідомлення теми і мети уроку

Робота над епіграфом.

III. Мотивація навчальної діяльності

1. Слово учителя з елементами бесіди.

А. П. Чехов увійшов в історію світової літератури як найвидатніший майстер короткого оповідання. Він часто повторював, що «стислість – сестра таланту», його оповідь завжди лаконічна; на кількох сторінках він зумів зобразити долю людини, її взаємини з оточенням, характерні особливості суспільного середовища. Письменник ставить в своїх творах важливі проблеми людського суспільства. На його думку, одна із найважливіших проблем – проблема щастя людей. А. П. Чехов ставить питання про необхідність змін у суспільстві, в

якому порядні люди не можуть бути щасливими. В оповіданні «Дама з собачкою» щастя – це любов. Це оповідання про драму кохання. В ньому письменник просто і сильно показує смисл і значення цього великого почуття в житті людини.

Ім'я А. П. Чехова завжди асоціюється з російським інтелігентом. Інтелігент – це не тільки «освічена людина, що займається творчою розумовою діяльністю», а й людина чітких моральних принципів, делікатний у ставленні до інших. Таким і був А.П. Чехов.

- Які твори письменника ви читали?

- Яке враження вони на вас справили?

- А яким ви уявляєте А. Чехова?

- Що ж нам відомо про цю людину?

(Повідомлення учнів про головні події із життя письменника.)

Сьогодні ми познайомимося з оповіданням А. П. Чехова «Дама з собачкою». Воно було опубліковане в журналі «Російська думка» в 1899 році.

- Визначте тему оповідання «Дама з собачкою».

(Історія духовного прозріння або відродження двох звичайних людей.)

2. Проблемне питання.

- Курортний роман чи історію кохання зображено в оповіданні А. П. Чехова «Дама з собачкою»?

3. З'ясування першого враження.

- А тепер перевірте себе в тому, наскільки ви були уважні до слова при читанні оповідання. (Виконання самостійної роботи на знання тексту)

- Розмістіть в хронологічній послідовності події, які відбуваються в оповіданні «Дама з собачкою».

1	А «Я приїду до вас в Москву»
2	Б «Він ходив і все більше ненавидів цей паркан»
3	В «Пора і мені на північ»
4	Г «Обом було ясно, що до кінця ще далеко»
5	Д «Театр був переповнений»
6	Е «Щось в ній жалюгідне все-таки»

- Поділіться враженнями про прочитане.

(Висловлювання учнів)

IV. Вивчення нового матеріалу

Аналіз оповідання «Дама з собачкою».

1). Бесіда за текстом.

- Де відбуваються події, описані в оповіданні?

- Назвіть персонажів оповідання. Як характеризує їх автор?

- Що відомо про головних героїв до моменту їхнього знайомства?

- Обидва героя – сімейні люди. Чого не вистачає в їх сімейних стосунках?

- На чому будуються їхні сімейні взаємини?

- Як розуміють життя герої оповідання?

(Учні наводять приклади з тексту і доводять, що слово «життя» для них – це кохання, жити - це кохати.)

2). Малювання словесних портретів героїв.

- З якою метою, крім відпочинку, приїхали герої в Ялту?

- Який «гіркий досвід» мав Гуров?

- Яке враження герой справляє на жінок?

- Як про них відгукується?

- Як ставиться до свого почуття Анна Сергіївна?

- Як через пейзаж Чехов передає почуття героїв? (Учні звертають увагу, що в описі пейзажу є або вогники, які горять, або місячна доріжка, а коли Гуров і Анна зрозуміли, що кохають одне одного, А. П. Чехов малює зимовий пейзаж з білим – білим снігом. Він дає зрозуміти читачеві чистоту почуттів героїв.)

3). Читання уривків. Розділ1. «І ось одного разу, під вечір...» до «Вона засміялася...»

- З якою метою Гуров вирішив познайомитися з «дамою в берете»?

- Яке враження справила Анна Сергіївна на Гурова?

(«Щось в ній є жалюгідне все-таки»).

- Зачитайте, чим відрізнялася Анна Сергіївна від попередніх жінок Гурова.

- Чому героїня не хоче і не може виправдати свою поведінку?

(За ідеєю курортний роман повинен викликати радість, але герої не відчують нічого подібного. Гуров – розгублений, Анна Сергіївна – в розпачі («...я люблю чесне, чисте життя»).

- Як Гуров поставився до одкровення Анни Сергіївни?

(Ість кавун! Байдужість до страждання іншого символізує коханця, який звик до легких перемог над жінками.)

- Розкажіть, якими були стосунки героїв до того, як вони роз'їхалися по домівках.

- Як почувався Гуров повернувшись до Москви? («...минуло понад місяць, настала глибока зима, але в пам'яті все було ясне, наче розстався він з Анною Сергіївною тільки вчора...»).

(Звернути увагу на багатий внутрішній світ Гурова, в якому відкривається його здатність кохати).

- Спробуйте відповісти на питання, які ставить собі Гуров.

(Що сталося? Вже каже собі про свою любов, хоче комусь відкритися.

Діалог з чиновником про «осетрину з душком».)

Все його нутро відкидає існуючий уклад його життя – він хоче більшого. Відбувається переродження героя. Зрозумів, що веде подвійне життя: приховує не тільки свій «роман», а й «справжнє людське життя».

Зачитайте епізод від слів «Приїхав він в С ...» до «Він розумів ...»

- Чому Гуров поїхав у місто, де мешкала Анна Сергіївна?

- Розкажіть про зустріч героїв в театрі. Що зрозумів, коли побачив Анну

Сергіївну на прем'єрі? («...він зрозумів ясно, що для нього тепер на всьому світі немає ближчої, дорожчої і важливішої людини, ніж вона...»)

- Як далі розвивалися стосунки між героями? Зачитайте уривок з розділу четвертого: «... у нього було два життя ...». Прокоментуйте цей вислів.

- Опишіть поведінку Гурова в готелі, коли Анна Сергіївна плаче.

4. Слово учителя. Чехов – тонкий психолог, майстер коротко і лаконічно сказати багато про що, про важливе. Використовував такі прийоми, як підтекст, художня деталь, символ.

Художня деталь – виразна подробиця в творі, яка має значне змістовне та ідейно-емоційне навантаження, замінюючи багатослівні описи.	Символ – умовний знак, натяк.
--	--------------------------------------

В оповіданні «Дама з собачкою» можна простежити за виникненням справжньої, внутрішньої близькості двох особистостей, яку автор підкреслював художніми деталями, що символізують важливе, істотне для героїв.

- Доведіть цитатами з тексту, що герої по-справжньому люблять один одного.

(Відповіді учнів)

V. Узагальнення матеріалу

1).- Подумайте, чому А. П. Чехов назвав розповідь «Дама з собачкою»?

(Головна подія розповіді – зміна, яка відбувається під впливом кохання. «Дама з собачкою» – символ того душевного перелому, який стався з Гуровим. Внутрішнє переродження, відродження людини під впливом любові до жінки.)

- А яку назву дали б ви цій розповіді?

- Як ви думаєте, що хотів сказати Чехов, розповівши нам цю історію?

- Прочитайте фінал оповідання. Які почуття, думки він викликає?

Слово учителя.

Ця розповідь не має сюжетного завершення. Такий фінал називається відкритим. Що хотів цим підкреслити А. П. Чехов? («Їхнє кохання змінило їх обох», – пише автор). Та чи не осудить суспільство це кохання? Що чекає на героїв?

- Чи засуджує, на вашу думку, автор своїх героїв? («І лише тепер, коли в нього (Гурова) голова стала сива, він покохав як слід, по - справжньому – вперше в житті. ...Вони простили одне одному те, чого соромилися у своєму минулому, прощали все в теперішньому...»)

2). Вирішення проблемного запитання. Робота в групах.

1 група. Карточка № 1

- Чи має людина моральне право закохуватись, коли вона одружена?

- Як бути у цій ситуації з дітьми?

2 група. Карточка № 2

- Чи потрібно враховувати почуття обманутих чоловіка та жінки?

3 група . Карточка № 3

- Яка проблематика оповідання «Дама з собачкою»?

Висновок.

А. П. Чехов змальовує драму, але разом з тим, він із героями твору сподівається на те «нове прекрасне життя», де буде зруйновано перешкоди, де люди будуть щасливі. Чехову важливо сказати не те, куди хочуть піти герої, а те, від чого вони біжать.

Доля героїв змушує задуматися над тим, чому люди нещасні, що треба робити, щоб надати їхньому життю радості, щирості, любові.

Для Чехова головним є те, що відбувається поступове «внутрішнє оголення» людини, придбання істинного сенсу життя, бажання людей втікти від тих правил, що роблять їх нещасними. За Чеховим – можна поважати людей за здатність любити!

VI. Підбиття підсумків та оцінювання

VII. Домашнє завдання. Творча робота: скласти продовження історії стосунків героїв оповідання «Дама з собачкою».

Урок № 52

Тема. Модернізм як літературно-мистецький напрям кінця XIX – початку XX ст. Художні відкриття модернізму та його представники. Течії раннього модернізму: символізм, імпресіонізм, неоромантизм

Мета: висвітлити причини появи та провідні шляхи розвитку модернізму як літературно-мистецького напрямку, світоглядні зрушення у мистецтві та поезії; ознайомити учнів із художніми відкриттями модернізму, його представниками, основними течіями раннього модернізму: символізмом, імпресіонізмом, неоромантизмом; поглиблювати уявлення про поезію як вид мистецтва; розвивати навички аналізу та систематизації навчального матеріалу; виховувати любов до поезії; толерантне ставлення до чужої думки.

Обладнання: виставка книг поетів кінця XIX ст.; портрети Ш.Бодлера, П.Верлена, А.Рембо, С.Маларме, М.Метерлінка, Р.Кіплінга, К.Бальмонта, О.Уайльда, Р.Л.Стівенсона, А.Конан-Дойла, Джека Лондона, Р.Кіплінга, Г.К.Честертон, Г.Р.Хаггарда, Е.Л.Войніч, Д.Г.Россетті, К.Дебюссі, М.Равеля, А.Шопенгауера, Ф. Ніцше, А.Бергсона; репродукції картин французьких імпресіоністів, прерафаелітів; музичні твори К.Дебюссі та М.Равеля; мультимедійна презентація.

Тип уроку: вивчення нового матеріалу.

Теорія літератури: декаданс, модернізм, авангардизм, символізм; імпресіонізм; неоромантизм, епатаж.

Процес модерністської творчості «є процесом перетворення реальних явищ, подій, проблем на ідіоми, символи, знаки – тобто абстрактні форми, що не відображають дійсності, а лише її символічно моделюють, створюють децю подібне до адекватного їй душевного настрою».
Д. Затонський

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Оголошення теми, мети, епіграфа уроку

III. Мотивація навчальної діяльності

Вступне слово вчителя

– Якись кризові моменти в житті людства, суспільний злам у людській свідомості асоціюється з потрясіннями, передчуттям чогось невідомого, близькості «кінця світу». Тривогою, зневірою, невпевненістю в звичних моральних устоях, загальною суспільною кризою відзначалися і настрої людей на межі XIX і XX століть. Людство відчувало себе на роздоріжжі думок, моралі, віри, що підсумував німецький філософ Фрідріх Ніцше: «Помер Бог». Осягнути сучасність із погляду розуму і звичного стану речей виявилось неможливим, тому почалися активні пошуки нових форм пізнання дійсності. Мистецтво теж шукало можливості відображення тих змін, які відбулися в інтелектуальному житті людини. Наш сьогоднішній урок саме про це.

IV. Робота над новим матеріалом

1. Лекція вчителя за планом. Індивідуальна робота над конспектом лекції

План лекції

1. Виникнення позитивістської філософії та її вплив на розвиток літератури.
2. Причини виникнення та сутність поняття «декаданс».
3. Вплив на розвиток світового літературного процесу вчень А.Шопенгауера та Ф.Ніцше
4. Модернізм й авангардизм як характерні атрибути літературно-мистецького розвитку кінця XIX – початку XX ст.
5. Модерністські течії у літературі того часу:
 - а) символізм;
 - б) імпресіонізм;
 - в) неоромантизм.
6. «Прерафаелітське братство» – визначне явище художнього життя Англії.
7. Зв'язок літератури з музикою, живописом на межі XIX–XX ст.

1. Загальні проблеми певного часу, тенденції соціального, економічного, політичного та художнього розвитку найяскравіше завжди представлені в поезії. Остання третина XIX ст. породила ті тенденції, які значною мірою визначили літературно-мистецьке наповнення XX ст.

Європейські країни після Французької революції 1871 року відчували прозаїзацію людського буття усюди, де перемогла буржуазія і були остаточно знищені рештки феодальної системи. В цей час відбувався небачений розвиток науки й техніки, які були покликані, в першу чергу, задовольнити потреби капіталістичного виробництва. Тому відкриття Клода Бернара у фізіології, Луї Пастера в мікробіології, Марселена Бертло в хімії, Чарльза Дарвіна в біології супроводжували бурхливий розвиток промисловості, інтенсифікації зв'язків між віддаленими територіями землі.

Йому відповідало культурне життя на межі XIX–XX ст., яке визначалося філософією **позитивізму**. Її представники вважали, що всі справжні (позитивні) знання є результатом досягнень спеціальних наук, головне завдання яких – опис фактів і явищ реального світу. Вони переносили закони природи на життя людського суспільства. Філософська доктрина позитивізму найяскравіше представлена в працях французького вченого Огюста Конта.

Філософська концепція англійця Герберта Спенсера пов'язана з соціальною стороною позитивізму. За нею еволюційна теорія Дарвіна пояснювала суспільну нерівність, яка визначалася як вічний закон буття.

Ці ідеї мали величезний вплив на мистецтво і літературу. Французький критик Іпполіт Тен прирівнював людське суспільство до живого організму і вважав, що розвиток мистецтва визначається трьома факторами: расою, середовищем, моментом. З цього приводу він так висловився: *«Пороки та чесноти є такими ж неминучими результатами соціального життя, як купорос та цукор – продукти хімічних процесів»*.

Позитивістська філософія лягла в основу поширеного в цей час напрямку – **натуралізму** (лат. *natura* – природа), в якому не було типізації життєвого матеріалу, соціально-психологічних узагальнень. Представники натуралізму звернулися до точного, заземлено деталізованого, «фотографічного» зображення життя, всі різноманітні суспільні явища пояснювалися біологічною спадковістю. Цей напрям був дуже поширеним в цей час. Найвідоміші представники: Е.Золя, брати Гонкури тощо.

2. Але найяскравішими символами цієї доби, її невід'ємними атрибутами стають **декадентство** та мистецтво **декадансу**, **модернізм** та **авангардизм**. Найбільш широко вживаним серед цих термінів є **декаданс** (фр. *decadence* від лат. *decadentio* – занепад) – узагальнена назва кризового світосприйняття, що виявилось у світобаченні, у літературі та мистецтві. Введений у широкий мовний вжиток Теофілем Готье, *«який за його допомогою виразив сутність умонастроїв, «кризу духу» певної частини творчої інтелігенції та їх поглядів на характер суспільно-історичного і культурно-мистецького процесу «кінця віку» (саме так – як якийсь підсумок цивілізації, що вже вичерпала себе, як призвістку неминучої катастрофи, як початок проголошеного у Біблії кінця світу сприймали ці митці канун ХХ ст.)»* [1].

Широковживаним у Франції цей термін став у 80-х роках ХІХ ст. з початком видання журналу «Декадент». Саме декадентами стали називати себе французькі символісти та близькі їм за своїми поглядами літератори. Але не тільки їхні умонастрої, а й самі долі були відзначені душевним розладом і неприкаяністю, непотрібністю, ізгойством – печаткою «проклятості». Поль Верлен, найобдарованіший з французьких ліриків, дав поетичне самовизначення французьких декадентів: *«Я – римський світ періоду занепаду»*.

У творчості митці декадансу надавали перевагу формі над змістом, орієнтувалися не на широку публіку, а на вузьке коло «обраних» інтелектуалів. Провідною темою декадентських творів стає утвердження ролі мистецтва, його переваги над реальністю.

Декадентство – складне ідеологічне й культурне явище, специфічний умонастрій, викликаний нестабільністю й хаосом життя, втратою ідеалів і колишніх цінностей.

Декаденти, за визначенням критика Тайада, – це *«покоління, яке співає й плаче»*. Основні мотиви їх творчості – сум, відчай, розчарування, песимізм.

Герой – людина самотня, яка страждає, розчарована у майбутньому через втрату моральних ідеалів та віри. У жорсткій дійсності їй залишається тільки заглибитися у себе, у споглядання свого внутрішнього «я».

Письменники-декаденти, як і романтики, не сприймали навколишньої дійсності, прагнули втекти від неї до світу краси й прекрасної ілюзії, стверджували перевагу мистецтва над дійсністю. Звідси й фантастичні, містичні, ірраціональні мотиви у декадентській літературі (зауважимо, що в романтиків людина – сильна, у декадентів – слабка).

Декаденти, які були не в змозі подолати відразу до життя, шукають засобів стимулювання погаслих почуттів і тому поринають у все штучне, психологічно перекручене й неприродне. Ця практика поширюється не тільки на мистецтво, а й на побут і повсякденну реальність: сексуальні збочення, наркотичний рай, фантастичні розваги за межею моральності й здорового глузду стають не тільки темами художніх творів, а й сценаріями доль багатьох видатних тогочасних письменників (Оскар Уайльд).

До суспільних явищ цього періоду належать також дендизм, снобізм, естетизм. (Індивідуальне завдання: підготувати визначення цих понять до наступного уроку)

Намагання митцями надати відповідь на питання: «Як існує світ, в якому ми живемо?» і «Хто ми в цьому світі?» призвело до появи не тільки ідейних течій, а й різних мистецьких шкіл й угруповань. Так з'являються група «Парнас», школа «чистого мистецтва» тощо. Мистецтво шукало засоби відтворення внутрішнього світу особистості. На межі століть відбулася зміна мистецьких форм. Романтизм і реалізм відійшли на другий план (особливо в поезії), поступилися місцем модернізму, що став вираженням духовного перевороту.

3. Модернізм ґрунтувався на філософських концепціях А.Шопенгауера, Ф. Ніцше, А. Бергсона, З. Фрейда, К. Г. Юнга та ін.

Найбільший вплив на умонастрої цієї доби мали вчення А.Шопенгауера та Ф.Ніцше, які стали духовними натхненниками декадансу.

2. Виступи підготовлених учнів про суть вчень А.Шопенгауера та Ф.Ніцше

А.Шопенгауер (1788–1860). Він став учителем песимізму та ідеалізму. У своїй основній праці «Світ як воля та уявлення» доводив, що світ є витвором вищої духовної сили, ірраціональної та невідворотної «світової волі», одним з яскравих проявів якої є сліпа «воля до життя», пізнати її за допомогою розуму неможливо.

Важливе місце у філософській концепції А.Шопенгауера займає мистецтво. Лише через красу, через мистецтво можна наблизитися до пізнання світу. Митець може проникнути у його таємниці, якщо він володіє естетичною інтуїцією.

Соціальна ж структура суспільства постає як безупинна боротьба егоїзмів, а людське щастя як ілюзія, бо «в цьому найгіршому із світів» (Шопенгауер) неможливо уникнути страждання. А тому мета пізнання й етики – самогубство окремої волі, вбивство всіх бажань і співчуття, завдяки чому ненадійна видимість індивідуального розчиняється в усвідомленні єдності всього сущого.

Втрата орієнтирів спричинила поширення **нігілізму**. (Індивідуальне завдання: підготувати визначення цього поняття до наступного уроку) Визнавалася відносність будь-яких принципів і висновків. Ці песимістичні й трагічні по своїй суті настрої були підхоплені інтелектуальною молоддю Європи й Америки.

Фрідріх Ніцше (1844–1900). Ідеї А.Шопенгауера лягли в основу філософської доктрини Ф.Ніцше, який був іще одним «володарем дум» цієї доби.

У творах «Так казав Заратустра» (1885), «По ту сторону добра і зла» (1886), «Воля до влади» (1888). «Сутінки кумирів» (1889) Ніцше виклав своє філософське вчення, в якому центральне місце займає елітарна концепція, за якою центральну роль у житті людства відіграє «воля до влади», прагнення до панування. Саме ця «воля до влади» зумовлює моральні норми поведінки людей: існує «мораль рабів» та «мораль панів». Згадаємо теорію Родіона Раскольнікова: *«Тварь ли я дрожащая или право имею»*. Вчення про «надлюдину» займає одне з центральних місць у філософії Ніцше. Це «виключна особистість», «аристократ духу», «білява бестія», яка протиставляється «натовпу», «масі» і знаходиться «по ту сторону добра і зла», де все дозволено і не існує «моральних забобон». Переоцінка цінностей була найважливішою справою для Ніцше. У творі «Так казав Заратустра» він виголосив: *«Бог помер»*. Це означало, що всі старі моральні ідеї (християнство) він визнавав фальшивими й шкідливими. За Ніцше, людина –лише «линва, напнута між звіром і надлюдиною, линва над прірвою». Основний принцип етики – крайній індивідуалізм, невизначеність, ризик.

Ідеї А.Шопенгауера і, особливо Ф.Ніцше, мали надзвичайно сильний вплив на свідомість митців «кінця віку». Тому відгомін їх чується у творчості не лише декадентів, але й майстрів реалізму – Джека Лондона («Мартін Іден»), Б.Шоу («Людина і надлюдина»), Т.Мана («Тоніо Крегер») тощо.

Відкриття в науці цього часу (М.Планк, А.Ейнштейн, З.Фройд тощо) науково підтвердили, що світ – уже не стабільна, а рухома загадкова реальність, де все нечітко і незрозуміло.

3. Продовження лекції вчителя

4. *«Саме на такому духовному ґрунті, просякнутому глибоким усвідомленням тотального неблагополуччя, розчарування, страху перед майбутнім, народились і розвинулись нові, **нереалістичні течії** в європейському мистецтві кінця XIX – поч. XX ст., які називають декадентськими» [1].*

Модернізм (фр. – новий, сучасний) – загальна назва напрямів мистецтва та літератури останньої третини XIX – початку XX століття, що відобразили кризу культури й розрив із естетикою минулого.

Основні модерністські течії: символізм, імпресіонізм, експресіонізм, екзистенціалізм, неоромантизм, неокласицизм та ін.

Авангардизм є радикальним, «лівим» відгалуженням модернізму. Це рух у художній культурі ХХ ст., виражає анархічно-суб'єктивне світосприйняття, пориває з існуючими традиціями й нормами.

Якщо модерністи шукали нових форм для вираження своєї естетичної свідомості, то авангардисти найчастіше новизну виражальних засобів перетворювали на мету творчості. Принципи авангардизму засвоїли такі літературні течії: кубізм, футуризм, дадаїзм, сюрреалізм, а також література «потoku свідомості», «новий роман», драма абсурду тощо.

Невід'ємним атрибутом модерністсько-авангардистського мистецтва кінця ХІХ – початку ХХ ст. є **епатаж** (фр. *epater* – вражати, приголомшувати незвичайною поведінкою, скандальними витівками, порушенням загальноприйнятих правил і норм) – своєрідний, більш чи менш виражений «ляпас смаку суспільства» (В.Маяковський).

Для модерністів та їх безпосередніх попередників епатаж був лише проявом соціально-побутового нігілізму (Т. Готье, Ш. Бодлер, О. Уайльд), пошуків нових духовних орієнтирів, а для авангардизму епатаж став стрижневою, домінуючою його ознакою як мистецького напрямку, самоціллю творчості (так звана «епатажна манера»).

Іще одна суттєва відмінність між модернізмом й авангардизмом: модернізм виникає як культ «мистецтва для мистецтва», тобто відмежовується від життєвих потреб, авангардизм же нерідко змикається з політичними рухами (футуризм, експресіонізм тощо).

5. а) Найпоширенішим (70-ті рр. – Франція, пізніше – Німеччина, Бельгія, Австрія, Норвегія, Росія) серед модерністських напрямів межі століть став **символізм** (грец. *Symbolon* – знак, символ, натяк). Історія цього напрямку починається з розробки літературно-естетичних ідей романтизму та Шарля Бодлера, безпосередньо після виходу його збірки «Квіти зла» у 1857 р.

Представники символізму використовували символ як засіб вираження незбагненої суті життєвих явищ, творчих прозрінь тощо. Центральним у символізмі є поняття символу – усталеної метафори. На відміну від алегорії (а між ними багато спільного), символ тяжіє до багатозначності, більшої умовності і абстрактності, відзначається більшою глибиною – універсальністю, позачасовістю, вічністю – змісту.

Символісти намагалися створити особливу символічну мову, спираючись на філософські ідеї Шопенгауера. Фонетичне, звукове начало в ній переважало над змістом. На перший план висувається музика слова, нагромадження асонансів й алітерацій (повторити), вишуканість ритмів, які повинні п'янити читача, присипляти його свідомість. (П.Верлен, К.Бальмонт тощо)

б) В європейській літературі межі століть представлені елементи такої мистецької течії як **імпресіонізм** (фр. *impression* – враження). Ця модерністська течія (від назви картини К.Моне «Імпресія. Схід сонця») сформувалася у Франції насамперед в малярстві (Клод Моне, Едурд Мане, Огюст Ренуар, Едгар Дега тощо) на прочатку 70-х років ХІХ ст. Ушляхетнене, витончене відтворення особистих вражень та спостережень – таке головне своє завдання

вбачали в своїй творчості майстри імпресіонізму. Митці-імпресіоністи відмовилися від реалістичної манери, від художнього втілення постійних, стійких особливостей матеріального світу. Натомість вони намагалися передати його мінливість і рухомість, зафіксувати миттєві враження, закарбувати саму течію життя.

Проникнувши у літературу, імпресіонізм не має тут такого чіткого програмного характеру, як у живописі, не набирає форми мистецького угруповання, наближаючись то до натуралізму, то до символізму і тому залишається в історії літератури лише як тенденція у творчості художників, які належать до різних літературних напрямків (П.Верлен, О.Уайльд, А.Чехов, Г. де Мопасан, К.Гамсун, Б.Брехт, М.Коцюбинський тощо).

Головними ознаками імпресіонізму в літературі були увага до кольорів та звуків, ритмічна організація прози, психологізм у змалюванні персонажів, прагнення відтворити зміни в настрої, відобразити мінливість і плинність життєвого явища.

в) Одне з чільних місць у модерністській літературі на межі століть посідає також **неоромантизм**. Його поява є реакцією на песимізм та безвір'я декадансу. Назва напрямку (від грец. – *neos* – новий) демонструє, що він з'явився, коли доба романтизму (сер. 90-х рр. XVIII ст. – 30-ті рр. XIX ст.) вже закінчилася. Між цими двома напрямками панував реалізм. Твори неоромантиків відзначалися авантюристською та напруженістю сюжету, нерідко наявністю детективного чи містичного елементу. Герої цих творів, як правило, вольові, мужні, сильні самотні люди, іноді ізгої, відчужені від цивілізованого суспільства.

Не приймаючи буденності буржуазного світу, представники цієї течії вели своїх читачів у екзотичний світ далеких країн, морських подорожей, незвичайних пригод, таємниць чи у віддалені історичні епохи (Р.Л.Стівенсон, А.Конан-Дойл, Джек Лондон, Р.Кіплінг, Г.К.Честертон, Г.Р.Хаггард, Е.Л.Войніч тощо).

О.Пронкевич: «Неоромантичні автори чимало взяли від реалізму (наприклад, мистецтво психологічного аналізу в зв'язку з оточенням), а також від культу надлюдини Ф.Ніцше» [5].

6. Наприкінці 40-х років в Англії виникло «**Прерафаелітське братство**», яке стало визначним явищем у художньому житті країни і найяскравіше виявилось в поезії та живописі. Прерафаелітам властиві бунт проти вікторіанства в житті й мистецтві; культ «дорафаелівського» пізньосередньовічного мистецтва, яке вони як свій ідеал протиставляли мистецтву «буржуазної епохи»; прагнення до синтезу мистецтв, зокрема поезії та живопису. Центральною фігурою «братства» був Данте Габріел Россетті (1828–1882) – поет і живописець. Вважаючи сучасність епохою бездуховності й утилітаризму, він протиставляв їй пізнє середньовіччя, життя й мистецтво якого, на його думку, поєднало красу, духовність, правду. Його простота, виразність, щире й довірливе утвердження духовних цінностей буття, невимушене поєднання містичної символіки з предметністю малюнку й колористичною насиченістю – все це приваблювало митця, саме до цього він прагнув у своїй поезії та живописі,

створюючи прерафаелітський канон краси.

До «братства» належали Х.Гант, Д.Е.Міллес, Е.Берн-Джонс, Д. Коллінз, Ф. Стівенс, скульптор Т. Вулнер тощо.

7. Поезія, музика, живопис цього часу тісно пов'язані. Особливо яскраво цей взаємовплив представлений імпресіонізмом. Поети, композитори вчилися у живописців передавати миттєвості життя, мінливості природи тощо.

Символіст С.Малларме писав, що композитори-імпресіоністи вчилися «чути світло», передавати у звуках рух води, коливання листя, подув вітру й заломлення сонячних променів у вечірньому повітрі.

Найяскравіше музичний імпресіонізм знайшов своє втілення у творчості Клода Дебюссі та Моріса Равеля. Музику імпресіонізму зближує з імпресіонізмом у живописі барвистість, прагнення до втілення швидкоплинних вражень, до одухотвореної пейзажності (наприклад п'єси «Післяполудневий відпочинок фавна», «Море» для оркестру, «Острів радості» для фортепіано К. Дебюссі, «Гра води», «Відображення» для фортепіано М. Равеля тощо), до створення колоритних жанрових замальовок і музичних портретів (твори «Перервана серенада», «Менестрелі», «Дівчина з волоссям кольору льону» для фортепіано К. Дебюссі).

Навколишній світ розкривається в імпресіонізмі крізь призму найтонших психологічних рефлексів, ледь вловимих відчуттів, породжених його спогляданням. Ці риси зближують імпресіонізм з іншою художньою течією – літературним символізмом, творчістю Поля Верлена, Стефана Малларме, П'єра Луї, Моріса Метерлінка, твори яких знайшли перетворення в музиці К. Дебюссі і його послідовників.

Підводячи підсумки розвитку зарубіжної поезії і літератури на межі XIX–XX ст. і, зокрема, літератури модернізму, слід відзначити, що її мистецькі надбання були настільки очевидними, що не визнати їх було неможливо. Величезна кількість видатних майстрів, сяйво їхніх поетичних досягнень, неперевершеність новаторських пошуків – все це разом підштовхує до висновків про величезну силу слова і необхідність вивчати його.

V. Рефлексія

1. Робота в парах: перевірка засвоєння матеріалу лекції через відповіді на запропоновані вчителем питання або через питання, сформульовані учнями під час лекції (як завдання вчителя)

1. Схарактеризуйте духовний клімат у літературі на межі XIX–XX ст.

2. В чому полягають характерні особливості літературного процесу кінця XIX – початку XX ст.? *(Сильний вплив філософських вчень – О.Канта, А.Шопенгауера, Ф.Ніцше; паралельний розвиток кількох літературно-мистецьких потоків – реалізму, натуралізму, модерністсько-авангардистських напрямів і течій).*

3. Як виникає і що означає поняття «декаданс»?

4. Як за змістом співвідносяться між собою поняття «модернізм» та «авангардизм»? Що вони означають? Що між ними спільного?

(відмежовування від реалістичної традиції) Що відмінного? (Літературно-естетичний нігілізм та екстремізм авангардистів, а також їх належність до соціально-політичних рухів)

5. Як ви розумієте поняття «епатаж»? В чому полягає своєрідність його проявів у мистецтві авангарду?

6. Які модерністські течії ви знаєте? У чому їх особливості?

7. Назвіть ознаки імпресіоністського стилю. Які мистецтва використовували цей стиль? Які мистецькі імена імпресіоністів ви знаєте?

2. Вибіркові відповіді вголос на запитання вчителя

3. Словесне малювання

— Якби вам довелося зробити символічне абстрактне зображення декадансу як явища, які кольори домінували би у ваших малюнках?

VI. Домашнє завдання

Вивчити матеріал уроку. Скласти схему «Поезія середини XIX ст.». Індивідуальне завдання: підготувати визначення понять «дендизм», «снобізм», «естетизм», «нігілізм»; підготувати повідомлення про життя та творчість Ш.Бодлера за планом учителя.

VII. Підбиття підсумків уроку

Інтерактивна вправа «мікрофон»

Продовжте речення:

Нові пошуки в мистецтві на зламі століть справили на мене глибоке враження тим ...

Найбільше мені запам'яталося...

Урок № 53

Тема. Шарль Бодлер «Квіти зла» («Альбатрос», «Відповідності», «Вечорова гармонія»). Ш.Бодлер – пізній романтик і зачинатель модернізму. Збірка «Квіти зла» (загальна характеристика). Образи, символи, особливості поетичної мови у віршах Ш.Бодлера

Мета: ознайомити із життям Шарля Бодлера і особливостями його поезії; допомогти учням досягнути ідейно-художні особливості, естетичну привабливість поезії Бодлера; поглибити поняття поетичної мови художнього твору; розвивати навички визначення індивідуального стилю поета, навички аналізування поетичних творів, роботи з художнім словом, висловлювання своєї думки про них; виховувати інтерес до поетичного слова, естетичні смаки.

Обладнання: портрети Ш.Бодлера; репродукції картин; мультимедійна презентація.

Тип уроку: вивчення нового матеріалу.

Теорія літератури: дендизм, снобізм, естетизм, нігілізм, символіка.

*Природа неприваблива, і я надаю перевагу
жахливим витворам моєї фантазії перед
чеснотливою тривіальністю.*

Шарль Бодлер

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань

1. Перевірка схем «Поезія середини ХІХ ст.»

2. Закінчіть речення. Слова «декаданс, декадентство» у перекладі з латини — ... (спад). Відзначається настроями ... (безнадійності, неприйняття життя). Спирається на філософські ідеї ... (Ф.Ніцше та А. Шопенгауера). В її основі твердження, що цивілізація ... (вичерпала себе і вступила в епоху спаду та згасання).

3. Словникова робота. (Доповідь підготовленого учня)

Дендизм – спосіб життя та поведінки денді. Денді продукує культ своєрідної особистості, з витонченою вишуканістю зовнішності, манер і обстановки; респектабельності й строго фарисейської моралі буржуа протиставляється аморальність і демонізм. «Денді – це втілення ідеї прекрасного, перенесеного в матеріальне життя, це той, хто карає форму». (Ш.Бодлер)

Снобізм. Снобізм полягає саме в тому, що сноб цінує предмети та явища не за їх якості, а тільки за те, що ці предмети та явища цінують представники еліти, до яких сноб хоче бути причетним. Сноб вважає себе вище оточуючих з причини своєї приналежності до особливого клану, колективу. Снобізм можна позначити як ранжирування оточуючих людей. В залежності від присвоєного людині рангу сноб вибирає манеру спілкування з ним. Його спілкування вибіркове: зневажлива манера з тими, хто нижчий за рангом, і запопадлива з тими, у чиє коло він хоче входити. Така манера поведінки може поєднуватися з нетактовністю і неадекватністю по відношенню до оточуючих людей.

Естетизм – (з грецької «почуттєвий, здатний відчувати»). Напрямок в мистецтві кінця XIX – початку XX ст. Найяскравішим представником естетизму став Оскар Уайльд, який вважав, що мистецтво живе своїм життям незалежно від дійсності і тому перебуває в опозиції до свого часу, що життя наслідує мистецтво, а не навпаки, що «немає книжок моральних або аморальних, є книжки добре написані або погано написані».

Нігілізм – заперечення усталених суспільством норм, принципів, законів.

4. Створення грона «Декаданс» на основі картки «Основні ознаки декадансу»

Картка «Основні ознаки декадансу»:

- *неприйняття дійсності;
- *відмова від громадянського в мистецтві;
- *культ краси як вищої цінності;
- *містицизм, віра в надприродні сили;
- *індивідуалізм;
- *відмова від моралі буржуазного суспільства;
- *надання переваги формі над змістом або повне його заперечення.

III. Мотивація навчальної діяльності

– Шарль Бодлер... Артюр Рембо назвав його «королем поетів, справжнім Богом». Одні говорили, що він «апостол сучасності», а інші називали аморальною людиною, богохульником. Про його твори сперечалися і сперечаються донині літературознавці, поети, пересічні читачі. Всесвітнє визнання прийшло до поета лише через сто років після того, як його не стало.

У його поетичному світі душа веде одвічний поєдинок із собою, але ніколи не зупиняється у постійних пошуках. Давайте спробуємо відкрити цей світ для себе.

IV. Оголошення теми й мети уроку

V. Сприйняття та засвоєння нового навчального матеріалу

1. Робота з біографією Ш.Бодлера

– Великий французький поет-романтик, прозаїк Віктор Гюго говорив, що людина має декілька характерів: один – той, що їй приписують інші (їх може бути декілька), другий – той, який вона уявляє в собі самій, а третій – той, який є насправді. Ряд учнів отримала до сьогоднішнього уроку завдання підготуватися до подачі біографії та творчого шляху Бодлера з таких позицій:

а) з точки зору обивателя;

- б) з позиції представника декадентів;
- в) від самого поета;
- г) з точки зору сучасного нам літературознавства.

Клас під час прослуховування виступів учнів (психодрами) має дійти висновків, яким був поет, які почуття викликає його особистість.

Біографія поета, яку отримали для виконання завдання учні + Інтернет, Вікіпедія

Шарль Бодлер – поет, політичний діяч, журналіст, мистецтвознавець, неперевершений перекладач новел Едгара По. Бунтівний за характером, він почав творити на нових творчих та естетичних засадах, увів у літературу поняття модерну, який вважають предтечею символізму. Багато поетів наступних часів узяли за взірця його творчість.

Бодлер народився у Парижі 1821 року в родині сенатора. Коли йому виповнилося шість років, помер батько, на 34 роки старший за свою дружину. Мати вийшла вдруге заміж за командира батальйону, який знав лише казарменні методи виховання.

Шарля віддають до інтернату королівського коледжу, що спричиняє його конфлікт із батьками. Через три роки він уже навчається в Парижі, у коледжі Людовика Великого. Здобувши ступінь бакалавра, відмовляється продовжувати освіту, заявивши, що хоче стати письменником. Юнака відправляють в одну з віддалених французьких колоній в Індійському океані – для виправлення. Незабаром Бодлер повертається й дебютує у колективній збірці «Вірші».

Згодом виходять збірки його критичних статей «Салон 1845 року» й «Салон 1846 року».

У 1848 році поет бере участь у Лютневому повстанні. Працює редактором демократичної газети, б'ється на барикадах. У 1857 році світ побачив головну книжку бодлерівських поезій – «Квіти зла». Того ж року над цією збіркою відбувся суд. На автора й видавців наклали штраф, а з книжки вилучили шість поезій.

У наступні роки Шарль Бодлер продовжує плідно працювати: виходять друком збірки його критичних статей, удруге видано «Квіти зла» (1861), друкуються вірші у прозі «Паризький сплін», збірка «Уламки» та «Нові квіти зла».

У 1867 році Ш. Бодлера не стало.

Можливий варіант біографії, яку розповідає обиватель

Він народився у добропорядній сім'ї. Але не зумів оцінити переваги нормального способу життя. Ах, йому було важко терпіти казарменні порядки вітчима! Та він же не тринькав гроші, як Шарль. Як сім'я намагалася вберегти його від богемного життя! До яких мір не вдавалася! Тобто, не полишала спроб направити його на путь істинний. Від богемії до революції шлях короткий. Зрозуміло, що така людина не могла не взяти участі у боротьбі з урядом! Гордощі, що багато знає, що в усьому розбирається! А взяв і підставив видавців зі своєю збіркою «Квіти зла». Додуматися до такої назви! Штраф, звичайно, не найстрашніша річ, але ж розраховуватися треба сім'ї! Ні, не дарма його

вважали божевільним! Якби він був порядною людиною, хіба йшло б за його гробом так мало людей!

Можливий варіант біографії, яку розповідає декадент-сучасник поета

Як розповісти про цю людину, щоб світ зрозумів, яка яскрава особистість пройшла земними шляхами! Геній, який все своє життя шукав справжнього мистецтва, справжньої краси і знаходив їх.

Те, що він у підлітковому віці робив шокуючі вчинки, чомусь на все життя відвернуло від нього увагу його матері й вітчима. Але ж дитина була така талановита! Її би підтримати, їй би допомогти! Але ж ні... І те, що його виключили з Ліцея Людовика Великого за неуспішність, просто нонсенс, тим більше, що цього ж року він успішно склав іспити на ступінь бакалавра.

Звичайно, богема, до якої він пристав під час навчання в Сорбонні, не могла сподобатися батькам, та Шарль познайомився і з найталановитішими людьми Франції! Його рятували від цього середовища, навіть відправили в заморську подорож, але все вже було марно: він знайшов те, що було потрібно його серцю й розуму.

Повернення до Парижу дало цікаву роботу в літературних журналах, тут він виступив як автор оглядів і рецензій про культурне життя Парижа, а ще – цікаві знайомства з усіма ведучими письменниками того часу.

75 тисяч франків, успадкованих від батька, який так старанно прищеплював йому любов до живопису, найбільше йшли саме на картини, але його сім'я не могла дозволити так ганебно, з точки зору її членів, «тринькати» гроші, і над Шарлем встановлюють опіку. Тепер сім'я видає йому гроші на його потреби, звичайно, на ті, які вона вважає достойними. Це приниження Бодлер дуже гостро переживав: він навіть спробував заподіяти собі смерть!

Наприкінці 1845 року остаточно порвав з вітчимом. А ще цього року відбувся його дебют як поета: у журналі «Художник» опубліковано сонет «Дамі креолці». Його визнають як тонкого поціновувача живопису через його есе «Салон 1845 року». З цього часу він стає одним з головних літературних і художніх критиків свого часу.

З 1846 року Бодлер – член «Товариства літераторів» і видає в його «Бюлетені» свою першу поему в прозі «Фанфарло». Як іще він міг друкуватися? Як великий поціновувач живопису, він стає своїм у середовищі художників. Ежен Делакруа найбільш близький його сприйняттю мистецтва. А ще він товаришує з Г.Курбе, О.Дом'є, Е.Мане.

Наскільки полум'яне серце мав поет, можна зрозуміти з того факту, що під час Лютневої революції 1848 він б'ється на барикадах проти королівських військ, а в грудні 1851 року, в дні державного перевороту Наполеона III, бере участь у вуличних боях.

Знайомство з творчістю геніального американського поета Едгара Аллана По відкриває нову сторінку Бодлерових літературних досліджень: він робить переклади, пише критичні статті про поезію По.

Найяскравіший факт його творчої біографії – видання 25 червня 1857 року поетичної збірки «Квіти зла». Це була бомба, дійсно ляпас суспільним смакам!

Гучний скандал, який став наслідком цього, призвів до арешту усього накладу збірки, а «за образу суспільної моралі» поета засудили до штрафу й заборонили до друку шість найбільш «аморальних» поезій. Це суспільство і, відповідно, його суд не могли зрозуміти, що перед ними народжене нове мистецтво, з новими темами, з новим баченням звичних речей, з новими еталонами краси!

Як людина, яка жила в богемному середовищі, Шарль Бодлер не міг не перейматися його головними проблемами. 1860 року було опубліковано збірку коротких художньо-філософських есе «Штучний рай». Головною проблемою цих творів став вплив на людину збуджувальних засобів: вина, гашишу й опіуму. Вихваляючи вино, він засудив використання наркотичних речовин. На його думку, художник від природи обдарований поетичною уявою і не має потреби в штучному створенні образів.

Про те, що поезія Бодлера прокладає собі шлях, свідчить друге видання збірки «Квіти зла» з тридцятьма п'ятьма новими віршами.

Тепер Бодлер, ніби намагаючись щось довести суспільству, висуває свою кандидатуру у Французьку академію, але потім зняв її, вважаючи свій вчинок негідним поета.

1865 року в Бодлера з'явилися симптоми порушення мови, як наслідок давньої хвороби. В 1866 році після серцевого нападу мати відвезла Бодлера в Париж у лікарню лікаря Дюваля. 31 серпня 1867 після довгої агонії Бодлер помер на руках матері. Похований 2 вересня на цвинтарі Монпарнас у Парижі. В останню путь його проводжала лише невелика група друзів (Поль Верлен, Теодор де Банвіль тощо).

Після смерті поета були видані збірки статей про мистецтво «Естетичні цікавинки», літературних есе «Романтичне мистецтво», в яких представлені мистецько-теоретичні погляди Бодлера. Досліджуючи творчість близьких йому за духом художників і письменників, у першу чергу Ежена Делакура та Едгара По, він формулює своє розуміння романтизму як «мистецтва сучасності», тобто «найактуальнішого вираження прекрасного», що характеризується «глибиною, духовністю і прагненням до нескінченного»; романтизм – не у виборі сюжетів, не в правдоподібності, а в особливій «манері відчувати».

Саме за цю особливу манеру відчувати ми так цінували творчість Шарля Бодлера. Він, як ніхто до нього, зумів передати особливості умонастрою часу декадансу.

Окремі нотатки до розповіді про Бодлера з точки зору сучасного літературознавства

Бодлер написав усього одну збірку поезій, але став одним із найвизначніший поетів сучасності. Його вважають родоначальником такої течії в модерністській поезії, як символізм. Водночас він є представником пізнього романтизму. Бодлер поєднує ліризм із думкою, пристрась із формою, тому стає тим поетом сучасності, якого знає вже наш час. За влучним висловом Поля Валері, він став найважливішим французьким поетом свого часу. Йому також вдалося стати одним із найуважніших свідків та спостерігачів своєї епохи.

Через півстоліття по смерті Бодлера Поль Валері, французький поет, розпочинає своє есе «Ситуація Бодлера» (1924) такими словами:

«Французьких поетів мало знають і мало цінують за кордоном. Порядок і певна суворість, властива нашій мові з XVII століття, наш смак до спрощення і до прозорої ясності, наше побоювання перебільшень і дивностей, певна цнота виразності і абстрактна спрямованість нашого розуму створили в нас поезію, не схожу на поезію інших націй. Іноземці вважали Лафонтена сірим. Расіна вони не розуміють [...] Навіть Віктор Гюго відомий поза Францією саме своїми романами. Лише з Бодлером французька поезія нарешті вийшла за межі нації. Вона змусила світ читати себе, вона була визнана поезією сучасності [...]».

За тональністю автор «Квітів Зла» та «Паризького спліну» є насамперед поетом спліну та злиденності, поетом горя, відчаю, нудьги, туги та меланхолії. І в цьому він, звісно, близький до романтиків. Біографи поета стверджують – основою песимістичного світогляду є життя Бодлера.

«Нещасний Бодлер! Все життя його постійно принижували: його власна родина, його судді, директори видань, видавці... Не кажучи вже про його здоров'я, його афазію і довгу агонію. Жахливе життя!». Так розпочинає свою книгу «Бодлер перед обличчям невимірюваного» Антуан Компаньон, наш сучасник.

Бодлер, як влучно зазначав свого часу німецький дослідник Гуго Фрідріх, започатковував цілком новий тип поезії – поезію страждання, позбавленого видимої причини. Страждання, нудьга, сплін від закинутості людини у світ – ось основні теми Бодлера. Спасінням Бодлера стала саме здатність перетворювати страждання на мистецтво. У «Мистецтві романтизму» він напише: *«Один з чудових привілеїв Мистецтва полягає в тому, що жахливе може стати прекрасним, що ритмований біль може наповнювати спокійною радістю»*. Бодлер, майстер «видобування краси зі Зла», залишиться в історії літератури не лише як «проклятий поет», але і як поет досконалих ритмів та тонких спостережень [3].

Бодлер вірив в те, що в кожній епосі краса знаходить нове тіло та нове вбрання, але завжди зберігає у собі світло вічності. Шарль Бодлер – цілісний поет і водночас він – зіткнення вселенських суперечностей. Бодлер поет однієї теми, одного настрою [3].

Ім'я поета в наш час повністю реабілітоване: 31 травня 1949 року палата Касаційного суду скасувала вирок трибуналу департаменту Сена від 21 серпня 1857 року. Відтепер шість поезій, вилучених як аморальні, друкуються у збірці «Квіти зла».

2. Аналіз творів Ш.Бодлера

Літературознавці розглядали «Квіти зла» як пов'язані між собою ліричні тексти. Книга складається із шести циклів, об'єднаних за проблемно-тематичним принципом. *«Тут є таємна архітектура, план, розрахований мудрим і вольовим поетом... Це не стільки вірші, скільки поетичне творіння найстрогішої єдності. З погляду мистецтва та естетичного враження вони*

програли б, якби не були прочитані в тій послідовності, як їх розташував автор»,– пише друг поета д'Орвіллі. Про своє творіння поет говорить: «У цю жорстоку книгу я вклав усе своє серце. Всю свою ніжність, усю свою релігію (вивернуту). Усю свою ненависть...»

І пояснює витoki: *«Ще в ранньому дитинстві я мав у своєму серці два протилежних відчуття: жах перед життям та захват від життя»; «лише сягаючи найглибших прірв падіння, уява за законом протилежності запалює свічадо найвищих ідеалів».*

Ось що про збірку «Квіти зла» говорили в ХХ ст.: *«Квіти зла» Ш. Бодлера— це квіти, що вирости в нашій суперечливій душі на ґрунті жорстокого ХХ століття»* (Олександр Олесь);

«Книга ця – ...душа і життя поета цілком: з його лазуровими мріями, його культом краси, його шаленими пристрастями... Це глибоко символічна біографія поета» (О. Урусов).

Важливе місце в естетичній системі Ш. Бодлера посідав принцип «відповідностей» (таку назву має й одна з його поезій). Згідно з цим принципом образи та метафори не використовуються для опису конкретних реалій, предметів та фактів, а символічно позначають певні ідеї, універсальні явища буття. Це визначило в бодлерівській поезиці тенденцію до переростання образів у символи, а також настанову на навіювання читачеві певних настроїв та душевних станів.

а) ВІДПОВІДНОСТІ

Природа – храм живий, де символів ліси
Спостерігають нас і наші всі маршрути;
Ми в ньому ходимо, й не раз вдається чути
Підмурків та колон неясні голоси.

Всі барви й кольори, всі аромати й тони
Зливаються в можуть єдиного єства.
І зрівноважують їх вимір і права,
Взаємного зв'язку невидимі закони.

Є свіжі запахи, немов дітей тіла,
Є ніжні, як гобой, звияжні, молодечі,
Розпусні, щедрі, злі, липучі, як смола,

Як ладан і бензой, як амбра й мушмула,
Що опановують усі безмежні речі;
В них – захват розуму, в них відчуттям – хвала.

Переклад Д.Павличка

– Чому ця поезія має назву «Відповідності»?

– Яким постає світ у цій поезії?

– Як ви розумієте слова поета:

«Всі барви й кольори, всі аромати й тони

Зливаються в можуть єдиного єства.

І зрівноважують їх вимір і права,

Взаємного зв'язку невидимі закони».

– Наведіть приклади «відповідностей» Бодлера.

– Поміркуйте, ці відповідності існують у реальному світі, чи вони виникають завдяки уяві поета?

– Які «математично точні» метафори використовує поет?

– Як ви розумієте останній рядок поезії?

– Чому Бодлер для роздумів про «відповідності» обрав форму сонета?

Вірш «Відповідності» (Природа – строгий храм), імовірно, було написано в 1855 році; у всіх виданнях збірки «Квіти зла» є четвертим віршем в циклі.

Знаменитий сонет «Відповідності» став чимось на зразок маніфеста символізму. У ньому йдеться про те, що чуттєві речі є символами прихованої реальності і тому можуть існувати відповідності між її виразами в запахах, кольорах і звуках. Також тут розвивається думка про закономірні зв'язки між чуттєвими явищами та їх сутністю. Автор намагається якимось чином поєднати матеріальний та духовний світи. У центрі вірша тема таємничих відповідностей видимої природи і невидимих сутностей. Людина у храмі природи. І, оскільки, природа – це храм, то її барви й кольори, всі аромати і тони лише різні коди однієї мови, якими вона себе проявляє.

б) ВЕЧОРОВА ГАРМОНІЯ

Вечірній час прийшов. На кожній стебеліні
вже квіти куряться, немов кадильний дим;
і звуки, й пахощі в повітрі голубім;
меланхолійний вальс, кружіння й млості дивні.

Вже квіти куряться, немов кадильний дим;
ридає скрипка десь, як серце в самотині;
меланхолійний вальс, кружіння й млості дивні;
сумна краса небес в спокої віковім.

Ридає скрипка десь, як серце в самотині,
зненавидівши те, що чорним звуть нічим;
сумна краса небес в спокої віковім,
пірнуло сонце в кров, що застигає в сині...

Зненавидівши те, що чорним звуть нічим,
шукає серце втіх в минулій світлій днині.
Пірнуло сонце в кров, що застигає в сині,
а слід горить в мені потиром золотим.

Переклад Д.Павличка

- Який образ викликає у нашій уяві поет у першому рядку поезії?
- Які образи допомагають йому пробудити й скерувати уяву читача?
- Чи можна визначити, вечір якої пори року змальовує автор? Обґрунтуйте свої міркування.
- Які метафори допомогли відчувати атмосферу вечора?
- Як поет використовує принцип синтезії, коли одне відчуття викликає зовсім інше? Наведіть приклади.
- Яка роль повторів? Як вони впливають на читача?
- Які риси нового розуміння поетичного мистецтва помітні у вірші «Вечорова гармонія»?
- З якою метою автор використовує церковну лексику?
- Поміркуйте, чому вірш називається «Вечорова гармонія»? Якого символічного змісту набуває ця назва?

Темою твору «Вечорова гармонія» є почуття, які відчуває ліричний герой, напередодні важливої події. Ці почуття поет прирівнює до дзвону, звуків скрипки і зітхань.

Створюючи «Вечорову гармонію», автор прагнув передати читачеві муки ліричного героя, створюючи неповторний сюжет вірша. Думки мученика супроводжуються звуками скрипки і дзвоном дзвонів, надаючи віршу якусь драматичність.

Письменник в чотирьох стовпцях римованих рядків зміг передати читачеві драматичні ефекти, відтінені ненав'язливим легким абсурдом. Бодлер використовував для написання цього вірша християнську лексику, що сприятливо позначилося на популярності його творіння, особливо серед віруючих людей.

Що стосується ліричного героя, перед читачем відкривається внутрішній світ мученика, який напередодні неминучого катує свою душу, не в силах що-небудь змінити. За допомогою архаїзмів автор передає муки героя докладно і зрозуміло для духовних людей.

в) АЛЬБАТРОС

Буває, плывучи дорогами морськими,
 Аби розвіятись, полюють моряки
 На альбатросів тих, що в вишині над ними
 Серед блакиті й хмар пливуть віддалеки.
 Коли на палубу вже люта сила збила,
 Король небес, що знав всі грози без числа.
 Волочить важко так свої великі крила,
 Мов сніжно-білі два розкинуті весла.
 Крилатий мандрівник – який незграбний в рухах,
 В польоті буйнокрил – каліка на ногах!
 Ще й дражняться – той в дзьоб йому із люльки дмуха,
 А той, глузуючи, кульгає, ніби птах!
 Поете! Князю хмар твоя подібна сила,

Між блискавок ти свій у грозівій імлі;
Але під шал образ перешкоджають крила
Тобі, вигнанцеві, ступати по землі.

(Переклад І.Драча)

- Про кого йдеться у поезії – птаха чи поета?
- Чому Бодлер назвав свою поезію «Альбатрос»?
- Які художні прийоми допомагають усвідомити авторську думку?
- Який художній прийом визначає будову твору?
- Яким постає образ поета – трагічним чи комічним?
- Як ставиться ліричний герой поезії до юрби?
- Як розглядається конфлікт поета та юрби в сонеті «Альбатрос»?
- Чи можливе примирення поета і юрби?
- Прокоментуйте біографічний та символічний плани твору.
- Які факти життя поета свідчать про близькість теми «поет і юрба» для нього, що ставлення до нього суспільства було особливо болючим?

Вірш був написаний у 1842 році під час поїздки на острів Маврикій, куди направив Бодлера вітчим, щоб повернути його на путь істини. Шарль, перебуваючи 10 місяців на кораблі під наглядом капітана і спостерігаючи за птахами, роздумував над власною долею.

У перших рядках автор розповідає, як матроси задля розваги ловлять величних альбатросів, «що люблять пролітати слідами кораблів». Альбатрос – великий птах, володар морських просторів, що супроводжує кораблі. На палубі він має вигляд дуже безпорадного птаха. Автору жаль птаха, свій біль і сум він передає у підкресленні величі цього володаря просторів.

Поступово цей образ набуває символу образу самого поета і його долі у людському вирі життя. Шарль Бодлер не знаходить розуміння серед людей і тому не може злетіти думкою, а «волочить... крила велетня по землі». З образом цього птаха пов'язане все піднесене, він у центрі уваги, автор захоплюється ним і висловлює йому співчуття. У полоні альбатрос стає безсильним і смішним, бо він – жертва насилля.

У цьому вірші Шарль Бодлер протиставляє високе і низьке, небесне і земне, поет і натовп, втілюється мотив боротьби добра і зла, у ньому висловлені гіркі роздуми автора про трагічну долю поета в сучасному йому суспільстві.

Символи у вірші

Альбатрос, тобто сам поет – це світ прекрасного, добра. *Моряки* – зло, символ людства, яке пливе на своєму судні в безмежжі всесвіту. *Море* – символізує життя; *корабель*, *човен* – людську долю; *грім*, *гроза*, *блискавка* – життєві негаразди.

В «Альбатросі» стверджується божественна сила мистецтва, з найбільшою повнотою вона втілена у постаті поета. Автор оспівує душу, що прагне високого ідеалу, краси. У поета, як у альбатроса, «міць велика», але його намагаються приборкати. Він не може протистояти суспільству, як птиця натовпу матросів. Натовп не розуміє його. І тут зло перемагає добро. Але прекрасне

завжди вище за потворне, навіть коли гине. Мистецтво та особистість вищі за натовп. Така позиція автора.

У газетах того часу про Бодлера писали: «Говорити про пана Бодлера – означає говорити про жахиття». «Чесне перо не може відважитись навіть на одну цитату». Суспільство образилося, бо поет показав силою свого мистецтва справжнє обличчя нації й людини взагалі. Книга «Квіти зла» була засуджена за аморальність, а Ш.Бодлер стверджував, що «...з неї випливає жорстокий моральний урок».

3. Робота з репродукціями картин, суголосних настроям поезії Ш.Бодлера

– Роздивіться репродукцію картини К.Швабе «Сплін та ідеал». Нерозривність Мрії і Скорботи (1896). Чи є надія на розв'язання конфлікту Спліну та Ідеалу? (Сплін (від англ. *spleen*) – меланхолія, туга, нудьга; важкий, пригнічений стан, хандра)

– О.Редон створив зображення однієї з «квіток зла» – «Дивна квітка із сумною головою» (1885). Чи відповідає це зображення вашій уяві про «квіти зла»?

– За допомогою яких засобів Г.Моро в творі «Юпітер і Селена» надає живопису магічних властивостей? У чому саме ця картина суголосна поезії Ш.Бодлера?

– Яким чином Е.Мане відтворює відчай самотності в картині «Біля вікна» (1875)? Наведіть приклади поезій Ш.Бодлера, в яких наявні такі ж настрої.

VI. Рефлексія

Складіть невеличку промову на захист Шарля Бодлера.

VII. Домашнє завдання. Вивчити матеріал уроку. Підготувати по п'ять питань з аналізу творів Ш.Бодлера для опитування в парах. Індивідуальні завдання: підготувати розповідь про життя та творчість П.Верлена за планом учителя.

VIII. Підбиття підсумків уроку

Інтерактивна вправа «мікрофон»

Продовжте речення.

Мені було складно ...

Цікаво було дізнатися, що ...

Найкраще мені запам'яталося ...

Урок № 54

Тема. Теоретичні засади й художні відкриття поезії французького символізму. Взаємодія символізму й імпресіонізму в ліриці. Поль Верлен «Поетичне мистецтво», «Осіння пісня». Естетичні погляди поета у вірші «Поетичне мистецтво». Зображення пейзажів природи і душі в «Осінній пісні». Сугестивність, музичність, живописність лірики

Мета: ознайомити учнів із життям і творчістю поета-символіста Поля Верлена та життєвим шляхом Артюра Рембо; поглибити загальне поняття про розвиток літератури, мистецтва на зламі століть; показати особливості й роль символізму як літературного напрямку; розвивати навички аналізу ліричного твору; розвивати навички виокремлення головного, характеризування літературних явищ, уміння самостійно відшукувати інформацію; виховувати естетичні смаки, прагнення до самопізнання та самовдосконалення, любов до поезії.

Обладнання: портрети П.Верлена; кліп «П.Верлен і А.Рембо (в гостях у Діккенса)», репродукції картин; мультимедійна презентація.

Тип уроку: вивчення нового матеріалу.

Теорія літератури: символізм, символ, сугестивність.

Твоя душа – витворний краєвид,
Яким проходять з піснею і грою
Чарівні маски, радісні на вид,
Та сповнені таємною жуною.
Поль Верлен

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань

1. Проаналізуйте вірш Ш.Бодлера

«До читача»

Над плоттю нашою й над нашими умами
Панують глупота, брехня, скупарство, гріх;
Ми любимо докори сумління й живим їх,
Ми ними з'їдені, як жебраки кліщами.
Ми щедро платимо за наше зізнавання,
Затяті в злочині та підлі в каятті,
Ми повертаємось на зрадницькі путі,
Слізьми відмитися плануючи зарання...

Переклад Д. Павличка

– Це перший вірш збірки «Квіти зла». Кому кидає виклик поет?

2. Робота в парах: п'ять питань з аналізу творчості Ш.Бодлера.

3. Робота в групах. Поміркуйте над творчістю Бодлера через висловлювання про неї.

Чи погоджуєтеся ви із думками літературознавців? Прокоментуйте висловлювання.

1 група. Бодлер не сприймає природу як джерело відновлення почуттів або спосіб захисту від цивілізації. Навпаки, природа в нього – ворог людини. «Я ніколи не повірю, – писав Бодлер, – що Божественна душа живе в рослинах, а якби вона там і жила... я однаково вважав би, що моя власна душа куди цінніша за душі священних овочів... Зрозуміло, порядок і гармонія в природі, окрім людини, сповнені надихаючої сили, вкладеної в них; але поза людською думкою, здатною надихнутися нею, ця сила немов би й не існує».

2 група. Досліджуючи й аналізуючи навколишню дійсність, Бодлер поринає у найнедоступніші й заборонні безодні людського існування: вбогість і смерть, що принижують, сп'яніння, нічні кошмари, заборонну любов. Його світ «як особа в сльозах», де «у сирій, білястій імлі будинку, зливаючись, тонуть», «у лікарнях похмурих хворі тихо стогнуть», а «убогість, тремтячи, прикривши оголені груди, встає й силкується скупе вогнище роздмухати». Неможливість вести спокійне, гарне й гармонійне життя змушує людину бігти від страхітливої дійсності, спалювати тугу в провині або шукати якихось насолод. А неминучою платнею за володіння земними благами стає руйнація особистості (це основна тема циклу «Вино»).

3 група. Призначення мистецтва Бодлер бачить у тім, що серед мороку буття воно висвітлює людям шлях до істини. Бодлер відкриває для поезії нові області й новий естетический принцип: зображення жорстокої реальності в досконалій поетичній формі. Його слова точні, образи ємні, а рими строгі. Поезія Бодлера вирізняється, якщо можна так виразиться, скульптурним огранюванням кожного вірша, величавістю і звучністю вірша. Уже сама назва збірки «Квіти зла» яскраво відбиває зміст усієї творчості цього самотнього поета.

III. Мотивація навчальної діяльності

– Як вже говорилося, творчість Ш.Бодлера мала в собі риси нової течії – символізму. Яка його суть і особливості, маємо визначити, приступаючи до вивчення творчості поетів-символістів П.Верлена та А.Рембо.

IV. Оголошення теми й мети уроку

V. Сприйняття та засвоєння нового навчального матеріалу

1. Міні-лекція вчителя; робота з картками-словником літературознавчих термінів

Одним із провідних напрямів у мистецтві на межі XIX–XX століть стає символізм.

Картка № 1

Символізм – (фр. *symbolisme*, від грецьк. *Symbolon* – знак, визначальна прикмета) – явище культури, яке заявило про себе спочатку у Франції у 1870–80 рр. як про проблему оновлення поетичної мови. Цій темі був присвячений маніфест символізму, який Ж.Мореас надрукував 18 вересня 1886 року в газеті «Фігаро». Грунтуючись на віршах П.Верлена, С.Маларме, Мореас стверджував, що «так звані декаденти насамперед шукають у своїй творчості Ідею сущого і Символ нескінченного». Потім (або паралельно) символізм через поезію пов’язав себе у різних країнах (насамперед у Франції, Бельгії, Великобританії, Німеччині, Австро-Угорщині, Росії, Україні, Польщі, Італії, Іспанії) не лише з прозою, драматургією, критикою та літературознавством, але й з іншими видами мистецтва (живопис, музика, оперний театр, танок, скульптура, оформлення книги, інтер’єру), а також із філософією, богослов’ям.

Символізм не стільки дає системну відповідь на певні літературні, світоглядні або суспільні питання, скільки у слові й через слово вслуховується в якісь відомі лише йому сигнали і знаки. У центрі символізму – міф про трагічний розрив між видимим і сутністю, «бути» і «здаватися», зовнішньою і внутрішньою формою слова.

Символізм наголошував, що образ світу як цілості, яка є зовнішньою по відношенню до художника, не співпадає з особистим ліричним одкровенням про глибинний стан світу. Звідси – уявлення про символістську геніальність як вищий рівень природи, таку природу творчості, яка відокремилася від природи і продукує смисл сама по собі. Як творча даність, по «той бік добра і зла».

2. Опрацювання літературознавчого терміна *символ* (Картка № 2)

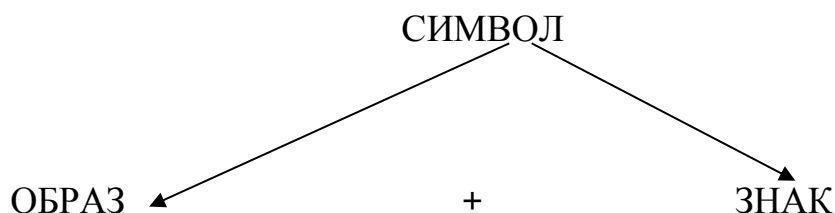
Картка № 2

СИМВОЛ (грецьк. *symbolon* – знак, визначальна прикмета) – 1. У науці (логіці, математиці та ін.) – те саме, що й знак. 2. У мистецтві – естетична категорія, яка розкривається через зіставлення з одного боку – з образом, а з іншого – зі знаком, алегорією.

ОБРАЗ – властива мистецтву форма відтворення, трактування і засвоєння життя шляхом створення об’єктів, які естетично впливають на особистість.

ЗНАК – матеріально виражена заміна предметів, явищ, понять у процесі обміну інформацією у колективі.

АЛЕГОРІЯ – форма інакомислення, коли конкретний образ стає носієм поняття або судження.

3. Слово вчителя

Зачинателем символізму у французькій поезії вважають П. Верлена, прихильниками – А. Рембо, С. Малларме та ін. Символісти вважали, що сутність світу не може бути пізнана за допомогою розуму та раціональних засобів, а доступна лише інтуїції у творчому осяянні митця. Символ є проявом ідеального в реальному житті, а поет – його провідник, який інтуїтивно відчуває шлях до істини.

Символіст С. Малларме вважав, що поезія виражає засобами людської інтуїції таємничу сутність світу, дає відчуття сенсу нашого перебування на землі.

Символісти використовували найчастіше такі художні засоби:

складні метафори;
інакомислення (алегорію);
натяки, символіку;
мелодійність;
багатозначність;
непроясненість слів;
абстрагованість та ін.

Найвидатніші представники символізму: П. Верлен, А. Рембо, С. Малларме (Франція); М. Метерлінк, Е. Верхарн (Бельгія); С. Георге (Німеччина); Р.-М. Рільке (Австрія); В. Брюсов, О. Блок, А. Бєлий (Росія); М. Вороний, О. Олесь, П. Тичина (Україна).

4. Знайомство з біографіями П.Верлена та А.Рембо

– Поль Верлен посідає особливе місце серед видатних французьких ліриків кінця XIX століття. Проголошений «королем поетів» і шанований як визнаний майстер символічного напрямку, він, проте, не був ні його лідером, ні теоретиком. Факти особистої біографії поета та його творчість нерозривно пов'язані. Натура пристрасна й неврівноважена, Верлен часто згинався під тягарем життєвих обставин, заплутувався в суперечностях власної долі й характеру. Але справедливо зауважив А. Франс: *«Не можна застосовувати до цього поета те ж мірило, яке застосовують до людей розсудливих. Він має права, яких у нас немає, оскільки він стоїть незрівнянно вище і, разом із тим, незрівнянно нижче за нас. Це несвідома істота, і це такий поет, який зустрічається раз на століття»*.

Певний період життя П.Верлена був тісно пов'язаний з Артюром Рембо, який мав взагалі величезний вплив на всю подальшу долю Верлена. Тому доречно буде знайомитися з біографіями цих видатних поетів паралельно.

5. Виступ учня-біографа П.Верлена (1)

Поль Верлен народився в місті Мец у сім'ї військового інженера. Дев'ять років він навчався у школі Ландрі, яку закінчив із дипломом бакалавра словесності. У Парижі, куди родина переїхала після відставки батька, юнак записався до університету на юридичний факультет. Але облишив навчання, адже професія адвоката його не цікавила. У 1864 році він вступив на службу до страхового товариства, потім до мерії та до міської ратуші.

Ще в 14 років виявилася його літературна обдарованість. У 1863 році було надруковано його перший вірш. Незабаром Верлен приєднується до парнасців. Виходять перші збірки поета – «Сатурнічні вірші» та «Галантні святкування» (або «Вишукані свята»), на яких позначився вплив ще одного літературного вчителя Верлена – Ш. Бодлера. Верлен одружується з Матильдою Моте, підтримує Паризьку комуни. Побойуючись переслідувань, виїжджає з Парижа.

6. Виступ учня-біографа А.Рембо (2)

Народився Рембо в 1854 році в містечку Шарлевілі в родині кадрового офіцера, який дуже мало приділяв уваги родині. Мати була суворою й не розуміла поривань сина. Юнак блискуче навчався в коледжі, вражаючи викладачів своїм поетичним талантом.

У 15 років він уже був автором надрукованих віршів. Наприкінці серпня 1870 року Артюр тікає до Парижа, щоб «особисто» допомогти поваленню імперії, але його повертають додому. Хлопець тікає ще кілька разів, навіть потрапить у лави озброєних захисників Паризької комуни. Пише натхненні комунарські вірші, розробляє свою теорію «поета-ясновидця», яку ілюструє такими блискучими поезіями, як «П'яний корабель» та «Голосівки».

7. Виступ учня-біографа П.Верлена (3)

У серпні 1871 року юний Рембо надсилає Верлену листа з віршем «П'яний корабель», а потім приїжджає до нього в Париж. Їхні стосунки були бурхливими та сповненими драматизму. Зблизившись із Верленом, Рембо став його постійним супутником, завсідником гульбищ у кафе. У липні 1872 року обидва поети вирушають у Бельгію, а звідти – до Англії, де, терплячи голод і холод, часто задурманені алкоголем, вони проводять час у безкінечних суперечках та сварках. Влітку 1873 року у Брюсселі під час сварки Верлен поранив товариша, вистріливши в нього з пістолета. За замах на життя Рембо, Верлена було затримано і 8 серпня 1873 року засуджено на два роки тюремного ув'язнення. Коли Верлен перебував у в'язниці містечка Монс, йому було вручено копію рішення суду про розірвання шлюбу з дружиною.

8. Перегляд кліпу «П.Верлен і А.Рембо»

9. Виступ учня-біографа П.Верлена (4)

У тюрмі Верлен переживав глибоку духовну кризу. Тут він знову повернувся до католицької віри, віри його дитинства. Верлен намагався переосмислити своє життя, очиститися, повернутися до Бога. Але надто сильними були його негативні пристрасті, щоб утриматися від морального падіння.

Як не дивно, але саме на цей час припадають найвизначніші поетичні досягнення – виходять друком збірки «Романси без слів», «Мудрість», «Давно і нещодавно», серія статей «Прокляті поети» та ін.

10. Виступ учня-біографа А.Рембо (5)

Розірвавши стосунки з другом, Рембо завершив і видав свій останній твір – «Сезон у пеклі». У цій книзі-сповіді, сповненій гірких жалів і нарікань на самого себе, поет прощається з бунтарством, з «ососяннями» і художньою творчістю. Збірку відзначає тонкий ліризм, ритмічна організація прозового тексту, фрагментарність будови.

11. Виступ учня-біографа А.Рембо (6)

У березні 1875 року Рембо й Верлен знову зустрілися в Штуттгарті, проте це була їхня остання зустріч. На той час Верлен вже вийшов з в'язниці й прийняв католицтво. Рембо ж вирішив покинути письменницьку діяльність й зайнятися зароблянням грошей. Щодо причин відмови від літератури достеменних даних не збереглося. Деякі дослідники припускають, що Рембо був ситий по горло своїм колишнім диким життям, на думку інших, якраз його нерозсудливість і була головним джерелом його творчості. Рембо продовжував подорожувати Європою, переважно пішки.

12. Виступ учня-біографа А.Рембо (7)

З 1874 року Рембо блукав світом, мандрував Європою. Потім виїхав до Африки й став торговельним агентом, відмовившись назавжди від поетичної творчості. «Я спробував винайти нові квіти, нові зорі, нові види плоті, нові мови. Я повірив, що володію надприродною могутністю. І що ж!.. Я! Я, що вважав себе магом або ангелом, вільний від будь-якої моралі, я знову кинутий на землю з необхідністю шукати роботу, обіймати грубу дійсність!» – писав поет. Тяжко захворівши, він повертається на батьківщину й іде з життя в 1891 році в марсельській лікарні.

13. Виступ учня-біографа П.Верлена (8)

Із середини 1880-х років Верлена переслідують хвороби. Але він створює чимало нових поетичних збірок – «Кохання», «Паралельно», «Присвяти» та ін., автобіографічну прозу, п'єси. Кілька разів він подорожує до Нідерландів та Бельгії з програмою публічних виступів. У 1896 році поета не стало.

14. Коментар вчителя

На початку свого творчого шляху Поль Верлен захоплювався «парнасцями», які пропагували «мистецтво для мистецтва», культ краси та витончену складність вірша. Але поволі вибудовувалася власна, самобутня творча манера. За словами літературознавця Д. Наливайка, вона є «...яскравим втіленням поетичного синтезу імпресіонізму та символізму». З одного боку, Верлен прагне виразити миттєві враження, відтворити у нюансах та напівтонах швидкоплинне почуття (імпресіонізм), а з іншого – надає цьому враженню символічних, узагальнених значень, вибудовує систему «відповідностей» між зовнішнім і внутрішнім світами (символізм).

15. Аналіз поезії П.Верлена Узагальнення вчителя

Учитель вибирає для аналізу (за програмою) одну поезію. В розробці подаються обидва програмових вірша.

(Учні ведуть записи в зошитах про особливості лірики Верлена)

Сумні осінні пейзажі майже завжди акомпанували почуттям, світобаченню і світосприйняттю французького поета Поля Верлена. Щоб зрозуміти його поезію, треба зрозуміти його душу. Бо поезія Верлена – це історія його душі, інтимна сповідь, щоденник настроїв і переживань. Молодий Поль писав: «Моя душа народилася для жахливих катастроф». Це пророцтво 22-річного поета повністю збулося в житті. Була і спроба добропорядного сімейного існування, і боротьба за політичну свободу (працював у бюро комунарської преси в

революційному уряді), і трагічна дружба з А.Рембо, і роки ув'язнення, і пошуки Бога, і безпритульність, і злидарювання, і падіння на дно паризької богеми. Особистісне у митця великою мірою визначалося часом, особисті катастрофи були наслідками катаклізмів доби.

Природа і душа поета тісно пов'язані. Коли він описує пейзаж, ми відчуваємо саму його душу. Як він сам висловився, його душа є «мертвим листком» осіннього листопаду. Отже, пейзаж природи та душі тотожні. Ця особливість лірики поета дуже важлива для розуміння його поезії.

Відповідність, подібність станів душі і природи (що відкрили романтики) Верлен відчував дуже тонко, інтуїтивно й органічно ввів у свою поезію. Слідом за ним витончену чуйність культувала школа французьких символістів, а згодом – і українські символисти (М.Вороний, О.Олесь, ранній П.Тичина та ін.).

Ще одна особливість Верлена – сугестивність лірики. Слово у поета діє не стільки своїм прямим предметним значенням, скільки смисловим ореолом, який «навіває» чи «підказує» ті чи ті настрої: «Довгі ридання скрипок осінніх ранять моє серце томлінням одноманітним...» Поезії Верлена притаманна також імпресіоністичність, близька до сугестії.

– Давайте згадаємо, що ми вже знаємо про імпресіонізм як напрям у мистецтві?

Найхарактернішою рисою поезії Верлена є мелодійність, дивовижне поєднання звуків із почуттями.

Для поета світ відкривався переважно через звуки. Він чув мелодію в усьому, що його оточувало. Кожне дерево, пташка, дощова крапля, лист, трава неначе народжували ледь чуттєвий звук, на який відгукувалася душа поета. Музика поезії Верлена полягає у відсутності негармонійних звукосполучень, наявності алітерацій (збігу приголосних) та асонансів (збігу голосних), у дивовижному поєднанні звуків з почуттями, емоціями, а також вона закладена у самій французькій мові, що мала таку велику кількість сонорних звуків. Саме в музичності одна з причин складності перекладу віршів Верлена.

16. Виразне читання поезії П. Верлена «Поетичне мистецтво»

Найперше – музика у слові!

Бери ж із розмірів такий,
Що плине, млистий і легкий,
А не тяжить, немов закови.

Не клопочись добром слів,
Які б в рядку без вад бриніли,
Бо наймиліший спів — сп'янілий:
Він невиразне й точне сплів,

В нім – любий погляд з-під вуалю,
В нім – золоте тремтіння дня
Й зірок осіння метушня
На небі, скутому печаллю.

Люби відтінок і півтон,
Не барву – барви нам ворожі:
Відтінок лиш єднати може
Сурму і флейту, мрію й сон.

Винищуй дотепи гризські ті,
Той ум жорстокий, нищий сміх,
Часник із кухонь тих брудних –
Від нього плач в очах блакиті.

Хребет риториці скрути
Та ще як слід приборкай рими:
Коли не стежити за ними,
Далеко можуть завести.

Хто риму вигдавав зрадливу?
Дикун чи то глухий хлопчак
Скував за шаг цей скарб, що так
Під терпугом бряжчить фальшиво?

Так музики ж всякчас і знов!
Щоб вірш твій завше був крилатий,
Щоб душу поривав – шукати
Нову блакить, нову любов,

Щоб мчав, де далеч непохмура,
Де чари діє вітерець,
Де пахне м'ята і чебрець...
А решта все – література.

Переклад Г.Кочура

17. Бесіда-аналіз вірша

- Яку найпершу вимогу ставить автор до поетичного слова?
- Як ставиться автор до чітких, ясних барв, що пропонує?
- Що говорить поет про порушення проблем сьогодення, наскільки вони, на його думку, сумісні з поезією?
- Як автор ставиться до прийомів риторики, рим, із чим їх порівнює? Знайдіть це у тексті.
- Як ви розумієте вираз поета «барви нам ворожі»?
- Яким постає у цьому вірші ідеал поезії Верлена? Яка її мета і завдання?
- Чому «Поетичне мистецтво» завершується несподіваним рядком «А решта все – література»? Який зміст вкладає, на вашу думку, поет у слово «література»?

- Випишіть із вірша поняття, що протиставляються, прокоментуйте їх.
- Яким є сам вірш «Поетичне мистецтво»? Чи відповідає він тим вимогам, які декларує поет?

18. Слово вчителя

Вірш П. Верлена «Поетичне мистецтво» став поетичним маніфестом символізму. Написаний 1874 року, а надрукований 1882 р.

Він є програмним твором поета, у якому відобразились його естетичні погляди. Саме цей твір Верлена якнайтонше відобразив особливості його творчого методу (поєднання імпресіонізму та символізму), а також був сприйнятий символістами за їх поетичний маніфест. Головне для поета – інтуїтивне пізнання таємничого світу людських почуттів, природи, думок, мрій.

На думку П.Верлена, музичність повинна була стати новим засобом вираження поетичного світовідчуття, найтонших вражень, найпотаємніших емоцій. За допомогою музичності поет прагнув відчувати духовний ореол особистості – те, що її хвилює.

Тут не просте порівняння світу природи з людськими переживаннями, а їх органічна єдність, що й повинен передати «спів» поезії. Створивши свою особливу дійсність, поет через відтінки, півтони відобразив ті чи інші настрої та емоції, порушивши усталені межі між різними явищами:

Відтінок лиш єднати може

Сурму і флейту, мрію й сон.

Верлен лише відчував духовну сутність світу, яка його приваблювала і водночас до кінця не розкривала свої глибини. Поетові нічого не ясно, тому і вірш обірваний на півслові: «*А решта есе – література*». Замовчування разом із зміною ритму в останніх рядках ще раз підкреслило справжність «поетичного мистецтва».

Вірш Верлена за своїм естетичним змістом і відповідною вишуканою формою став справжнім виявом нового «поетичного мистецтва», протиставленого правилам класицизму і раціоналізму. Художні відкриття поета сприяли подальшому утвердженню модернізму. П.Верлен повів за собою не лише ціле покоління французьких символістів, а й представників європейської літератури.

19. Аналіз вірша «Осіння пісня»

– На сьогоднішньому уроці ми лише наблизилися до великої таємниці Всесвіту – поетичної душі, яка завжди була загадкою – і для сучасників поета, і для нащадків. Ми наблизилися до розуміння душі, яка прагнула земної гармонії, і, не знаходячи її в довколишньому світі, творила її з себе, із середини, виливаючи віршуваннями. Чуйна душа страждала і плакала від болю, нагадуючи плач скрипки, смичком якої була доля поета, що зривала з її струн сумні осінні пісні...

ОСІННЯ ПІСНЯ

Неголосні

Млосні пісні

Струн осінніх
Серце тобі
Топлять в журбі,
В голосіннях.

Блідну, коли
Чую з імлі —
Б'є годинник:
Линуть думки
В давні роки
Мрій дитинних.

Вийду надвір —
Вихровий вир
В полі млистім
Крутить, жене
Носить мене
З жовклим листям.

Переклад Г.Кочура

Вірш складається з трьох строф, по шість чотиристопних рядків у кожній. Це один з наймузичніших творів поета. Особливої мелодики Верлен досягає за допомогою алітерацій та асонансів. Наприклад, у першій строфі присутня алітерація «*l*», «*n*» та асонанс «*on*», у другій строфі використано асонанс «*iens*» і алітерацію «*j*», «*v*».

У вірші Верлен звернувся до осені, на що прямо вказував заголовок вірша. Проте прикмет пори року дуже мало в тексті, тут воедино злилися осінній пейзаж і пейзаж душі. Улюблена поетом осінь у поезії мала значення — прощальна пісня (осінь — схил життя, близький кінець, за яким небуття). «Осінь» у значенні туга, смуток, холод, самотність, невлаштованість. Разом з тим, відчуваючи свій кінець, людина живе спогадами. У кожній строфі вірша мелодія і настрій змінювалися. Якщо у перших двох частинах тугу переривало заглиблення у минуле, то в третій — уповільнений ритм прискорив лютий вітер. Осінь — час переоцінки того, що минуло, і підготовки до чогось нового, невідомого. Також присутній образ годинника, який відраховує миті життя. Ліричний герой занурюється в дитячі спогади, але через хвилину він знову опиняється віч-на-віч з осінньою нудьгою. Мертвим листом осіннього листопаду стає душа ліричного героя, яка потрапила під владу фатальності долі. Осінь зображується не як пора року, а як хандра, втома, втрата чогось прекрасного, наближення смерті.

Основний емоційний фон вірша створила мелодія — повільна й одноманітна, сумна й трохи тривожна. Вона відобразила водночас стан осінньої природи й стан ліричного героя. Ліричний герой поринув у дитячі спогади, та за хвилину знову опинився сам на сам з осінньою журбою. «Осіння пісня», вважають

дослідники, – це стан душі, яка потрапила під владу фатальної долі. Головне для поета – створити відповідні враження й асоціації у читачів, схвилювати їх.

Українською мовою «Осіньню пісню» першим переклав Павло Грабовський у 1897 році. Також вірш переклали: Григорій Кочур, Микола Лукаш, Михайло Рудницький, Петро Стебницький, Святослав Гординський, Борис Тен, Микола Терещенко, Ігор Качуровський, Іван Світличний, Михайло Москаленко, Всеволод Ткаченко. Загалом, існує більше десяти перекладів «Осіньної пісні» українською.

20. Самостійна робота в групах з образами-символами вірша «Осіньна пісня»

Учні отримують завдання пояснити значення образів-символів вірша

Образи-символи в «Осіньній пісні» (у завданні є тільки слова-образи)

Осінь – час переосмислення пройденого життя, журба, втома. Туга за втраченим прекрасним.

Вітер, вихор – голос осені, відкритий простір, щось вороже людині.

Листя – зів'яле (прожите) людське життя.

Струни – настрої.

Бій годинника – час як одна із характеристик процесу буття і нагадування людині про минулість усього суцього, зокрема її самої.

Серце – душа.

Осіньні пісні – журба, плин часу.

Основні мотиви – самотність, смуток, безнадія.

Звукові образи – алітерація, повтор приголосних-сонорних, асонанси.

21. Порівняння пейзажів природи та душі.

Завдання учням: доберіть цитати з вірша, що характеризують осінь як пору року та осінь як стан душі, спробуйте пояснити їх.

Осінь – пора року

Гойдання жовтого листа, падіння

Холод повітря

Час: кольори осені неясні, пізня осінь, сірість, мряка

Вихровий вир

Млисте поле

Осінь – стан душі.

Млосні пісні

Пейзаж душі, осінь на душі

Самотність, життєве гойдання

Холод душевний

Символ невідвратної долі і невблаганного часу, страх, відчай

Спогади про минуле, жаль

Душевний неспокій, страждання, створення враження, настрою, бажання викликати відповідні асоціації у читачів, схвилювати їх мелодією осінньої пісні.

VI. Закріплення набутих знань, умінь та навичок

1. Перегляд репродукцій художників-імпресіоністів, суголосних поезії П.Верлена

К.Моне «Осінь», «Руанський собор», «Враження. Схід сонця», «Захід сонця на Сені», К.Пісарро «Острів Лакруа. Руан. Туман», У.Тьорнер «Лозанна» Л.Спілліарт «Жінка на березі», Ж.Б.Коро «Вітер», К.Менєс «Червоні дахи», М.Бурачек «Осінь», Е.Мане «Любитель абсента», В. ван Гог «Розбурханий пейзаж».

– Які з репродукцій найбільше відповідають настроям і «пейзажам душі» віршів П.Верлена?

2. Вільне письмо (5 хв.)

«Пейзажі душі» Поля Верлена

VII. Домашнє завдання

Вивчити матеріал уроку. Письмово відповісти на запитання «Як ви розумієте вислів П.Верлена: «Мета поезії – то Прекрасне, тільки Прекрасне, чисте Прекрасне без жодної домішки Корисності, Правди та Справедливості»». Вивчити напам'ять один вірш, який найбільше сподобався, Ш.Бодлера, або П.Верлена, або А.Рембо.

VIII. Підбиття підсумків уроку

Інтерактивна вправа «мікрофон»

Продовжте речення.

Мене вразила поезія Верлена ...

Цікаво було дізнатися, що ...

Найбільше на уроці мені сподобалося ...

Урок № 55

Тема. Артюр Рембо «Голосівки», «Моя циганерія». Художнє новаторство Рембо. Поєднання рис імпресіонізму й символізму в сонеті «Голосівки». Образ ліричного героя у творах поета

Мета: ознайомити із життям і творчістю Артюра Рембо; допомогти усвідомити особливості його художнього світу; поглибити знання учнів про поезію символізму; розвивати навички аналізування ліричних творів, їх цілісного сприйняття; уміння визначати, зіставляти літературні явища, проводити аналогії, висловлювати свої думки, описувати відчуття та враження; виховувати любов до поетичного слова, естетичні смаки.

Обладнання уроку: портрети А.Рембо; репродукції картин; мультимедійна презентація.

Тип уроку: вивчення нового матеріалу.

*Я кажу, що треба стати ясновидцем.
Поет робить себе ясновидцем тривалим,
безмежним і послідовним розладом усіх
нечуваних і неказаних речей: прийдуть
нові жахаючі трудівники; вони почнуть
від тих горизонтів, де знесилено впав
попередник.*

А.Рембо

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань

Перевірка знань, набутих на попередньому уроці

а) Визначити основні ознаки поезії Верлена. (Змалювання «пейзажів душі», імпресіоністичність, символічність, сугестивність (навіювання), живописність, музичність; провідні мотиви: печаль, розчарування, туга самотності та ін.)

б) Зачитування письмових відповідей на запитання «Як ви розумієте вислів П.Верлена: «Мета поезії – то Прекрасне, тільки Прекрасне, чисте Прекрасне без жодної домішки Корисності, Правди та Справедливості».

в) Поясніть заклик П. Верлена до поетів: «Жодних кольорів: нічого, крім нюансів!»

г) Читання напам'ять улюблених віршів французьких поетів.

III. Оголошення теми й мети уроку

IV. Мотивація навчальної діяльності

– Серед визначних поетів французького символізму чи не найтрагічнішою є постать Артюра Рембо. На мить увірвався він у літературу (почав писати в школі та назавжди полишив поезію вже в 19-річному віці), але його творчість, гарячкова і відчайдушна, трагічна й енергійна, схвилювала сучасників і нащадків. «Ангелом і демоном» назвав письменника Поль Верлен, захоплюючись «стрімким польотом його поетичної фантазії, що ширяла в різних, подекуди суперечливих, сферах людського духу». Сам Рембо вважав себе бунтівником, котрий спромігся піднятися над своєю епохою і зазирнути «в небачені глибини особистого світу, з яким ніколи не може бути згоди, як і з людством».

V. Сприйняття та засвоєння нового навчального матеріалу

1. Міні-лекція вчителя з елементами бесіди

На минулому уроці ми з вами знайомилися з життєвим і творчим шляхом Артюра Рембо. Давайте згадаємо, які етапи творчого розвитку пройшов А.Рембо всього за чотири роки.

Перший період творчості А. Рембо був позначений впливом лірики Ф. Війона, В. Гюго, Ш. Бодлера та поетів-«парнасців» і пов'язаний із романтизмом (1869–1871).

Другий період (1871–1873), символістський, ознаменувався створенням і втіленням у практику «теорії ясновидіння». Згідно з нею митець, який прагне охопити у своїй творчості універсальне світове буття, мав розвинути в собі здатність до «ясновидіння» шляхом надзвичайного загострення почуттів та розвинення духовного зору. Для цього, на думку Рембо, прийнятні будь-які засоби, навіть заборонені. «Митець... сам шукає, сам виснажує себе всілякою отрутою, проте всмоктує їх квінтесенцію... Він стає найбільш хворим з усіх, найбільш злочинним, найбільш ученим з усіх учених! Адже він досяг невідомого!.. І нехай він згорить під час злету від нечуваних і несказаних речей: прийдуть нові трудівники, вони почнуть від тих горизонтів, де знесилено впав попередник!»

Третій період: криза символізму (весна–осінь 1873).

– Яким ви уявили собі А. Рембо? Змалюйте його психологічний портрет.

За досить короткий період Рембо створив свою систему естетичних поглядів, які мали величезний вплив на весь подальший розвиток французької і взагалі світової поезії. (Запис в зошитах)

Естетичні погляди А. Рембо

1. Поет стверджував волю духу людини, проголошував необхідність творити у «вільному злеті слів і асоціацій».
2. Роль поета на землі – бути пророком, ясновидцем. Поет мав пізнати велику таємницю Всесвіту і оповісти про неї людям.
3. Поет не мав права бути буденним, йому визначено побачити «вічне життя, тому його душа мала триматися якнайдалі від загалу».
4. Поезія – магічна сила, інтуїція, багата фантасмагорія.

5. «Поезія завжди мала йти вперед до незвіданих висот і невідкритих глибин...»

Як гордо голову здійняла знов Людина!
І Бога променем своїм краса первинна
На плотським олтарі в тремкий повергла стан.
Щаслива від добра, поблідла від страждань.
Людина хоче все пройти й пізнати!..

А.Рембо

2. Аналіз вірша «Голосівки»

ГОЛОСІВКИ

А чорне, біле Е, червоне І, зелене
У, синє О,— про вас я нині б розповів:
А — чорний мух корсет, довкола смітників
Кружляння їх прудке, дзижчання тороплене;

Е — шатра в білій млі, списи льодовиків,
Ранкових випарів тремтіння незбагненне;
І — пурпур, крові струм, прекрасних уст шалене,
Сп'яніле каяття або нестримний гнів;

У — жмури на морях божественно-глибокі,
І спокій пасовищ, і зморщок мудрий спокій —
Печать присвячених алхімії ночей;

О — неземна Сурма, де скрито скрегіт гострий,
Мовчання Янголів, Світів безмовний простір,
Омега, блиск його фіалкових Очей.

– Визначте жанр твору. (*Сонет*)

– Чим сонет Рембо відрізняється від усіх інших творів подібного жанру? (*А. Рембо відкидає строгість у виборі теми сонету, стриманість форми, чіткість ритму. Його сонет побудований як низка асоціацій ліричного героя. «Голосівки» вражають читача своєю динамікою, рухливими образами й почуттями, зміною інтонації, що допомагає авторові розкрити багатогранний світ людських відчуттів, вражень, асоціацій.*)

– У чому своєрідність вірша, його несподіваність? (*А. Рембо пропонує нове поетичне бачення, коли поєднуються звуки і кольори в одне ціле, душевний стан природи і людини, земне і божественне.*)

– Які асоціації викликають у поета голосні звуки? (*На перший погляд, асоціації ліричного героя досить розрізнені. Але вони пов'язані між собою відносинами контрасту: чорний — білий (духовна смерть — чистота вічного буття), червоний — зелений (пристрасть — мудрий спокій). Але поет не бачить якихось*

нездоланих протиріч, адже одне не існує без іншого, оскільки у світі все взаємопов'язане)

– Які художні засоби виразності використано у творі?

3. Творче завдання

– Складіть кольорову гаму вірша А. Рембо «Голосівки», розпишіть його за відчуттями (колір, рух, звук, душевний стан тощо).

4. Проміжні підсумки

– У вірші А. Рембо «Голосівки» подана асоціативно-чуттєва картина Всесвіту. *«Я винайшов колір голосних!.. Я погодив форму і плин кожної приголосної та тишив себе надією за допомогою інстинктивних ритмів винайти таке поетичне слово, яке рано чи пізно буде доступне всім почуттям»*, – говорив А. Рембо.

Як і більшість віршів поета, «Голосівки» мають безліч трактувань. Одне з них, наприклад, пропонує розглядати вірш як символічну картину людського буття: від темряви (*чорний колір А*) до світла (*білий колір Е*), через бурхливі пристрасті (*червоний колір І*) до мудрості (*зелений колір У*) і пізнання таємниці Всесвіту (*синій колір О*). Важливу роль у «Голосівках» відіграє принцип контрасту: чорне-біле, смерть-життя, потворне-прекрасне, скороминуче-вічне. Недаремно Рембо використовує форму сонета, у самій будові якого закладено контраст теза-антитеза та їх синтез. Усе це свідчить про символістський пошук «відповідностей» між різними початками життя як панорамну картину Всесвіту.

Інше трактування співзвучне фразеологізмові «від альфи до омеги» (від початку до кінця).

Відповідність голосного звука конкретному кольору ніби закреслювало слово як носія певного значення. Такий звук, тобто позбавлений смислового шару, набуває значення «навіювання», прямого впливу на почуття читача, сугестивності, за допомогою чого з'являється «невідоме». Згадайте принцип Верлена «музика понад усе», який, безумовно, вплинув на поезику Рембо. Але верленівський імпресіонізм зберігав і природний образ, і образ людської душі, а у Рембо все просте й відчутне стає новим і непізнаним.

– А яким є ваше бачення?

5. Вплив вірша «Голосівки» на творчість російського поета Срібного століття Миколи Гумільова

– Кажуть, що Рембо скріпив два століття поезії. Його вплив вийшов за межі суто символізму, тому розвиток французької поезії ХХ ст., а також і світової, пройшло, за висловом відомого французького поета середини ХХ ст. Луї Арагона, «під знаком визначального впливу Рембо». Його перекладали різними мовами. Вірш «Голосівки» російською мовою переклав видатний поет Срібного століття російської поезії Микола Гумільов. А переклавши, відчув колір голосних і спробував писати так, щоб в його віршах асонанси навіювали певний колір. Ось його вірш «Мореплаватель Павзаний» (1906):

Мореплаватель Павзаний

С берегов далеких Нила

В Рим привез и шкуры ланей,

И египетские ткани,
И большого крокодила.

Это было в дни безумных
Извращений Каракаллы.
Бог веселых и бездумных
Изукрасил цепью шумных
Толп причудливые скалы.

В золотом невинном горе
Солнце в море уходило,
И в пурпуровом уборе
Император вышел в море,
Чтобы встретить крокодила.

Суетились у галеры
Бородатые скитальцы.
И изящные гетеры
Поднимали в честь Венеры
Точно мраморные пальцы.

И какой-то сказкой чудной,
Нарушителем гармоний,
Крокодил сверкал у судна
Чешуею изумрудной
На серебряном понтоне.

Поет Гумільов дуже витончено змальовує у цьому вірші картину повернення до берегів Римської імперії після небезпечного плавання давньогрецького мандрівника Павзанія (II ст. н. е.). Час заходу сонця. Величне й прекрасне море з його безперервними змінами. Суворі й мовчазні берегові скелі. Погойдується на хвилях корабель. Імператор оглядає екзотичні подарунки із далекої заморської країни. Це сюжет вірша.

Але поет, змальовуючи цю досить просту картину, досягає художньої краси зображуваного. Як він це робить? Тут і використання великої кількості «кольорових» прикметників, і присутність іменників, що викликають стійкі кольорові асоціації: море (зелено-синій колір), крокодил (зелений), які повторюються в тексті тричі. Але поет пам'ятає і про рембовські «Голосівки». І в цій поезії кольорова гама підсилюється асонансом голосного [y]. У II і III строфах, де і змальована картина моря, цей голосний повторюється 9 разів, а в V строфі, де з'являється прекрасний анімалістичний малюнок крокодила, голосний [y] повторюється 7 разів. За задумом автора, цей звуковий повтор мав наповнити вірш зеленим кольором: *«У – дивные кручи морей зеленоватых...»* (переклад М.Гумільова). А ще вірш написаний досить рідкісним розміром – 4-

складним пеоном третього порядку, який найкращим способом передає ритм появи й загасання морських хвиль. Хоча, безумовно, це досить скорочений аналіз художніх особливостей цього вірша, але ми, сподіваюсь, побачили, який безпосередній вплив мав вірш Рембо «Голосівки» на творчість поетів, які прийшли в поезію вже після нього.

6. Виразне читання вірша «Моя циганерія»

– Уявлення А.Рембо про зелений колір як символ щастя відбив також вірш «Моя Циганерія», в якому вимальований образ поета – вільного мандрівника. Цей твір імпресіоністичний, у ньому йшлося про відчуття, спрямовані в минуле:

МОЯ ЦИГАНЕРІЯ

Руками по кишнях обмацуючи діри
І ліктями світивши, я фертиком ішов,
Бо з неба сяла Муза! Її я ленник вірний,
Ото собі розкішну вигадував любов!
Штани нінащо стерті? Та по коліно море!
Адже котигорошку лиш рими в голові.
Як зозулясті кури, сокочуть в небі зорі,
А під Чумацьким Возом — банкеті дарові.
Розсівшись при дорозі, ті гомони лелію,
Роса на мене впала, а я собі хмелію,
Бо вересневий вечір — немов вино густе.
І все капарю вірші, згорнувшись у калачик.
Мов струни ліри — тіні (їх копаю, як м'ячик).
Штиблети каші просять? Овва, і це пусте!

Переклад В. Стуса

7. Словникова робота

Циганерія в перекладі означає «богема», людина богеми;
фертом іти – хвацько, бадьоро, безжурно;
ленник – васал, підданий;
копати – штурхати ногою.

8. Обмін враженнями від прочитаного

– Як ви зрозуміли зміст вірша? Який його настрій?
– Як змальовані у творі картини природи?
– Наведіть приклади художніх засобів (метафор, риторичних питань, епітетів та ін.)

9. Коментар учителя

– У вірші «Моя циганерія» А. Рембо змалював поетичний спосіб свого життя. Сміливий і безвідповідальний юнак, геній і «фертик», якому «по коліно море», з дірками в кишнях (тобто без грошей), а в голові «лиш рими», мандрує без мети. Голод і холод його не бентежать, у нього є найвище для поета щастя – хмеліти від «вересневого вечора» і «капарити вірші, згорнувшись у калачик». Небо для нього – як господарство у доброго селянина, бо «як зозулясті кури, сокочуть в небі зорі». Його найбільша любов – Муза, якої він і раб, і володар.

Ліричний герой А.Рембо, блудний мандрівник, намагався порвати з ворожим йому світом Цивілізації та злитися з Природою. Відповідно, у творі домінував зелений колір – символ щастя й свободи, але водночас зберігалася притаманна поезії Рембо багатобарвність. Так, у вірші поряд із зеленим кольором – сфера блакитного: мрія про злиття з природою викликала у душі ліричного героя А.Рембо не лише відчуття щастя, а й почуття безмежної любові.

Таким чином, для ліричного героя А.Рембо розрив зі світом Цивілізації, з людьми означав не обрив контактів, не втрату гармонії, а перехід до інших, значно цінніших і гарніших зв'язків – зв'язків із природою, які втілювалися через поезію. Можна виділити два найсуттєвіших для лірики А.Рембо протиставлення: «цивілізація – природа» і «буденність – поезія».

10. Коло думок

– Висловіть свої думки про цей вірш, зокрема про те, як трактує Рембо поняття «воля».

VI. Закріплення набутих знань, умінь та навичок

1. За першими літерами імені поета (Артюр Рембо) запишіть слова-асоціації, які виникли під час вивчення його творчості:

А – (авангард)

Р – (роль генія)

Т – (темп швидкий життя)

Ю – (юність шалена, юрба і поет)

Р – (рефлексія)

Р – (ревності, розлад)

Е – (екзальтація, еволюція, експресія, екстаз, екстраординарність)

М – (магія, маєстро, малювання словом, мандри, маніфест, марення, майстер, мереживо, минуцність, міра, мрія, місія, могутність, мотив тощо)

Б – (бездомність, безрозсудливість, безкомпромісність, безапеляційність, буйство, бунт, буревій, бурхливість тощо)

О – (олтар, окриленість, окраса, опір, опозиція, осуд, осяйність)

2. Творча п'ятихвилинка

Створити (усно) виступ про важливість поетичних пошуків Рембо, важливих і для нашого часу.

VII. Домашнє завдання. Вивчити матеріал уроку. Підготуватися до уроку з літературного краєзнавства за індивідуальними завданнями.

VIII. Підбиття підсумків уроку

Незакінчене речення

Мені було складно...

На мене справило враження ...

Цікаво було дізнатися...

Я відчуваю, що ...

Урок № 56

Тема уроку. Літературне краєзнавство. Лірика польських поетів про Україну. Польський співець Поділля – Маурицій Гославський. Поема «Подолля»

Мета: ознайомити учнів із життям і творчістю М.Гославського, розширити знання про поему як літературний жанр; поглибити уявлення про польський романтизм; розвивати навички виразного читання поетичних творів та їх коментування, розвивати мовлення, вміння доводити свою точку зору; виховувати толерантне ставлення до людей, гуманістичне світобачення, доброту, готовність допомогти ближньому.

Обладнання: текст поеми «Подолля», мультимедійна презентація.

Тип уроку: вивчення нового навчального матеріалу.

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Мотивація навчальної діяльності. Введення в нову тему

1. Вчитель

– Сьогодні ми з вами познайомимось з творчістю М.Гославського. Автор – польський поет-романтик. Він наш з вами земляк, бо народився і жив на Поділлі, якому присвятив багато своїх творів, найвідоміший серед яких – поема «Подолля». Поет прожив яскраве життя борця за визволення своєї батьківщини від російського поневолення. На жаль, його ім'я зараз мало кому відоме не тільки в нас, а й в Польщі. Ми вважаємо, що ця людина гідна уваги суспільства. Нам важливо побачити, яку роль зіграв цей поет в історії Польщі й України.

2. Ознайомлення з біографією М.Гославського. Розповідь підготовлених учнів.

– Життєва доля поета М.Гославського і незвичайна, і, з огляду на патріотичне спрямування його особистості, типова для того часу, і трагічна водночас. Послухаємо розповідь про дитинство, юність, початок літературної діяльності М.Гославського.

Дитинство, юність, початок літературної діяльності М.Гославського

Народився 5 жовтня 1802 року у м. Фрампіль (нині с. Косогірка Ярмолинецького району Хмельницької області) в сім'ї бідного шляхтича. З часом сім'я переїхала до с. Нігин, що під Кам'янцем-Подільським, де батько майбутнього поета став управителем маєтку графині Браницької, а згодом її дочки – графині Воронцової. На цій посаді залишався до кінця життя (помер у 1834 р.). Дитинство поета пройшло у с. Нігин. У 1812–1816 роках навчався в повітовій школі в м. Кам'янці-Подільському. Тут і почав писати вірші польською мовою. В його поезіях того часу оспівувалася краса краю, де

народився поет. Саме тому його стали називати польським співцем Поділля. Після закінчення школи вступив до Кременецького ліцею, де мав популярність завдяки своїм віршам-гуморескам, з якими виступав переважно на зборах студентського «Товариства доброго писання і мовлення». Після закінчення ліцею працював приватним учителем у заможних шляхетських родинах: спочатку у Березівці, у 1824 – в Черемошнім Ямпільського повіту у Віламовських, у 1825–1826 – у Кордишівці в Міхальських. Меланія Міхальська була 9 років нареченою Гославського. Працюючи в с. Кордишівка, М.Гославський збирав народні перекази й легенди, із захопленням вивчав історію козацтва. Пізніше на фоні загального образу України досить глибоко у своїх творах розробляв важливу проблему для українського і польського суспільства – козацтво в Україні: написав вірш «Дума про Нечая» та поему «Зигмунд Кордиш, або облога Немирова».

У 1826 році в Одесі поет познайомився з А. Міцкевичем, який схвально відгукнувся про його творчість. Наступного року М. Гославський переїхав до Варшави, де знайшов покровителя в особі генерала В. Красінського, батька видатного поета-романтика Зигмунта Красінського. У цьому ж році була написана поема «Подолля», яка принесла автору літературну славу.

На кінець 1827 р. М. Гославський видав три томи своїх поезій. Перший том присвятив генералу Красінському. Однак, дізнавшись про його зраду польського визвольного руху, про його роль у винесенні вироку членам польського таємного «Патріотичного Товариства», поет почав викуповувати екземпляри першого тому і знищувати. Після цього залишив Варшаву.

Листопадове повстання 1830 – 31 рр. в житті та творчості М.Гославського

З 1828 року М. Гославський, перебуваючи на цивільній посаді в канцелярії штабу генерала Дібіча, взяв участь у російсько-турецькій війні. Потім з інтендантських військ перейшов на службу журналістом третього відділу, проте форсовані марші і епідемія в армії спровокували у нього хворобу. Лікувався у Добруджі (Бабадаг). Своє життя того періоду яскраво описав у загубленому пізніше творі під назвою «Пам'ятки перебування на Сході в 1828-1829 рр.», який надіслав своїй нареченій. Тоді ж розпочав роботу над твором «Дунайська сирена», який теж було втрачено. Наприкінці 1829 р. повернувся на Поділля як працівник штабу Дібіча.

Коли у ніч на 29 листопада 1830 року спалахнуло польське національне повстання проти царського самодержавства, не вагаючись, поет став у стрій повстанців. Його учасники були розсіяні каральними військами і відступили до Галичини. Там австрійський уряд їх роззброїв.

Останні роки життя поета

У 1831 році М.Гославський вступив до Русько-Литовської ліги і розпочав службу в дивізіоні польських уланів, який прославився під час оборони Замостя від наступу російських військ. Обоз, військове життя та патріотичні почуття надихнули Гославського на живу поетичну творчість. До того часу належить ціла низка віршів і пісень, які були дуже популярними: «Був би я орлом», «Вже

подільських думок луна» та інші, які вийшли друком у Львові з вигаданим місцем видання: Париж, 1833, під назвою «Поезія польського улана».

Передчасна смерть поета нагадує смерть Байрона, хоча загинув він за національну свободу свого народу. Після капітуляції Замостя Гославський з групою офіцерів емігрував до Франції. А в 1833 році повернувся до Галичини, щоб готувати нове повстання за свободу Польщі. Разом з тим він сповна віддався літературній творчості. Тоді були опубліковані його поезії «Балада і я» (сатира на кам'янецьку громаду), «До Адама Міцкевича» тощо.

В околицях Заліщиків М. Гославського було заарештовано і доправлено до Станіславської в'язниці. Але його розум і талант не згасли навіть у неволі. Саме у в'язниці був написаний вірш «Пророк України», пройнятий демократичними та волелюбними почуттями. У тюрмі він від співв'язня заразився тифом і 17 листопада 1834 року помер.

3. Аналіз творчості поета.

а) Поема «Подолля» – *magnum opus*, тобто найвизначніший твір письменника.

– «Нові ідеї, зокрема, Й.Гердера про оновлення культури і літератури шляхом їх звернення до народно-національних витоків, вкладалися у старі форми, псевдокласицистичні канони» (за висловом дослідниці М.Брацької). Поема «Подолля» – перший великий твір Гославського – є таким цікавим експериментом створення романтичної форми описової поеми. Поет виходить далеко за рамки класицистичних зразків, вміло використовує їхні канони, спираючись на вимоги вже нового напрямку – романтизму. Поема складається з чотирьох частин, деяких пояснень опису Подолля, коментарів, що пояснюють текст, та заключної Думки на засланні. Ви в групах опрацьовували кожен частину тексту поеми. Зараз, сподіваємося, ви поділитися своїми враженнями, здобутою інформацією та висновками з прочитаного.

– Давайте, згадаємо, що ми знаємо про поему?

Поема (від грецького слова, що означає «твір», «творіння») – ліричний, епічний або ліро-епічний твір, переважно віршований, у якому зображені значні події та яскраві характери. Бере свій початок від Античних часів (Гомер, Вергілій), представлена фактично всіма літературними епохами, розвивається і в наш час.

– Поема «Подолля» складається з чотирьох частин, різних за темами і предметами опису, деяких пояснень опису Поділля, коментарів до незрозумілих, з точки зору Гославського, моментів тексту та заключної Думки на засланні. У своїх поясненнях до твору поет говорить, що свої фольклорні знахідки він вклав у поему у вигляді неримованого вірша, «аби стисліше була збережена вірність оригіналу». Ви в групах опрацьовували кожен частину тексту поеми. Зараз, сподіваюсь, ви поділитися своїми враженнями, здобутою інформацією та висновками з прочитаного.

4. Виступи груп

1 група: 1 частина «Краса Подолля»

Ця частина розповідає про подільську землю, її природу. Бачимо красевиди, пам'ятки минулого:

*Який простір звідти видно! Не знайти границі.
Ні польотом уяви, ні бігом зіниці.
Так марить майбутнім сумний голос життя,
З усіма, чи один, завжди до прибуття.*

Ми відчуваємо кровний зв'язок поета з цією землею. Описуючи різні місця краю, його минуле, Гославський акцентує на своєму шанобливому ставленні до описаних місць.

*І я, що колись у волі співав солодкії гімни,
Скаменілий для подяки, серцем, як лід зимний:
Один усміх подольський, один політ ока! –
І спаду аж на землю, скинутий звисока.*

– Читаючи цю частину, чи впізнавали ви в описах якісь місця у нашому краї, які вам відомі? (*річки Дністер, Смотрич, Південний Буг, П'ятистав'я; Товтри, зокрема Лиса Товтра; м. Кам'янець-Подільський, с. Отроків*)

Запитання для класу

– Прозвучала назва с.Отроків. Чи говорить вона вам щось? Миньківці, Сивороги, Притулівка, Велика та Мала Кужелева, Отроків. Про що чи про кого говорять вам ці назви? (*Миньковецька держава, магнат Мархоцький*)

– Чи звернули ви увагу на те, як майстерно автор вводить Біблійну легенду в опис с. Отроків? Яку саме? Прочитайте цей уривок. (*Міф про Всесвітній потоп*)

2 група: II частина «Весілля подольського краю»

Ця частина описує звичаї, культуру, пісні подільського села. Тут є багато цитат з українського фольклору: народних пісень, промов, діалогів між учасниками весільних урочистостей. Поет вивчав традиції весільного обряду. В цій частині він показує обов'язковість його виконання:

*І не злязять доти, доки Зосі мати
Не вийде й не попросить гарно всіх до хати,
Сприяють такій честі їх рід і відвага,
Зрештою, так повинно бути, бо звичай так вимага.*

Поет ніби стає посередником між тим, що він описує, і читачем, який ним уявляється як один із гостей, що не знає місцевих звичаїв і традицій. І ніби супроводжуючи його, поет розповідає про весь цикл весільного обряду: про день, який передує дням весілля, пояснює сенс сцен, що розігруються, запрошуючи на них подивитися:

*Зараз час миру. Якщо цікаво,
Ходімо, тут побачиш інші забави,
Власне, в нашому селі
Сьогодні весілля.*

Згадує М.Гославський у цій частині знамениту українку Роксолану і вказує, що за давніми народними переказами вона є донькою пароха Лісовського з містечка Чемерівці. Виходить, вона наша землячка. А в Україні більш відома версія про її походження з містечка Рогатин на Івано-Франківщині.

А всім відома Роксолана,

*Що цілим трясла сходом?
Була наша, подолянка,
З Чемеровець родом.
І вона, певно, була гарна дівчина,
Коли, вражений блиском її лиця,
Поважний син великого султана
Віддав їй трон й кохання свого серця.*

– Які особливості подільського весільного обряду описав М.Гославський?

Очікувана відповідь:

Старости, які приходять сватати. Наречена дарує їм рушники, а коханому – хустку.

Другий прихід старостів напередодні весілля. Старша дружка просить дозволу в пана старости благословити обряд розплетення коси. Обряд відбувається у супроводі сумних дівочих весільних пісень.

Весілля відбувається в суботу-неділю, а зранку в понеділок – обряд надівання рантуха – головного убору заміжньої жінки.

Матір сумує перед розставанням із дочкою, роздумуючи про її майбутнє. Дочка тричі падає до ніг батька й матері, просячи благословення. Дружки, співаючи про благословення батьків, виводять наречену з хати, кроплять свяченою на Водохреща водою і йдуть з нею селом, запрошуючи односельців на весілля.

Наречений на коні разом із боярами теж їде просити на весілля.

Вечір. Все село запрошене. Починається коровайний обряд: з піснею звертаються до місяця, щоб освітив приготування короваю. Звертаються до пшениці, води, щоб пішли на коровай. Мати подає воду й білий рушник на миття рук коровайничок. Умивають і себе і найближчих. Цілюються, обнімаються, радіють.

Накрита вечеря, чекають молодого з боярами. Коли ті прибувають, не злазять з коней, поки мати не вийде з хати до них і не попросить гарно всіх до хати.

Староста освячує дари молодого: дзбан меду, дві пари червоних черевичок – для молодої на шлюб і для матері; на срібній тарелі для дівчини два калачі.

Далі дружня вечеря за багатим і гарним столом. Бояри співають чоловічих весільних пісень.

Приходять музики. Танці. Спочатку танцює староста. До танцю готова молодь: з одного боку дівчата на чолі з молодою, з іншого – бояри з молодим. Танцюють шумку (танцювальна пісенька подолян). Танцюють, гуляють усю ніч.

На ранок розходяться, щоб зустрітися в церкві. Мати дарує зі слізьми благословення дочці. Їдуть до шлюбу під весільні окрики. Спереду молодий і дружки, далі – ціла дружина, потім – молода у вінку, гарно одягнена.

Просять священика про вінчання.

Запитання до класу:

– Гославський писав, що збирав описи весільного обряду від Південного Бугу до Дністра. Які елементи давнього весільного обряду збереглися до нашого часу?

– Як ви думаєте, що нам може дати знання традицій наших предків?

3 група: III частина «Страждання Подолля»

Ця частина розповідає про минуле, давні події нашого краю. Тут звучить розповідь у дусі романтизму. Поет використовує традиційний для романтичних творів прийом зустрічі з «милим старцем», за допомогою якого створюється розповідь про минуле. «Милий старець» – представник народу, хранитель традицій Поділля. Він, як людина, яка тут народилася й жила, добре знає історію краю і народні звичаї. Уся його розповідь, вступ і закінчення цієї частини передані через образ синього барвінку, який стає символом страждань Поділля. Ця квітка згадується у попередній частині, бо її традиційно вплітали у вінок молодої. Її згубила Зося під час прогулянки перед нападом турків. Барвінок, який хотів зірвати оповідач, але був зупинений старцем, заінтригував поета. Тому він попросив старого розповісти свою історію.

Напад турків припиняє весілля. Молодий козак Артем береться за зброю, а його наречена Зося з односельцями ховається в печері над Смотричем. І коли, здавалося, небезпека минула, вона з подругами вийшла зі сховища. Турецькі дозорці побачили дівчат... Усіх, хто був у печерах, чекала трагічна доля: дим від вогнищ перед входом до печер був отруйним... У Коментарях, що пояснюють текст, автор писав: *«Змістом цієї частини поеми є винищення кількох тисяч людей у Залуцьких печерах у Кам'янець-Подільському повіті під час турецької навали відповідно до рукопису, який я побачив в архівній спадщині кам'янецьких єпископів за часів Ходкевича. ... Ті печери, вимиті в скелях водою, тягнуться під землею понад двадцять верств і закінчуються у селі Уманцях».*

– Поет утверджувався як романтик. Його пошук цікавих фольклорних сюжетів і зберіг для нас легенду про Залуцькі печери. Подія, описана в поемі, дійсно мала місце.

4 група: IV частина «Прощання»

У цій частині поет зізнається у своїй безмежній любові до краю, до друга, до коханої. Це прощання Мауриція Гославського з улюбленим Поділлям, друзями та близькими:

*Прощавай, дороге Подолля! Свята моя земле!
Хоч і збурено почуття, серце в тих грудях німе;
Хоч в оці хтивому по тобі гіркий стоїть плач,
І через сльози тебе не бачить поглядом блукач,
Тебе я не забуду!*

У мить прощання пам'ять охоплює усе разом, думка пробіжить ще раз по всьому тому, що пов'язане з місцем, яке, можливо, він покидає назавжди, з близькими людьми.

Прощання з друзями, коханою, Поділлям поєднані емоційно: вони є прощанням з ідеалами молодості й закінченням певного етапу життя.

– Ви іще не покидали рідного дому надовго. А якщо доведеться, чи будуть ваші почуття схожими? Можливо, поет описав тут якісь загальнолюдські проблеми?

Заключна «Думка на засланні»

– В ХІХ ст. не було у нашому краї романтичної пісні, яку би більше співали, ніж «Думку» М.Гославського з поеми «Подолля». Всі подоляни, незалежно, чи то була шляхта, чи простий люд, співали «Думку у вигнанні». Романтичний дух волелюбства керував поетом, коли він створював цей вірш:

Читання «Думки на засланні»

DUMKA

Gdyby orłem być, Lot sokoli mieć! Skrzydłem orłem lub sokolem Unosić się nad Podolem, Tamtem życiem żyć!

Droga ziemia ta, Myśl ją moja zna! Tam najpierwsze szczęście moje, Tam najpierwsze niepokoje, Tam najpierwsza łza!

*«Був би я орлом,
Та змахнув крилом!
Серед синього простору
Над полями знявся вгору
Вільним соколом!
Рідний краю мій,
Не йдеш ти з мрій!»*

*Там мої найкращі миті,
Дивним щастям перевиті
Там найперший біль!» ...
«В муці жити нам,
Ти далеко, гаснуть зорі,
Край в кайданах, у покорі
Воля лиш сльозам».*

Переклад В. Лучука

– Пісня ця в нас була забута, втрачена. Під час роботи над дослідженням життя та творчості М.Гославського були віднайдені ноти пісні в старовинному польському виданні, і тепер ми можемо її почути.

Прослуховування уривку з пісні «Думка»

– У цьому вірші-пісні присутній суто фольклорний прийом порівняння-протиставлення героя з орлом чи соколом. Птах може полетіти на дороге Поділля, а герой – ні ... Чи не зустрічали ви такий образ у творах українських письменників? Звичайно, багато хто з українських поетів-романтиків використовував цей образ. Можливо, вони були навіяні поезією Гославського, тому що вона була створена раніше.

– Як ви думаєте, чому цю сумну пісню так любили в польському середовищі?

– Як це характеризує поляків-подолян?

– Поетична мова романтичної поезії багата тропами. Чи поезія Гославського відповідає цьому твердженню?

– Які саме тропи ви помітили в поемі? Наведіть приклади.

– Критика і тогочасна, і нашого часу стверджує, що ця поема – гімн красі Поділля. Доведіть це твердження, зачитувавши відповідні уривки.

5. Складання сенкану «Поема Подолля».

«Подолля»

Улюблене, незабутнє.

Дивує, квітнє, закохує.

Немає нічого кращого за Батьківщину.

Гімн.

– У поясненнях до поеми поет писав: «Якщо грецькі й римські старожитності відшукуються вченими з таким захопленням, якщо подобаються нам звичай чужих нам шотландців і ми знаємо їх докладніше, ніж власні, чому ж нас не може зацікавити те, що є багатством нашого минулого, що виникло на нашій землі?»

– Зробіть, будь ласка, висновок щодо цінності поеми «Подолля» на основі цих слів поета.

б) Тема свободи в творчості поета

– Головною темою польського романтизму завжди була тема свободи, особливо національної. Романтик Гославський, висловлюючи свої революційні погляди, наближав збройні виступи поляків проти російського поневолення.

Виступ учня

У 1826 році в Одесі з'явився вірш Гославського «На смерть Пестеля, Муравйова та інших мучеників російської свободи». Вірш став відгуком на страту ватажків Грудневого повстання. Поет створює образ Діви, яка є уособленням Свободи.

Виразне читання підрядного перекладу вірша

«Колись, коли поляки зі зброєю боролися за свободу, діва ця була в блиску повної слави, а нині вона, вигнанка з-над Вісли, з'явилася на берегах Неві. В неї заплакані очі, сплотнолі обличчя, в неї мученицьки роздерті груди, а на скронях – терновий вінець. Вона не раз уже була вмивана кров'ю... Вона мовчить і когось шукає і за кимсь плаче. Кого ж шукає? Вас, вас, омиті кров'ю, жертви власної чесноти, вас, що лягли за святу справу. – Але не плач, – звертається автор, – сльози плямують їхню пам'ять. Встань скоріше над їхніми могилами, оточена месниками. Шибениця над ними не кориться силі часу, вона переживе пам'ятник з мармуру чи бронзи...» (Підрядний переклад вірша Барицької К.)

Зображуючи Росію, поет наближається до байронічного скептицизму: Діва Свободи протистоїть величезній Росії – країні безправ'я й несправедливості, в якій «злочин керує всім». Але вона мусить тікати з «морозних берегів Неві», тому що ніщо не підтримує її: «тут замерзла природа і такі ж льодяні серця». Та саме таке середовище висуває лицарів честі, яких «не поглине забуття: вони великі у своїй смерті». Цей вірш був дуже популярним серед революційно налаштованої молоді. Поет у ньому з гнівом затаврував душителів російської свободи і прославив борців-декабристів.

Суто романтичний образ Діви-свободи з'являється і в інших поезіях. Наприклад, у вірші «Бачиш дівча окрилене...» він є втіленням думок поета про страждання і випробування, ціною яких має бути отримана перемога.

Виступ учня

Темі волелюбства він присвятив також у 1827 році вірш «Дума про Нечая», позначений романтичним поглядом на козацтво. У ньому поет апелював до історичного факту про те, як козацький полк під проводом народного героя Данила Нечая в червні 1649-го завдав поразки польським шляхетським загонам, а в липні в районі Проскурова – Чорного Острова військам подільського каштеляна Лянцкорського.

в) Листопадове повстання 1830 р. у поезії М.Гославського

– М.Гославський не обмежувався тільки романтичними деклараціями, а намагався діяти, активно впливати на хід подій і на суспільну думку. Тож його вірші в цей час були дуже популярними. Значна частина поетичного доробку М. Гославського пов'язана безпосередньо з його участю в повстанні 1830 року.

Виступ учня

Вірш «Подільська Мазурка» був написаний на Поділлі в 1830 р. і, безумовно, створювався задля підйому патріотизму в польському середовищі. Як і більшість поезій цього часу, він пройнятий настроями боротьби з російськими поневолювачами.

Виразне читання вірша польською та українською мовами
Mazur Podolski (1830)

Lazła niegdyś z pleców skóra,
Darł ją ruski pazur.
Jednak Polak szedł mazura,
Hej, niemasz, jak mazur!

Tam wesoło, tam nad Wisłą
Kruszą się kajdany,
Tam zbawienia słońce błysło,
Dalej i my w tany.

«Коли російський кіготь рвав шкіру на спинах поляків, вони танцювали мазурку. Немає нічого веселішого за цей танок, бо під нього над Віслою кришаться кайдани. Сонце спасіння зблиснуло, далі і нам у танок! Сьогодні, брати, небо затягнуте хмарами, погіршила наша нива... Конче потрібно танців! Послухайте, як мазурка, мов одна нещасна Матір, єднає наш рід. Агов, хто поляк, ставай у пару, як колись бувало: білий орел на прапорі під акомпанемент гармати. Адже знайомі тобі ці звуки: знає їх луна з-під Дубенки, пам'ятають під Рашинем». (Підрядний переклад Барицької К.)

Продовження виступу учня

Цей вірш підсилював настрої необхідності збройної боротьби серед поляків. Цікаво, що в його назві є слово «Подільська», тобто звертався поет до земляків. Інший вірш, «На Подолі», написаний в грудні цього ж року, містить вже відкритий заклик до збройної боротьби.

Виразне читання учнем вірша польською та українською мовами
Na Podolu, w grudniu 1830.

Toż Bóg i za nami stanie.
Wszak ta ziemia nasza.
Dalej, Bracia Podolanie!
Dalej do pałasza!

Nie rzucim go, nie odbiegniem.
Pokąd dźwignąć zdolni.
Dalej! albo w gruzach legniem,
Albo będziem wolni!

«Тож Бог і за нами стане. Адже та земля наша. Далі, Брати Подоляни! Далі в палаши! Не оголимо, не одіб'ємось. І поки підійняти годні, – Далі! Або в могилу ляжем, або вільні станем!» (Підрядний переклад Барицької К.)

Вчитель

– Ці вірші написані поетом-солдатом. Романтична вимога єднання поезії та дії в них висловлена впевненістю, що дія стає свідком й доповненням істин, які виголошуються поетичним словом. Польща в них є «передгір'ям свободи»: вона поєднана з сакралізацією самого поняття свободи і боротьби за її честь.

Виступ учня про вірш М.Гославського «Пророк України», написаний у в'язниці перед смертю

У вірші «Пророк України» поет переглядає свій життєвий шлях, шлях боротьби, поневірянь, самотності у вигнанні, болю поразки... Традиційним є для лірики Гославського образ птаха, який може летіти на любе його серцю Поділля... В цьому ж вірші поет сам піднімається до зірки, яка освітлює його небесний шлях, і в польоті він бачить минуле – могили предків, з якими розмовляє. Він прилетів з України: *«без вітчизни, без родини блудить він широким світом»*. Його *«серце, вкрите снігом, рвуть сумні думки»* про кров товаришів, тому *«не зігріло променем легким/ Родинне сонце Подолля»*. Сум не пройде, *«доки ріднії рівнини /ворог топче дикий, /доки стогне Україна, /Прокляття не зникне»*. Поет – пророк України – звертається до Бога з благанням про щасливу долю для його народу, для його рідного краю:

*«Нехай відверне блискавиці,
і пощезають усі вбивці
із українських смутних нив.
І тоді у день свободи
у прозорій легкій млі
/вільний сокіл, дужий, сильний,
/під ясним небес склепінням
аж до тебе [рідне Поділля] прилетить!»*
(Переклад Антонової О.)

6. Запитання до класу

– Яким ви уявили поета, прослухавши його твори?

– Створіть діаманту, яка підсумує ваше уявлення про поета М.Гославського, воскресить для нас мрії, бажання, сподівання, суть поетичної творчості, особистості М.Гославського, його любов до Поділля.

(«Діаманта» – 7-рядковий вірш-підсумок.

1. Один іменник.
2. Два прикметники.
3. Три дієслова.
4. Фраза, що єднає дві частини, встановлює їх стосунки. Чотири слова, можна й більше.
5. Три дієслова.
6. Два прикметники.
7. Іменник (антипод першому або його метафора).

«Подолля»

Улюблене, незабутнє.

Дивує, квітне, закохує

Немає нічого кращого за вільну Батьківщину.

Надихає, благословляє, кличе

Довгоочікувана, благословенна

Свобода.

7. Заключне слово вчителя

Поетична спадщина М. Гославського, талановита й цікава, позначена вболіванням за долю двох народів – українського й польського. Його твори навіяні тогочасними суспільними подіями, тому бачимо інтерес до української тематики, фольклору, справжню зацікавленість усім, що пов'язане з Поділлям. Поет-романтик, борець за незалежність Польщі, він залишив у своїй письменницькій спадщині зразки мужності, відданості справі честі і добра, принциповості в оцінці дій друзів і ворогів, щирої любові до рідного краю.

На жаль, Маурицій Гославський як поет сьогодні майже забутий у Польщі, хоча у ХІХ ст., особливо в період Листопадового повстання, його вірші й поеми були дуже популярними. Однак, сьогодні з'являється інтерес до його поезії. Його творчість виявляється цікавою не тільки як відбиток процесів, що відбувалися в літературі 20–30 рр. ХІХ ст., але також як оригінальний і цінний внесок у розвиток польського романтизму. Передчасна смерть не дала йому остаточно розвинути поетичний талант, аби стати врівень з трьома найкращими польськими поетами – А.Міцкевичем, Ю.Словацьким та З.Красінським..

Його творчість сприяла вивченню української історії, фольклору, популяризації, визнанню та становленню української культури. Наш час актуалізував ідейно-творчі принципи Гославського, що вели польський і український народи на шлях суверенності, свободи культурного розвитку, а також міжнародного добросусідства. Ми, подоляни, вдячні йому за оспівану красу нашого краю, за безкорисливу любов до нього, за неповторні ліричні образи його поезії, яка, безумовно, потребує подальшого дослідження. Цей творчий доробок зберігає актуальність, адже, досліджуючи взаємовпливи польської та української літератур, ми стверджуємо нашу спільну європейську ідентичність.

8. Зі своїм останнім словом сьогодні звертається до нас Маурицій Гославський (уривок з поеми «Ренегат») Виразне читання учня

Kraju moj! Ja na wygnanie
Unoszę tylko niedolaną krew;
To moja własna, przy tobie zostanie
Myśl moja i śpiew.
Bądźcie zdrowi! Spoza gory
Drży już blade światło dnia,
O A wygnańca wzrok ponury
Opuściła gorzka łza.

О краю мій! Я у вигнанні
У собі ношу непролиту кров.
Але тобі навек залишу
Мій спів, думки, мою любов.
Здорові будьте! З-поза гури
Вже виринає світло дня,
І лиш вигнанця зір похмурий
Затьмарила гірка сльоза...

(Переклад О.Антонової)

V. Домашнє завдання

Написати твір-роздум «Поезія, що спонукає до боротьби»

Для тих, хто потребує додаткових матеріалів для вивчення творчості Мауриція Гославського, вчителями і учнями гімназії № 1 ім. В.Красицького м.Хмельницького був створений веб-сайт goslavski.000webhostapp.com

Урок № 57

Тема. Зміни в драматургії на межі XIX – XX століть

Мета: розкрити основні тенденції розвитку драматургії на межі XIX – XX ст., охарактеризувати особливості «нової драми», з'ясувати, як ці особливості відобразилися в творчості М. Метерлінка, Г. Ібсена, А. Чехова, Б. Шоу; розвивати навички зв'язного мовлення, роботи з додатковою інформацією; формувати інтерес дослідницької діяльності, естетичні смаки учнів.

Обладнання: портрети драматургів, ілюстрації до творів, твори.

Тип уроку: комбінований (урок – семінар).

*Нова драматургія вимагала
докорінної перебудови застарілої
театральної системи, іншої
акторської гри, іншого розуміння
завдань режисури, інших декорацій,
одне слово – нової мови театру.*

К. Шахова

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Мотивація навчальної діяльності

Слово учителя.

Протягом останньої третини XIX ст. реформування зазнає драматургія. Ці процеси були органічним розвитком тих явищ, що стали помітними ще у XVII ст. Саме тоді виникла драма як окремий жанр, спрямований на смаки середніх класів. Теоретики літератури, зокрема Дідро і Лессінг, сформували його характерні ознаки: звернення до прози повсякденного життя як джерела драматичного переосмислення природи трагедії, комедії та їх еволюція у напрямку трагікомедії, вибір дійових осіб серед пересічних людей тощо. Представники західноєвропейської «нової драми», – а саме так охрестили літературознавці всю сукупність новаторських тенденцій у творчості найрізноманітніших драматургів того часу, – підхопили ці художні відкриття, значно поглибивши їх розуміння і виступили проти всіх історичних театральних систем від античності до романтизму, поставили собі за мету створити сучасний, абсолютно оригінальний театр.

І наше з вами завдання сьогодні проаналізувати на прикладі «драми ідей» Ібсена, «драми – дискусії» Шоу, лірико – психологічної драми А. Чехова,

символістської драми Метерлінка, як формувався проблемний театр, мовою та стилістикою наближений до сучасного глядача.

І так, розпочнемо наш семінар.

III. Засвоєння нового матеріалу

Доповіді учнів (можливі варіанти)

1). «Статичний театр» М. Метерлінка (1862 – 1949)

Бельгійський драматург Моріс Метерлінк став засновником символістської драми, драми фатуму, яка яскраво представлена у його ранній творчості. Основним конфліктом своїх драм Метерлінк визначив як конфлікт між людиною та Смертю, Невідомим, Фатумом. Свої естетичні принципи драматург виклав у передумовах до п'єси та у теоретичній праці «Скарб упокорених».

Для метерлінківської драми характерна відсутність реальних ознак часу і місця. Дія відбувається у вкрай умовних обставинах (острів, берег, замок, вулиця тощо), серед умовних декорацій, без побутових деталей. Герой позбувається індивідуальних рис і стає уособленням певного почуття чи настрою – страху, безнадійності, передчуття. З характеру він перетворюється на символ, з дійової особи на іграшку долі, маріонетку в руках режисера. У п'єсі, по суті, немає дії, сюжету. Театр з драматичного стає ліричним. Те, що у творі не було діяльного героя і боротьби, призводить до надміру статистичних, скульптурно-викінчених сцен, до особливої, майже іронічної манери декламації.

У символістській драмі Метерлінка важливого значення набуває мовчання. Драматург проповідує думку, що рух, діяльність, активність людини не відіграють в її житті жодного значення. Людина залишається безсилою перед долею, фатумом, єдине, що залишається їй у житті – споглядати, мовчати, прислуховуватись до передчуттів. Тому драматург вважав, що у театрі необхідно зображувати внутрішній світ людини, а не події зовнішнього життя.

М. Метерлінк став автором теорії «статичного театру» та «театру мовчання». Показовою у цьому відношенні є п'єса «Сліпці» (1890). Неважко зрозуміти сенс метерлінківських символів у творі: сліпі – це безпорадне людство, острів – життя, поводитир – безсила наука, невідворотність припливу – неминучість смерті, чекання на чийсь кроки – ілюзія життя.

2). «Нова драма» Г. Ібсена (1828 – 1906)

Нова соціально-психологічна драма Генріка Ібсена – справжній переворот у світовій драматургії. Норвезький письменник один із перших серед драматургів ХІХ ст. почав створювати п'єси, в яких зображувалися не дивовижні події, а повсякденні проблеми звичайної людини. Ібсен створив театр, мова якого була близькою сучасному глядачеві. У своїх творах він прагне реалістичності та простоти у зображенні дійсності.

Характерною рисою п'єс Г. Ібсена є те, що перед глядачем відбувається не зав'язка конфлікту, а розв'язка давно незрілих проблем, поступове відшарування усього зайвого, що заважало героям зрозуміти себе, усвідомити сутність оточуючого. Цього ефекту Ібсен досягає за допомогою поступового

розкриття таємниці головного героя, якогось, можливо, непривабливого вчинку.

Проте автор уникає давати прямі оцінки своїм героям, він лише розкриває мотиви тих чи інших вчинків, через що глядачу доводиться увесь час напружено стежити за дією, протягом якої персонажі постають у зовсім новому світлі. В ібсенівських п'єсах поширеними є дискусії, діалоги, в яких герої самі пояснюють те, що сталося (розмова Нори з чоловіком у п'єсі «Ляльковий дім»). Період «нової драми» Г. Ібсена охоплює низку з чотирьох соціально-психологічних п'єс, серед яких і «Ляльковий дім» (1879). Ці твори вважаються найвищим досягненням реалізму в царині драматургії. В них Ібсен прискіпливо аналізує сучасне суспільство, доводячи, що воно під ілюзією прогресу і цивілізації приховує проблему співвідношення між покликанням людини і моральними зобов'язаннями щодо інших людей.

Проте герої Ібсена не є рупорами його ідей. Вони промовляють те, що диктує їм логіка власного характеру, який письменник розкриває з небаченою до нього майстерністю і психологічною глибиною.

Ознаки поетики «нової драми» Г. Ібсена:

1. Усі драматургічні твори цього періоду є «п'єсами про людську душу», в яких йдеться насамперед про напружену, здебільшого трагічну боротьбу індивідуальності за власний унікальний духовний світ.
2. У п'єсах «нової драми» немає чіткої межі між трагедією і комедією.
3. У п'єсах «нової драми» відбувається зближення драматургічного простору з тією реальністю, в якій живуть глядачі.
4. Композиція п'єс має інтелектуально-аналітичний характер. Незавершена кінцівка – найвидатніший внесок «нової драми» Г. Ібсена у світову драматургію.

3). Новаторство Чехова як драматурга (1860–1904)

Антон Павлович Чехов прожив коротке життя, але встиг зробити стільки, що вистачило б на кілька життів ще й іншим людям. Він надав нових якостей художній російській прозі та драматургії, оздобив небувалою стислістю й виразністю.

У чеховських творах, реалістичних за характером, присутні буденні сюжети, вони епізодичні, ніби не завершені, взяті з самого життя. Автор відмовляється від ефектних сцен. У Чехова предметні деталі завжди значимі, вони легко перетворюються на символи, стають основою пейзажу, інтер'єру. Драма Чехова наділяється зовсім новою якістю: підтекстом, який стає у чеховському театрі основним прийомом.

Драматург відмовляється від зображення конфлікту середовища та героя, позитивного та негативного героїв. На його думку, вартий уваги внутрішній конфлікт героя. А. Чехов по-новому ставиться до ремарок. В них він передає авторське ставлення до персонажів, тлумачить їх характери. Ремарки у п'єсах Чехова покликані створювати певний настрій. Новаторство Чехова-драматурга цілком проявляється у п'єсі «Чайка» (1896), прем'єра якої на сцені

петербурзького театру закінчилася провалом – актори старої школи були не в змозі зрозуміти глибинну суть чеховського твору.

У п'єсі відсутня сюжетна гострота, драматург відмовився від використання подій як основи твору. Тому часто дія п'єси переноситься за сцену (наприклад, самогубство молодого драматурга Треплева у «Чайці»), або про ті чи інші події глядач дізнається з розмов інших діючих осіб. Таким чином Чехов намагається підкреслити багатогранність й неоднозначність внутрішнього світу своїх героїв. Конфлікт із зовнішнього перетворюється на внутрішній: кожного з персонажів розривають як протиріччя власної душі, так і «неспівпадіння» у житті, що заважають їм бути щасливими. Драматург уникає у своїх творах однозначної оцінки своїх героїв, даючи зрозуміти таким чином, що кожній людині притаманні як позитивні, так і негативні якості.

4). Драматургія Б. Шоу (1856 – 1950)

Значною подією в історії театрального мистецтва Англії і всієї Європи було видання критичного нарису «Квінтесенція Ібсенізму» (1891). Це означало, що «порушник спокою» Шоу включився в боротьбу за «нову драму»,

Новаторство Бернарда Шоу у царині театру:

1. Персонаж. Людей за межами літератури, а також персонажів своїх п'єс Шоу поділяв на філістерів, тобто героїв загальноновизнаних цінностей і бунтівників, які відмовляються прийняти на віру те, що бездумно повторює більшість.

2. Завдання театру – дискусія. Театр для Шоу – засіб виховання й формування свідомості людей, але здійснюється це виховання не тлумаченням готових істин, а постановкою проблем. П'єса повинна мати «відкритий» кінець, спонукати читача до роздумів над поставленими запитаннями.

3. Парадокс. Надзвичайно велика роль надається в п'єсах Б. Шоу парадоксу як основному засобу постановки проблеми. Ці парадокси не тільки словесні. Парадокс ставиться в основу ситуації, навколо якої розгортається дія п'єси. Шоу говорив, що його парадокси відбивають дійсність, що парадоксальні не його п'єси, а саме життя, а він лише розкриває людям на це очі.

4. Проблема жанру. Б. Шоу вважав недоцільним дотримуватись чистих драматичних жанрів і надавав перевагу змішаним жанрам. Наприклад, трагікомедії (змішування ознак трагедії та комедії у п'єсі «Пігмаліон»).

5. Втручання автора в дію. Поєднання рис драми й роману. Персонажі в п'єсах англійського драматурга цілком залежні від авторської волі. Шоу супроводить вчинки й репліки героїв коментарями та ремарками, як у драмі, але також широко використовує систему передмов і післямов, за допомогою яких владно вривається в дію, скеровує її та надає їй сенсу.

6. Театр і політика. Шоу-новатор усунув бар'єри між театром, політикою та публіцистикою. У своїх творах гостро ставить актуальні проблеми сучасного йому суспільства.

Отже, «теорія драми» Шоу – масштабна програма радикального реформування театру та драматургії, яку він послідовно намагався втілити на практиці.

IV. Закріплення вивченого матеріалу.

Бесіда

- Що єднає, на вашу думку, творців «нової драми»?
- В чому полягають суттєві відмінності?
- Яким чином представники «нової драми» намагались оновити художню мову драматургії?
- У чому значення «нової драми» для світової драматургії, літератури та культури?

V. Узагальнення вивченого матеріалу

Висновок записується у зошитах.

Творчі пошуки й новаторські відкриття у драматургії кінця XIX – початку XX ст. були надзвичайно цікавими, входили в життя бурхливо й неоднозначно. Особлива увага приділяється зображенню внутрішнього світу героїв, їхніх духовних пошуків, становленню особистості. П'єси наповнені глибоким філософським змістом, використовуються символи. Головні теми творів – пошук людиною щастя, життєдайних ідеалів, проблема можливостей людини для духовного розвитку.

VI. Підсумки уроку та оцінювання

VII. Домашнє завдання

Прочитати біографію М. Метерлінка, скласти 5 запитань за біографією автора, прочитати п'єсу «Синій птах».

Урок № 58

Тема. Моріс Метерлінк як теоретик і практик «нової драми»

Мета: опрацювати з учнями біографію М. Метерлінка, визначити риси його драматургії, етапи творчості; розвивати культуру усного мовлення, критичне мислення, виховувати любов до художнього твору.

Обладнання: портрет М. Метерлінка, ілюстрації до його творів.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

*У мене немає біографії.
М. Метерлінк*

*У художньому обличчі
Метерлінка є риси, котрі якщо й
не збігаються достоту, то
принаймні впритул межують
із справжнім містицизмом.
М. Мінський*

Хід уроку

I. Мотивація навчальної діяльності

Робота з епіграфом.

Широко відома творчість М. Метерлінка. Автор стояв біля витоків символістського руху. У першій книжці поезій Метерлінка «Теплиці» (1889) відчуються добре відомі хворобливі настрої песимізму, душевної втоми, розчарування. На початку XX століття він друкує книжки («Життя бджіл», 1901, та інші), які закликають до пізнання природи, а в його п'єсах на перший план виходить сміливий, здатний пожертвувати собою герой. Метерлінк – чудовий казкар. Філософські проблеми «Синього птаха» він викриває у формі захоплюючої подорожі.

II. Актуалізація опорних знань

Перевірка домашнього завдання за допомогою запитань, що склали учні. (Один учень читає свої запитання, всі інші відповідають і т. д.)

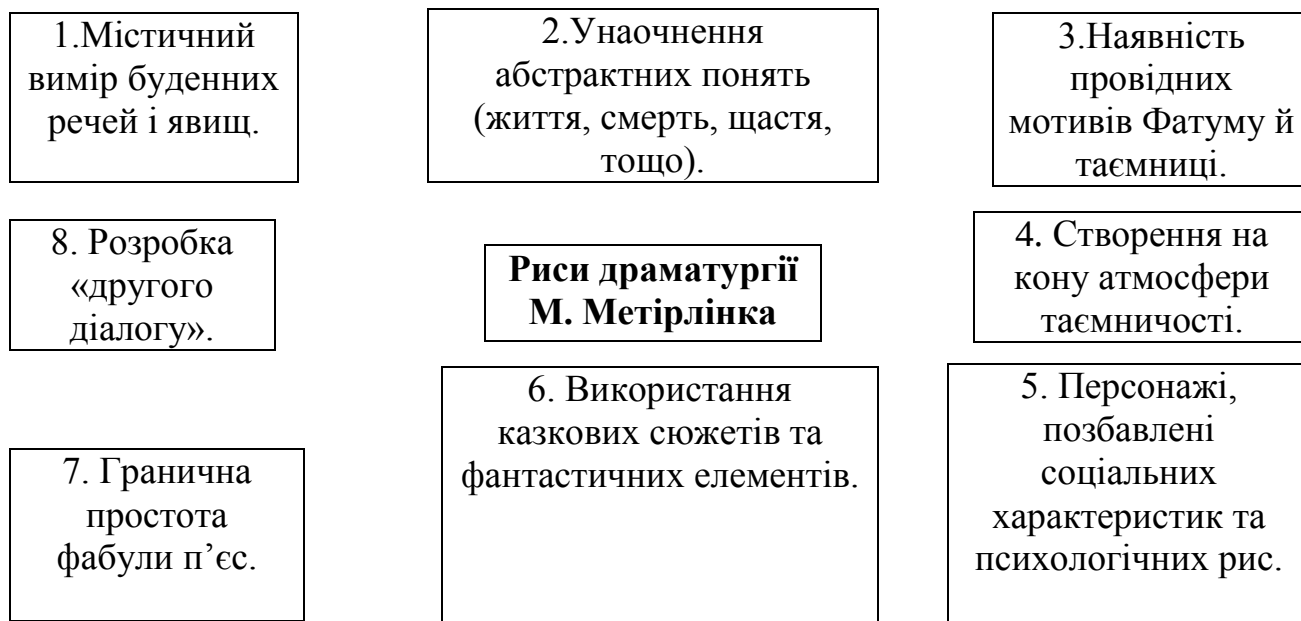
Демонстрування портретів М. Метерлінка.

III. Засвоєння навчального матеріалу

Робота над темою уроку.

1. Огляд творів письменника.

2. Колективне складання грона «Риси драматургії М. Метерлінка».

3. Слово учителя.

Етапи творчості Метерлінка.

Творчість М. Метерлінка розпадається на два періоди.

Перший період розвитку Метерлінкового таланту тривав під знаком символізму та декадансу. Звідти у його драми приходять вельми характерні для літератури межі XIX – XX ст.: теми смерті, мовчання, людської безпорадності та сліпоти (декаданс), а також тенденція до зображення фактів і явищ буття крізь призму символів (символізм). У ранніх своїх п'єсах митець прагнув насамперед передати через «словесну матерію» світ «ідей», містичну таїну буття, невидимі «вищі» сили, що керують долею людини.

Поволі уявлення Метерлінка про світ змінюються, що відбивається у його художньому світі. Якщо у ранніх драмах цього автора центральне місце посідали теми смерті й безсилля людини перед лицем незбагнених сил, що грають її життям, то згодом на передні позиції висувається тема людських чеснот, прагнень і пристрастей, які вивисшують особистість над трагічним становищем сліпої іграшки долі. Особливого значення набуває тема щастя, котре осмислюється як невпинне духовне самовдосконалення, досягнення світової гармонії та покірливе прийняття універсальних законів буття.

IV. Підбиття підсумків уроку

1. Яке враження справило на вас ознайомлення з біографією М. Метерлінка?
2. Які риси характеру автора викликають повагу?
3. Які асоціації викликає у вас ім'я Метерлінка?

М – мислитель, містика

е – естетизм творів

т – теоретик «нової драми»

е – єзуїтський коледж

р – Рене Дагон

л – літератор

і – індивідуалізм

н – Нобелівська премія

к – казкар

4. На які етапи ділиться творчість М. Метерлінка?

V. Домашнє завдання

Прочитати драму М. Метерлінка «Синій птах».

Урок № 59

Тема. Моріс Метерлінк «Синій птах» – драма-феєрія

Мета: опрацювати і аналізувати зміст п'єси «Синій птах»; дати визначення драми-феєрії; розвивати навички роботи з художнім текстом, культуру усного мовлення, виховувати любов до художнього тексту, естетичний смак.

Обладнання: портрет М. Метерлінка, текст твору, ілюстрації до твору.

Тип уроку: урок – аналіз художнього тексту.

*Я звик до простої галюцинації:
на місці заводів я виразно бачив
мечеть, школу барабаничників,
зведену ангелами шарабани на
небесних шляхах, салон на дні
озера, бачив страхіття і чудеса.
А. Рембо*

Хід уроку

I. Мотивація навчальної діяльності

П'єси передвоєнного періоду М. Метерлінка, зокрема «Синій птах», формально перегукуються з п'єсами написаними у 80 – 90 рр. XIX ст.. Однак суттєво змінився їх загальний настрій, вони стали світлішими, їхні герої втратили свою безпорадність і пасивність, у них з'явилася ясна, шляхетна мета й надія на її здійснення.

II. Робота над темою уроку

1. Слово учителя.

«Синій птах» – одна з найбільших за обсягом п'єс Метерлінка – шість дій та дванадцять картин. Ця п'єса належить до жанру феєрії. Ознаками цього жанру є химерно – казковий сюжет; фольклорні та міфологічні образи; умовність простору і часу; символіка образів.

2. Словникова робота

Феєрія – театральна чи циркова вистава, побудована на фантастично – казковому сюжеті, у якій використовуються сценічні ефекти.

Драма – феєрія – це п'єса з казково – фантастичним сюжетом і персонажами.

3. Робота над текстом п'єси.

- Де і коли відбуваються події п'єси?

- Якою ми бачимо фею, що зайшла в хатину Лісоруба?
- Що незвичайне, чарівне відбувається в хатині Лісоруба (картина перша)? Слово учителя.

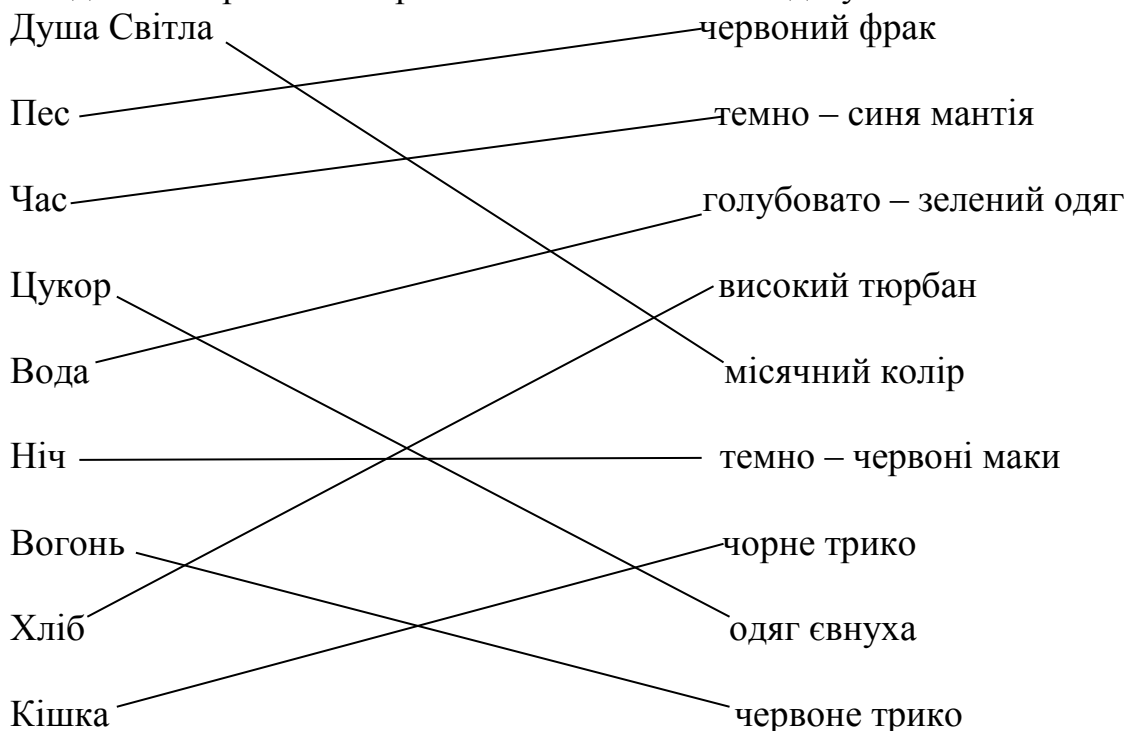
Автор старанно, з багатьма подробицями викладає не лише те, якими мають бути декорації кожної картини, а і як слід одягти численних персонажів, яких у цій казці понад сімдесят.

- Коментоване читання картини «У Феї».
 - Як автор одягає своїх героїв?
 - Яка суперечка виникає між Кішкою і Псом? (У словах Пса – гімн Людині. «Людина – це все! Потрібно її слухати і виконувати всі її бажання. У цьому вся Істина... Я визнаю тільки її!.. Слава Людині!»)
 - Аналітична робота з епізодами (групово):
1. Пошуки Синього Птаха в Країні Спогадів.
 2. Пригоди дітей у палаці Ночі.
 3. Боротьба Тільтіля у Лісі.
 4. Випробування на Кладовищі.
 5. Зустріч мандрівників у Садах Блаженств.
 6. Таємниці буття у царстві Майбутнього.
- «Ланцюжок». По черзі назвати чарівних дійових осіб, що зустрічалися дітям під час мандрівки.
 - Як змінюється світосприйняття героїв після подорожі?
 - Як ви гадаєте, чому не птахом із Країни Невідомого, а звичайній домашній горлиці судилося стати втіленням омріяного щастя?

III. Узагальнення та систематизація

1. Тести – відповідності.

Поєднайте стрілками образ п'єси з елементами одягу.

2. Уявіть, що місячна подорож у Невідоме відбувається тепер, у наш час. Якого досвіду у такій мандрівці набули б сучасні Тільтіль і Мітель?

Слово учителя.

У п'єсі «Синій птах» Метерлінк виконав найважливіші завдання символістського театру – перетворити виставу на магію. Для цього автор скористався жанром феєрії. Ця п'єса є актуальною і в наш час і ставиться на сценах сучасних театрів. Про актуальність «Синього птаха» поговоримо на наступному уроці.

IV. Домашнє завдання

1. Виписати цитатні характеристики образів Тільтіля і Метіль.
2. Індивідуальні групові завдання.

Урок № 60

Тема. Моріс Метерлінк «Синій птах». Сюжет, композиція, образи – символи твору

Мета: визначити сюжет, композицію твору; поглибити знання про ці поняття, розкрити символіку образів і назви п'єси; розвивати навички дослідницької роботи, вміння працювати в групах, культуру усного мовлення; виховувати активну життєву позицію, любов до художнього слова.

Обладнання: портрет М. Метерлінка, текст твору, ілюстрації.

Тип уроку: урок – дослідження.

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Перевірка домашнього завдання

1. Використовуючи цитати, охарактеризувати образи Тільтіля і Метіль.

III. Мотивація навчальної діяльності

Перекладач і критик Н. Мінський зауважив: «Синій птах» залишиться надовго, можливо назавжди, кращою феєрією, що глибиною задуму підіймає дітей до розуміння найскладніших істин і яскравістю форми дозволяє дорослим скинути з себе тягар років і подивитися на світ дитячими очима». І з цим не можна не погодитись.

IV. Робота над темою уроку

1. Дослідницька робота у групах.

I група. Сюжет драми – феєрії.

Висновки. Запис у зошиті.

Сюжет - казкова подорож дітей бідного дроворуба у пошуках Синього птаха.

II група. Композиція п'єси.

Висновки. Запис у зошиті.

Композиція: 6 дій, 12 картин, які об'єднанні авторською ідеєю і наскрізними персонажами.

III група. Реальне і фантастичне у творі.

Висновки. Запис у зошиті.

Реальне: життя в сім'ї дроворуба, їхній побут, ніч напередодні Різдва.

Фантастичне: персонажі, які оживають (Хліб, Молоко, Вода, Кішка, Пес); містична подорож.

IV група. Образи – символи у «Синьому птаху».

Висновки. Запис у зошиті.

Кішка – зрадниця, підступниця;

Пес – благородний, відданий;
Вогонь – палкий, рухливий;
Вода – очі на мокрому місці;
Цукор – витончений, солодкий;
Хліб – добродушний товстун тощо.

V група. Символічність назви п'єси.

Висновки. Запис у зошиті.

Синій птах – символ щастя; істини, добра. (Додаток до уроку).

V. Узагальнення пройденого матеріалу Підбиття підсумків уроку

1. Виділити елементи композиції п'єси.
2. Яку роль відіграють образи – символи у творі?
3. Які ознаки феєрії притаманні драмі «Синій птах»?

VI. Підбиття підсумків уроку

Слово учителя.

На попередніх уроках ми звернули увагу на те, що в словах вірного Пса звучить гімн Людині. І все ж вона не всесильна. На шляху пізнання на неї чекають перешкоди. Синій птах у руках Людини – символ пізнання. Тому виникає мотив боротьби, протистояння. Це означає, що немає легкого шляху до істини, до щастя. Щастя – потреба віддавати себе людям. Тільки це допоможе подолати всі перешкоди і досягти своєї мети.

VI. Домашнє завдання

Напишіть твір – роздум на тему: «Де шукати Синього птаха?»

Додаток до уроку

Із життя слів. Синій птах.

В деяких германських народів «синій птах» з давніх часів є образом щастя. «В гонитві за синім птахом» – означає шукати щастя.

Зрозуміло, як утворився цей символ: в Європі по – справжньому синіх птахів немає, і зловити таку пташку важко.

Український народ не знав цього образу і цього виразу до того часу, поки не стала відома п'єса М. Метерлінка «Синій птах».

Відтоді і у нас «синій птах» став символом недосяжного щастя, чудової, дивовижної мрії.

Урок № 62

Тема. Йоанна Ягелло – польська письменниця, авторка творів для дітей та молоді. Короткі відомості про письменницю. «Кава з кардамоном». Синтез підліткової повісті (стосунки в родині, перше кохання) та детективу (розслідування сімейної таємниці)

Мета: формувати компетентності предметні: розуміння тематики та проблематики твору Йоанни Ягелло «Кава з кардамоном»; визначати в творі характерні особливості підліткової літератури, аналізувати вчинки та поведінку персонажів роману, розвивати зв'язне мовлення та критичне мислення, навички ідейно-художнього аналізу літературних творів, потребу аналізувати конкретні життєві події; ключові: уміння вчитися – активну пізнавальну діяльність та критичне мислення; комунікативні – навички спілкування в колективі, ведення дискусії; інформаційні – вміння працювати з великим за обсягом текстом, знаходити потрібну інформацію та подавати її; загальнокультурні – естетичний смак, світогляд.

Тип уроку: урок формування знань, умінь та навичок.

Основні терміни та поняття: підліткова література, детектив, художній образ, художні засоби, сленг, тематика, проблематика.

Обладнання: підручник, літературознавчий словник.

Хід уроку

I Організаційний момент

II Підготовка до сприйняття навчального матеріалу

Учитель. Ми підійшли з вами до ознайомлення із надзвичайно цікавим твором, що безпосередньо стосується кожного. Чому я акцентую на цьому увагу? Сучасний світ, сучасні реалії створили умови для того, щоб сучасна людина почувалася самотньою навіть в оточенні великої кількості людей. Ми перестаємо довіряти свої переживання, емоції, мрії іншим людям, навіть якщо це члени родини. Дорослі не завжди здатні впоратись з таким вакуумом у душі, а що вже говорити про несформовану психіку дитини, яка не може жити без любові, тепла, піклування, взаєморозуміння, підтримки найрідніших. Дорослі стикаються з тим, що діти стали більш самостійними, розсудливими, прагматичними набагато раніше, ніж це було з ними. А ось із деякими причинами такого дорослішання ми познайомимось у романі польської письменниці Йоанни Ягелло «Кава з кардамоном».

III. Робота над темою уроку

1.Розповідь про письменницю (завдання може бути виконано підготовленими учнями заздалегідь)

Народилася Йоанна Ягелло 4 серпня 1974 року у Варшаві. Закінчила відділення англійської філології Варшавського університету. Викладала у ньому мовознавство, працювала вчителькою англійської мови у гімназіях та ліцеях. Співпрацювала з часописами «Perspektywy» та «Cogito».

Дебютувала у 1997 році збіркою віршів «Moje pierwsze donikad». Перше прозове видання – «Кава з кардамоном» (2011), за нього була номінована до нагороди «Книжка року 2011» Польської секції IBBY. Також книжка отримала номінацію на нагороду «Donga» та потрапила у «Список скарбів» Музею дитячої книги. Перекладена українською мовою, вийшла у березні 2013 року у видавництві «Урбіно». Наступна книжка – продовження «Кави з кардамоном», «Шоколад з чілі» (2013).

Має дві доньки – Юльку (нар.1994) та Басю (2004).

У 2013 році була спеціальним гостем Дитячого фестивалю у Львові.

2.Евристична бесіда

- Чи читаєте ви твори сучасних авторів?
- Які справляють найбільше враження?
- Якби ви мали написати твір для своїх однолітків, яку б тему ви вибрали?
- Чому саме?
- Як ви вважаєте, чи може доросла людина достовірно відтворити у своєму творі переживання та емоції підлітка?
- Чому виникають непорозуміння між різними поколіннями?

(у відповідях учнів підходимо до поняття «підліткова література»)

3.Теорія літератури (при необхідності робимо запис в зошиті)

1). Підліткова література – література, написана для підлітків з урахуванням їхнього когнітивного, фізичного, емоційного та мовного розвитку. До підліткової літератури також часто зараховують літературу, яка була написана для дорослих, але ввійшла в коло підліткового читання.

Головним героєм підліткової літератури зазвичай є підліток, а теми та сюжети відображають його досвід, інтереси, проблеми та погляд на світ.

Важливою ознакою підліткової літератури є голос автора або персонажів, що відображає внутрішній світ та мову підлітка.

Підліткова література охоплює цілий спектр жанрів та піджанрів, серед яких – реалістична проза, психологічна проза, фантастика, фентезі, готичний роман, роман у віршах, історичний роман, пригодницький роман, романізована казка, любовний роман, роман-щоденник, технотрилери, кіберпанк тощо.

Тематика підліткової літератури: ідентичність, тілесність, дружба, кохання, сексуальність, булінг, сімейні проблеми, стосунки з молодшими братами/сестрами, розлучення, депресія, самогубство, смерть, алкоголь, наркотики, гроші, класова приналежність, субкультури тощо.

Особливість підліткової літератури полягає в тому, що вона дає відповіді на запитання, що ставляться в підлітковому (юному) віці, зосереджується на питанні пошуку свого «я», тобто веде до самоідентифікації.

Характерні риси підліткової літератури (за визначенням Донни Нідей у навчальному курсі «Підліткова література»):

- протагоніст-підліток,
- здебільшого розповідь від першої особи (трапляється виклад і від третьої),
- зображення дорослих персонажів з точки зору підлітка,
- часова лімітованість (певний віковий ценз),
- впізнаване підліткове оточення,
- підлітковий сленг,
- детальні риси зовнішності та одягу,
- позитивна розв'язка,
- кілька паралельних сюжетних ліній,
- довжина тексту приблизно від 125 до 250 сторінок.

2). Нонконформізм (англ. non-conformism – «незгода») – незгода, несприйняття норм, цінностей, цілей, панівних у конкретній групі у конкретному суспільстві. В деяких випадках нонконформізмом називають просто готовність індивіда відстоювати свою особисту позицію в тих випадках, коли вона суперечить позиції більшості.

4). Детектив (у повторенні особливостей та характерних рис цього жанру слід звернутися до попереднього досвіду учнів).

4. Робота з текстом художнього твору

а. «Асоціативний кушч»

- Що таке родина?
- Що таке справжня родина?
- Для чого потрібна родина?
- З чим асоціюється у вас дружна родина?
- Чи можуть порозумітися в родині декілька поколінь?
- Які з творів, що раніше вивчали, торкаються саме цієї теми? (Барбара Космовська. «Буба», «Буба: мертвий сезон»)
- Пригадайте, яка була тема цього твору?
- Яким був фінал?

б. Переказ змісту роману (одночасно можна робити власні висновки по ходу розповіді)

в. Аналітична робота над художнім твором

- З якою родиною ми знайомимось?
- В чому особливість цієї сім'ї?
- Чому дорослі приховували правду від Лінки?
- Як ви думаєте, чи мають існувати таємниці в родині?
- Чи сприяють вони міцним родинним стосункам?
- Проаналізуйте, в якому класі навчалася Лінка?
- Чи схожий цей клас з нашим? (стосунки між однокласниками, взаємодопомога, спілкування за межами класу, соціальний статус учнів, розподіл на окремі групи)
- Які причини стали вирішальними у формуванні життєвих цінностей Лінки?
- Чому для дівчинки стало таким важливим розгадати сімейну таємницю?

- Чи змінила розгадка стосунки між членами родини?
 - Яке враження справив на вас вітчим Халіні?
 - Чому Лінка така самотня?
 - Що робить родину нещасною?
 - Чому дорослі представники родини такі несміливі у розв'язанні життєвих негараздів?
 - Чи опиралася дівчинка, коли на неї звалилися обов'язки по догляду за Каєм, тому що батьки були зайняті власними проблемами?
- 5. Компаративний аналіз окремих моментів твору (в залежності від того, яка кількість учнів і в якому обсязі прочитала твір)*
- Родини підлітків (Наталії, Адріана, Касі, Халіні)

IV. Узагальнення вивченого на уроці матеріалу

Інтерактивний прийом «Займи позицію»

- Який вихід в даній ситуації знайшли б ви (розгадування родинної таємниці)?

V. Підбиття підсумків уроків

- Чи актуальний для вас цей твір?
- Що найбільше вразило?

VI. Домашнє завдання

Компаративний аналіз образів Буби (Барбара Космовська «Буба») та Халіні (Йоанна Ягелло «Кава з кардамоном»)

Урок № 63

Тема. Проблеми «недолюблених дітей» зайнятими батьками (брак щирих стосунків, самотність, відчуження). Соціально-філософський підтекст про особисту відповідальність. Наївність, цнотливість, розсудливість головної героїні. Проста, жвава мова твору

Мета: формувати компетентності предметні: розуміння тематики та проблематики твору Йоанни Ягелло «Кава з кардамоном»; визначати в творі характерні особливості підліткової літератури, аналізувати вчинки та поведінку персонажів роману, розвивати зв'язне мовлення та критичне мислення, навички ідейно-художнього аналізу літературних творів, потребу аналізувати конкретні життєві події; ключові: уміння вчитися – активну пізнавальну діяльність та критичне мислення; комунікативні – навички спілкування в колективі, ведення дискусії; інформаційні – вміння працювати з великим за обсягом текстом, знаходити потрібну інформацію та подавати її; загальнокультурні – естетичний смак, світогляд.

Тип уроку: урок аналізу художнього твору.

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Оголошення теми й мети уроку

Мотивація навчальної діяльності

Учитель. Сучасна людина є надзвичайно самотньою. Шалений ритм життя, особливості трудових взаємин, сидіння за комп'ютером віддаляють дуже часто найрідніших людей. Навіть проживання в одній квартирі не здатне об'єднати родину. Що вже говорити про родини, в яких існують таємниці чи недовомовленості. Інколи людині простіше висловити свої найпотаємніші думки, мрії в соціальних мережах, аніж в родинному колі. Саме з такими героями ми зустрічаємось в романі «Кава з кардамоном».

III. Актуалізація опорних знань

Перевірка домашнього завдання

1. Літературний диктант

- Де відбуваються події твору? (Провінційне польське місто)
- З чого складався сніданок Лінки та Кая 1-го вересня? (Банка гірчиці)
- Що було видно з вікна Лінчиної кімнати? (Дах костелу)
- Що мріяла подарувати дівчинка на Різдво брату? (Конструктор з лицарями)
- Яке бажання самої героїні здійснилося на свят-вечір? (Фотоапарат)
- Яка трагедія сталася в родині Адріана? (Інфаркт у матері)
- Чому мати Халіни періодично зникала? (Лікувалася у психіатричній клініці)

- Що часто бачила у своїх снах дівчинка? (Похорони)
- Яку таємницю приховували дорослі члени родини? (Народження хворої дитини, від якої відмовились)
- Як поділяються розділи у книзі? (За місяцями)
- Яке захоплення Касі найбільше вразило Лінку? (Створення коміксів)
- Чому плавання було надзвичайно важливим для Касі? (Врятувало від смерті)

2.Творча робота

Прокоментуйте розмірковування Халіни: «У наш час діти здавалися якимсь непотрібним тягарем, вони геть не вписувалися в сучасний спосіб життя». (В очікуваних відповідях учнів акцентувати увагу на тему уроку).

IV. Робота над темою уроку

1. Міні-дослідження

Використовуючи текст твору, виберіть уривки, що характеризують головну героїню, а саме:

- 1-ша група – наївність героїні,
- 2-га група – цнотливість героїні ,
- 3-тя група – розсудливість героїні.

Очікувані відповіді:

1-ша група акцентує увагу на таких епізодах:

- коли зникає раптово мама, Лінка налякана, що може опинитися в сиротинці через те, що вітчим забере Кая, а вона нікому не потрібна (навіть при наявності трьох бабусь).

Висновок: дитяча самотність – найстрашніша річ, особливо, коли є велика родина, в якій ти непомітний.

- Організація свята для молодшого брата, зберігання таємниці існування Святого Миколая, бажання продовжити віру малюка в дива.

Висновок: намагання пережити в підлітковому віці те, чого була позбавлена сама в дитинстві.

- Опікування маленьким братом (хвороба).

Висновок: дитина не повинна помирати через байдужість дорослих.

2-га група зосереджується на таких моментах:

- історія з фотосесією, коли Лінка не захотіла переступати через свою честь і піддаватися непотрібній спокусі, в надії отримати безкоштовні якісні фото для альбому.

Висновок: не отримавши відповідного виховання, дівчинка сама зорієнтувалася в правильності морального вибору, хоча саму історію намагалась забути, як страшний сон, їй було соромно про неї розповідати;

- втеча з новорічної вечірки однокласника Норберта, намагання забрати з неї Каську, не зважаючи на її опір, осуд поведінки Наталії, яка забула про дівочу честь.

Висновок: не можна плисти за течією, особливо під впливом алкоголю, продавати себе і свою честь.

3-тя група аналізує епізоди:

- свідомий вибір коледжу /ліцею для навчання, виходячи зі своїх здібностей та матеріального стану родини.

Висновок: дорослий погляд на реалії життя, коли бажання не завжди співпадають з можливостями.

- Пошук роботи та її виконання (пересаджування ялинок) з метою придбання різдвяних подарунків.

Висновок: все в житті слід чесно заробляти власними силами.

2. Аналіз образів літературного твору (для ускладнення чи диференціації завдання можна запропонувати заповнення таблиці цитатами)

	Халіна	Наталія	Кася	Адріан
Портрет	«...копиця кучерявого волосся, ...така худа...»	«Чорнява красуня, схожа на іспанку, із блискучими мигдалевидними нігтями...»	«...худорлявенька, вона здавалася тендітною, мов пташка. У неї було коротке темне волосся й великі очі, обведені темними колами...»	«..світловолосий хлопець у червоній сорочці й вельветовому піджаку...»
Родина	Мама, яка часто зникає, знервована, мовчить. Вітчим гарно сприйняв дівчинку, знайшов спільну мову, поважає...	Гарна родина, забезпечена матеріально.	Прийомна родина, яка добре ставиться до дівчинки.	Батько-лікар, мати втратила роботу, не змогла її знайти, тому як наслідок стався інфаркт.
Стосунки з однолітками	В класі спілкується вибірково, хоча стосунки рівні, надає перевагу спілкуванню за інтересами.	Стосунки рівні, намагається допомогти однокласникам на уроках.	В класі непомітна, стосунки рівні, більш байдуже ставлення до класних справ.	Намагається всім допомогти, навчається в ліцеї, підтримує стосунки з друзями.
Ставлення до дорослих	Дорослим не довіряє, боїться зради з їхнього боку, прагне уваги.	Намагається бути рівною у спілкуванні, не відмовляється виконувати їхні обов'язки.	Обережно розкривається, зрада рідних батьків не сприяє довірі дорослим, хоча прагне спілкування й підтримки.	В деяких випадках дозволяє собі навіть керувати вчинками дорослих, намагається бути рівною у вирішенні окремих питань.
Життєві пріоритети	Прагне нормальної родини, хоче отримати гідну освіту, ставить	Щасливиця долі, знає, що з допомогою батьків отримає гарну освіту,	Прагне і водночас боїться знайти справжніх батьків, не втрачає життєвого	Через складні сімейні стосунки самотійно і швидко став дорослим,

	високу моральну планку у стосунках з іншими.	знає, що має бути в основі стосунків між людьми.	оптимізму, хоче знайти своє місце в житті.	вчиться розрізняти добро і зло, впертий у досягненні мети.
Ставлення один до одного	Складні стосунки з Наталією, потім вирівнюються і дівчата стають справжніми подругами. Не може спочатку зрозуміти, чому їй подобається спілкуватися з Касею, але, коли розкривається таємниця родини, сестри стають гарними родичками. Особливі стосунки з Адріаном, не розуміє, чому він по-особливому на неї дивиться.	Складно буде стосунки з Лінкою, не може вибачити приязних стосунків з Касею, переймається, ладна довести себе до самогубства.	Не намагається завойовувати симпатії оточення, спілкування з Лінкою будується на довірі та щирості, збентежено, але дуже щиро дізнається про існування родини.	Закоханий в Лінку, допомагає завжди і всюди. Її друзів сприймає позитивно, допомагає, щиро спілкується.
Роль в сімейних стосунках	Надзвичайно гостро та боляче переймається проблемами в родині, незважаючи на внутрішній опір, перебирає на себе всі обов'язки матері по господарству та піклуванню за братом, коли мати раптово зникає.	Батьки люблять та опікуються дівчиною, не перешкоджають її розвитку та бажанням, знаходяться у відчаї, коли Наталія знаходиться у кризовому стані. Стосунки між батьком та матір'ю складні, суперечливі.	Обережно ставиться до прийомних батьків, тому що не може зрозуміти, з якою метою її удочерили, адже вона уже досить доросла для такого вчинку. Батьки намагаються довести, що щиро ставляться та поважають її.	Самотній у родині, батьки вирішують власні проблеми. Батько до сина небайдужий, виходячи з деяких вчинків (хвороба Кая, ключі від машини), приходить на допомогу, але лише після наполегливих прохань сина. Мати надзвичайно зосереджена на своїх проблемах, байдужа до родини, починає

				усвідомлювати її наявність лише захворівши.
--	--	--	--	---

3.Робота над текстом твору з метою виявлення особливостей мови художнього твору

Учитель. Знайдіть у тексті жаргонізми, молодіжний сленг, особливості мовного спілкування за допомогою переписки на комп'ютері та мобільному телефоні (учні знаходять у тексті фрагменти листування, опис одягу, спілкування в школі, особливості розмови по телефону).

Висновок: мова твору сприяє читацькому інтересу, сприяє запам'ятовуванню тексту, живій реакції на перебіг подій.

V. Підбиття підсумків уроку

Інтерактивна стратегія «Одне слово»

Учитель. По черзі додайте по одному-два слова до початого мною речення : «Після об'єднання родини життя Халінки складеться...»

VI. Домашнє завдання

Підготуватися до написання контрольної роботи.

Урок № 64

Тема. Контрольна робота за темою: «Йоанна Ягелло. «Кава з кардамоном»

Мета: перевірити рівень засвоєння вивченого матеріалу, міру сформованості вмінь і навичок відповідно до програмних вимог.

Тип уроку: урок контролю та корекції знань, умінь та навичок.

Обладнання: картки з завданнями (2 варіанти).

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Оголошення теми і мети уроку

Мотивація навчальної діяльності

Учитель. Сучасна художня література для дітей та юнацтва актуальна та популярна. Книги користуються попитом та викликають зацікавлення у широкого загалу читачів, навіть старших за віком людей. Тематика цих творів багатопланова. В творах поєднуються декілька жанрів одночасно, це дає змогу уважніше слідкувати за перебігом подій. Ми прочитали та проаналізували яскравий зразок такої літератури. Під час обговорення видно, що твір не залишив вас байдужим, тому що в кожного з вас є свої проблеми та непорозуміння у спілкуванні з батьками, мало хто виносить їх на обговорення, тому саме читання таких творів сприяє розумінню того, що вихід з ситуації завжди є. Головне – мати бажання його знайти, тоді життя та стосунки в родині зміняться на краще. Слід пам'ятати, що не можна впадати у відчай, піддаватися паніці, опускати руки та занепадати духом.

III. Робота над темою уроку

1. Інструктаж щодо виконання контрольної роботи.
2. Виконання контрольної роботи.

Варіант I

Початковий та середній рівні (кожна правильна відповідь - 1 бал)

1. Як звали собаку Лінки:

- а. Пальма
- б. Фіалка

- в. Фікус
- г. Ромашка

2. У якому класі навчалася героїня:

- а. I Б
- б. II В

- в. III А
- г. IV А

3. Як звали краківську бабусю:

- а. Стефа
- б. Фіона

- в. Агнешка
- г. Романа

4. Що знайшла Лінка в коробці в Сероцьку:

- а. Фотографію
- б. Обручку

- в. Листівку
- г. Біблію

5. Чим пригостив Лінку Адріан під час побачення:

- а. Шоколадом з чілі
- б. Кавою з кардамоном

- в. Чаєм з лимоном
- г. Пивом

6. Предмети якого циклу давались героїні важко:

- а. Математичного
- б. Природничого

- в. Гуманітарного
- г. Спортивного

Достатній рівень (3 бали)

1. Назвіть ознаки детективного жанру в романі. Яку таємницю намагається розкрити Халінка в творі?
2. Перекажіть епізод, в якому йдеться про перебування Лінки в зимовому таборі.

Високий рівень (3 бали)

Виконайте одне із завдань (дайте розгорнуту відповідь, обґрунтуйте):

- а. Чому дорослі члени родини опирались розкриттю сімейної таємниці? Як це впливало на стосунки в родині?
- б. Продовжте історію стосунків Лінки та Адріана.

Варіант II

Початковий та середній рівні (кожна правильна відповідь - 1 бал)

1. Скільки бабусь було у Лінки:

- а. Одна
- б. Три

- в. Дві
- г. Чотири

2. У якому взутті пішла до школи 1-го вересня дівчинка:

- а. Кросівках
- б. Черевиках

- в. Маминих туфлях
- г. Кедах

3. Де Лінка познайомилась із Мацеком:

- а. На кастингу
- б. На прогулянці

- в. В кав'ярні
- г. В фотостудії

4. Що запропонував зробити Адріан для заробітку:

а. Пересадити пальму	в. Запакувати іграшки
б. Викопати фіалки	г. Розсадити ялинки

5. Ким працювала краківська бабуся:

а. Журналісткою	в. Інженером
б. Бухгалтером	г. Продавчиною

6. Що ховав у своїй кімнаті Адріан:

а. Фотографії	в. Портрет
б. Монети	г. Обручку

Достатній рівень (3 бали)

1. Назвіть ознаки підліткового роману. Підтвердіть їх епізодами твору. Ваша думка щодо необхідності написання таких творів.

2. Перекажіть епізод, в якому описується новорічна вечірка у Норберта. Висловіть ваше ставлення щодо поведінки героїні.

Високий рівень (3 бали)

Виконайте одне із завдань (дайте розгорнуту відповідь, обґрунтуйте):

а. Чому, на вашу думку, Лінка є відповідальною та розсудливою, хоча вихованням її в родині ніхто не займався? В яких епізодах ці риси проявились в повній мірі.

б. Продовжте історію Касі.

IV. Підбиття підсумків уроку

Рефлексія

- Які завдання виявились найскладнішими?
- Що було виконати найлегше?
- Над чим роздумували найдовше?
- Чи виявився цей твір для вас актуальним? Чому?

Урок № 65

Тема. Джон Грін – американський письменник, автор книг для підлітків та молоді, відеоблогер. «Світ – не фабрика з виконання бажань...»

Мета: розвиток компетентностей: ознайомити учнів з життєвим та творчим шляхом Джона Гріна, визначити проблематику його творчості; формувати відкритість до міжкультурної комунікації, розвивати навички пошукової діяльності; розвивати вміння співчувати та співпереживати людям; виховувати любов до літератури, повагу до загальнолюдських цінностей.

Тип уроку: урок формування нових знань, умінь та навичок.

Обладнання: постери для презентації творчості Д. Гріна.

Випереджаючі індивідуальні та групові завдання:

- 1) Повідомлення про життя Джона Гріна
- 2) Дослідницька робота: огляд творчості Джона Гріна

*Не важливо, скільки часу
ти проживеш на цій землі,
головне – як ти проживеш своє
життя.*

Д. Грін

Хід уроку

I. Організаційний момент

Коли ми читаємо, ми дізнаємося щось життєво важливе для нашого перебування в світі. Що світ не повинен бути саме таким. Що все може бути інакшим.

II. Оголошення теми і мети уроку

III. Засвоєння нових знань, формування опорних умінь і навичок

- Як би ви охарактеризували сучасний світовий літературний процес? (Поєднання і взаємодія різних стилів, напрямів, течій; перевага постмодернізму; тяжіння до художнього осмислення сучасності; захоплення античністю та культурними здобутками попередніх епох).

IV. Сприйняття й засвоєння навчального матеріалу

1. Повідомлення учня про життя і творчість Джона Гріна

Джон Грін – популярний письменник і відеоблогер. Народився 24.08.1977 року в Індіанapolisі, а дитинство провів в Орландо та Флориді. Потім навчався

в закритому навчальному закладі Indian Springs School за містом Бірмінгем в Алабамі. За роки навчання змінив кілька приватних шкіл, про які, незважаючи на їх престижність, залишились не найкращі спогади. У 2000 році Грін закінчив духовно-художній коледж Kenyon в штаті Огайо отримав ступінь з англійської літератури і релігії. Після цього він вступив в Церковну школу при Чиказькому Університеті, маючи намір стати священником єпископальної церкви.

Після закінчення навчання, Грін провів п'ять місяців у дитячому госпіталі, працюючи там священником, і в цей час був зарахований в університет Chicago Divinity School, в якому він так і не довчився. Джон був вдумливою, закритою дитиною, яка страждає від насмішок однолітків, можливо це пізніше уособлюють його улюблені герої.

Закінчивши коледж, він став підробляти священником в дитячому госпіталі. Щодня спостерігаючи страждання тяжкохворих дітей, розмовляючи з ними про книги, Грін усвідомив, як важлива для підлітків цікава література, і захотів стати письменником young adult. Протягом декількох років Джон Грін працював у відомому чиказькому літературному журналі «Booklist», пройшовши від посади помічника видавця до редактора випуску. Він переглядав безліч літератури, в тому числі і дитячої, писав критичні відгуки для книжкових оглядів таких солідних видань, як «New York Times», був ведучим літературних радіопрограм. Весь цей час Джон працював над рукописом своєї власної книги під назвою «Looking for Alaska» («У пошуках Аляски»), заснованої на своїх дитячих спогадах про школу в штаті Алабама, зокрема, про смерть одного з учнів. У книзі не було традиційних для підліткової літератури вампірів і потойбічних вимірювань; в ній чесно розповідалося про реальний світ, в якому живуть сучасні підлітки, про складні, часом жорстоких взаємовідносини між ними, про їхню дружбу і ворожнечу, про шляхи виходу з темних тупиків життя.

Книга «У пошуках Аляски» була опублікована видавництвом «Dutton» в 2005 році і викликала неоднозначну реакцію. З ініціативи кількох вчителів, які вважали деякі сцени в ній надто реалістичними, її віднесли до розряду літератури для старшокласників, втім, більшість батьків не прийняли ці обмеження. Характерно, що продажі «У пошуках Аляски» продовжували збільшуватися протягом шести років, і книга перебувала в списку бестселерів «New York Times» до 2012 року включно. Кінокомпанія «Paramount» купила права на екранізацію, втім, фільм так і не був знятий.

У 2007 році разом з братом письменник запустив відеопроєкт Brotherhood 2.0 для YouTube, який став оплотом руху Nerdfighteria («заучки-борці») – особливої підліткової субкультури, яка об'єднує замкнутих підлітків. Їх девізом стала фраза: «Не забувай бути крутим». Пізніше Джон Грін організував ще кілька онлайн-проектів навчальної та благодійної спрямованості, найвідоміші серед яких – щорічна відеоконференція VidCon і Project for Awesome та навчальний канал Crash Course з короткими відеолекціями про літературу,

історію та науку. У цих проектах бере участь також і дружина письменника Сара, яка була куратором музею мистецтв в Індіанapolisі, а зараз займається розробкою артистичних відеоблогів для телебачення. У подружжя двоє дітей – Генрі і Еліс.

Письменник є володарем премії Едгара По, премії «Письменників штату Індіана», «Найкраща дитяча книга року».

На сьогоднішній день перу письменника належать шість романів і п'ять новел, адресованих в першу чергу тінейджерам.

2. Проблематика романів та оповідань Джона Гріна*

*Презентувати творчість Джона Гріна можна у форматі «світового кафе». Кожна група по черзі підходить до столів, де учні-спікери знайомлять з кожним окремим твором. За цей час можна зробити короткі записи або постери.

«У пошуках Аляски» («Looking for Alaska»)

У 2006 році Джон Грін виграв престижну нагороду за внесок у розвиток американської підліткової літератури – літературну премію The Michael L. Printz Award за свій перший роман «У пошуках Аляски».

Назва навіває думки про те, що в цьому творі когось шукають. Про пошук якої Аляски писав Джон Грін? Все просто – Аляска – дівчина. Майлз, на прізвище Товстун, закоханий в неї – загадкову, недоступну, схожу на ураган, Майлз ж у порівнянні з нею – «дрібна мжичка».

«У пошуках Аляски» очолила список книжок, які найчастіше забороняли в США різноманітні батьківські комітети та спільноти за моральне виховання: в романі є еротичні сцени, описано вживання алкоголю та куріння трави.

«Численні Катерини» (An Abundance of Katherines)

Колін, юнак з унікальними здібностями, вирушив у подорож зі своїм другом. Колінові постійно не щастить, бо подобаються йому (окрім навчання) виключно Катерини. Тільки Катерини. І лише Катерини. А він їм, вочевидь, не дуже, бо от вже 19-та Катерина кинула його просто-таки після закінчення школи. Розгадати загадку численних Катерин – чи під силу це йому? Так чи інакше, ця поїздка змінить його життя.

What do we do, when we've got a depression and summer ahead? Yes, correct. We must take the car, the best friend and go in search of adventures... or at least any consolation. So Colin and Hassan arrive in a small town called Hatshot, where they are randomly arranged for temporary work, get acquainted with the crowd of new people and understand all the jokes of life in the province. And Colin meanwhile is trying to invent a formula, which will allow him to predict the development of any couple relations and he uses his experience – his 19 Katherines.

«Нехай йде сніг» («Let It Snow»)

Цю книгу Джон Грін написав у співавторстві з Джонсон Морін і Міракл Лорен. Три письменника дарують читачам чарівні розповіді про диво, заступництво долі і про те, що любов здатна розтопити будь-які снігопади і перемогти будь-які урагани. Другу частину створив безпосередньо сам Джон Грін («A Cheertastic Christmas Miracle»). Тут до почуття кохання, про яке так любить писати Джон, домішується казка і різдвяна атмосфера.

Сам Грін вважав цю розповідь не важливою у своїй творчості, але збірник зайняв 10-е місце в списку бестселерів для тінейджерів.

«Паперові міста» («Paper Towns»)

Це історія про незвичайну дівчину Марго, і про звичайного, але по вуха закоханого в неї хлопця, Кью. В один прекрасний (або жахливий?) день, Марго пропадає, хоча й не безслідно – вона залишає за собою підказки. Напередодні Марго сказала, що світ навколо – паперовий і люди в ньому паперові, і сама вона з паперу. Сказала, а наступного дня зникла. Що вона мала на увазі? Те, що часто наші душі, як той папір, що не має справжнього життя. Чи означає це, що Кью повинен її знайти?

«Провина зірок» («The Fault in Our Stars»)

Ця книга змусить вас плакати та сміятися. Навчить цінувати близьких і вірити в справжню любов. Жити тут і зараз. Розуміти, що незважаючи на жахливу несправедливість, треба вірити в диво, яке не станеться.

Цей роман, сповнений гіркої радості, отримав звання кращого художнього твору 2012 року за версіями таких видань як «Тайм», «Нью-Йорк Таймс» і ще 9.

«Я дуже вдячний, що «Провина зірок» сподобався читачам. Але в той же час я був шокований, тому що відчував, що поставив собі дуже високу планку і ніколи не зможу повторити успіх», – поділився Джон Грін в одному з відеозвернень. Він також зізнався, що численні прес-тури та зустрічі з читачами тільки підвищили його тривожність.

«Черепашки в порядку убування» («Turtles All The Way Down»)

Книга розповідає історію 16-річної Ази Холмс, яка ламає голову над зникненням мільйонера. Детективна історія – лише частина сюжету. Головні теми – боротьба Ази з розладами, а також чутливо зображена історія дружби, любові і близькості. Дивна назва роману має своє пояснення. «Черепашки до самого низу» – це частина старого жарту, який використовують для спростування існування Бога.

Достеменно невідомо, звідки взявся цей вираз, його варіанти почали з'являтися з середини XIX ст. Один із прикладів жарту Стівен Гокінг наводить у своїй книзі «Найкоротша історія часу»: «Якось один добре відомий науковець (кажуть, то був Бертран Расел) прочитав публічну лекцію з астрономії. Він описав, як Земля обертається навколо Сонця і як Сонце, своєю чергою, обертається навколо центра величезного скупчення зір, що його називають нашою Галактикою. Наприкінці лекції в задніх рядах зали підвелася літня жіночка і заявила: «Те, що ви розповіли нам, – нісенітниця. Світ – насправді площина, яку тримає на спині величезна черепаха». Науковець, поблажливо всміхнувшись, спитав у відповідь: «А на чому ж стоїть черепаха?». «Ви дуже розумний, юначе, дуже розумний, – сказала літня жіночка. – Проте там черепахи до самого низу!»

Висновок

У 2015 році письменник увійшов в рейтинг найбільш високооплачуваних авторів за версією Forbes з річним доходом \$9 млн. Стартовий тираж книги *Turtles All The Way Down* склав 1,5 мільйона примірників.

Боротьба Гріна з нав'язливими думками, фобіями та підвищеною тривожністю – не секрет для читачів. Письменник відверто говорить про це, ділиться варіантами терапії і стратегіями боротьби з хворобою. На власному каналі в YouTube він розповів, як успіх книги «Провина зірок» обернувся для нього особистим кошмаром.

Незважаючи на різноманітність сюжетів і тем, в проблематиці творів Джона Гріна виділяються загальні риси, характерні для творчості автора в цілому.

Особливості художнього методу Джона Гріна:

- любов і дружба як абсолютні підліткові цінності;
- спроби осмислити смерть як невід'ємну сторону життя і можливість виявити з її допомогою найкраще і найгірше в людині;
- підкреслена реалістичність описів, що досить часто нагадує натуралізм;
- використання чужих книг, часто вигаданих, як лейтмотиву вчинків і переживань героїв;
- звернення до екзистенціальної філософії;
- введення в текст символів та історико-літературних алюзій.

V. Закріплення знань, умінь і навичок

1. Словесне малювання

✓ Намалуйте «психологічний портрет» письменника.

✓ Як ви розумієте відгук читачки: «Його історії – це такий собі трохи філософський відпочинок»?

2. Проблемне запитання

- У чому ж, на Ваш погляд, секрет таланту Джона Гріна?

Джон Грін не нав'язує свої думки – він міркує, і читаючи, починаєш мислити разом з ним. До якихось висновків доходиш майже несвідомо. Ось чому і «Провина зірок», і «Численні Катерини», і «Паперові міста» разом з

невгамовною «Аляскою» допоможуть згадати про речі, про які так просто забути в ритмі цього божевільного сучасного життя.

VI. Аргументація й виставлення оцінок за урок. Рефлексія

Учитель. Дізнавшись головні факти з життя Джона Гріна, поясніть слова письменника, які стали епіграфом уроку: *«Не важливо, скільки часу ти проживеш на цій землі, головне – як ти проживеш своє життя»*.

(Учням пропонується висловити власну думку за допомогою прийому «Мікрофон»)

VII. Домашнє завдання

1. Підготувати усний стислий переказ сюжетної лінії роману.
 2. Скласти цитатні психологічні характеристики головних героїв роману.
- За бажанням переглянути фільм *«Винні зірки» «The Fault in Our Stars»*.

Урок № 66

Тема. «Жити, перемагаючи смерть...». Становлення особистості героїв повісті «Провина зірок» крізь призму боротьби із хворобою

Мета: допомогти учням розкрити специфіку зображення теми кохання в романі (оптимізм, щирість у стосунках закоханих), аналізувати вчинки та поведінку персонажів роману, розвивати навички висловлення своєї думки та її аргументування; розвивати зв'язне мовлення та критичне мислення, уміння співчувати та співпереживати людям; виховувати прагнення до емпатії, активної життєвої позиції, оптимістичного світобачення.

Обладнання: цитатні характеристики героїв.

Тип уроку: урок емпатії.

*Що знаєш ти про мій біль
і що я знаю про твій?
Ф. Кафка*

*Співпереживання – це
інструмент, що об'єднує
людей, дозволяючи їм бути
одержимими не тільки собою
індивідами.
Ніл Гейман*

Хід уроку

I. Організаційний момент (учні розміщуються по колу – урок варто провести як засідання групи підтримки)

II. Мотивація навчальної діяльності

III. Сприйняття й засвоєння навчального матеріалу

З'ясування первинних вражень від прочитання роману «Провина зірок».

- Розкажіть, наскільки легко (чи важко) було читати роман?

- Як ви думаєте, чим же так зацікавив і захопив роман світову спільноту?

Саме на це запитання ми спробуємо відповісти в процесі роботи над твором.

1. Вступне слово вчителя

Є певні теми-табу, яких ми уникаємо, вважаючи за краще про них не думати, не говорити, не читати про них. Наприклад, життя і ... смерть. Часто книги, у

яких йде мова про біль, хворобу, страх чи смерть, викликають у читачів негативні емоції.

Перебуваючи у Львові, в інтерв'ю Ерік-Еммануель Шмітт розповів про випадок, який трапився з ним на презентації «Оскара і Рожевої Пані» у Брюсселі: «Під час автограф-сесії до мене підійшли мама з хлопчиком десяти років. Я був дуже збентежений тим, що бачив хлопчика, він був дуже збентежений тим, що бачив мене, я запитав його: «Чому ти вирішив прочитати цю книжку?» Він відповів: «На обкладинці я прочитав, що в книжці йдеться про хвору дитину, яка помре. Книжка мене зацікавила». Я був дуже зворушений, потім глянув на матір і запитав: «Ви читали цю книжку?». Вона відповіла, що ні. Я запитав, чому, і почув: «Тому що на обкладинці я прочитала, що книжка розповідає про хвору дитину, яка помре».

- Як ви гадаєте, чому більшість людей уникають розмов на тему життя та смерті?

2. Коментар психолога

Людський організм, щоб, вберегти себе «вирішує», що значно простіше й менш енергозатратніше перевести сприйняття світу з емоційної у розумову площину. Не відчувати, а думати. Адже для виникнення думки потрібно набагато менше часу, ніж для формування і подальшого обслуговування емоції. Деякі психологи навіть застерігають, що скоро, напевно, виросте покоління ввічливих, емоційно рівних і заглиблених у себе людей із приклеєними посмішками. Ввічливість, начебто й вигадали для маскування байдужості.

От спробуйте самі: подумали про щось – і миттєво забули. Чи відчули ви якісь емоції? Швидше за все, ні! Інша справа, коли в якусь історію ми вкладаємося емоційно. Тут тобі й співпереживання, і вболівання, і емпатія.

Емпатія (грец. *ἐν* – «в», скерований усередину + грец. *πάθος* – глибоке і сильне відчуття, близьке до «страждання», «почуття») – в сучасному вжитку означає усвідомлене співпереживання сьогочасному емоційному станові іншої людини, при цьому без втрати розуміння зовнішнього походження джерела цієї емоції.

Вчитель. Отже, про життєствердну книгу, яка допоможе замислитись над тим, як ми проживаємо кожен свій день, і про сили, які є всередині нас, аби ми змінювались і змінювали – сьогодні на уроці.

3. Аналітичне дослідження тексту в контексті означеної теми уроку

а) з'ясування історії задуму й створення

Історія написання твору

Прототипом головної героїні стала дівчина, хвора на рак щитовидної залози, з якою познайомився Грін в 2009 році. Хоча в передмові Джон Грін каже: «Ні романи, ні їхні читачі нітрохи не виграють від спроб з'ясувати, чи лягли в основу твору реальні факти».

- Як ви розумієте ці слова?

Сюжет твору

Головна героїня роману – сімнадцятирічна Гейзел, яка ось уже кілька років страждає від онкологічного захворювання. Після останнього нападу, який назавжди позбавив її можливості самостійно дихати, їй дивом вдалося вижити. Дівчина занурилася в глибоку депресію, не ходить в школу, сидить удома і живе в світі своїх фантазій.

Гейзел Грейс любить своїх батьків, обожає читати і не пропускає жодного випуску телешоу «Наступна топ-модель Америки». У неї рак щитовидки 4-ї стадії з метастазами в легенях, а щоб нормально дихати, з собою потрібно постійно носити кисневий балон.

Її обранець – Огастас Вотерс, колишня надія баскетбольної команди. У нього – променисті блакитні очі і сліпуча посмішка Чеширського кота. А ще у нього ремісія. І права нога ампутована до стегна через саркому.

Дівчина скептично оцінює нового друга з цигаркою в роті. Проте все ж таки ділиться з ним читацькими вподобаннями, які йдуть урозріз із вибором Гаса. Той читає якусь «Ціну світанку», повну оптимізму і боротьби з усім, що цього вимагає, а ось інтереси Гейзел виявляються більш прозаїчними. Її настільна книга – це праця вигаданого автора Петера Ван Гаутена, який написав цілий роман про маленьку дівчинку з раковою пухлиною, яка вмирає, і детально розповів про страждання її близьких, починаючи від мами і закінчуючи хом'ячком. Власне, цей прозаїк і стає приводом для ближчого знайомства підлітків. Своєю невгамовною жагою до життя Огастас «заражає» Гейзел.

А далі була пригода. Двоє хворих на рак підлітків знаходять в собі сили та летять через океан, аби побачитись з автором книги. Вони хочуть попросити письменника переписати кінець власного твору. Молоді люди з головою занурюються у любов, цінуючи кожную мить, проведену разом. Їм важко. Адже ніякого «назавжди» і хеппі-енду не буде. А заразом вистачає і невдач: письменник виявився алкоголіком, Амстердам, – зовсім не дружнім містом, хвороба почала прогресувати.

Зрештою, Огастас помирає, ледь встигнувши попрощатись з Гейзел та друзями.

Головна думка цього твору полягає, насамперед, у виборі цінностей. Бо що є найціннішим для кожного з нас? Звісно, життя. Основний висновок, який зробили головні герої, – не можна вберегти себе від болю, його слід прожити і відчувати, бо лише тоді почуватимеш себе повноцінною людиною.

♦ Визначити в романі основні проблеми.

Очікувані відповіді:

- проблема життя і смерті через трагізм, драматизм та оптимізм!;
- проблема взаємостосунків підлітків з батьками і т. д.

Поглиблена робота з текстом

Бесіда з учнями

1. Користуючись складеними цитатними психологічними характеристиками проаналізуйте головних героїв роману.

✓ *«Я на американських гірках, які ведуть тільки вгору».*

✓ *«Живи сьогодні повним життям».*

✓ *«Деякі нескінченності більші від інших нескінченностей».*

✓ *«Біль хоче, щоб його відчували».*

✓ *«Без болю не пізнати радість?» (Це давній аргумент у галузі Міркувань Про Страждання, його дурість і банальність доведено вже століття тому; обмежуся нагадуванням, що існування брокерів жодним чином не впливає на смак шоколаду)».*

✓ *«Я пишаюся своїм невіданням, що круто, а що ні...»*

✓ *«Ногу я відрізає не з чистого задоволення, хоча це непоганий спосіб скинути вагу. Ноги такі важкі!»*

✓ *«Я написала: О'кей. Він відповів: О Боже, припини зі мною фліртувати!»*

✓ *«Ти так стараєшся бути собою, що навіть не здогадуєшся, наскільки ти унікальна».*

✓ *«Я закоханий у тебе і не звик позбавляти себе радості казати правду. Я закоханий у тебе, я знаю, що кохання – лише крик у порожнечу, забуття неминуче, всі ми приречені, й настане день, коли все перетвориться на порох. Я знаю, що сонце поглине оту єдину землю, що нам дана, а я закоханий у тебе».*

✓ *«Люди завжди звикають до краси».*

✓ *«Для мене це була б велика честь – якби серце мені розбила ти».*

✓ *«Іноді мені здається, всесвіт хоче, щоб його помітили».*

✓ *«Втратити людину, з якою тебе пов'язують спогади, все одно що втратити пам'ять, ніби все, що ми робили, стало менш реальне і важливе, ніж кілька годин тому».*

(*Запропоновану добірку цитат вчитель може використати на власний розсуд)

2. Чого найбільше боїться Огастас? (забуття)

3. Книгу часто звинувачують у невинуватому використанні теми «невиліковно хворих», як ви вважаєте це книга про життя чи про смерть? (Головний акцент Джон Грін робить не на хворобі головної героїні, а на житті в цілому і взаємовідносинах в окремоті)

4. Через які психологічні стани проходять герої роману? (депресія, страх смерті, образа на світ, злість на себе і т.д.).

5. Що допомагає їм справитись із такими станами? (егоїзм – оскільки хвороба, особливо серйозна, завжди егоїстична, сентиментальність – оскільки себе завжди шкода, іронія – а що їм ще залишається?)

6. Чи вміють вони керувати своїми емоціями? (тут варто проаналізувати епізод троці кубків та яєчні бої).

7. Чи відчутне авторське ставлення до персонажів твору? Яке воно? (Джон Грін намагається сказати, що навіть підлітки, хворі на рак, залишаються підлітками – вони не «ангели», не борці, не герої, вони помиляються й іноді поведуться більше ніж безглуздо. Письменник глибоко проникає у психологію

героїв, які не страждають, не плачуть і не мучаться, а намагаються прожити той час, який їм залишився, повноцінно. Любовні переживання хвилюють Огастуса і Хейзел набагато більше хвороби. Смертельно хворі підлітки відчують повноту життя гостріше звичайних людей, зациклених на кар'єрі, грошах).

8. Яку роль у тексті роману відіграла книжка «Царська німеч»?

9. Чим для героїв твору стала вечір в Амстердамі?

10. Поясніть сенс фрази: «Світ – не фабрика з виконання бажань».

11. Як складаються стосунки Гейзел з батьками? («На світі є лише одна річ гірша за рак у шістнадцять років: коли в тебе дитина хворіє на рак»)

12. Як ви розумієте слова епіграфу «Що знаєш ти про мій біль і що я знаю про твій? Ф. Кафка. Прокоментуйте їх.

З'ясування сенсу назви роману

«The fault, dear Brutus, is not in our stars,

But in ourselves, that we are underlings».

(Не звинувачуй зірки у людських бідах, любий Брут, лише ми винні у нашому нещасті... Вільям Шекспір, «Юлій Цезар»)

Всю суть роману Джон Грін передає через його назву: «В усьому винні зірки!» Як часто ми списуємо на небесні світила кожную невдачу, поганий настрій чи просто розгубленість у житті. І так, справді, зірки в книзі ні в чому не винні. Як каже Гас: «У цьому світі ми не вибираємо, буде нам боляче чи ні, але у нас є можливість вибирати, хто саме зробить нам боляче».

Компаративний аналіз

Найближче за змістом стоїть роман Ремарка «Життя в борг (Geborgtes Leben).

Головні герої роману – хвора на туберкульоз бельгійка Ліліан Дюнкерк і автогонщик Клерфе, який постійно ризикує своїм життям – будують свою любов на схожому відношенні до буття. Вони обидва вільні, незалежні і не мають майбутнього. Життя і смерть в романі тісно сусідять один з одним навіть на рівні деталей.

Основна теза: «Кожна людина по-справжньому живе всього лише кілька днів або тижнів, що робить цінним в житті не її довжину, а ставлення до неї».

Тему онкологічних проблем розкрив уже згадуваний французький письменник і драматург Ерік-Емманюель Шмітт у романі «Оскар і рожева пані». Спільне: твір, сповнений оптимізмом та надією. Основна теза: «...дивитися на світ так, ніби бачиш його вперше». В Україні засновано арт-проект «Оскар і Рожева Пані», який спонукає громадськість до усвідомлення гострих проблем дітей, які мають хворобу, що загрожує життю.

Коротка презентація учня про кінематографічну долю фільму

Фільм «Винні зірки» «*The Fault in Our Stars*» (2014 р.). Режисер – Джош Бун.

Прем'єра фільму в США відбулася 16 травня 2014 року, в Україні – 4 вересня 2014. Головні ролі в картині виконали Шейлін Вудлі та Енсел Ельгорт.

Дозвіл на зйомки в садибі Анни Франк знімальна група отримати не змогла, тому

для цього епізоду була створена реконструкція.

Головна актриса спеціально підстриглася для зйомок у фільмі, а своє волосся вона віддала в організацію, яка створює перуки для дітей, хворих на рак.

У фільмі є кілька посилок, зокрема до картини «Чужі», знятої в 1986 році, і серіалу «Баффі».

Цікавим фактом можна назвати те, що автор книги знявся в епізодичній ролі у фільмі. Проте з остаточного варіанту фільму цей епізод вирізали.

V. Аргументація й виставлення оцінок за урок. Рефлексія

✓ Поділіться своїми враженнями від уроку.

✓ Як епіграфи співвідносяться з тими проблемами, які ми обговорювали на уроці? Відповідь обгрунтуйте.

Коментар шкільного психолога щодо проблематики роману

З дітьми потрібно обговорювати усі проблеми, які існують в суспільстві, в тому числі і питання онкологічних хвороб. Деякі батьки вважають, що краще тримати дітей осторонь від таких проблем, але «оранжерейне виховання» ще нікому не принесло користі, не сформувало готових до життя зрілих особистостей. Тому часто основний тягар падає на плечі школи, яка повинна допомогти дітям сформувати власні цінності.

Чому важливо говорити з дітьми на ці важкі теми?

1. Жодна дитина не застрахована від того, щоб зіткнутися з такою проблемою особисто. Якщо отримавши діагноз дитина знатиме, що ця тема не є закритою для обговорення в суспільстві, вона не буде відчувати себе такою ізольованою, зможе розраховувати на підтримку однолітків, які мають уявлення про те, що з нею відбувається, буде знати, що є багато дітей, які були в її ситуації, але змогли подолати хворобу.

2. Ніхто не застрахований від того, що в його оточенні з'явиться хвора людина. Це може бути, наприклад, однокласник. Всім нам властиво боятися невідомого і чужого, і не маючи необхідних знань, інстинктивно ми вороже реагуємо на тих, хто чимось відрізняється. Поява в оточенні дитини онкохворого може викликати в неї страх і стрес. Не знаючи як реагувати, діти можуть відгородитися від хворого, в той час, як для нього перша допомога, яку можуть надати оточуючі – це спілкування і перебування поряд з іншими. Хворим не

можна відчувати себе ізольованими і самотніми, тому діти можуть стати для хворого ресурсом, що додає сил перемогти хворобу.

Крім того, самих дітей співчуття, допомога іншим робить більш добрими і турботливими, дає їм важливий досвід взаємодії, змушує задумуватися над серйозними питаннями життя і смерті.

3. Обговорення цієї теми може також сприяти формуванню турботливого ставлення до свого здоров'я, цінування життя. Потрібно чесно говорити, що сьогодні ніхто точно не знає, що спричиняє рак, в тому числі і у дітей. Проте всім відомо, що негативні звички (зокрема паління) часто призводить до цієї хвороби. Психологи також говорять, що хвороба пов'язана з частими стресами, з непростими образами або відхиленням людини від свого істинного шляху, свого призначення. Цікаво буде почути що діти думають з цього приводу.

4. Діти – наше майбутнє. Ми завжди говоримо про це, і сподіваємося, що завдяки їх зусиллям наша держава стане процвітаючою. Але як виростити свідомих, обізнаних, критично мислячих громадян і зрілих особистостей, що здатні змінювати державу, долати стереотипи, робити суспільство більш гуманним, якщо приховувати від дітей ті проблеми, які існують в суспільстві?

Цікаві матеріали до уроку

***«Я її просто обожаю, я її проковтнула за два чи три дні, мені було настільки цікаво, що я читала просто під час тренувань – сідала на відпочинок, брала книжку і читала», – так про книгу «Провина зірок» у одному інтерв'ю розповіла Марта Костюк. Вона – найсильніша юніорка світу, чемпіонка юніорського «Australian Open – 2017», дівчина, яка навела багато галасу на цьогорічному відкритому чемпіонаті Австралії серед дорослих, пройшовши 3 кола кваліфікації та дійшовши до 3-го кола основи, ставши наймолодшою переможницею першого кола з 1996 року – часів Мартіни Хінгіс, видатної швейцарської тенісистки. А згодом дебютувала в якості першого номера української збірної у Кубку Федерації. Таких високих результатів у 15-річному віці не демонструвала жодна тенісистка.

***Шкільні комітети округу (штат Каліфорнія, США) висунули вимогу вилучити усі примірники твору Джона Гріна «Винні зірки» із дитячих та шкільних бібліотек, мотивуючи це тим, що у цій книжці піднімаються теми смерті та сексу, а це, як стверджують батьки школярів, неприпустимо для дітей віком 11-13 років. Сам Джон Грін відреагував на це так: «Мені приємно, що, ймовірно, молодь в Ріверсайді ніде і ніколи не стикалася з темою смерті до моменту прочитання моєї книги. Але водночас і сумно, бо я сподівався, що зможу пояснити дітям Ріверсайда, що всі люди – смертні, позбавивши цим їх від мрій про безсмертя».

Тема. Ренсом Ріггз «Дім дивних дітей» – бестселер сучасної американської літератури

Мета: формування предметних компетентностей: ознайомлення учнів із творчістю американського письменника і сценариста Ренсом Ріггзом; історією створення та сюжетом роману «Дім дивних дітей», особливостями твору; навчання висловлюванню судження щодо порушених у творах питань, художніх образів; розвиток навичок самостійної роботи з літературним текстом, визначення їхньої художньої цінності; прищеплювати любов до літератури, повагу до людей, виховувати толерантність; формування ключових компетентностей: розвиток навичок оцінювання мистецьких явищ (взаємодія різних видів мистецтва (кіно і література); формування комунікативної компетентності: розвиток навичок роботи в групі; інформаційної: розвиток навичок роботи із джерелами інформації; загальнокультурної: естетичний смак; розширення світогляду школярів.

Обладнання: портрет письменника, текст його твору, відеопрезентація (буктрейлер).

Тип уроку: урок позакласного читання.

*Війна випробовує сміливця,
Гнів – мудреця,
Нужда – друга.
Східна мудрість*

*Сон – ніщо, смерть – ніщо;
Хто начебто помер – живий.
Ральф Волдо Емерсон*

Хід уроку

I. Організація класу

II. Актуалізація і корекція знань і вмінь учнів

Бесіда

- Які твори сучасної літератури ви читали?
- Які, на вашу думку, різновиди жанрів поєднані в сучасній літературі? (Різні стилі, напрями, течії; перевага постмодернізму; художнє осмислення сучасних подій; культурні здобутки попередніх епох.)
- Назвіть особливості жанру фентезі.
- Що вам відомо про сучасну американську літературу?

- Які твори екранізовані?
- Які б ви порадили своїм друзям?
- Що заважає сучасному підлітку читати?

III. Мотивація навчальної діяльності. Оголошення теми й мети уроку

1. Прийом «Реклама»

Рекламна презентація та показ буктрейлера до роману «Дім дивних дітей» (випереджальне завдання).

Учень

- Мрієте побувати у дивному світі?
- Бажаєте познайомитися з дітьми з надприродними можливостями?
- Чи потрапляли ви у петлю часу?
- Тоді запрошуємо вас до будинку дивних дітей.
- До вашої уваги перша частина фантастичної трилогії сучасного американського автора, що вийшла в Україні у 2012 році. Її сюжет захопив читачів у різних куточках світу. Хоча роман у першу чергу адресований підліткам, придбати книгу «Дім дивних дітей» можуть і дорослі, тому що вона універсальна.
- Видання стане відмінним подарунком для людей будь-якого віку.

(Перегляд буктрейлера)

2. Учитель

Не секрет, художня література кінця XX – початку XXI ст. змушена виживати в умовах жорстокої конкуренції з відео, мультимедіа, інтернетом та іншими реаліями сучасності. Попри те дебютний роман Ренсона Рітза «Дім дивних дітей» відразу після виходу в світ потрапив до списку бестселерів за версією «Нью-Йорк Таймс», де протримався рекордні 63 тижня. Мільйони шанувальників нетерпляче очікували на прем'єру екранізації роману, знятої Тімом Бартоном.

IV. Сприйняття та засвоєння матеріалу

1. Повідомлення про Ренсома Рітза

Ренсом Рітз — американський письменник та сценарист, який став відомим завдяки своїй книзі «Дім дивних дітей».

Ренсом народився 3 лютого 1979 року у Меріленді на старій 200-літній фермі, а виріс у Флориді, де відвідував школу Пайн В'ю для обдарованих дітей. Вивчав англійську літературу у Кенйонському коледжі і кінематографію в Університеті Південної Кароліни. Займався зйомкою короткометражних фільмів для Інтернету, вів блоги, а також написав книгу «Довідник про Шерлока Холмса», за якою 2009 року зняли фільм — «Шерлок Холмс». Здобув популярність книгою «Дім дивних дітей», що стала бестселером не тільки в США, але й в Україні. Зараз автор проживає у Лос-Анжелесі. Виховує доньку.

Перша книга серії «Дім дивних дітей» вийшла в 2012 році у видавництві «Квірк Букс». Книга видана у 40 країнах світу й увійшла до списку «100 книжок для молоді, які потрібно прочитати у житті». 14 січня 2014 року

вийшла друга книга серії – «Місто порожніх». 22 вересня 2015 року світ побачила завершальна частина трилогії – «Бібліотека душ».

3 вересня 2016 року вийшла книга під назвою «Казки про дивних» - збірка казок, яка надає розлогу додаткову інформацію про загадковий світ дивних дітей.

Був нагороджений Великою премією уяви (2015р.).

2. Учитель

«Дім дивних дітей» – це моторошна «м'яка» фантазія, ілюстрована лячними старовинними фото. Вона причаровує всіх, кому подобаються пригоди в таємничих сутінках....

Таємничий острів. Покинутий притулок. Після жахливої сімейної трагедії Джейкоб опинився в цьому загадковому місці. Підліток знайшов руїни старого будинку і з'ясував, що тут жили дуже дивні діти. Він починає розуміти, що на цьому відлюдному острові діти опинилися не випадково – їх здібності були насправді неймовірними і небезпечними! І хоча будинок давно зруйнований, можливо, вони досі живі. А зовсім скоро Джейкоб з жахом усвідомлює, що він – один з них...

3. Повідомлення учня про історію написання роману

Письменник зібрав колекцію старих аматорських фотографій й запропонував видавництву використати їх для ілюстрацій у своїх книгах. За порадою редактора він використав ці фотографії як основу для сюжету.

«Чим більше в мене з'являлося нових світлин, тим більше я починав вигадувати до них розповіді. Я спіймав себе на думці, що щось у цьому є. А видавець, в якого я працював, займається зоровими речами – публікує візуально-орієнтовані книги. Таким чином, з такою ідеєю я прийшов до видавництва «Квірк Букс» і сказав, що в мене вимальовується роман, або ж якийсь там календар... Видавець погодився, що роман цілком можливий і дозволив мені піти цим шляхом. І це чудово.» Ренсом Ріггз

4. Складання паспорту твору

Автор	Ренсом Ріггз
Назва	Дім дивних дітей
Назва мовою оригіналу	Miss Peregrine's Home for Peculiar Children
Жанр	Підліткова література, фантастика жахів, темне фентезі, роман
Країна	США
Мова	Англійська
Видавництво	Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля»
Видавець	Quirk Books
Виданий	2011
Виданий українською	2012
Переклад	Володимир Горбатько

5. Словник ключових термінів роману

Дивні – прихована гілка будь-якого біологічного виду (людей і тварин), якій випало благословення і водночас прокляття володіти надприродними здібностями. Дивні істоти, до яких шанобливо ставилися в стародавні часи, а нині бояться і переслідують, – вигнанці, що живуть, переховуючись у тіні.

Контур – часопросторова область, де нескінченно повторюється один і той самий день. Створенням і забезпеченням їхньої життєдіяльності завідують імбрини; контури дають прихисток від небезпеки їхнім дивним підопічним і на невизначений час відтермінують старіння своїх жителів.

Імбрини – перевертні-матріархи царства дивних. З власної волі можуть перекидатися на птахів, керувати часом; їхній обов'язок – оберігати дивних дітей.

Порожняки – монстри. Колись вони самі були дивними, а тепер, постійно гнані голодом, харчуються душами своїх колишніх братів і сестер. Вони висохлі й схожі на трупи, але мають м'язисті щелепи, всередині яких ховаються сильні язика-щупальця. Надзвичайно небезпечні, бо невидимі для всіх, окрім кількох дивних.

Витвори – порожняки, поглинаючі душі дивних. Вони видимі й майже в усьому нагадують людей, але очі в них без зіниць і абсолютно білі. Їхня головна мета – абсолютна помста й панування над царством дивних.

Петля часу – подорож у часі.

V. Формування нових знань і умінь та навичок

1. Учитель

Розповідь в романі ведеться від імені підлітка, шістнадцятирічного Джейкоба Портмана, який виховувався дідусем. З дитинства хлопчик чув історії дідуся про дивовижне житло на острові в Уельсі та про його не менш дивовижних мешканців, що мають надздібності. Свої оповідки підтверджував старими фото з фотоальбому.

2. Інтерактивна вправа «Ланцюг подій»

Колективна робота.

3. Робота в групах

1) Охарактеризувати героїв роману за схемою.

	Ім'я героя	Як персонаж опинився в дивному будинку	У чому полягає «дивність» героя	Поведінка і вчинки
Група 1	Джейкоб Портман, Фіона Фрауенфельд, Мілард Нагінс			
Група 2	Бронвін Брантлі, Віктор Брантлі,			

	Альма Лефей Сапсан			
Група 3	Г'ю Епістон, Оливка Аброхолос, Горацій Сомнуссон			
Група 4	Клер Денсмор, Емма Блум, Єнох О'Коннор.			

2) Доведіть або спростуйте, що окрім містики і фантастичних описів, у розповідь вплетені загальнолюдські теми.

1 група - сімейні цінності;

2 група - відданість;

3 група - дружба;

4 група - взаємодопомога.

3) Презентація роботи в групах.

VI. Закріплення вивченого матеріалу та корекція знань

1. Бесіда «Чи уважний ти читач»

- Назвіть, де і коли відбуваються події твору? (*Флорида наших днів і острівець в Уельсі 1940 рік*)

- Від чийого імені ведеться розповідь? (*Від імені «дивного» підлітка, учасника подій Джейкоба.*)

- Як Джейкоб дізнався про петлю часу? (*З розповідей дідуся, з листа від пані Сапсан.*)

- З якою ворожою силою письменник зіставляє порожняків і витворів у реальному світі? (*З нацистами.*)

- Якої офіційної версії перебування дивних дітей у будинку пані Сапсан дотримувався дід? (*Дивні діти – польські біженці, батьки яких загинули.*)

- А яка справжня мета перебування дітей у контурі? (*Захист дітей з надздібностями від потвор, які бажали бути безсмертними за рахунок їх сили.*)

- Назвіть особливості зовнішності витворів, способу їх життя. (*Витвори були схожими на людей, але не мали зіниць. Вони набули подоби людей, полюючи на дивних дітей. Потвори годували порожняків, вишукуючи поживи.*)

- На кого перетворювався витвір, спостерігаючи за Джейкобом? (*Сусід дідуся, водій шкільного автобуса, лікар – психотерапевт, орнітолог.*)

- Розкажіть про спосіб життя дивних дітей у дивному будинку. Яке враження справили мешканці дивного будинку на головного героя?

- Яким було покликання Джейкоба? (*Захист дивних дітей від потвор, так як тільки він їх бачив у контурі.*)

- Які проблеми піднімає автор? (*Співіснування людей з різними поглядами, засудження війни, проблеми виховання, вибір людини.*)

- Назвіть причину написання роману.

2.Робота з першим епіграфом

- Як ви розумієте слова епіграфа?

3. Поглиблена робота з текстом роману

Інтерактивний прийом «ПРІМА»

Почакуємо

Вам надається право змінити закінчення твору. Що ви зміните? Чому саме так ви вирішили змінити фінал?

Розв'яжемо проблеми

У творі порушується проблема співіснування різних поглядів, пріоритетів, світів. Чи можливе прийняття дивних дітей до нашого суспільства? Запропонуйте декілька варіантів розв'язку цієї проблем.

Інший погляд

Розкажіть від імені Джейкоба, що для нього є «залишитися» у контурі 1940 року?

Може статися

Уявіть, що Джейкоб мав інші дивацтва, а батьки його сприймали таким, яким він є. Як складеться його життя? Зробіть власні передбачення.

А що далі?

Що очікує «дивних дітей» за межами контура 1940 року після закриття «петлі часу»?

VII. Узагальнення

1. Вправа «Займи позицію»

Висловіть ставлення до запропонованих відгуків про роман.

Відгук 1

Книга захопила. По-перше, цікавий сюжет. А я, як виявляється, затята поціновувачка фантастики, фентезі та містики. А, по-друге, величезне значення зіграли чорно-білі світлини, які ілюструють книгу. Щось є в тих знімках. Якийсь магнетизм, загадка, бажання розглядати їх годинами, вишукуючи весь час щось нове. А почалося все в романі з дідусиних казок. Скажіть, хто в дитинстві не слухав чарівних історій, роззявивши рота і навіть натяку не припускаючи, що то все неправда? В якийсь момент головний герой перестає в них вірити, адже дізнається про нелегку долю свого діда, про те, як маленький єврейський хлопчик втікав від фашистів, як знайшов притулок на далекому острові з іншими дітьми. Звісно, у більш зрілому віці швидше повіриш у це, ніж у легенди про дивних дітей (дивних – у значенні наділених надзвичайними здібностями), існування яких і доведене старими фото, та жахливих потвор. Як об'явився в дідусеві, та смерть старого перевернула світ молодого хлопця з ніг на голову. Виявилось, що дідусь не фантазував...

Відгук 2

Книга мене розчарувала. Оскільки автор – американець, я чекала більшої кількості пригод... Рятують ситуацію дивні фотокартки. Ідея, звичайно неординарна та інтригуюча – дуже розбурхує уяву, але її подання надто затягнуте. Тематика деяких частин – це звичайне переливання із пустого в порожнє. Хоча на її прочитання я витратила тільки тиждень, але вражень не отримала ніяких. Тому не можу порадити її людям, які люблять екшн та пригоди.

2. Робота з другим епіграфом.

- Як епіграф пов'язаний з темою уроку?

3. Інтерактивна вправа «Мікрофон»

Продовжте речення...

- Мені запам'яталося... .

- Я замислився (-лася) над проблемою.... .

- Думаю, що вибір людини залежить.... .

VIII. Підбиття підсумків уроку та оцінювання

IX. Домашнє завдання

Порівняти роман Р. Ріггза «Дім дивних дітей» з екранізацією твору.

Література

1. Урок 37- Література: Наливайко Д.С. Світова література. Підручник для 10-го класу загальноосвітніх навчальних закладів. Академічний рівень, профільний рівень. К. «Генеза», 2010

Теплинський М.В. Російська література: Пробний підручник для 10 класу загальноосвітніх шкіл. К. «Зодіак-ЕКО», 1997

Інтернет джерела:

<http://www.literaturus.ru/2015/07/citaty-oblomov-goncharov.html>

<http://stuki-druki.com/Aforizmi-salt.php>

<http://fit4brain.com/6619>

2. Урок 38 - Література: Наливайко Д.С. Світова література. Підручник для 10-го класу загальноосвітніх навчальних закладів. Академічний рівень, профільний рівень. К. «Генеза», 2010. Теплинський М.В. Російська література: Пробний підручник для 10 класу загальноосвітніх шкіл. К. «Зодіак-ЕКО», 1997. Інтернет джерела:

https://uk.wikiquote.org/wiki/Достоевський_Федір_Михайлович

<http://fit4brain.com/6754>

<http://www.zarlit.com/article/29.html>

<http://libverse.ru/dostoyevskii/list.html>

<https://javalibre.com.ua/java-book/author/bio/618>

<http://cikavo.net/cikavi-fakti-pro-dostoyevskogo/>

<https://day.kyiv.ua/uk/article/cuspilstvo/ukrayinski-predki-fedora-dostoevskogo>

<http://gsg.mskobr.ru/files/Proekt/literatura1.pdf>

3. Урок 39 - Література: Теплинський М.В. Російська література: Пробний підручник для 10 класу загальноосвітніх шкіл. К. «Зодіак-ЕКО», 1997

Інтернет джерела:

<http://metodportal.net/node/35786>

http://kluchik.at.ua/publ/materiali_do_uroku/test_za_romanom_f_m_dostoevskogo_z_lochin_i_kara/

<http://neimovirne.ru/zlochin-i-kara-istoriya>

http://www.zarlit.com/textbook/10klas_1/43.htm

https://uk.wikipedia.org/wiki/Злочин_і_кара

4. Урок 41- Література: Ф. М. Достоевський. Роман «Злочин і кара» Наливайко Д.С. Світова література. Підручник для 10-го класу загальноосвітніх навчальних закладів. Академічний рівень, профільний рівень. К. «Генеза», 2010.

Інтернет джерела:

<https://www.depo.ua/ukr/life/top-10-tsitat-nitsshe-yaki-mozhut-stati-v-nagodi-ukrayintsyam>

<http://pro-status.com.ua/citaty/204.php>

https://ru.wikiquote.org/wiki/Томас_Карлейль
<https://www.livelib.ru/author/8810/quotes-maks-shtirner>

5. Урок 42- Література: Ф. М. Достоевський. Роман «Злочин і кара»
Наливайко Д.С. Світова література. Підручник для 10-го класу загальноосвітніх навчальних закладів. Академічний рівень, профільний рівень. К. «Генеза», 2010.

Інтернет джерела:

https://www.fedorostoevsky.ru/around/Maikov_A_N/
https://ru.wikipedia.org/wiki/Достоевский,_Фёдор_Михайлович
<http://bible-lessons.in.ua/dorogovkaz/zapovid.html>
<http://www.zarlit.com/article/29.html>
<http://bibliotekar.ru/encSlov/10/161.htm>
https://uk.wikipedia.org/wiki/Бердяев_Микола_Олександрович

Уроки 43 – 47

- 6.** Гавришко Г. «Принц Парадокс»? «Апостол естетизму»? «Король життя»? Зраджений, в'язень, вигнанець, злидар?// ВЛ – 2000. - №3.
- 7.** Сутула О. Художній твір в особистісному вимірі учня. Крок до себе (Урок асоціативного аналізу за романом О. Вайльда «Портрет Доріана Грея») // Всесвітня література в сучасній школі.-2006. -№12.-С.32-35
- 8.** Сутула О. Орієнтовне планування уроків /Ольга Сутула, Ірина Тригуб// Всесвітня література в сучасній школі.-2011. -№4.-С.45-52
- 9.** Бачук Т. Гімн естетизму чи естетична антиутопія / Тетяна Бачук// Всесвітня література в сучасній школі.-2012. -№2.-С.9-24
- 10.** Мегедь І. «Портрет Доріана Грея»/ Ірина Мегедь// Всесвітня література в сучасній школі.-2014. -№2.-С.29-32.

Використані інтернет-ресурси:

<http://pedsovet.su/metodika/priemy/5714>
<https://sites.google.com/site/kartyrozumu/>
<http://www.zarlit.com/lesson/10klas/30.html>
<https://super.urok-ua.com/konspekt-uroku-dlya-10-klasu-z-temi-portret-doriana-greya-yak-osereddya-tvorchosti-pismennika-filosofsko-estetichni-ta-moralni-problemi-tvoru-svoyeridnist-temi-kohannya-v-romani-o-uaylda/>
http://aza989.ucoz.ua/load/konspekti_urokiv/vidkritij_urok_za_romanom_o_uajlda/6-1-0-4

Уроки 52-55

Список використаних джерел

- 1.** Івашина Т., Сипко Л., Терещенко М. Зарубіжна література в 11 класі. Матеріали для вчителя. Частина I / Т.Івашина, Л.Сипко, Терещенко М. – Тернопіль, 1998. – С. 4–29.
- 2.** Зарубіжна література. 10 клас. Матеріали для поурочного планування. / Л.Зіневич, Л.Ярець // Тернопіль: СМП «Астон», 1999. – 30–33.

3. Огаркова Т. Мистецтво Бодлера. / Тетяна Огаркова. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.komubook.com.ua/blog/mystetstvo-bodlera>
4. Парашич В. В. Усі уроки світової літератури. 10 клас (академічний рівень). / В.Парашич. — Х. : Вид. група «Основа», 2011. — с. 269.
5. Пронкевич О. Зарубіжна література XIX століття: Підручник для 10 кл. загальноосвіт. Навч. закладів. – 4-те вид., перероб. І доп. – К: Зодіак-УКО, 2004. – С. 308–374.
6. Світова література: підручник для 10 кл. загальноосвіт. Навч. закл.: академ. Рівень, проф. рівень / Д.Наливайко, К.Шахова, Є.Волощук. – К.: Генеза, 2010. – С. 181–227.
7. Столій І. Світова література. 10 клас: Розробки уроків/ І. Столій. – Х.: Вид-во «Ранок», 2010. – С. 259–305.
8. Столій І. зарубіжна література. 10 клас: Заліковий зошит для тематичного оцінювання. – Х.: Веста: Вид-во «Ранок», 2007. – 21–26.
9. Бодлер Шарль. Поезії «Альбатрос», «Відповідності», «Вечорова гармонія». – [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://shalash.dp.ua/index.php/10-biblioteka/10b-zarubeg-lit/1200-sharl-bodler-poeziya>
10. Артур Рембо. Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D1%80%D1%82%D1%8E%D1%80_%D0%A0%D0%B5%D0%BC%D0%B1%D0%BE
11. Настрій захопленості волею, сп'янілої насолоди життям, анархічного бунту проти дійсності – емоційне підґрунтя поезії Рембо ("П'яний корабель", "Голосівки", "Моя циганерія"). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/12831119/literatura/poeziya_rembo_nastriy_zahoplenosti_vol_eyu_spyaniloj_nasolodi_zhittyam_anarhichnogo_buntu

Урок 56

Список використаних джерел

1. Гославський Мауріцій. /Українська літературна енциклопедія: в 5 т. Т.1: А-Г / Редкол.: І. О. Дзевєрін, Г.Д.Вєрвєс, О.Т. Гончар. – Київ : Українська Радянська Енциклопедія, 1988 . – 534 с. – С. 473
2. Гославський М. Подолля. Описова поема в чотирьох частинах. Переклад з польської Лискун Юлії. / М.Гославський. – Кам'янець-Подільський: Видавець ПП Зволейко Л.Г., 2016. – с. 63.
3. Баженова С. Проблеми історії та культури України в історико-краєзнавчих і художніх творах представників «української школи» в польській літературі 1820–1890-х років. / Автореф. дис. докт. філол. наук: 25.02.10/ С.Є. Баженова; Чернівці. Нац. ун-т ім. Ю.Федьковича. – Чернівці, 2010. – 20 с.
4. Баженова С. Етнографія України у творах представників "української школи" у польській літературі.– [Електронний ресурс].– Режим доступу: http://www.tovtry.km.ua/ru/history/statti/etnografia_ukrainy.html
5. Баженова С. Мауріцій Гославський – представник "української школи" в польській літературі / С.Е. Баженова // Питання історії України: зб. наук. статей

- /Кафедра історії України Чернівецького нац. ун-ту імені Юрія Федьковича – Чернівці: Зелена Буковина, 2003. – Т. 6. – С. 309-310.
- 6.** Баженова С. Співець Поділля – Маурицій Гославський / С.Е. Баженова // Освіта, наука, культура на Поділлі: Зб. наук. праць /за ред. О.М. Завальнюка. – Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2004. – Т. 4. – С. 147-150.
- 7.** Барицька К., Івануна Н., Антонова О. Маурицій Гославський – польський поет, співець Поділля. /К. Барицька, Н.Івануна, О.Антонова // Матеріали І Міжнародної наукової історико-краєзнавчої конференції «Місто Хмельницький в контексті історії України» / Хмельницький, 2016. – С. 336–340.
- 8.** Барицька К. Україна і Польща у творчості польських літераторів-подолян С.Венжика-Грози та М.Гославського /К. Барицька // Матеріали Міжнародної конференції «Репресії проти поляків та інших національностей на Поділлі: Роль і місце в історії Поділля» /Хмельницький, 2016. – С. 228–248.
- 9.** Брацька М. Дискурс козацтва в поезії "української школи" польського романтизму. // Автореф. дис. канд. філол. наук: 10.01.05 / М.В. Брацька; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. — К., 2005. — 20 с.
- 10.** Вервес Г. Українці на randevu з Європою. /Г.Вервес; НАН України, Ін-т історії України; – К., 1996. – 120 с.
- 11.** Волощук Є. Романтизм як літературний напрям. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://edufuture.biz/index.php?title>
- 12.** Грабович Г. Польсько-українські літературні взаємини: питання культурної перспективи. // До історії української літератури. Дослідження, есе, полеміка. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://litopys.org.ua/hrabo/hr07.htm>
- 13.** Дзюба І. Між культурою і політикою. /І.Дзюба. – К., 1998. – 242 с.
- 14.** Єднає нас любов до України. Декада популяризації культур національних спільнот краю. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kultura.km.ua/archives/9898>
- 15.** Єфремов С. Історія українського письменства. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oblosvita.kiev.ua/2660/ukrainska-shkola-v-polskomu-pismenstvi/2/>
- 16.** Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів. / Л.О. Зашкільняк, М.Г.Крикун. – Львівський національний університет імені Івана Франка. – Л., 2002. – 752 с.
- 17.** Кілька слів про польський романтизм. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://viza.vn.ua/kilka-slow-polskiego-romantyzmu.html>.
- 18.** Козак С. Польсько-український дискурс /Київські полоністичні студії, Т. XVIII. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://philology.knu.ua/files/library/polonist/18/24.pdf> .
- 19.** Колесник В. Відомі поляки в історії Вінниччини: Біографічний словник /Вікторія Колесник. – Вінницький обласний краєзнавчий музей та ін. – Вінниця: ВМГО "Розвиток", 2007. – 1008 с.
- 20.** Міцкевич і польський романтизм. –[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://edufuture.biz/index.php?title>

21. Наконечний Є.П. Украдене ім'я: чому русини стали українцями./ Є.П.Наконечний. // Передмова Я. Дашкевич.— 4-е, доп. і випр. вид. — Київ, 2013.— 392 с.
22. Ощипок Н. «Українська школа» в польській літературі в реценції Михайла Мочульського. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: C:\Documents and Settings\Volodimir\Local Settings\Temp\k_oshchypok.pdf
23. Польський національно-визвольний рух, характер і основні етапи. — [Електронний ресурс].— Режим доступу: <http://ua-referat.com>
24. Цимбалій І.П. Філософія польського романтизму: "ідеальна людина" А.Міцкевича, "конструкт народу" Ю.Словацького. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/353869.html>
25. Cyfrowej Biblioteki Narodowej Polona
26. Maurycy Goslawski. Poezja. / M. Goslawski. — w Drukarnia Pinard. — Paruz, 1833.— 124 с.
27. Lyszczyna J. Tworczość poetycka Maurycego Gosławskiego / Jan Lyszczyna. — Katowice, 1994. — 186 s.

ЗМІСТ

№ уроку	Тема	сторінка
1	Значення художньої літератури для людей й людства XXI століття. Формування читача в епоху цифрових технологій. Художній переклад як творчий процес і його результат. Творчий діалог з перекладною книгою	
2	Етапи й шедеври Античності (огляд)	4
3	Стародавня Греція. Гомер. Поема «Одіссея». Заспів. Пісня I (Вірші 1-21); «Аед Демодок». Пісня VIII (Вірші 486-520)	14
4	Міфологічні, пригодницькі й побутові елементи в «Одісеї». Образ Одиссея. Уславлення людського розуму, винахідливості й допитливості. Засудження беззаконня, насильства й несправедливості, а також самовпевненості й марнославства	26
5	Специфіка італійського Відродження, його основні етапи, представники	33
6	Роль Данте Аліг'єрі в історії європейської культури. Поема «Божественна комедія» як філософсько-художній синтез середньовічної культури й утілення ідей раннього Відродження. Особливості композиції поеми	39
7	Концепція світу й людини (частина «Пекло»). Алегоричний зміст образів та епізодів. Жанрова своєрідність твору	46
8	Ренесанс в Англії. Здобутки й представники. В. Шекспір «Гамлет». Здобутки драматургії В. Шекспіра	50
9	Філософські та моральні проблеми трагедії В. Шекспіра «Гамлет». Провідні мотиви твору. Художній простір (данське королівство як символ)	54
10	Гамлет – вічний образ світової літератури	57
11-12	Багатогранність шекспірівських характерів. Відкритість твору В. Шекспіра «Гамлет» в часі, його рецепція та інтерпретація в наступні епохи	60
13	Розвиток мовлення	
14	Контрольна робота	
15	Шляхи розвитку романтизму в Європі та в США. Провідні течії романтизму. Популярні жанри романтизму. Специфіка переходу від романтизму до реалізму	63

16	Романтизм у Німеччині. Е.Т.Гофман. «Крихітка Цахес на прізвисько Цинобер». Гофман як представник гротескної течії романтизму. Віхи мистецького шляху. Протиставлення філістерів та ентузіастів як провідний конфлікт творчості Гофмана	70
17	Особливості сюжету і композиції повісті Гофмана «Крихітка Цахес на прізвисько Цинобер»	76
18	Гротескні образи казки-повісті Гофмана «Крихітка Цахес на прізвисько Цинобер». Викривальний зміст твору. Символіка	80
19	Романтизм у Франції. Стендаль. Творчий шлях письменника, його внесок у скарбницю прози XIX століття	85
20	У гонитві за щастям. Історична основа новели «Ваніна Ваніні». Тема кохання і свободи. Психологізм у зображенні характерів	90
21	Значення М. В. Гоголя для розвитку світової культури. Гоголь і Україна. М.В.Гоголь за кордоном. Творча історія поеми «Мертві душі». Зв'язок композиції твору з поемою Данте Аліг'єрі «Божественна комедія»	95
22	Образи поміщиків і чиновників, засоби їх створення (портрет, художня деталь, мова героїв)	101
23	Гоголь «Мертві душі». Неоднозначність образу Чичикова	105
24	Образ автора. Ліричні відступи. Жанрова своєрідність твору	110
25	Літературне краєзнавство. Паустовський К.Г. «Золота троянда». Нарис «Біла Церква»	113
26	Поезія «чистого мистецтва». Ф. І. Тютчев «Іще горить в душі бажання...». Тютчев – поет-філософ і тонкий лірик. Провідні мотиви творчості. Майстерність описів у поезії митця. Засоби художньої виразності	118
27	Афанасій Афанасійович Фет «Шепіт, ніжний звук зітхання...», «Я прийшов до тебе, мила...». Своєрідність пейзажної та інтимної лірики А. А. Фета. Романтичні теми, мотиви, образи. Елементи імпресіонізму	121
28	Волт Вітмен – американський поет – новатор. Особливості світобачення митця	125
29	В. Вітмен. Збірка «Листя трави», її провідні теми і мотиви	129
30	Тематичне оцінювання за поезією Федора Тютчева,	131

	Афанасія Фета, Волта Вітмена	
31	Роман як жанр літератури, його формування та провідні ознаки. Різновиди роману в ХІХ столітті.	
32	Франція. Шляхи розвитку жанру роману та видатні романісти Франції	133
33	Г. Флобер «Пані Боварі». Значення Флобера для розвитку реалізму	138
34	Конфлікт романтичних ілюзій та дійсності в романі Г. Флобера «Пані Боварі». Сюжет і композиція роману. Зображення суспільства	143
35	Еволюція пані Боварі	148
36	Образи обивателів. Об'єктивний стиль Г.Флобера. Психологічні деталі, прихована позиція автора. Боварізм як суспільно-психологічне явище	153
37	Національна своєрідність російського роману ХІХ століття	158
38	Значення Ф. М. Достоевського для розвитку соціально-філософського та психологічного роману. Наслідування митцем традицій М. В. Гоголя	165
39	Ф.М. Достоевський. Роман «Злочин і кара». Сюжет роману «Злочин і кара», зумовлений рухом свідомості головного героя	175
40	«Теорія Раскольнікова», її сутність і проблемність	181
41	Система образів роману Ф.М. Достоевського «Злочин і кара»	188
42	Біблійні мотиви роману «Злочин і кара» Ф. М. Достоевського. Особливості індивідуального стилю письменника	202
43	Естетизм в англійській літературі та мистецтві	207
44	Оскар Уайльд (1854 – 1900). «Портрет Доріана Грея». Ідейно-естетичні погляди і творчий шлях	211
45	Абсолютизація творчості та творчої особистості в романі «Портрет Доріана Грея». Естетична програма автора. Проблема краси і моралі	217
46	Система образів роману «Портрет Доріана Грея». Еволюція образу головного героя	222
47	Роль фантастики у творі «Портрет Доріана Грей». Символіка у творі	229
48	Розвиток мовлення	
49	Контрольна робота	
50	Життя, яке дається людині тільки один раз (за оповіданням А. П. Чехова «Скрипка Ротшильда»)	234
51	І ще раз про кохання... (Урок позакласного читання	241

	за оповіданням А. П. Чехова «Дама з собачкою»)	
52	Модернізм як літературно-мистецький напрям кінця XIX – початку XX ст. Художні відкриття модернізму та його представники. Течії раннього модернізму: символізм, імпресіонізм, неоромантизм	246
53	Шарль Бодлер «Квіти зла» («Альбатрос», «Відповідності», «Вечорова гармонія»). Ш.Бодлер – пізній романтик і зачинатель модернізму. Збірка «Квіти зла» (загальна характеристика). Образи, символи, особливості поетичної мови у віршах Ш.Бодлера	255
54	Теоретичні засади й художні відкриття поезії французького символізму. Взаємодія символізму й імпресіонізму в ліриці. Поль Верлен «Поетичне мистецтво», «Осіння пісня». Естетичні погляди поета у вірші «Поетичне мистецтво». Зображення пейзажів природи і душі в «Осінній пісні». Сугестивність, музичність, живописність лірики	266
55	Артюр Рембо «Голосівки», «Моя циганерія». Художнє новаторство Рембо. Поєднання рис імпресіонізму й символізму в сонеті «Голосівки». Образ ліричного героя у творах поета	278
56	Літературне краєзнавство. Лірика польських поетів про Україну. Польський співець Поділля – Маурицій Гославський. Поема «Подолля»	285
57	Зміни в драматургії на межі XIX – XX століть	297
58	Моріс Метерлінк як теоретик і практик «нової драми»	302
59	Моріс Метерлінк «Синій птах» – драма-феєрія	305
60	Моріс Метерлінк «Синій птах». Сюжет, композиція, образи – символи твору	308
61	Розвиток мовлення	
62	Йоанна Ягелло – польська письменниця, авторка творів для дітей та молоді. Короткі відомості про письменницю. «Кава з кардамоном». Синтез підліткової повісті (стосунки в родині, перше кохання) та детективу (розслідування сімейної таємниці)	310
63	Проблеми «недолюблених дітей» зайнятими батьками (брак щирих стосунків, самотність, відчуження). Соціально-філософський підтекст про особисту відповідальність. Наївність, цнотливість, розсудливість головної героїні. Проста, жвава мова твору	314

64	Контрольна робота за темою: «Йоанна Ягелло. «Кава з кардамоном»	319
65	Джон Грін – американський письменник, автор книг для підлітків та молоді, відеоблогер. «Світ не фабрика з виконання бажань...»	322
66	«Жити, перемагаючи смерть...». Становлення особистості героїв повісті «Провина зірок» крізь призму боротьби із хворобою	328
67 – 68	Ренсом Рігз «Дім дивних дітей» – бестселер сучасної американської літератури	335
69	Контрольна робота	
70	Повторення та узагальнення пройденого матеріалу	